

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา

Journal of East Asian and ASEAN Studies

ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 (2024) มกราคม - มิถุนายน 2567

Vol. 24 No. 1 (2024) January - June 2024

ศูนย์การเมือง สังคม และวัฒนธรรมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ISSN : XXXX-XXXX (Print)

ISSN : XXXX-XXXX (Online)

เอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

East Asian and ASEAN Studies, Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Vol. 24 No. 1 January - June 2024

ISSN : 1686-378X (Print)

ISSN : XXXX-XXXX (Online)

ปีที่พิมพ์ : มิถุนายน 2567

Year : June 2024

© 2019 by Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา- มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2566.

1.วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา. I. ศูนย์การเมือง สังคมและ
อาณาบริเวณศึกษา, เจ้าของ. II. ชื่อเรื่อง.

ISSN 2697-598X

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณ
ศึกษาศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารที่นำเสนอบทความ
วิชาการจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาเกี่ยวกับสาขารัฐศาสตร์
ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณ
ศึกษา (Area study) วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษาใช้การกลั่นกรอง
บทความก่อนลงตีพิมพ์แบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้
พิจารณา
(Tripple-blind Peer Review) โดยแต่ละบทความต้องผ่านการพิจารณาจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษাজดพิมพ์ปีละ 2
ฉบับ (ม.ค.-มิ.ย. และ ก.ค.-ธ.ค.)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่าง
ประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง บริหารรัฐกิจ นโยบายสาธารณะ
2. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิ
ผลิตผลงานทางวิชาการเผยแพร่ต่อสาธารณชนในรูปบทความทางวิชาการและบท
พิจารณาหนังสือ
3. เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักศึกษาระดับ
บัณฑิตศึกษา และนักวิจัย
4. เป็นเอกสารประกอบการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวความคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์
บทความเข้าเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบ
ของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยรามคำแหง

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา
Journal of East Asian and ASEAN Studies
ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2567)
ISSN 1686-378X (Print)
ISSN XXXX-XXXX (Online)

เจ้าของ ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผศ.วุฒิศักดิ์ ลาภเจริญทรัพย์

ประธานกรรมการส่งเสริมกิจการ

มหาวิทยาลัย

กรรมการสภามหาวิทยาลัยรามคำแหง

รักษาราชการแทนอธิการบดี

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

ผศ.ดร.กานต์ บุญยะกาญจน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการประจำฉบับ

อ.ดร.ศกลรัตน์ จิระรุ่งเรืองวงศ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

ภายนอก

ศ.ดร.อนุสรณ์ ภูมิณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.วรศักดิ์ มหัทธโนบล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.วันชัย มีชาติ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ.ดร.อรุณี สันฐิตวณิชย์
ผศ.ดร.ปราณี ทิพย์รัตน์
รศ.ดร.วัชรพล พุทธรักษา
ผศ.ดร.วิระ หวังสัจจะโชค
ผศ.ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์
อ.ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมิ
Prof. Eiji Murashima
Prof. Dr. Noel Morada

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Waseda University
The University of Queensland

ภายใน

รศ.ดร.ศิริลักษณ์ ตันตยกุล
ผศ.ดร.รัฐศิรินทร์ วังกานนท์
ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์
ผศ.ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก
อ.ดร.กิตติพิศ พุทธิวินิช

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

รศ.ดร.เวียงรัฐ เนติโพธิ์
รศ.ดร.ม.ล.พินิตพันธุ์ บริพัตร
รศ.วรศักดิ์ มหัทธโนบล
รศ.ดร.ศุภมิตร ปิติพัฒน์
ผศ.ดร.ธีวินท์ สุพุทธิกุล
ผศ.ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมิ

อ.ดร.ศิวพล ชมพูพันธ์

อ.ดร.จิราภรณ์ คำจันทร์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
คณะสังคมศาสตร์

ดร.กุลนรี นุกิจรังสรรค์

ศ.ดร.วรารณ จุลปานนท์

รศ.ดร.ศุภชัย ศุภผล

รศ.ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ

ผศ.ดร.ชญาณันท์ ศุขลาสัย

ผศ.ดร.กานต์ บุญยะกาญจน์

ผศ.ดร.ปะการัง ชื่นจิตร

ผศ.ดร.กฤษดา พรหมเวศ

ผศ.สาธิต สุนทรพันธุ์

อ.ดร.ปรีชญา ยศสมศักดิ์

อ.ดร.เกสรี พงษ์สังข์

อ.ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์

ผู้จัดการ

พิสูจน์อักษร

ออกแบบปกและจัดทำรูปเล่ม

พิมพ์ที่

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สถาบันเอเชียศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คุณวรรณิดา พรหมนิมิต

คุณวรรณิดา พรหมนิมิต

คุณวรรณิดา พรหมนิมิต

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา

วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา จัดพิมพ์โดยศูนย์การเมือง สังคมและ
อาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารวิชาการด้าน
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เดิมทีจัดทำขึ้นในเล่มขนาดเล็กเป็นภาษาไทยในชื่อ จุลสาร
เอเชียตะวันออกเฉียงศึกษา ปีละ 1 ฉบับ ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ได้พัฒนาขึ้นเป็น รูปเล่มขนาดใหญ่
พร้อมเนื้อหาที่หลากหลาย และตีพิมพ์อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งบทความ เป็นภาษา
อังกฤษและจีนเช่นกัน ในนามวารสารศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียง นับจากปี พ.ศ. 2558
เป็นต้นไป การจัดพิมพ์ปรับเปลี่ยนเป็นปีละ 2 ฉบับ มีวัตถุประสงค์เพื่อ เผยแพร่ความรู้เกี่ยว
กับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและกลุ่มประเทศอาเซียน ในยามที่กลุ่มกำลังเคลื่อน
ตัวเข้าใกล้ขีดกันยิ่งขึ้น มีหลากหลายมิติในเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ครอบคลุม
ทางด้านการเมือง ความมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ
ธุรกิจ ปรัชญา สังคม กฎหมาย อัตลักษณ์ด้าน ศาสนา ชาติพันธุ์ การสื่อสาร ภาษา
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วรรณกรรม ชุมชน ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และ
ธรรมาภิบาล เป็นต้น

ก่อนหน้าในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงค่อย ๆ พัฒนามาอย่างช้า ๆ แต่
ต่อเนื่อง หลังจากก่อตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2539 (1996) ด้วยเจตนารมณ์อันแน่วแน่ในทาง วิชาการ
และได้รับการยอมรับให้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย East Asia Academic Cooperation
Council (EACC) เมื่อเริ่มต้น โดยมีกรมอาเซียนเป็นผู้ริเริ่มดำเนินการ ผลักดัน EACC เป็น
คณะกรรมการความร่วมมือด้านวิชาการเอเชียตะวันออกเฉียง ที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อเดือน
พฤษภาคม พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมบทบาทของไทยในเวทีวิชาการ
ต่างๆ ในกรอบอาเซียน+3 และชุมชนวิชาการนานาชาติทั้งนี้ ศูนย์ฯ ในฐานะหนึ่งในผู้มีส่วน
ร่วมเมื่อแรกเริ่มของคณะกรรมการ EACC โดย ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียง
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มีบทบาทเป็นรองประธานในช่วง 2 ปีแรก
ได้ตระหนักดีว่า การส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ ด้านเอเชียตะวันออกเฉียง
และอาเซียน จำเป็นต้องดำเนินการพร้อมกับความร่วมมือ ของนักวิชาการจากหลากหลาย
แหล่ง แม้จะมีจุดหมายร่วมและความคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม แต่ละแห่ง
ต่างมีอัตลักษณ์และมุมมองเฉพาะตน อีกทั้งจำเป็นต้องเชื่อมโยง เป็นเครือข่ายกับหลาย
สถาบันการศึกษาทั้งในประเทศ รวมไปถึงกับสถาบันในระดับนานาชาติ เพื่อให้เกิดการ
แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน หนึ่งในบรรดาหลากหลาย ช่องทางนั้นคือ การจัดพิมพ์
วารสารวิชาการที่คณะผู้จัดทำพยายามส่งเสริมในทิศทาง ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็น
เวทีวิชาการและทางออกสำหรับเพิ่มพูนความรู้ ปะทะสังสรรค์ทางปัญญา โต้แย้ง และแลกเปลี่ยน
ระหว่างกัน

คณะบรรณาธิการตระหนักดีว่า งานวารสารทางวิชาการนั้นเป็นงานท้าทาย
ที่ต้องอาศัยความวิริยะอุตสาหะ อีกทั้งต้องการเป็นเวทีทางความคิดที่ได้รับความร่วมมือ
ร่วมใจจากนักวิชาการหลายสถาบัน เพื่อผลิตผลงานและข้อเสนอแนะ เสริมสร้างให้ผลงาน
ทางวิชาการที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ อันจะเป็น
ประโยชน์ต่อการสะท้อนภาพองค์ความรู้ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษา ซึ่งมีพลวัตทั้งใน เชิงภูมิปัญญา

อัตลักษณ์และวิถีแห่งความเป็นโลกตะวันออก (Eastern World) มีเสน่ห์ ดึงดูดพลังทางความคิดของปัญญาชนให้ร่วมสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการสืบไป

ดั่งนันทนาการความต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย การเผยแพร่งานวิจัยงานค้นคว้าในหลายแง่มุมและระดับของแนวการวิเคราะห์ จากนักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษา คณาจารย์ นักวิชาการจากต่างสถาบันทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยรวมทั้งจากต่างประเทศในภาษาไทย ภาษาอังกฤษและอื่นๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย รองรับกับความเปลี่ยนแปลงของศตวรรษที่ 21

Journal of East Asian and ASEAN Studies

Purpose and objective

The Journal of East Asian and ASEAN Studies is an academic journal published by Centre of Politics, Social and Area Studies Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University. Initially, it was published in a small format of booklet primarily in Thai language on a yearly basis. But from 2012 onwards, the volume of the Journal has been enlarged with varieties of contents to include articles in English as well in Chinese language. Beginning from 2015 the publication is scheduled to be published twice yearly to accommodate with the increasing demands for research publication requirement.

The purpose of this Journal aims to disseminate knowledge on the region of East Asia including ASEAN countries in various disciplines, as this part of Asia is moving closer together towards a tightly link area. As a multi-disciplinary publication with emphasis mainly on Social Science and Humanity, the Journal's principal focus covers sub-disciplines such as sociology, politics, security, history, international relations, economics and cooperation, business, philosophy, law, religious and ethnic identities, cultural studies, language and literature, local community, environment, public-private management and governance etc.

After founding in 1996, our East Asian Studies Center has taken a long road with slow pace but steady progress with firm objective to advance academically despite limited resources. The center was acknowledged and has been the member of the East Asia Academic Cooperation Council (EACC), a forum initiated by Department of ASEAN Affairs, MFA, since its inception in May 2007. The aims of the EACC forum is to encourage Thai scholars to participate in their intellectual capacity in a broader academic forum of ASEAN Plus Three (APT). During the first two years, the director of our East Asian Studies Centers had participated as vice-chairman of the forum.

We realize well that in order to further the studies of East Asia and ASEAN as a region and in a separate entity, this effort cannot be done solely without the cooperation among academics and partnership with other like-minded institutions. Although many share common interests with similar objectives, however each center, particularly ours, has its own identities, perspectives and agendas to

pursue. The necessity to build a network of relationship with other academic institutions both inside the country and abroad is indispensable to advance the study and exchange of knowledge. And one of several channels is to publish this journal on a regular basis. Our editorial teams put effort in this direction to achieve academic standard requirement by attracting the contributors from different disciplines and serve as an outlet for researchers, academic community to express their views and approaches on the subject matters. With the aims to offer a diversity of views, the journal would serve as an open space for intellectual discussions, exchange of criticism and dissemination of research results.

We are well aware that publishing a journal is already a challenge that needs patience and perseverance. With the aims to attain nationwide academic recognition, this journal as a forum of thought has been achieved with the collaboration of eminent intellectuals from different academic institutions who patiently peer reviewed with useful recommendations and suggestions, but then the final responsibility rests with the authors. This would contribute to reflect the state of knowledge on the region which is undergoing the dynamic change in term of wisdom, identity deriving from Eastern world of thinking that need to be reexamined and attract intellectuals to re-construct in the present context of 21st century.

บทบรรณาธิการ

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษาได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างยิ่งจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของงานวารสารวิชาการ รวมไปถึงการช่วยผลักดันให้วารสารยังคงได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงต่อไป ในนามของกองบรรณาธิการวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษาจึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

บทความที่ได้ลงตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยระบบ double-blinded review จำนวนบทความละ 3 ท่าน โดยกองบรรณาธิการได้ทำการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาที่เกี่ยวข้องกับบทความนั้นๆ และกองบรรณาธิการก็ถือเอามติของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความเป็นที่ตั้ง คือ มีบทความที่ส่งมาแล้วผ่านการประเมินเท่าใดก็ตีพิมพ์จำนวนเท่านั้น จึงทำให้วารสารฉบับนี้มีบทความทั้งหมด 7 บทความ ซึ่งครอบคลุมหลากหลายประเด็นจากพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นการส่งคืนโบราณวัตถุสู่แหล่งกำเนิด นโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของญี่ปุ่น ธุรกิจการพนันออนไลน์ของเยาวชน รัฐสังคมนิยมของเวียดนามกับการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาเมืองของจังหวัดชลบุรี ความผันการเป็นนักฟุตบอลในแอฟริกา และสถานะของสันนิบาตเยาวชนของพรรคคอมมิวนิสต์จีนภายใต้สีจิ้นผิง

กานต์ บุญยะกาญจน์
บรรณาธิการ

Editorial

Journal of East Asia and ASEAN Studies has been kindly supported by the Faculty of Political Science, Ramkhamheang University for academic paper publication. It also helps the Center for Politic, Social, and Area Studies (CPSAS), which owns this journal, to gain financial support from Ramkhamheang University. On behalf of the editorial board, I would like to express my gratitude for all of these supports.

All of the articles published in this issue were evaluated by double-blinded review method. In each article, there were 3 peers, whom the editorial board has selected by their expertise and area of interest regarding the topic of the paper. The editorial board also considers the peers' decision as supreme and final decision. In other words, the number of articles we will publish in each issue depends on the number of articles the peers approve. Therefore, there are 7 articles in this issue, which include various topics like the global governance of cultural artifacts, Japanese climate change policy, online gambling business of the youth, urbanization of Chonburi province, african youth's dream to become a football player, and the state of CCP Communist Youth League under Xi Jinping.

Kan Boonyakanchana
Editor

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ	x
โลกาภิวัตน์การส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด: ระเบียบกติกาดูแล ตัวแสดงและกลไกการทำงาน พงษ์พันธ์ ยอมิน เอกลักษณ์ ไชยภูมิ	1
การทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานในประเด็นสภาพภูมิอากาศโลก เปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่น นนทียุต ชัยพงศ์พนิชย์	32
จากผู้เล่นสู่ผู้ประกอบการ: กระบวนการกลายเป็น “เอเยนต์” ในธุรกิจพินันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน ชัยณรงค์ เครือนวน พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	47
บทบาทรัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศสาธารณรัฐ สังคมนิยมเวียดนาม ค.ศ. 1976 – 2020: บทวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ การเมือง จิรายุทธ์ สิม่วง	65
พัฒนาการของเมืองและคนจนเมืองในจังหวัดชลบุรี ธนิต โตอติเทพย์	89

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

สู่ชีวิตที่ดีกว่า?: การวิเคราะห์แรงจูงใจที่นำมาซึ่งความฝัน การเป็นนักฟุตบอลอาชีพของเยาวชนชาวแอฟริกา พลิชฐ์ วจนะดิษยาวงศ์	110
The State of the Chinese Communist Youth League under Xi Jinping Kittipos Phuttivanich	130

Table of Content

	Page
Editorial	xi
The Global Governance of Cultural Artifacts Restitution: Rules, Actors and Working Mechanism Pongpan Yormin Akekalak Chaipumee	1
Japan’s norm localization and Its Climate Change Policy Nontiyut Chaiphongphanit	32
From Player to Entrepreneur: The Process of Becoming an “Agent” In the Online Gambling Business of the Youth Chainarong Krueanuan Pimprapai Snitwong Na Ayudhya	47
The Role of State and Industrial Economic Development of the Socialist Republic of Vietnam between 1976 – 2020: An Analysis from the Perspective of Political Economy Jirayoot Seemung	65
Urbanization and Urban poor in Chonburi Province Tanit Toaditthep	89

Table of Content (Continue)

	Page
For a Better Future? An analysis of the motivation of African Adolescents and their Dream of Becoming a Professional Footballer Pasit Wajanadis yawong	110
The State of the Chinese Communist Youth League under Xi Jinping Kittipos Phuttivanich	130

โลกาภิบาลการส่งคืน ศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่ง กำเนิด: ระเบียบกติกา กำเนิดและกลไกการทำงาน*

พงษ์พันธ์ ยอมิน**, เอกลักษณ์ ไชยภูมิ***

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลกาภิบาลแห่งการเรียกร้องและส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด ในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 1) ระเบียบและกติกาการระหว่างประเทศที่เป็นแนวทางในการเรียกร้องและขอคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิด 2) ตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 3) การทำงานของของกลไกและตัวแสดงในกระบวนการโลกาภิบาล ผลการศึกษาพบว่าโลกาภิบาลการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด มีลักษณะกระจายตัวเป็นส่วนย่อย (fragmentation) ส่งผลให้กฎหมาย ข้อตกลงระหว่างประเทศ ตัวแสดง รวมถึงกระบวนการในการโลกาภิบาลด้านนี้มีความแตกต่างและหลากหลาย ปราศจากระเบียบและกฎเกณฑ์ รวมถึงตัวแสดงอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีสิทธิอำนาจเด็ดขาดในการกำหนดระเบียบและขั้นตอนของการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุ ด้วยเหตุนี้รัฐจึงยังคงเป็นตัวแสดงหลักที่ยังคงมีบทบาทมากที่สุดในกระบวนการของโลกาภิบาลด้านนี้ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักและระดมการสนับสนุนจากสาธารณชน 2) การสร้างความเป็นสถาบันให้แก่บรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ในการส่งมอบคืนศิลปวัตถุ และ 3) การบังคับใช้กลไกของโลกาภิบาลที่ถูกทำให้เป็นสถาบันแล้ว โดยนอกเหนือจากรัฐ ยังมีตัวแสดงอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการดังกล่าวนี้ อาทิ องค์การระหว่างประเทศ พิพธิภัณฑ์ ภาควิชาสังคม นักวิชาการ ผู้ค้าและประมูลงานศิลปะ เป็นต้น

คำสำคัญ: โลกาภิบาล; ศิลปวัตถุ; การส่งกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด

* บทความวิจัยเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของนายพงษ์พันธ์ ยอมิน เรื่อง “โลกาภิบาลการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด: ศึกษากรณีการเรียกร้องและติดตามส่งคืนกับหลังปราสาทหนองหงส์และปราสาทเขาโล้นกลับคืนสู่ประเทศไทย” ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ อ.ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการ โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** นิสิตปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ เอกสาขาศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** อาจารย์ ดร. ประจักษ์สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

The Global Governance of Cultural Artifacts Restitution: Rules, Actors and Working Mechanism*

Pongpan Yormin**, Akekalak Chaipumee***

Abstract

This article aims to explore the realm of global governance of cultural artifacts involving the restitution and repatriation of artworks to their countries of origin. The study seeks to delve into various aspects, encompassing: 1) the international norms and mechanisms for claiming and restituting cultural artifacts back to their countries of origin; 2) the key stakeholders which are involved in the process; and 3) the operational mechanics and entities in the process of this global governance. The research reveals that the global governance of cultural artifacts restitution shows a characteristic of fragmentation, which makes in the law, international agreements, actors and the process of this aforementioned global governance different and varying without rules, orders and actors that have supreme authority to create order and process of the global governance. Consequently, the state still remains a central actor and plays a pivotal role in the cultural heritage restitution and repatriation process, which consists of three main stages: fostering awareness, garnering public support, establishing and enforcing institutional frameworks for restitution rules and criteria, and executing global diplomatic mechanisms. Furthermore, beyond the purview of state-driven actions, additional stakeholders such as international organizations, museums, civil societies, arts traders and auctioneers also play the influential roles and are involved in the process as well.

Keywords: global governance; cultural artifacts; restitution

* This research article is based on Mr. Pongpan Yormin's thesis, "Global Governance of Cultural Artifacts Restitution: A Case Study of Claiming and Restituting Khao Loan and Nong Hong Sanctuary Lintels to Thailand" which is written under the supervision of lecturer Dr. Akekalak Chaipumee, the main thesis advisor, and currently still in the process. This thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Political Science, Kasetsart University.

** MA student in political sciences, international relations major, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

*** lecturer Dr. in international relations, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

บทนำ

การส่งมอบศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด (art/artifact restitution) หมายถึง การส่งมอบศิลปวัตถุ (artifacts) งานศิลปะ (arts) วัตถุโบราณ (antiques) หรือวัตถุสิ่งของที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural objects) ประเภทใดก็ตามกลับคืนสู่บุคคล ชุมชน หรือรัฐชาติที่เป็นต้นกำเนิด แหล่งที่มา หรือมีสายสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมจนสามารถอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของอย่างถูกต้อง (rightful owner) ต่อศิลปวัตถุ หรือวัตถุสิ่งของที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมชิ้นนั้น ๆ ทั้งนี้ หลักการพื้นฐานที่จะทำให้ศิลปวัตถุที่เป็นที่เรียกร้องนั้นมีความชอบธรรมในการถูกส่งกลับคืนสู่ “เจ้าของเดิม” นั้นจะเกิดขึ้นในกรณีที่ศิลปวัตถุที่เป็นข้อพิพาทนั้นถูกเคลื่อนย้าย และเปลี่ยนผ่านการครอบครองและการเป็นเจ้าของไปจาก “เจ้าของเดิม” อย่างผิดกฎหมายหรือหลักจริยธรรม อาทิ การขโมยชิงโดยปราศจากความยินยอม การโจรกรรม ลักลอบขุดค้น ขนส่งและเคลื่อนย้ายอย่างผิดกฎหมาย รวมถึงการสร้างเงื่อนไขบีบบังคับและกดดันให้เกิดการซื้อขายขึ้น (Reed, n.d.)

กล่าวได้ว่า ประเด็นปัญหาระหว่างประเทศที่สำคัญที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และเป็นสาเหตุที่ทำให้ตัวแสดงต่าง ๆ มีความพยายามในการสร้างกฎระเบียบและกติการะหว่างประเทศร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ประเทศและผู้คนที่เป็ต้นกำเนิดก็คือ การลักลอบค้ำงานศิลปะและโบราณวัตถุ หรือ “วัตถุโบราณเถื่อน” (illegal antiquities) ในตลาดโลก ซึ่ง องค์การ UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) นั้นประมาณการว่ามีมูลค่าโดยรวมกว่า 10,000 ล้านเหรียญสหรัฐต่อปี (UNESCO, 2021, p. 20) จนกล่าวได้เป็นอาชญากรรมข้ามชาติที่มีมูลค่าสูงที่สุดเป็นลำดับที่สาม รองจากการค้ายาเสพติดและอาวุธสงครามเท่านั้น (Gruber, 2013, p. 343) การลักลอบค้าวัตถุโบราณเถื่อนยังก่อให้เกิดปัญหาความมั่นคงระหว่างประเทศ เนื่องจากส่วนหนึ่งดำเนินการโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งเครือข่ายทางการค้าอย่างเป็นระบบ และมีการนำรายได้ไปเป็นแหล่งทุนในการประกอบอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ อาทิ การฟอกเงิน การค้าอาวุธสงคราม การค้ายาเสพติด และการค้าสัตว์ป่า (Polner, 2019, p. 776) รวมถึงการนำไปใช้ในการก่อการร้าย อาทิ ในกรณีของขบวนการรัฐอิสลาม (Islamic State, ISIL) ซึ่งมีรายได้ส่วนหนึ่งมาจากการขุดค้นและลักลอบค้าโบราณวัตถุจากพื้นที่ซึ่งตนเองยึดครองในอิรัก และซีเรียในช่วงทศวรรษ 2010 เป็นต้น (Turku, 2018, pp. 38-52) นอกจากนี้ การเรียกร้องและขอคืนศิลปวัตถุในฐานะประเด็นปัญหาระหว่างประเทศยังเกิดขึ้นได้ในบริบทอื่น ๆ อีก อันได้แก่ การเคลื่อนไหวเรียกร้องขอคืนงานศิลปะอาณานิคม (colonial arts) ของผู้คนและประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคม จากพิพิธภัณฑ์ สถาบันวิชาการ มหาวิทยาลัย และหน่วยงานอื่น ๆ ของประเทศในโลกที่หนึ่งซึ่งเคยเป็นเจ้าอาณานิคม และได้วัตถุสิ่งของเหล่านั้นมาไว้ในครอบครองโดยการทำสงครามแย่งชิงและวิธีการอื่น ๆ ที่มีข้อกังขาทางจริยธรรมทั้งนี้กรณีตัวอย่างของการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดที่ยังคงเป็นประเด็นปัญหาระหว่างประเทศร่วมสมัยของประเทศในเอเชียปัจจุบัน ได้แก่การดำเนินการของรัฐบาลสาธารณรัฐเกาหลีในการติดตามขอคืนศิลปวัตถุ

ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอาณาจักรเกาหลีในอดีตที่ในปัจจุบันตกอยู่ในต่างประเทศ ซึ่งรวมถึงศิลปวัตถุล้ำค่าจำนวนกว่า 89,000 ชิ้นที่ในปัจจุบันก็ยังคงตกอยู่ในประเทศญี่ปุ่น (Lim, 2021, p. 889) และการดำเนินการเรียกร้องขอคืนศิลปะและโบราณวัตถุที่มีต้นกำเนิดจากประเทศไทยอีกจำนวน 33 ชิ้น ซึ่งในปัจจุบันตกอยู่ภายใต้การครอบครองของพิพิธภัณฑ์แห่งต่าง ๆ จำนวน 8 แห่งในสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลไทยภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการติดตามโบราณวัตถุของไทยในต่างประเทศกลับคืนสู่ประเทศไทย ได้มีความร่วมมือกับสำนักงานสืบสวนความมั่นคงมาตุภูมิ (Homeland Security Investigation, HSI) กระทรวงความมั่นคงมาตุภูมิแห่งสหรัฐอเมริกา ในการสอบสวนและดำเนินการทางกฎหมายของสหรัฐอเมริกา เพื่อให้เกิดการส่งศิลปวัตถุชุดดังกล่าวนี้กลับคืนมาสู่ประเทศไทยในที่สุด (ดำรง สีนานุรักษ์, 2565, น. 13)

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดในฐานะประเด็นปัญหาระหว่างประเทศ โดยใช้กรอบการศึกษาแบบ “โลกาภิบาล” (global governance) เป็นแนวทางในการศึกษา ซึ่งกล่าวได้ว่า โดยพื้นฐานแล้วนั้น “โลกาภิบาล” นั้นสามารถให้คำจำกัดความเบื้องต้นว่าหมายถึง การ “อภิบาล” (govern) กล่าวคือการจัดระเบียบ ควบคุมกติกา กฎเกณฑ์ และแนวปฏิบัติต่อประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของโลกในยุคสมัยใหม่ โดยกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในโลกตลอด 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น ก่อรูปการเติบโตของระบอบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีนั้น ส่งผลให้ผู้คนทั่วโลกตามที่แตกต่างกัน นั้น สามารถมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันข้ามพรมแดนรัฐชาติได้อย่างสะดวกและโดยทันที (real time) มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ปฏิสัมพันธ์ของผู้คนที่เพิ่มขึ้นและทวีความสลับซับซ้อนขึ้นดังกล่าว ก็ส่งผลให้เกิดประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นข้ามเขตพรมแดนรัฐชาติ ซึ่งรัฐไม่มีอำนาจหรือความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่สลับซับซ้อนดังกล่าว อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อม อาชญากรรมข้ามชาติ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด และการอพยพย้ายถิ่นของแรงงานในระดับสากล มากเพิ่มขึ้นไปด้วย ด้วยเหตุนี้ “โลกาภิบาล” ในฐานะกรอบแนวคิดและทฤษฎีทางวิชาการ ก็คือการพยายามทำความเข้าใจว่า ในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบันที่ยังไม่มี “รัฐบาลโลก” มีการวางกฎ ระเบียบ และกติกาอย่างไร และใครบ้างคือตัวแสดง หรือ “ผู้อภิบาลโลก” (global governors) ที่เป็นผู้จัดประกาย ผลักดันประเด็นปัญหาและเคลื่อนไหวในการสร้างบรรทัดฐาน รวมถึงการควบคุมกฎระเบียบ สร้างมาตรฐาน ตัดสินข้อพิพาท รวมถึงผลักดันกฎเกณฑ์และแนวปฏิบัติต่าง ๆ ให้กลายเป็นที่ยอมรับและนำไปสู่การจัดทำกฎหมายกฎระเบียบและข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในระดับโลกให้มีลักษณะของการกลายเป็นสถาบัน (Benedict, 2015, pp. 155-156; Jang et al., 2016, pp. 1-2; วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์, 2559, น. 120 - 121, 123-126)

การศึกษาเกี่ยวกับการเรียกร้องและการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ผู้คนที่เป็นแหล่งกำเนิดที่ผ่านมานั้น จำนวนหนึ่งเป็นการศึกษาในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศ ที่ชี้ให้เห็นถึงบทบัญญัติรวมถึงข้อจำกัดในกระบวนการทางกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียกร้อง

ขอคืนศิลปวัตถุจากต่างประเทศ อาทิ การศึกษาของ Campfens (2020) Peerapon Jaderojanant (2562) Labadie (2021) และ Cornu and Renold (2010) ซึ่งจะเห็นได้ว่า การศึกษากลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับมิติในเชิงกฎหมายโดยที่ยังไม่มีการใช้กรอบแนวคิดและ ทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์เป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับ “กลไก” “ตัวแสดง” และ “กระบวนการ” ในการเรียกร้องและส่งคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรมโดยที่ผ่านมามีการใช้ “โลกาภิวัตน์” เป็นกรอบแนวคิดและทฤษฎีในการศึกษาประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับโลกอื่น ๆ อาทิ อาทิ การศึกษาของไพลิน กิตติเสรีชัย (2019) เรื่อง “โลกาภิวัตน์มาตรฐานเกษตรอินทรีย์” และการศึกษาของณัฐรจา ชูทอง และคณะ (2564) เรื่อง “โลกาภิวัตน์การค้ามนุษย์ของผู้ให้บริการทางเพศ” เป็นต้น ซึ่งในการศึกษาเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์การเรียกร้องและส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดในครั้งนั้น ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการ และการสร้างความ เป็นสถาบันให้แก่กฎระเบียบและบรรทัดฐานของโลกาภิวัตน์ด้านต่าง ๆ ของ Weiss & Thakur (2014) จากบทความเรื่อง “The United Nations Meets the Twenty-First Century: Confronting the Challenges of Global Governance.” และงานของ Biermann et al. (2009) เรื่อง “The Fragmentation of Global Governance Architectures: A Framework for Analysis” ซึ่งได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการแตกกระจายตัวออกเป็นส่วนย่อย (fragmentation) ของสถาปัตยกรรมโลกาภิวัตน์ (global governance architecture) เป็นแนวทางในการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้ต้องการศึกษาระบบการทำงานของโลกาภิวัตน์การส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด โดยต้องการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ 1) ระเบียบและกติการะหว่างประเทศที่เป็นแนวทางในการเรียกร้องและขอคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิด 2) ตัวแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 3) การทำงานของของกลไกและตัวแสดงในกระบวนการโลกาภิวัตน์ด้านดังกล่าวนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (documentary research) ในการศึกษาเอกสารในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ หนังสือ บทความ และงานเขียนทางวิชาการในรูปแบบอื่น ๆ และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive analysis) เป็นแนวทางในการนำเสนอการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ผลการวิจัย

1. ระเบียบและกติการะหว่างประเทศในการเรียกร้องและขอคืนศิลปวัตถุ

ภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประชาคมระหว่างประเทศได้เกิด

ความพยายามในการทำให้บรรทัดฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองและปกป้องศิลปวัตถุที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ รวมถึงการส่งมอบคืนศิลปวัตถุที่ถูกโจรกรรม และขนส่งเคลื่อนย้ายออกจากประเทศและผู้คนที่เป็นต้นกำเนิดนั้นมีความเป็นรูปธรรมและมีความเป็นสถาบันมากยิ่งขึ้น ความพยายามดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดทำกฎหมายระหว่างประเทศที่มีข้อผูกมัดทางกฎหมาย หรือ “hard law” แก่ประเทศสมาชิกที่ลงนามเป็นสมาชิกของกฎหมายระหว่างประเทศที่มีเนื้อหาในด้านดังกล่าว โดยอย่างก้าวแรกของประชาคมระหว่างประเทศในการจัดทำอนุสัญญาระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันในด้านการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมทางวัตถุของมนุษยชาติดังกล่าวก็คือ การจัดทำอนุสัญญากรุงเฮกเพื่อการคุ้มครองทรัพย์สินทางวัฒนธรรมในกรณีเกิดความขัดแย้งทางอาวุธ ปี ค.ศ. 1954 (the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict) โดยอนุสัญญานี้ได้สร้างบรรทัดฐานและกำหนดแนวปฏิบัติให้แก่ประเทศที่เป็นสมาชิกอนุสัญญาในการให้การปกป้องและคุ้มครอง “ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม” (cultural property) ของประเทศคู่สงคราม และในพื้นที่ซึ่งประสบสถานการณ์สู้รบทางอาวุธ นอกจากนี้ในพิธีสารฉบับที่ 1 ของอนุสัญญานี้ ในปี ค.ศ. 1954 ใน Article(I) ยังมีการระบุให้ประเทศสมาชิกจำเป็นต้องมีการผูกพันในการป้องกันไม่ให้เกิดการโจรกรรมและเคลื่อนย้ายทรัพย์สินทางวัฒนธรรมของผู้นจากประเทศคู่สงครามที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งตนเองยึดครองในช่วงระหว่างสงคราม รวมถึงต้องคืนทรัพย์สินที่ทำการยึดครองมาดังกล่าวแก่เจ้าของเดิมอย่างไม่มีเงื่อนไขด้วยเช่นกัน (Echeona & Christina, n.d.)

ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 เพื่อปราบปรามการลักลอบค้าวัตถุโบราณที่ผิดกฎหมายประเทศต่าง ๆ จึงได้มีการจัดทำ อนุสัญญา UNESCO ว่าด้วยการห้ามและป้องกันการนำเข้าส่งออก และโอนกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ผิดกฎหมายเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศเพื่อต่อต้านการค้าสินค้าทางวัฒนธรรมที่ผิดกฎหมายในปี ค.ศ. 1970 (the 1970 Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property) หรือที่รู้จักกันในชื่ออนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 (the 1970 UNESCO Convention) อนุสัญญานี้ ระบุให้ประเทศที่เป็นสมาชิกอนุสัญญามีการผูกพันในการให้การคุ้มครอง อนุรักษ์ และสกัดกั้นการโจรกรรมและขนส่งวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมข้ามประเทศที่ผิดกฎหมาย และกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องแสวงหาแนวทางส่งคืนศิลปวัตถุที่ถูกนำเข้าและครอบครองมาในประเทศที่ผิดกฎหมายกลับคืนสู่เจ้าของเดิมโดยรัฐบาลของประเทศที่เป็นสมาชิกอนุสัญญามีอำนาจหน้าที่อย่างเต็มที่จัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาให้ความคุ้มครองและจัดทำรายชื่อวัตถุสิ่งของที่มีสถานภาพเป็นทรัพย์สินทางวัฒนธรรมภายในประเทศ (Article 5) จัดทำใบอนุญาตส่งออกทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ถูกกฎหมายออกนอกประเทศ (Article 6) ระบุให้พิพิธภัณฑ์ในแต่ละประเทศต้องไม่รับเอาวัตถุสิ่งของที่ถูกโจรกรรมและส่งออกมาโดยผิดกฎหมายไว้ในครอบครอง (Article 7(a)) และต้องแสวงหาแนวทางในการส่งคืนศิลปวัตถุที่ได้มาโดยผิดกฎหมายดังกล่าวกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

(Article 7(b), 13(b)) โดยที่อนุสัญญาฉบับนี้ มีการจัดตั้งคณะกรรมการสนับสนุนการดำเนินงานของประเทศที่เป็นสมาชิกอนุสัญญา (subsidiary committee) ขึ้นมาเป็นองค์กรสนับสนุนการดำเนินงานของประเทศสมาชิกตามอนุสัญญา

นอกจากนี้ ต่อมาในปี ค.ศ. 1995 ได้มีการจัดทำอนุสัญญา UNIDROIT ว่าด้วยวัตถุทางวัฒนธรรมที่ถูกขโมยหรือส่งออกอย่างผิดกฎหมาย (the 1995 UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects) เพื่อส่งเสริมและลดช่องว่างของอนุสัญญา UNESCO ฉบับปี ค.ศ. 1970 โดยในขณะที่อนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 นั้นมีสาระสำคัญเกี่ยวกับบทบาทและอำนาจของรัฐในการอภิบาลการป้องกันการลักลอบค้าและส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดนั้น อนุสัญญา UNIDROIT ฉบับปี ค.ศ. 1995 นี้ให้ความสำคัญกับการวางหลักการพื้นฐานของกฎหมายเอกชนและสถาบันตุลาการระหว่างประเทศเบื้องต้นในการตัดสินข้อพิพาทเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมของภาคเอกชนรวมถึงบุคคลทั่วไป ตัวอย่างเช่น การกำหนดช่วงระยะเวลาที่เจ้าของศิลปวัตถุเดิมมีช่วงระยะเวลา 3 ปี ในการฟ้องร้องต่อศาลเพื่อเรียกคืนศิลปวัตถุ ภายหลังจากที่มีหลักฐานข้อมูลครบถ้วนสำหรับดำเนินการทางกฎหมายแล้ว หรือภายในระยะเวลา 50 ปี ภายหลังจากที่เกิดการโจรกรรมวัตถุสิ่งของที่เป็นข้อพิพาทเกิดขึ้น (Gruber, 2013, pp. 352-353)

กล่าวได้ว่า กฎหมายระหว่างประเทศทั้ง 3 ฉบับดังที่กล่าวมา เป็นกรอบกฎหมายและระเบียบการระหว่างประเทศหลักในการดำเนินการเรียกคืนของคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศจนกระทั่งถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การนำเอากฎหมายทั้ง 3 ฉบับมาบังคับใช้เพื่อเรียกร้องและดำเนินการทางกฎหมายเพื่อขอคืนศิลปวัตถุในทางปฏิบัตินั้น ประสบข้อจำกัดหลายประการที่สำคัญได้แก่ การที่อนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 และ UNIDROIT ปี ค.ศ. 1995 นั้นไม่มีผลบังคับใช้ย้อนหลังก่อนหน้าการจัดทำอนุสัญญาทั้งสองฉบับดังกล่าวนี้ รวมถึงไม่มีองค์กรหรือกลไกในการบังคับใช้กฎหมายด้วยตนเอง (self-executing tool) (Polner, 2019, p. 776) ส่งผลให้ประเทศสมาชิกอนุสัญญาจำเป็นต้องมีการร่างกฎหมายภายในประเทศเพื่อให้สอดคล้องกันกับอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งความแตกต่างและหลากหลายของระบบกฎหมายในแต่ละประเทศได้ก่อให้เกิดความยุ่งยากและข้อจำกัดหลายประการในการบังคับใช้บทบัญญัติในอนุสัญญาทั้งสองฉบับดังกล่าวในทางปฏิบัติ (Labadie, 2021, pp. 138-139) นอกจากนี้การที่บางประเทศในปัจจุบัน ยังไม่ได้เป็นสมาชิกของอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 และ อนุสัญญา UNIDROIT ปี ค.ศ. 1995 ทั้งสองฉบับ อาทิ ประเทศไทย และการที่บางประเทศที่เป็นแหล่งตลาดการค้างานศิลปะในระดับโลก อาทิ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น ก็เป็นสมาชิกของอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 แต่เพียงฉบับเดียว โดยไม่ได้เป็นสมาชิกของอนุสัญญา UNIDROIT ปี ค.ศ. 1995 ซึ่งในปัจจุบันมีประเทศที่ลงนามเป็นสมาชิกอนุสัญญาเพียง 54 ประเทศ (UNIDROIT, n.d.) ก็ส่งผลให้ประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของอนุสัญญากลุ่มนี้ทั้งสองฉบับ หรือเพียงฉบับใดฉบับหนึ่งไม่มีข้อมูลมัดในการจำเป็นต้องปฏิบัติตามกรอบกฎหมาย

และแนวปฏิบัติของอนุสัญญากลุ่มนี้

จากข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจากอนุสัญญาระหว่างประเทศข้างต้น ประชาคมระหว่างประเทศจึงมีการสร้างระเบียบและกลไกอื่น ๆ ขึ้นมาเพิ่มเติม กลไกระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการในการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศที่สำคัญก็คือ คณะกรรมการการระหว่างประเทศเพื่อสนับสนุนการส่งคืนทรัพย์สินทางวัฒนธรรมกลับคืนสู่ประเทศแหล่งกำเนิดหรือส่งคืนในกรณีที่มีการได้มาอย่างผิดกฎหมายแห่ง UNESCO (the Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution, ICPRCP) ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาในปี ค.ศ. 1978 เพื่อลดช่องว่างจากอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 โดยคณะกรรมการนี้อยู่ภายใต้การดำเนินงานของ UNESCO และมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการเจรจา และช่วยเหลือประเทศสมาชิก UNESCO ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศโดยเฉพาะในกรณีที่ไม่สามารถนำเอาอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 และอนุสัญญา UNIDROIT มาใช้ในการดำเนินการทางกฎหมายได้ ดังเช่นในกรณีที่ศิลปวัตถุที่ตกเป็นข้อพิพาท ถูกโจรกรรมหรือเปลี่ยนผ่านการครอบครองมาเป็นระยะเวลานาน ก่อนการจัดทำอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของคณะกรรมการชุดนี้เป็นเพียงการให้การสนับสนุนการเจรจา แต่ไม่มีอำนาจทางกฎหมายในการตัดสินข้อพิพาทอย่างเป็นทางการ (Temudo, 2021, p. 3) นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำความตกลงและหลักการเบื้องต้นเกี่ยวกับการคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่เจ้าของเดิมในรูปแบบอื่น ๆ ที่ไม่มีผลผูกมัดทางกฎหมายหรือ “soft law” หากแต่เป็นหลักการและแนวปฏิบัติทางจริยธรรมซึ่งสนับสนุนกระบวนการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่เจ้าของที่ถูกต้อง (rightful owner) ขึ้นมาอีกจำนวนหนึ่ง อาทิ การจัดทำหลักการวอชิงตันว่าด้วยงานศิลปะที่ถูกยึดครองโดยนาซี ปี ค.ศ. 1998 (The 1998 Washington Principles on Nazi-Confiscated Art) เพื่อแสวงหาทางออก และแนวทางในการชดเชย รวมถึงส่งคืนศิลปวัตถุที่ถูกโจรกรรมโดยนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมวลจริยธรรม (code of ethics) ของสภาการพิพิธภัณฑ์ระหว่างชาติ (International Council of Museum, ICOM) ซึ่งมีการจัดทำออกมาเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1986 และมีการปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 2004 โดยมาตราข้อที่ 6.2 ระบุให้พิพิธภัณฑ์ที่เป็นสมาชิก ICOM ควรจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในการเปิดบทสนทนาที่ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานทางวิชาการและมนุษยธรรมในกรณีที่เกิดการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุซึ่งตนเองครอบครองอยู่กลับคืนสู่ผู้คนที่เป็นผู้สร้างสรรค์งานชิ้นนั้นขึ้นมา (ICOM, 2017, p. 13) รวมถึงการจัดทำปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนเผ่าพื้นเมือง (The UN Declaration on the Rights of Indigenous People, UNDRIP) ปี ค.ศ. 2007 ซึ่งมีบทบัญญัติข้อหนึ่งกำหนดให้ประเทศสมาชิกผู้ลงนามรับรองสิทธิทางวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมืองมีสิทธิในการเข้าถึงและได้รับคืนทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม ศาสนา และจิตวิญญาณของพวกเขาจากรัฐบาลกลางของประเทศต่าง ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน (ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง, 2007, น. 17-18)

นอกเหนือไปจากระเบียบและกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศดังกล่าว การหาทางออก และข้อยุติเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องข้อพิพาทระหว่างประเทศ ยังมีการดำเนินการผ่านกระบวนการที่ได้ชื่อว่า “กลไกการตัดสินข้อพิพาทเชิงทางเลือก” (alternative dispute resolution, ADR) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นการหาทางออกร่วมกันระหว่างผู้เรียกร้องข้อพิพาท และผู้ครอบครองสิบลพัสดุที่ตกเป็นข้อพิพาทในปัจจุบันโดยตรงโดยไม่ต้องใช้วิธีการทางกฎหมาย และผ่านกระบวนการศาล อาทิ การคืนสิบลพัสดุให้โดยความสมัครใจเพื่อผลประโยชน์ทาง การทูต การเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อยุติระหว่างตัวแสดงที่ตกเป็นข้อพิพาทโดยตรง และการจัดตั้ง คณะอนุญาโตตุลาการขึ้นมาเพื่อตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งตลอดหลายทศวรรษที่ผ่านมา กระบวนการ ADR ได้ชื่อว่าเป็นวิธีการในการไกล่เกลี่ยและตัดสินข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกร้อง ข้อสิบลพัสดุระหว่างประเทศได้อย่างประสบผลสำเร็จมากที่สุด (Chechi, 2016, p. 107)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ระเบียบและกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศของ “โลกาภิบาล” การเรียกร้องและสงคืนสิบลพัสดุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดในภาพรวมนั้น มีความ หลากหลายและแตกต่างกันออกไปตามแต่วาระ อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงนั้น “ระบอบ” ที่เกิดขึ้นจากกฎหมายและความตกลงระหว่างประเทศรวมถึงกลไกในการตัดสินข้อพิพาท อย่างเป็นทางการที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ส่วนใหญ่ไม่มีผลบังคับใช้ และมีเครื่องมือและอำนาจทาง กฎหมายโดยตรงในการบังคับให้ประเทศต่าง ๆ ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติและความตกลงดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้การใช้กฎหมายและระเบียบระหว่างประเทศเหล่านี้ ในการดำเนินการเพื่อเรียกร้องและตัดสินข้อพิพาทเกี่ยวกับการขอคืนสิบลพัสดุเป็นไปได้ยาก ดังนั้น ในทางปฏิบัติ รัฐจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการทางทูต รวมถึงกลไกเชิงทางเลือกและวิธีการอื่น ๆ ด้วยตนเองในการเรียกร้อง และขอคืนสิบลพัสดุที่กำลังตกเป็นข้อพิพาท ภาวะดังกล่าวจึงเป็นการ สะท้อนความหลากหลาย หรือการแตกกระจายตัวของระบบโลกาภิบาล ซึ่งระเบียบและกฎเกณฑ์ ที่เป็นบรรทัดฐานและกรอบหลักระหว่างประเทศนั้นไม่มีประสิทธิภาพมากนักในการบังคับใช้กลไก โดยที่ทางออกในข้อพิพาทอันเกิดการเรียกร้องขอคืนสิบลพัสดุระหว่างประเทศนั้นส่วนใหญ่เกิดขึ้น จาก “ระบอบ” หรือกระบวนการที่รัฐเป็นผู้จัดสร้างและดำเนินการด้วยตนเอง

2. ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในกระบวนการโลกาภิบาล

ภาวะความหลากหลาย หรือการแตกกระจายตัวของระบบโลกาภิบาลการสงคืน สิบลพัสดุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด ยังสามารถพิจารณาได้จากประเภทและบทบาทของตัวแสดงที่ เกี่ยวข้องในกระบวนการโลกาภิบาล ซึ่งในปัจจุบันมีปรากฏตัวแสดงประเภทต่าง ๆ ที่มีความ หลากหลายมากยิ่งขึ้นที่เข้ามามีบทบาทในฐานะ “ผู้อภิบาลโลก” (global governors) อย่างไรก็ตาม ตัวแสดงที่กล่าวได้ว่ายังมีบทบาทหรือสิทธิอำนาจในกระบวนการดังกล่าวที่สุดก็คือรัฐ โดยรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ นั้นมีบทบาทและสิทธิอำนาจในการกำหนดนโยบาย และมาตรการ ในการคุ้มครองและอนุรักษ์สิบลพัสดุที่มีสถานภาพเป็นมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศ การกำหนดประเภท รูปแบบ ลักษณะของวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสมควรได้รับการ

อนุรักษ์และคุ้มครองโดยรัฐ กฎเกณฑ์และระเบียบการในการนำเข้าและส่งออกศิลปวัตถุออกนอกประเทศซึ่งจะนำไปสู่การคุ้มครองและสกัดกั้นการลักลอบขนส่งศิลปวัตถุออกนอกประเทศที่ผิดกฎหมาย รวมถึงเป็นตัวแสดงหลักในการดำเนินการการทูตเพื่อเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุจากต่างประเทศ ตัวอย่างเช่นในกรณีของประเทศไทย ซึ่งกฎหมายหลักที่ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือหลักของรัฐในการคุ้มครองและเป็นฐานทางกฎหมาย (legal base) ในการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของ และเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุที่ถูกลักลอบส่งออกนอกประเทศอย่างผิดกฎหมายกลับคืนสู่ประเทศไทยก็คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่งมีการจัดทำครั้งแรกในปี พ.ศ. 2504 และมีการออกฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2535 โดยกลไกหลักของรัฐบาลไทยในการคุ้มครองมรดกทางวัตถุของประเทศภายใต้กฎหมายฉบับนี้ ก็คือ การให้อำนาจอธิบดีกรมศิลปากรในการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ รวมถึงอำนาจในการออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ประกอบการค้างานศิลปะและวัตถุโบราณในประเทศ นอกจากนี้ในมาตรา 22 และ 23 ของกฎหมายฉบับนี้ยังได้มอบบัญญัติในการห้ามมิให้มีการส่งออกโบราณวัตถุและศิลปวัตถุชิ้นใด ๆ ทั้งที่ได้รับการขึ้นทะเบียนโดยกรมศิลปากรแล้วหรือไม่ก็ตามออกก็ตามออกนอกประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร (“พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2),” 2535) ข้อกฎหมายตามมาตรานี้จึงได้กลายเป็นหลักการและเหตุผลทางกฎหมายที่สำคัญของประเทศไทย ในการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของและทวงคืนศิลปวัตถุของไทยที่ถูกโจรกรรมและลักลอบส่งออกนอกประเทศ เนื่องจากศิลปวัตถุของไทยที่ถูกจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในสหรัฐอเมริกาและยุโรปนั้นจำนวนมากไม่มีใบอนุญาตส่งออกจากกรมศิลปากรเป็นหลักฐานว่าถูกส่งออกจากประเทศไทยออกไปอย่างถูกต้องตามกฎหมาย

นอกจากนี้ ในประเทศที่ถือได้ว่าเป็นตลาดการค้างานศิลปะและวัตถุโบราณที่สำคัญในตลาดโลกนั้นก็อาจจะมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางวัฒนธรรมเพิ่มเติมและการจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศในรูปแบบทวิภาคีระหว่างกันขึ้นเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในการสกัดกั้นการลักลอบขนส่ง และส่งคืนศิลปวัตถุผิดกฎหมายที่มีการสกัดจับได้กลับคืนสู่ประเทศที่เป็นแหล่งที่มา อาทิ สหรัฐอเมริกาซึ่งมีการออกกฎหมายอนุสัญญาว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินทางวัฒนธรรม (the Convention on Cultural Property Implementation Act, CPIA) ขึ้นในปี ค.ศ. 1983 ภายหลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 โดยกฎหมายฉบับนี้ได้ให้อำนาจรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการทำสัญญาในลักษณะทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ เพื่อควบคุมการนำเข้า รวมถึงการสนับสนุนและแสวงหาแนวทางการส่งมอบคืนศิลปวัตถุที่ถูกลักลอบนำเข้ามาสู่สหรัฐอเมริกาอย่างผิดกฎหมายกลับคืนสู่ประเทศ โดยเมื่อถึงปี ค.ศ. 2021 นั้น สหรัฐอเมริกาได้มีการลงนามในสนธิสัญญาทวิภาคีดังกล่าวกับประเทศต่าง ๆ ไปแล้วกว่า 20 ประเทศ (Congressional Research Service, 2021; Polner, 2019, p. 778) หรือในกรณีของรัฐบาลไทยและกัมพูชาที่มีการลงนามในความตกลงร่วมกันเพื่อ

ต่อสู้กับการเคลื่อนย้ายและลักลอบขนส่งทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่เคลื่อนย้ายได้ข้ามพรมแดน และการส่งคืนวัตถุสิ่งของดังกล่าวกลับสู่ประเทศแหล่งกำเนิด ในปี พ.ศ. 2543 (Agreement to Combat Against Illicit Trafficking and Cross-Border Smuggling of Movable Cultural Property and Restitute to the Country of Origin) เป็นต้น โดยความตกลงฉบับนี้เป็นกรอบความร่วมมือระหว่างกันในการแสวงหาแนวทางป้องกันและปราบปรามการลักลอบขนส่งศิลปวัตถุ ข้ามพรมแดนอย่างผิดกฎหมาย รวมถึงมีการจัดทำหลักการร่วมกันเบื้องต้นในการส่งคืนวัตถุสิ่งของ ทางวัฒนธรรมที่มีการลักลอบนำเข้าและส่งออกอย่างผิดกฎหมายดังกล่าวกลับคืนระหว่างทั้งสอง ประเทศ (Peerapon Jaderojananont, 2562, pp. 385-386)

องค์การระหว่างประเทศ (International Organizations) เป็นอีกหนึ่งตัวแสดงที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดวาระ สร้างบรรทัดฐาน และออกแบบกฎเกณฑ์ กติกา และกลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรระหว่างประเทศกับรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ กล่าวได้ว่า UNESCO ในองค์กรโลกาภิบาลทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดในโลกนั้นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในฐานะตัวแสดงที่สร้างบรรทัดฐาน และกฎระเบียบ รวมถึงแนวปฏิบัติในการให้การคุ้มครองวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรม โดยนอกเหนือจากการเป็นผู้นำในการจัดทำอนุสัญญาฉบับต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา ยังมีการจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติอื่น ๆ ในการสกัดกั้นการลักลอบค้า และส่งคืนศิลปวัตถุ ผิดกฎหมายกลับคืนสู่ประเทศต้นกำเนิด อาทิ การจัดทำแนวปฏิบัติในการดำเนินการตามอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 ซึ่งมีการจัดทำออกมาในปี ค.ศ. 2015 (the 2015 Operational Guidelines to the 1970 UNESCO Convention) การจัดทำประมวลจริยธรรมสำหรับผู้ประกอบการค้าทรัพย์สินทางวัฒนธรรมขึ้นมาในปี 1999 (the International Code of Ethics for Dealers in Cultural Property) รวมถึงการจัดทำต้นแบบกฎหมาย UNESCO-UNIDROIT ว่าด้วยความเป็นเจ้าของโดยรัฐที่มีต่อวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมปี ค.ศ. 2011 (UNESCO-UNIDROIT model provisions on state ownership of undiscovered cultural objects – 2011) เพื่อเป็นแนวทาง (guidelines) สำหรับหน่วยงานภาครัฐของประเทศต่าง ๆ ในการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของในวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมที่ยังไม่ถูกค้นพบ เป็นต้น นอกจากนี้ UNESCO ยังมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในรูปแบบของการจัดการฝึกอบรมในโครงการต่าง ๆ และการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาการค้าศิลปวัตถุผิดกฎหมายระหว่างประเทศ อาทิ การจัดทำโครงการรณรงค์ภายใต้คำขวัญ the #Unite4Heritage บนพื้นที่ออนไลน์ (Jakubowski, 2018, p. 31) และการประกาศให้วันที่ 14 พฤศจิกายนของทุกปี เป็นวันต่อต้านการลักลอบขนส่งทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ผิดกฎหมายสากล (the International Day against Illicit Trafficking in Cultural Property)

นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานและองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ อาทิ องค์การสหภาพศุลกากรโลก (World Customs Organization, WCO) ซึ่งร่วมมือกับ UNESCO ในการจัดทำใบอนุญาตส่งออกสำหรับวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมระหว่าง UNESCO และ WCO

(Model export certificate for cultural objects UNESCO-WCO) โดยมีการจัดทำมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1995 การจัดทำเครือข่าย CEN (The WCO Customs Enforcement Network, CEN) เพื่อเป็นเครื่องมือสื่อสารร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการตรวจสอบและระบุที่มาของศิลปวัตถุซึ่งเป็นที่ต้องสงสัย รวมถึงใช้ในปฏิบัติการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Polner, 2019, p. 781) องค์การตำรวจอาชญากรรมระหว่างประเทศ (International Criminal Police Organization, INTERPOL) ซึ่งมีการจัดทำฐานข้อมูลสำหรับงานศิลปะที่ถูกลักขโมย (The Stolen Works of Art database) มาตรการตรวจสอบ Object ID สำหรับการตรวจสอบศิลปวัตถุที่เป็นที่ต้องสงสัย รวมถึงการประสานงานกับ WCO ตำรวจสากลยุโรป (Europol) และหน่วยงานปราบอาชญากรรมของประเทศต่าง ๆ ในยุโรปในการดำเนินปฏิบัติการปราบปรามและสกัดจับการลักลอบขนส่งศิลปวัตถุผิดกฎหมาย อาทิ ปฏิบัติการ Pandora ซึ่งดำเนินการเป็นครั้งที่ 6 (Pandora VI) ในปี ค.ศ. 2021 (INTERPOL, 2022, p. 24) นอกจากนี้ยังปรากฏบทบาทของสภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ (International Council of Museums, ICOM) ที่มีการจัดทำประมวลจริยธรรม (Code of Ethics) ให้เป็นแนวปฏิบัติแก่พิพิธภัณฑสถานสมาชิก โดยมีการปรับปรุงแก้ไขครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 2004 และการจัดทำ ฐานข้อมูล “Red List” ซึ่งจะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้พิพิธภัณฑสถานประกอบการค้างานศิลปะ เจ้าหน้าที่ศุลกากร นักวิชาการ และผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง สามารถตรวจสอบที่มาของศิลปวัตถุที่ตกเป็นที่ยสงสัยว่าจะถูกลักลอบขนส่งมาจากพื้นที่ซึ่งอยู่ในภาวะเสี่ยงจากภัยสงครามและความไม่สงบ (Turku, 2018, pp. 145-147) ในขณะที่ พิพิธภัณฑสถานและวิชาการและศิลปะ ซึ่งพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกตะวันตก ทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชนนั้น ก็เป็นอีกหนึ่งตัวแสดงที่สำคัญในโลกาภิวัตน์ด้านดังกล่าวนี้ โดยที่พิพิธภัณฑสถานแต่ละแห่งมีสิทธิอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการบริหารจัดการ และส่งคืนศิลปวัตถุที่ถูกร้องขอแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสถานภาพของพิพิธภัณฑสถาน และกฎหมายในแต่ละประเทศ ตัวอย่างเช่น พิพิธภัณฑสถานในสหรัฐอเมริกาบางแห่ง อาทิ Metropolitan Museum of Art ในนครนิวยอร์ก the Museum of Fine Arts ในเมือง Boston และ the Paul Getty Museum of Los Angeles นั้นมีอิสระในการดำเนินนโยบายและเจรจาต่อรองในการส่งคืนศิลปวัตถุที่ตนเองครอบครองกลับสู่แหล่งกำเนิดอย่างเต็มที่โดยตรง (Cornu & Renold, 2010, pp. 7-8)

นอกจากนี้ ยังมีบทบาทของภาคประชาสังคม และประชาคมนักวิชาการ ที่ดำเนินการเคลื่อนไหวสร้างความตระหนักรู้ให้แก่สาธารณชน เกี่ยวกับภัยคุกคามของการค้าศิลปวัตถุผิดกฎหมาย และการสร้างความตระหนักรู้ รวมถึงหาเสียงสนับสนุนในการทวงคืนศิลปวัตถุของผู้คนและประเทศต่าง ๆ ที่ยังถูกเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานต่างแดน อาทิ การจัดทำฐานข้อมูลงานศิลปะที่ถูกโจรกรรมโดยการจัดทำ website ต่าง ๆ เช่น <https://www.lootedart.com/> ซึ่งดำเนินงานโดย คณะกรรมการเพื่อศิลปะที่ถูกโจรกรรมในยุโรป (the Commission for Looted Art in Europe, CLAE) <https://www.artloss.com> ของ the International

Foundation of Art Research (IFAR) ซึ่งรวบรวมรายชื่อและข้อมูลของงานศิลปะที่มีรายงานว่าสูญหายไปจากประเทศต่าง ๆ รวมถึงการให้บริการตรวจสอบศิลปวัตถุที่กำลังถูกประมูลโดยบริษัทผู้ประกอบการค้างานศิลปะและสำนักประมูล และการให้บริการตรวจสอบแหล่งที่มาของศิลปวัตถุชิ้นต่าง ๆ ก่อนการทำธุรกรรม ฐานข้อมูล ArtThemis ซึ่งรวบรวมข้อมูลการดำเนินการทางกฎหมาย และตัดสินข้อพิพาทในคดีความว่าด้วยการเรียกร้องขคืนศิลปวัตถุจากประเทศต่าง ๆ ดำเนินการโดย โดยศูนย์ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับงานศิลปะ มหาวิทยาลัยเจนีวา และฐานข้อมูล Artive ที่ให้บริการตรวจสอบแหล่งที่มาของศิลปวัตถุ และให้บริการจดทะเบียนวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมที่ผู้ร้องขอทำการครอบครองอยู่โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังปรากฏบทบาทขององค์กรภาคประชาสังคม เช่น องค์กร Africa No Filter ที่ให้เงินทุนสนับสนุนการจัดทำรายงานการวิจัยเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัตถุของแอฟริกันที่ถูกครอบครองและจัดแสดงอยู่ตามพิพิธภัณฑ์ในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ได้แก่ รายงานวิจัยของ Molemo Molina ชื่อ Reclaiming Restitution: Centering and Contextualizing the African Narrative (2022) และในกรณีของมูลนิธิ The Open Society Foundation ซึ่งตั้งอยู่ในนครนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. 2019 ได้ทำการบริจาคเงินจำนวน 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เพื่อให้การสนับสนุนในการทำการวิจัยและการดำเนินกิจกรรมของภาคประชาสังคมและนักวิชาการในระดับท้องถิ่นเพื่อสร้างการตระหนักรู้และสนับสนุนการเรียกร้องขคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่การครอบครองของผู้คนแอฟริกัน (Open Society Foundations, 2019) นอกจากนี้ยังมีการจัดนิทรรศการ การจัดแสดงผลงานของศิลปิน รวมถึงการเคลื่อนไหวของชุมชนในโลกออนไลน์ในการจุดประเด็นและผลักดันวาระต่าง ๆ

สำหรับในประเทศไทยนั้น ตัวอย่างของตัวแสดงจากภาคประชาสังคมที่มีบทบาทในการจุดประเด็นวาระ สร้างความตระหนักรู้ และเคลื่อนไหวเรียกร้องทวงคืนศิลปวัตถุของประเทศไทยในพิพิธภัณฑ์จากต่างประเทศในช่วงตลอดทศวรรษที่ผ่านมา ก็คือบทบาทและการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “สำนึก ๓๐๐ องค์” ซึ่งเป็นการรวมตัวของกลุ่มนักวิชาการอิสระ นักเคลื่อนไหวและผู้สนใจเกี่ยวกับโบราณคดีในประเทศไทยกลุ่มหนึ่งที่มีเป้าหมายในการติดตามทวงคืนโบราณวัตถุของไทยในต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประติมากรรมสัมฤทธิ์ประเภทชัชหรือ “กรุประโคนชัย” ที่ถูกขุดค้นไปจากปราสาทเขาปลายบัด 2 ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ ในช่วงทศวรรษ 2500 กลยุทธ์ที่สำคัญในการจุดวาระและผลักดันข้อเรียกร้องดังกล่าวของนักเคลื่อนไหวกลุ่มนี้ก็คือการใช้สื่อออนไลน์เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประติมากรรมจากเขาปลายบัดที่ส่วนหนึ่งถูกจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์แห่งต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังมีการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์กับบุคคลในท้องถิ่นซึ่งหลายคนก็คือผู้ที่ทำการขุดประติมากรรมดังกล่าวในหลายทศวรรษก่อนและยังมีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบัน การเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ รวมถึงการวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของหน่วยงานรัฐบาลบนเพจ “สำนึก ๓๐๐ องค์” บน Facebook ได้ทำให้เกิดกระแสการทวงคืนโบราณวัตถุและ

ศิลปวัตถุของไทยในต่างประเทศในสังคมไทย รวมถึงการเกิดสำนักท้องถิ่นนิยมและภูมิภาคนิยมขึ้น ในจังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จนนำไปสู่การค้นพบศิลปวัตถุ และโบราณวัตถุชิ้นอื่น ๆ ของประเทศไทยที่ยังตกอยู่ในต่างประเทศด้วยในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2559-2560 อาทิ ทับหลังปราสาทหนองหงส์ จังหวัดบุรีรัมย์ และทับหลังปราสาทเขาโล้น จังหวัดสระแก้ว (Phacharaphorn Phanomvan, 2021, pp. 240-249; พันทิพย์ ชีระเนตร, 2564) ซึ่งกระแสการเรียกร้องให้เกิดการติดตามทวงคืนวัตถุโบราณของไทยในต่างประเทศที่มี จุดเริ่มต้นจากสื่อออนไลน์ และการลงพื้นที่จริงดังกล่าว ในเวลาต่อมาได้นำไปสู่การเกิดกระแส การเรียกร้องให้มีการดำเนินการทวงคืนวัตถุโบราณของไทยในต่างประเทศ ส่งผลให้ภาครัฐ ได้เข้ามามีส่วนในการดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามทวงคืนโบราณวัตถุของไทยในต่างประเทศ กลับคืนสู่ประเทศไทยภายใต้คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 143/2560 ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2560 โดยมีอำนาจหน้าที่ที่กำหนดมาตรการและแนวทางการทวงคืน ดำเนินการสำรวจ ตรวจสอบ รวบรวมรายละเอียดของโบราณวัตถุของไทยที่ยังตกอยู่ในต่างประเทศ รวมถึงประสานงาน ขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการติดตามโบราณวัตถุกลับคืน สู่ประเทศไทย (นร 143/2560, 2560) ซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้ยังเป็นองค์กรที่สำคัญของ ภาครัฐในการกำหนดแนวทางและประสานงานในการเรียกร้องร้องขอคืนศิลปวัตถุของไทยในต่าง ประเทศจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้ กลุ่มสมาคมผู้ประกอบการค้าและประมูลงานศิลปะ ก็เป็นอีกหนึ่งตัวแสดงที่มี บทบาทในการกลั่นกรอง และสกัดกั้นการลักลอบค้าวัตถุโบราณที่ผิดกฎหมาย โดยนอกจาก การดำเนินการตามกฎหมายนำเข้าและส่งออกทรัพย์สินทางวัฒนธรรมในแต่ละประเทศแล้วนั้น ผู้ประกอบการค้าศิลปวัตถุเหล่านี้ยังมีการจัดทำประมวลจริยธรรม (code of ethics) เพื่อกำหนด แนวปฏิบัติและจริยธรรมของการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด อาทิ สมาคมสหพันธ์ผู้ค้าวัตถุโบราณและงานศิลปะนานาชาติ (Confédération Internationale des Négociants en Oeuvres d'Art หรือ International Confederation of Art and Antique Dealers' Associations, CINOA) สมาคมนักค้าวัตถุโบราณนานาชาติ (The International Association of Dealers in Ancient Art, IADAA) และสมาคมนักค้าวัตถุโบราณแห่งสหรัฐอเมริกา (The Art Dealers Association of America, ADAA) ที่มีการจัดทำประมวลจริยธรรมเป็นหลัก การเบื้องต้นดังกล่าว

3. การทำงานของของกลไกและตัวแสดงในกระบวนการโลกาภิบาล

การทำงานของกลไกและตัวแสดง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการศึกษา “ขั้นตอน” ของ โลกาภิบาลการเรียกร้องและส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดดังกล่าวนี้ จากการใช้กรอบ แนวคิดและทฤษฎีของ Weiss and Thakur (2014) และ Biermann et al. (2009) เป็นแนวทาง ในการวิเคราะห์ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ

- 1) การสร้างความตระหนักรู้และระดมการสนับสนุนจากสาธารณชน

ขั้นตอนเบื้องต้นของกระบวนการโลกาภิวัตน์ ก็คือการจัดการความรู้ (managing knowledge) ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวและจุดวาระเกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศ เพื่อให้สาธารณชนโดยทั่วไป ได้ตระหนักและถึงประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจนเกิดการศึกษาสาเหตุของประเด็นปัญหา และนำไปสู่ความเห็นชอบร่วมกันในการสร้างบรรทัดฐาน รวมถึงหลักการเบื้องต้นในการจัดการกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น ก่อนที่จะเกิดการยกระดับความตระหนักรู้ (raising awareness) รวมถึงการระดมเสียงสนับสนุนจากสาธารณชนทั่วไป เพื่อให้บรรทัดฐาน รวมถึงระเบียบกฎเกณฑ์ในการอภิบาลประเด็นปัญหาต่าง ๆ นั้น ถูกทำให้เป็นสถาบันต่อไป (Weiss & Thakur, 2014, p. 497; ไพลิน กิตติเสรีชัย, 2019, น. 25) โดยสำหรับการคุ้มครองและเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุ นั้น มีตัวแสดงจำนวนมากทั้งจากองค์กรระหว่างประเทศ ภาครัฐ และภาคประชาสังคมที่ดำเนินการเคลื่อนไหวสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น จนก่อให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหา ซึ่งอาจจะนำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุจากต่างประเทศอย่างเป็นรูปธรรมในเวลาต่อมา โดยในระดับขององค์กรโลกาภิวัตน์ที่มีหน้าที่ในการอภิบาลกิจการทางวัฒนธรรมที่สำคัญของโลก ได้แก่ UNESCO นั้น นอกเหนือจากจะมีการรณรงค์ให้มีการพิมพ์ hashtag ภายใต้อาณัติ #Unite4Heritage บนโปรไฟล์ของผู้คนบน social media ในปี ค.ศ. 2015 และการประกาศให้ วันที่ 14 พฤศจิกายนของทุกปี เป็นวันต่อต้านการลักลอบขนส่งทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ผิดกฎหมายสากล (the International Day against Illicit Trafficking in Cultural Property) แล้วนั้น ยังมีการจัดทำโครงการเพื่อเผยแพร่ และสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับภัยคุกคามที่มีต่อทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ที่ประสบความสูญเสียจากการถูกทำลายและโจรกรรมออกจากพื้นที่ อาทิ การจัดทำโครงการ The Price of Art ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง UNESCO กับกระทรวงการต่างประเทศเยอรมนี และสหภาพยุโรปและสภาแห่งยุโรป โดยมีการจัดทำภาพของงานศิลปะและโบราณวัตถุที่ถูกจัดเก็บไว้ในบ้านของผู้ครอบครองในปัจจุบัน พร้อมกับมีคำบรรยายถึงสงคราม การก่อการร้าย การโจรกรรม การลักลอบขุดค้น และขนส่งอย่างผิดกฎหมายก่อนที่วัตถุชิ้นนั้นจะตกมาอยู่ภายใต้การครอบครองของเจ้าของผู้นั้น โดยมีการเผยแพร่ในเว็บไซต์ของ UNESCO และวารสาร UNESCO courier (UNESCO, 2020) นอกจากนี้ยังมีการจัดทำคลิปวิดีโอ และสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ บนเว็บไซต์ของ UNESCO เพื่อเป็นการยกระดับความตระหนักรู้ และเป็นแหล่งข้อมูลให้เจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ในการจัดทำโครงการประชาสัมพันธ์ยกระดับการตระหนักรู้ และฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในกิจการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศต่าง ๆ (UNESCO, 2023, p. 86)

การสร้างการตระหนักรู้ และระดมเสียงสนับสนุนในประเด็นดังกล่าวนี้ ยังสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการผลักดันของตัวแสดงอื่น ๆ อาทิ รัฐบาลในบางประเทศที่กำหนดให้การคุ้มครอง รวมถึงการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุจากต่างประเทศเป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของรัฐ มีการจุดประเด็นดังกล่าวแก่สาธารณชนในประเทศ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และเสียงสนับสนุนในการ

ปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมในประเทศ รวมถึงการเสี่ยงสนับสนุนจากสาธารณชนในประเทศ เพื่อกระตุ้นให้รัฐบาล พิพิธภัณฑ์ รวมถึงผู้คนในต่างประเทศส่งคืนศิลปวัตถุที่เรียกร้องกลับคืนมา ในที่สุด ตัวอย่างของการดำเนินการของรัฐบาลนี้ อาทิ รัฐบาลเซเนกัลที่มีการเปิดพิพิธภัณฑ์ The Museum of African Civilizations เพื่อรองรับศิลปวัตถุที่เซเนกัลเรียกร้องขอคืนจาก พิพิธภัณฑ์แห่งต่าง ๆ ในยุโรปไว้ล่วงหน้า และก็เป็นกรรมรวมถึงเป็นการสร้างแรงกดดันและระดม เสี่ยงสนับสนุนจากสาธารณชนเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าว เช่นเดียวกับกับรัฐบาลไนจีเรียที่มีการ ก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ David Adjaye-designed Benin Royal Museum ในเมือง Benin City ขึ้น เพื่อเป้าหมายกระตุ้นให้เกิดการส่งคืนประติมากรรมสัมฤทธิ์เบนิน (Benin Bronzes) กลับคืนมา จากพิพิธภัณฑ์แห่งต่าง ๆ ในยุโรปเช่นเดียวกัน (Ling, 2022) นอกจากนี้ การเคลื่อนไหวดังกล่าว ยังเกิดขึ้นภายใต้บทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอื่น ๆ อาทิ กลุ่มนักเคลื่อนไหว และองค์กรภาค ประชาสังคมต่าง ๆ รวมถึงบทบาทของนักกิจกรรมและศิลปินที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อยกระดับความ ตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นปัญหาการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุจากต่างประเทศ อาทิ บทบาทของ กลุ่ม “สำนัก ๓๐๐ องค์กร” ที่กล่าวถึงไปแล้ว องค์กร Antiques Coalition ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของ กลุ่มนักวิชาการด้านโบราณคดี ศิลปะ และกฎหมายในสหรัฐอเมริกาเพื่อจุดประเด็นและผลักดัน การต่อต้านการลักลอบขนส่งเคลื่อนย้ายและทำการค้าวัตถุโบราณซึ่งผิดกฎหมายระหว่างประเทศ มีการจัดตั้งคณะทำงานและโครงการต่าง ๆ เพื่อผลักดันวาระดังกล่าวต่อสาธารณชน ให้ความเห็น ทางวิชาการแก่หน่วยงานของภาครัฐ (Antiques Coalition, 2018, n.d.) ในขณะที่ตัวอย่างของ นักกิจกรรมและศิลปินนั้น เห็นได้จากบทบาทของนาย Nii Kwate Owoo ผู้กำกับภาพยนตร์ ชาวกานา ซึ่งในปี ค.ศ. 1970 ได้กำกับภาพยนตร์สารคดีขนาดสั้นเรื่อง You Hide Me ซึ่งมีเนื้อหา ถึงศิลปวัตถุของผุ้คนชาวแอฟริกันที่ถูกจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์ British Museum ประเทศอังกฤษ นับตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2010 เป็นต้นมาที่เกิดกระแสความตื่นตัวในหมู่ผู้คนชาวแอฟริกัน และในยุโรปเกี่ยวกับการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุกลับขึ้นมาอีกครั้ง ก็มีการนำเอาภาพยนตร์สารคดี เรื่องนี้กลับมาฉายใหม่ เพื่อจุดประเด็นและเปิดบทสนทนาในเรื่องดังกล่าวตามงานเทศกาล ภาพยนตร์ต่าง ๆ ซึ่งนาย Kwate Owoo ได้เข้าร่วมงานและให้ความเห็นด้วยภายหลังเสร็จสิ้น การจัดฉายแล้วอยู่หลายครั้งตลอดช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา (Willi, 2022)

2) การสร้างความเป็นสถาบันให้แก่บรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ในการส่งมอบคืนศิลปวัตถุ ขั้นตอนต่อมานี้ก็คือการทำให้บรรทัดฐาน ระเบียบ และกฎเกณฑ์ ระหว่างประเทศที่มีการ ยกระดับความตระหนักรู้ และระดมความสนับสนุนในขั้นตอนก่อนหน้าที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว ถูกทำให้เป็นสถาบันในรูปแบบของ กฎหมาย ความตกลง และกฎระเบียบและแนวปฏิบัติ รวมถึง การจัดตั้งองค์กรหรือกลไกของตัวแสดงที่มีบทบาทในการกำหนดกฎระเบียบ และกำกับดูแล ประเด็นปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศอย่างเป็นทางการ (Weiss & Thakur, 2014, pp. 500-501; โพลิน กิตติเสรีชัย, 2019, น. 24-25) โดยในบริบทของการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุ ระหว่างประเทศนั้น การสร้างความเป็นสถาบันให้แก่บรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ในการคุ้มครองและ

สงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้นทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ โดยในระดับระหว่างประเทศ หรือ “โลกาภิวัตน์” นั้น องค์การการอภิบาลโลกที่สำคัญอันได้แก่องค์การสหประชาชาติ (United Nations, UN) นั้น ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีการออกมติ (resolution) ผ่านกลไก การอภิบาลที่สำคัญของตนเอง กล่าวคือคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UN Security Council) และสมัชชาสหประชาชาติ (United Nations Assembly) มาหลายข้อที่มีเนื้อหา ให้การปกป้อง และคุ้มครองแหล่งมรดกที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ซึ่งถูกทำลาย และตั้งอยู่ใน พื้นที่ซึ่งประสบภัยสงครามและความขัดแย้งทางอาวุธตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา อาทิ สมัชชา สหประชาชาติ ซึ่งมีการผ่านมติที่ 66/180 ในปี ค.ศ. 2012 เรื่องการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ในการป้องกันอาชญากรรมและการตอบสนองของกระบวนการยุติธรรมในการปกป้องทรัพย์สิน ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับการลักลอบขนส่งเคลื่อนย้าย (Resolution 66/180 “Strengthening crime prevention and criminal justice responses to protect cultural property, especially with regard to its trafficking”) มติที่ 69/281 ในปี ค.ศ. 2015 เรื่องการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมของอิรัก (Resolution 69/281 “Saving the cultural heritage of Iraq”) มติที่ 70/76 ในปี ค.ศ. 2015, มติที่ 73/130 ในปี ค.ศ. 2018 และมติที่ 76/16 ในปี ค.ศ. 2022 ซึ่งเป็นมติที่มีชื่อเรื่องตรงกัน (INTERPOL, 2022, p. 29) คือเรื่องการส่งคืนและ การชดใช้ทรัพย์สินทางวัฒนธรรมกลับคืนสู่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิด (Return or restitution of cultural property to the countries of origin) โดยสาระสำคัญของมติเหล่านี้ในภาพรวมก็คือ การเพิ่มมาตรการการป้องกันทำลายล้างแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม การเพิ่มมาตรการปราบปราม การลักลอบขุดค้นและส่งออกศิลปวัตถุจากสถานที่สำคัญดังกล่าวอย่างผิดกฎหมาย การกำหนดให้ ประเทศสมาชิกร่วมมือกัน และประสานความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ ซึ่งรวมถึง UNESCO, INTERPOL และ WCO ในการประสานงาน ปรับปรุงกฎระเบียบ และประสิทธิภาพ การดำเนินงานภายในประเทศที่สอดคล้องกับมาตรการขององค์กรระหว่างประเทศเหล่านี้ รวมถึง ประสานความร่วมมือระหว่างกันเพื่อสกัดกั้นปัญหาการขนส่งศิลปวัตถุระหว่างประเทศ ผิดกฎหมาย และวางแผนทางในการส่งคืนศิลปวัตถุดังกล่าวที่ทำการตรวจสอบและจับกุมไว้ได้ สู่ประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิด

ในขณะที่องค์กรโลกาภิบาลทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สำคัญอย่าง UNESCO นั้น นอกเหนือจากเป็นผู้นำในการจัดทำอนุสัญญากรุงเฮก ปี ค.ศ. 1954 อนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 ให้การสนับสนุนแก่ UNIDROIT ในการจัดทำอนุสัญญา UNIDROIT ปี ค.ศ. 1995 และการเป็นอำนวยการของคณะกรรมการวิชาการ ICPRCP แล้วนั้น “การสร้างความเป็นสถาบัน” ให้แก่ระเบียบ กฎเกณฑ์ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองและการเรียกร้องคืนศิลปวัตถุ ระหว่างประเทศโดย UNESCO ยังมีการสร้างขึ้นผ่านการจัดทำประมวลจริยธรรม คู่มือและแนว ปฏิบัติในด้านต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น การจัดทำประมวลจริยธรรม (code of ethics) ให้แก่ผู้ประกอบการค้างานศิลปะระหว่างประเทศ (International Code of Ethics for Dealers in Cultural

Property) ซึ่งออกมาในปี ค.ศ. 1999 การจัดทำแบบปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมบนอินเทอร์เน็ต (Basic Actions concerning Cultural Objects being offered for Sale over the Internet) ในปี ค.ศ. 2009 การจัดทำรายชื่อ Red List ร่วมกับ ICOM เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีองค์กรระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่สร้างความเป็นสถาบันและกฎเกณฑ์ให้แก่มาตรการดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน อาทิ องค์การสหภาพศุลกากรโลก (World Customs Organization, WCO) ซึ่งในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2016 มีการผ่านมติว่าด้วยบทบาทของศุลกากรในการป้องกันการขนส่งเคลื่อนย้ายวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมที่ผิดกฎหมาย (Resolution of The Customs Co-Operation Council on The Role of Customs in Preventing Illicit Trafficking) โดยมีสาระสำคัญในการกำหนดมาตรการ และแนวปฏิบัติในกิจการศุลกากรของประเทศสมาชิกต่าง ๆ อาทิ การสนับสนุนให้มีการใช้แบบฟอร์มสำหรับการส่งออกวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมของ UNESCO และ WCO (the UNESCO-WCO Model Export Certificate) อย่างแพร่หลาย และการสนับสนุนให้มีการใช้ประโยชน์จากระบบสื่อสาร ARCHOE ในหมู่เจ้าหน้าที่ศุลกากร ตำรวจ และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อการตรวจสอบถึงแหล่งที่มาของวัตถุที่เป็นที่ต้องการได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น (Polner, 2019, p. 781)

3) การบังคับใช้กลไกของโลกาภิวัตน์ที่ถูกทำให้เป็นสถาบันแล้ว

กระบวนการหรือขั้นตอนสุดท้ายของโลกาภิวัตน์ในด้านการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด ก็คือ การนำเอากลไกที่มีการสร้างให้เป็นสถาบันหรือดำรงอยู่แล้วในฐานะ “กลไกเชิงทางเลือก” จากสองขั้นตอนแรกมาใช้ในทางปฏิบัติ โดยในบริบทของการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุนั้น ขั้นตอนที่ 1 ของกระบวนการนี้ก็คือการอนุรักษ์ คัดกรอง เฝ้าระวังรวมถึงการสกัดกั้นการโจรกรรมและลักลอบขนส่งเคลื่อนย้ายศิลปวัตถุที่ผิดกฎหมาย โดยนอกเหนือจากการออกกฎหมายและใช้กลไกของรัฐของแต่ละประเทศในการอนุรักษ์และคุ้มครองศิลปวัตถุในแต่ละประเทศ ในระดับโลกาภิวัตน์ องค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ อาทิ UNESCO, INTERPOL, WCO นั้น ต่างก็เป็นตัวแสดงที่มีส่วนในกระบวนการคุ้มครองและป้องกันการลักลอบขนส่งศิลปวัตถุผิดกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่บทบาทขององค์กรและหน่วยงานเหล่านั้นนั้นมักจะปรากฏให้เห็นในรูปแบบของการให้การสนับสนุน คำแนะนำทางวิชาการ การจัดทำโครงการ แนวปฏิบัติ และการประสานงานกับรัฐบาลและองค์กรอื่น ๆ โดยสอดคล้องกับกลไกการอภิบาลของรัฐบาลในประเทศต่าง ๆ ที่มีการจัดตั้งและดำเนินการอยู่แล้ว อาทิ การขึ้นทะเบียนสถานที่สำคัญทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นแหล่งมรดกโลกโดย UNESCO การจัดทำการจัดทำใบอนุญาตสำหรับการส่งออกวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมร่วมกันระหว่าง UNESCO และ WCO (the UNESCO-WCO Model Export Certificate) การจัดทำฐานข้อมูลบังคับใช้กฎหมายของ WCO (the WCO Customs Enforcement Network, CEN) รวมถึงการประสานงาน และแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติของ INTERPOL เป็นต้น

นอกจากนี้ เมื่อเกิดการโจรกรรม ขูดค้น ทำลายล้างโบราณสถาน และสถานที่สำคัญ

จนส่งผลให้ศิลปวัตถุที่มีค่าและได้รับการคุ้มครองโดยกฎหมายของประเทศต่าง ๆ เกิดความสูญหาย จนคาดว่าถูกลักลอบส่งออกนอกประเทศประเทศเหล่านั้น กระบวนการขั้นตอนก็คือการแจ้งเตือน เพื่อให้ประชาคมระหว่างประเทศรับทราบถึงการสูญหายของวัตถุสำคัญดังกล่าว โดยนอกเหนือไปจากแจ้งเตือนโดยหน่วยงานระหว่างรัฐบาลตามปกติแล้วนั้น UNESCO กำหนดแนวปฏิบัติไว้ว่า เมื่อพบว่าศิลปวัตถุสำคัญในประเทศใดสูญหายไป ให้ทำการแจ้งแก่เจ้าหน้าที่รัฐ และให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลในหน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการแจ้งข้อมูลต่อเจ้าหน้าที่ INTERPOL ที่ประจำการในแต่ละประเทศ เพื่อบันทึกข้อมูลลงในฐานข้อมูลศิลปวัตถุที่ถูกขโมยระหว่างประเทศ (INTERPOL Stolen Works of Art Database) ซึ่ง UNESCO ก็จะทำการเฝ้าระวังให้แก่วัตถุที่ถูกโจรกรรมดังกล่าวด้วยการนำเอารายชื่อศิลปวัตถุที่ถูกโจรกรรมขึ้นสำคัญเหล่านี้ไปขึ้นอยู่บนเพจแจ้งเตือนศิลปวัตถุที่ถูกโจรกรรมระหว่างประเทศ (International Alerts) บนเว็บไซต์ของ UNESCO เอง ขึ้นตอนดังกล่าวนี้นี้จึงเป็นมาตรการเฝ้าระวัง และสกัดจับวัตถุที่ถูกลักลอบขนส่งเคลื่อนย้ายอย่างผิดกฎหมาย ก่อนที่จะทำการส่งคืนกลับสู่ประเทศที่เป็นต้นกำเนิดของวัตถุชิ้นนั้นต่อไป (UNESCO, 2022, n.d.)

จากนั้น กระบวนการหรือขั้นตอนประการที่ 2 ของการบังคับใช้กลไกหรือช่องทางของ โลกาภิบาลการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด ซึ่งก็คือการเรียกร้องและดำเนินการให้เกิด การส่งคืนศิลปวัตถุที่ถูกส่งออกมาจากประเทศต้นทางอย่างผิดกฎหมาย ในกรณีของการส่งคืน ศิลปวัตถุที่มีการขนส่งเข้าประเทศผิดกฎหมายที่ถูกสกัดจับได้ และมีการตรวจสอบแหล่งที่มา ของศิลปวัตถุที่สกัดจับได้โดยนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญแล้ว ก็อาจจะถูกส่งกลับคืนสู่ประเทศ ที่ต้นแหล่งที่มาโดยไม่จำเป็นต้องยื่นคำร้องขอคืนหรือใช้วิธีการทางการศาล ทั้งนี้ ในบางประเทศ ก็อาจจะมีข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ประเทศที่เป็นต้นกำเนิดเป็น ช่องทางและข้อผูกมัดทางกฎหมายอยู่แล้ว อาทิ สหรัฐอเมริกา ที่มีการมีการออกกฎหมาย ในลักษณะ ดังกล่าวหลายฉบับ อาทิ The Convention on Cultural Property Implementation Act ในปี ค.ศ. 1983 The National Stolen Property Act ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม ครั้งล่าสุดในปี ค.ศ. 2013 และ The Protect and Preserve International Cultural Property Act ในปี ค.ศ. 2016 นอกจากนี้ การส่งคืนศิลปวัตถุในลักษณะดังกล่าวข้ามประเทศ ยังสามารถดำเนินการ ได้โดยการผ่านร่วมมือระหว่างประเทศ โดยอาจจะอยู่ในรูปแบบของการจัดทำสนธิสัญญาทวิภาคี ระหว่างประเทศ เพื่อป้องกัน ปราบปรามการลักลอบนำเข้าและส่งออกศิลปวัตถุผิดกฎหมาย และการวางหลักการเบื้องต้นในการส่งคืนวัตถุสิ่งของที่ทำการสกัดจับได้ดังกล่าวกลับคืนสู่ประเทศ ที่เป็นแหล่งที่มา โดยหลายประเทศที่มีการจัดทำสนธิสัญญาทวิภาคีในลักษณะดังกล่าวกับประเทศ อื่น ๆ อาทิ สหรัฐอเมริกา สวิตเซอร์แลนด์ และอียิปต์ เป็นต้น (Congressional Research Service, 2021; Polner, 2019, p. 778)

ทั้งนี้ การส่งคืนศิลปวัตถุผิดกฎหมายที่เกิดขึ้น อาจจะเกิดขึ้นภายใต้กลไกการสกัด จับและปราบปรามทรัพย์สินทางวัฒนธรรมที่ผิดกฎหมายในแต่ละประเทศ ซึ่งเป็นการดำเนิน

การทำงานของหน่วยงานภาครัฐในประเทศใดประเทศหนึ่ง ก่อนที่จะส่งวัตถุผิดกฎหมายที่จับกุมได้ส่งกลับคืนประเทศต้นทางซึ่งมีความร่วมมือ หรือมีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกัน โดยที่ทั้งสองประเทศไม่จำเป็นต้องมีข้อตกลงทวิภาคีความร่วมมือในด้านการคุ้มครองและส่งออกทรัพย์สินทางวัฒนธรรมกลับคืนสู่ประเทศต้นทางร่วมกัน ตัวอย่างของการส่งคืนภายใต้ กฎหมายระเบียบการ และความร่วมมือระหว่างประเทศดังกล่าว อาทิ กรณีการส่งคืนศิลปวัตถุจากบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งถูกลักลอบขุดค้นและถูกส่งออกจำนวนมากจากประเทศไทยไปสู่สหรัฐอเมริกา ภายหลังมีการค้นพบแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ที่บ้านเชียงนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา โดยการลักลอบขนส่งดังกล่าวมีการจัดทำเป็นขบวนการอย่างเป็นระบบ และมีการนำศิลปวัตถุกลุ่มนี้ไปออกเงินโดยผู้นำเข้าและประกอบการค้าศิลปวัตถุผิดกฎหมายจะ แสร้งประเมินราคาสูงกว่าความเป็นจริง เพื่อให้ผู้ซื้อต่ออีกทอดหนึ่งนำเอาศิลปวัตถุที่ตนเองซื้อมาต่ำกว่าราคาที่ถูกระเบียบไปมอบให้แก่พิพิธภัณฑ์แห่งต่าง ๆ แล้วจึงนำส่วนต่างดังกล่าวไปทำการหักภาษีปฏิบัติการปราบปรามดังกล่าวภายใต้รหัสในชื่อว่า the Operation Antiquity ซึ่งหน่วยงานของรัฐบาลกลางสหรัฐหลายองค์กรได้ร่วมมือกันดำเนินการสอบสวนมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 2003 ได้นำไปสู่การออกหมายค้นพิพิธภัณฑ์แห่งต่าง ๆ จำนวน 5 แห่งในทางตอนใต้ของมลรัฐแคลิฟอร์เนียในปีค.ศ.2008พร้อมกับสอบสวนผู้ประกอบการค้าเจ้าของแกลลอรีงานศิลปะและนักวิชาการที่มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินมูลค่าต่ำกว่าความเป็นจริง จนเกิดการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำผิดและทำการยึดศิลปวัตถุจากผู้ต้องหา ส่งผลให้เกิดการส่งศิลปวัตถุจากบ้านเชียงจำนวน 337 ชิ้นคืนสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2558 ในขณะที่พิพิธภัณฑ์ในแคลิฟอร์เนีย 2 แห่ง ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ the Bowers Museum และพิพิธภัณฑ์ the Mingei International Museum นั้นก็ได้ส่ง “ศิลปกรรมบ้านเชียง” ผิดกฎหมายที่ตนเองครอบครองอยู่จำนวน 242 ชิ้น และ 83 ชิ้น กลับคืนสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2557 และ 2558 ตามลำดับ เช่นเดียวกัน (Rod-ari, 2021, pp. 96-102)

ในกรณีของการเรียกร้องของคืนศิลปวัตถุที่ถูกแย่งชิงและเปลี่ยนแปลงผู้ครอบครองไปในระยะเวลาอันยาวนานแล้วนั้น การตัดสินข้อพิพาทอาจจะสามารถดำเนินผ่านกลไกทางการศาล โดยตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการฟ้องร้องและขอคืนศิลปวัตถุนั้น มีความแตกต่างกันออกไปได้ในแต่ละกรณี อาทิคดีความระหว่างรัฐ รัฐกับพิพิธภัณฑ์ ปึงเจกชนกับรัฐหรือพิพิธภัณฑ์ รวมถึงคดีความระหว่างเอกชนที่เกิดขึ้นข้ามพรมแดนรัฐ โดยหลักการเบื้องต้นของการใช้กระบวนการทางกฎหมายเพื่อขอคืนศิลปวัตถุก็คือ การพิสูจน์ให้ศาลได้เห็นประจักษ์ชัดว่า วัตถุดังกล่าวนั้นตกมาอยู่ภายใต้การครอบครองของผู้ครอบครองปัจจุบันโดยผิดกฎหมายจนเป็นเงื่อนไขให้จำเป็นต้องเกิดการส่งคืนได้อย่างไร และการพิสูจน์ว่าผู้เรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุนั้น มีสายสัมพันธ์และความเป็นเจ้าของกับศิลปวัตถุที่ตกเป็นข้อพิพาทอย่างถูกต้องตามกฎหมายอย่างไร นอกจากนี้ กระบวนการดังกล่าวนี้ยังเกี่ยวข้องกับการตีความข้อกฎหมายที่นำมาใช้ฟ้องร้องว่ามีอำนาจสั่งการให้เกิดการส่งคืนศิลปวัตถุที่เป็นข้อพิพาทได้อย่างไรในทางปฏิบัติ (Comu & Renold, 2010, pp. 16-17; Reed, n.d.) จากการที่อนุสัญญาระหว่างประเทศ ได้แก่ อนุสัญญา UNESCO

ปี ค.ศ. 1970 และอนุสัญญา UNIDROIT นั้นมีข้อจำกัดในการบังคับใช้หลายประการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กฎหมายที่นำมาใช้ในการฟ้องร้อง จึงอาจจะเป็นกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินและวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามกระบวนการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุด้วยการดำเนินการทางการศาลนั้น ถูกมองว่ายุ่งยาก ใช้เวลานาน มีค่าใช้จ่ายสูงและมีความสลับซับซ้อน เนื่องจากแต่ละประเทศมีระบบกฎหมาย การตีความ และการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่มีความแตกต่างกันออกไป รวมถึงบ่อยครั้งก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ไม่เป็นที่พอใจและไม่มีความสม่ำเสมอทั้งในทางกฎหมายและในทางจริยธรรมต่อตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุดังกล่าว (Cornu & Renold, 2010, pp. 140-141)

ในกรณีที่ตัวแสดงระหว่างประเทศที่ตกเป็นข้อพิพาทระหว่างกันไม่สามารถ หรือไม่สามารถต้องการในการใช้กลไกทางกฎหมายและการดำเนินการทางการศาลในการตัดสินข้อพิพาทและแสวงหาข้อยุติเกี่ยวกับการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุ ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องก็อาจดำเนินการโดยใช้กลไกการตัดสินข้อพิพาทเชิงทางเลือก (alternative dispute resolution, ADR) มาใช้ในการตัดสินข้อพิพาทและหาทางออกภายนอกกระบวนการศาล ตัวอย่างเช่น การยื่นเรื่องร้องเรียนผ่านคณะกรรมการ ICPRCP ของ UNESCO ซึ่งเปิดโอกาสให้ประเทศที่เป็นสมาชิก UNESCO แต่ไม่ได้เป็นสมาชิกอนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 นั้น สามารถยื่นเรื่องร้องเรียนได้โดยตัวแสดงที่เป็นข้อพิพาทต้องพยายามเจรจาต่อรองกันมาก่อนหน้านี้แล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ (Georgiou, 2016, pp. 13-14,17) ประเด็นข้อพิพาทในการร้องขอคืนศิลปวัตถุดังกล่าวก็จะถูกบรรจุเข้าไปเป็นหนึ่งในวาระการประชุมซึ่งจัดขึ้นทุก ๆ 1-2 ปี โดย ICPRCP นั้นแต่แรกไม่มีอำนาจทางกฎหมาย หากแต่ทำหน้าที่เป็นเพียงแค่การให้คำปรึกษา ประสานงาน และใช้เวทีการประชุมของคณะกรรมการเป็นพื้นที่และกรอบการดำเนินการ (framework) ในการเจรจา โดยในวาระการประชุมแต่ละครั้ง ที่ประชุมจะมีการออกมติในรูปแบบการให้คำแนะนำ (recommendation) ซึ่งเป็นข้อเสนอในการไกล่เกลี่ยและหาทางออกให้แก่ตัวแสดงที่อยู่ในข้อพิพาทเท่านั้น จนกระทั่งต่อมาภายหลังจากปี ค.ศ. 2005 ICPRCP จึงได้รับอำนาจ (mandate) จาก UNESCO เพิ่มเติม โดยมีอำนาจในการเป็นผู้นำในการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทในกรณีที่ตัวแสดงที่ตกเป็นข้อพิพาทเห็นชอบร่วมกันในการให้ ICPRCP เป็นผู้ไกล่เกลี่ย อย่างไรก็ตามตัวแสดงที่เกี่ยวข้องก็อาจจะไม่ยอมรับมติและข้อเสนอแนะของ ICPRCP ได้ด้วยเช่นกัน ซึ่งทำให้มติของ ICPRCP ในฐานะผู้ไกล่เกลี่ยนั้น ก็ยังไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายให้ตัวแสดงที่ตกอยู่ในข้อพิพาทต้องปฏิบัติตาม (Machado Haertel, 2021, pp. 482-483) โดยหนึ่งในความพยายามของ ICPRCP ในการเป็นตัวกลางในการประนีประนอม และหาทางออกให้แก่ตัวแสดงที่ตกเป็นข้อพิพาทอันเกิดขึ้นจากการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่ผ่านมาก็คือ ข้อพิพาทระหว่างกรีซกับพิพิธภัณฑ์ British Museum ในกรณีประติมากรรมหินอ่อนวิหารพาร์เธนอน (the Parthenon Marbles) ซึ่งกรีซได้ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อ ICPRCP เพื่อเรียกร้องขอให้รัฐบาลอังกฤษ และพิพิธภัณฑ์ British Museum ส่งชุดประติมากรรมดังกล่าว

ที่ถูกส่งออกจากกรีซในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งขณะนั้นกรีซเป็นดินแดนภายใต้การปกครองของจักรวรรดิออตโตมันกลับคืนสู่กรีซ ICPRCP ได้บรรจุเรื่องราวเรียนดังกล่าวเข้าเป็นหนึ่งในวาระการประชุมของคณะกรรมการอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่ ปี ค.ศ. 1984 อย่างไรก็ตาม จนกระทั่งถึงปี ค.ศ. 2021 ICPRCP ได้มีการมติออกเป็นข้อเสนอแนะ (recommendation) เพื่อหาทางออกให้แก่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายไปแล้ว 17 ครั้ง แต่รัฐบาลของทั้งสองประเทศก็ยังไม่ได้ข้อสรุปและทางออกในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทดังกล่าว (Machado Haertel, 2021, p. 485)

กลไกเชิงทางเลือกอีกประการหนึ่งก็คือ การเจรจาและแสวงหาข้อตกลงกันเองโดยตรงระหว่างตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง อาทิ รัฐ พิพิธภัณฑน์ รวมถึงบุคคลทั่วไปที่อยู่ในข้อพิพาทเกี่ยวกับการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุ โดยไม่ใช้กระบวนการทางการศาล ซึ่งอาจจะเป็นการเจรจาต่อรองใกล้เคียงเพื่อหาข้อยุติ รวมถึงกระทำการตั้งอนุญาโตตุลาการหรือคนกลางเข้ามาตัดสินข้อพิพาท ทั้งนี้ การเจรจาในระดับระหว่างรัฐบาลนั้น อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของการทูตวัฒนธรรมระหว่างรัฐเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน อาทิ การลงนามในข้อตกลงทางวัฒนธรรมในเรื่องวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม และศิลปะ (Cultural Agreement on sciences, culture and arts) ร่วมกันระหว่างรัฐบาลเนเธอร์แลนด์กับรัฐบาลอินโดนีเซียในปี ค.ศ. 1968 ซึ่งได้กลายมาเป็นหลักการพื้นฐานเบื้องต้นในการจัดทำคำแนะนำร่วม (Joint Recommendation) โดยผู้เชี่ยวชาญของทั้งสองฝ่ายในปี ค.ศ. 1975 ว่าด้วยการส่งคืนศิลปวัตถุจากเนเธอร์แลนด์กลับคืนสู่อินโดนีเซีย ซึ่งส่งผลให้เกิดการส่งคืนศิลปวัตถุจำนวนหนึ่งคืนให้แก่อินโดนีเซียในช่วงทศวรรษ 1970 และเป็นการเจรจากันในระดับรัฐบาล ในขณะที่ในหลายทศวรรษต่อมา คือในต้นทศวรรษ 2010 นั้น อินโดนีเซียและเนเธอร์แลนด์ก็มีการเจรจาเกี่ยวกับการส่งคืนศิลปวัตถุอินโดนีเซียในเนเธอร์แลนด์ กลับคืนสู่แหล่งกำเนิดอีกครั้งหนึ่ง โดยเป็นการเจรจากันโดยตรงระหว่างพิพิธภัณฑน์แห่งชาติอินโดนีเซียและพิพิธภัณฑน์ Nusantara ในเมือง Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์ ซึ่งปิดตัวลงในปี ค.ศ. 2013 และได้มีการเจรจาต่อรองกับพิพิธภัณฑน์แห่งชาติอินโดนีเซียในการ “คืนศิลปวัตถุ” ที่มีที่มาจากอินโดนีเซียตั้งแต่สมัยตกเป็นอาณานิคมของดัตช์ จนกระทั่งเกิดการมอบสิ่งของวัตถุบางส่วนให้แก่พิพิธภัณฑน์แห่งชาติอินโดนีเซียในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2016-2019 (Van Beurden, 2021, pp. 190-199) นอกจากนี้ ยังมีตัวอย่างของรัฐบาลอิตาลีที่ได้มีการเปิดการเจรจาต่อรองกับพิพิธภัณฑน์หลายแหล่งในสหรัฐอเมริกาเพื่อขอคืนศิลปวัตถุที่มีแหล่งกำเนิดจากอิตาลีแต่ถูกเคลื่อนย้ายและนำไปจัดแสดงตามพิพิธภัณฑน์หลายแหล่งในสหรัฐอเมริกา โดยที่การเจรจาดังกล่าวได้นำไปสู่การจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐบาลอิตาลีกับพิพิธภัณฑน์ในสหรัฐอเมริกาหลายแห่งในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2006-2007 ได้แก่ พิพิธภัณฑน์ the Boston Museum of Fine Arts, the Metropolitan Museum of Art of New York และ the Paul Getty Museum in California ซึ่งคู่เจรจาทั้งสองฝ่ายเห็นชอบร่วมกันในการส่งคืนศิลปวัตถุที่ถูกร้องขอกลับคืนสู่อิตาลี โดยที่รัฐบาลอิตาลีจะพิจารณาให้พิพิธภัณฑน์ดังกล่าวสามารถทำการขอยืมศิลปวัตถุที่มีคุณค่าและคล้ายคลึงกับวัตถุสิ่งของที่มีการส่งคืนไปทำการจัดแสดงในพิพิธภัณฑน์ต่อไปในอนาคต (Cornu &

Renold, 2010, pp. 4,12)

การยุติข้อพิพาทด้วยวิธีการทางเลือก หรือกระบวนการนอกศาลที่เกิดขึ้นดังกล่าว อาจจะสามารรถเกิดขึ้นได้จากการมีตัวแสดงที่เป็นบุคคลที่ 3 เข้ามาไกล่เกลี่ยภายหลังจากที่ตัวแสดงในข้อพิพาทนั้นได้ดำเนินการเจรจาต่อรองกันมาระยะหนึ่งแล้ว แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ แม้กระทั่งในกรณีที่ข้อพิพาทระหว่างรัฐ หรือรัฐกับพหุภาคีของรัฐหรือกึ่งรัฐ ตัวอย่างของการหาข้อยุติในการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุในกรณีลักษณะนี้ได้ก็คือ การทวงคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ประสาทพนมรุ้ง จากสถาบันศิลปะชิคาโก (the Art Institute of Chicago, AIC) โดยทับหลังชิ้นดังกล่าวนี้สูญหาย และคาดว่าถูกลักลอบนำออกไปจากประเทศไทยในช่วงระยะเวลาประมาณปี พ.ศ. 2503-2504 ก่อนที่ ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล จะได้ทำการพบทับหลังชิ้นนี้ถูกจัดแสดงอีกครั้งในพิพิธภัณฑสถานศิลปะชิคาโก นครชิคาโก สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2515 ต่อมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2516-2530 กรมศิลปากรเป็นตัวแทนของรัฐบาลไทยที่พยายามติดต่อกับพิพิธภัณฑสถานดังกล่าวเพื่อขอคืนทับหลัง แต่ก็ติดขัดด้วยอุปสรรคหลายประการ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2530-2531 กระแสการเรียกร้องขอคืนทับหลังชิ้นดังกล่าวนี้ได้กลับมาเป็นที่สนใจในสังคมไทยอีกครั้ง เนื่องจากการบูรณะฟื้นฟูปราสาทพนมรุ้งที่มีกำหนดแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2531 ได้นำไปสู่การเกิดความตื่นตัว และกระแสเรียกร้องขอคืนทับหลังชิ้นดังกล่าวนี้กลับคืนสู่ประเทศไทย โดยรัฐบาลไทยได้ส่งผู้แทนจากคณะกรรมการวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภาผู้แทนราษฎร ไปเป็นตัวแทนของรัฐบาลไทยในการเจรจากับสถาบันศิลปะชิคาโก ในปี พ.ศ. 2531 แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จ จนต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2531 รัฐบาลไทยได้มีการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน กล่าวคือ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า สุภัทรดิศ ดิศกุล และนายพิสิฐ เจริญวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองโบราณคดี กรมศิลปากรในขณะนั้นเป็นตัวแทนประเทศไทยในการเจรจาขอคืนทับหลังชิ้นดังกล่าวกลับคืนมาจากสถาบันศิลปะชิคาโก แต่การเจรจาก็ไม่คืบหน้า เมื่อสถาบันดังกล่าวยืนยันว่าไทยต้องส่งศิลปวัตถุที่มีคุณค่าทัดเทียมกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ไปยืมแลกเปลี่ยนระหว่างกันอย่างไม่มีการกำหนดคืน การเจรจาดังกล่าวจึงหยุดชะงัก และสมาชิกสภาเมืองชิคาโกได้ทำการเตรียมการยื่นญัตติให้สถาบันส่งคืนทับหลังชิ้นดังกล่าวนี้กลับคืนสู่ประเทศไทยพร้อมกันกับการเปิดให้มีการไต่สวนสาธารณะในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าที่สภาเมืองชิคาโกจะมีมติออกมาอย่างเป็นทางการนั้น ผู้แทนของรัฐบาลไทยและสถาบันศิลปะชิคาโกก็สามารถหาทางออกร่วมกันได้ภายหลังจากที่มูลนิธิ The Elizabeth F. Cheney Foundation ซึ่งตั้งอยู่ในชิคาโก ได้เข้ามาเป็นตัวกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยในข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยการยื่นข้อเสนอให้แก่ทั้งสองฝ่ายว่า มูลนิธิจะทำการจัดซื้อและบริจาคโบราณวัตถุ หรือศิลปวัตถุชิ้นหนึ่งที่มีคุณค่าเท่าเทียมกับทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ให้แก่พิพิธภัณฑสถานศิลปะชิคาโก โดยที่พิพิธภัณฑสถานจะต้องยอมรับในกรรมสิทธิ์และคืนทับหลังชิ้นนี้กลับคืนสู่ประเทศไทย ซึ่งในที่สุดแล้วพิพิธภัณฑสถานก็ยอมรับในข้อเสนอดังกล่าว โดยมีการส่งทับหลังกลับคืนสู่ประเทศไทยในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 (M.C. Subhadradis Diskul, 1989,

pp. 8-12; วิสุทธิ์ ภิญญวณนิชกะ, 2551, น. 29; เอกรินทร์ ชัยสุข, 2535, น. 74-92)

ในกรณีของการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุโดยภาคเอกชนในปัจจุบันนี้นั้น ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องอาจจะดำเนินการผ่านกลไกการตัดสินข้อพิพาทเชิงทางเลือกอื่น ๆ นอกเหนือจากกระบวนการทางการศาลอย่างเป็นทางการ อาทิการยื่นเรื่องให้ศาลเอกชน (private court) เข้ามาตัดสินในข้อพิพาท โดยมีภารกิจผู้พิพากษา และผู้เชี่ยวชาญที่เป็นคนกลางเข้ามาตัดสินข้อพิพาท โดยรูปแบบการดำเนินการอาจจะมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละกรณี อาทิ การตั้งคณะกรรมการอนุญาโตตุลาการขึ้นมาตัดสินข้อพิพาทโดยเฉพาะ การยื่นเรื่องผ่านศาลเอกชนที่รับให้คำปรึกษาและยื่นข้อเสนอแนะในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างประเทศ อาทิ The Court of Arbitration for Art (CAfA) ในประเทศเนเธอร์แลนด์ การขอคำปรึกษาและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจากบริษัทที่รับให้คำปรึกษาเกี่ยวกับข้อพิพาทในงานศิลปะ เช่น บริษัท Art Resolve และ Selachii ในประเทศอังกฤษ นอกจากนี้ รัฐบาลของบางประเทศ อาทิเนเธอร์แลนด์ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการพิเศษเกี่ยวกับการส่งคืนศิลปวัตถุ (Dutch Restitutions Committee) ที่มีอำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งในการให้คำปรึกษา และข้อวินิจฉัยเกี่ยวกับข้อพิพาทในการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุที่ไม่ได้เป็นทรัพย์สินของรัฐ โดยที่ตัวแสดงที่ตกเป็นข้อพิพาทระหว่างกันนั้นจะต้องมีความสนใจในการยื่นเรื่องให้คณะกรรมการชุดนี้พิจารณา และยอมรับผลการวินิจฉัยที่เกิดขึ้น (Campfens, 2020, pp. 207-209)

ทั้งนี้ พึงกล่าวด้วยว่า “มิติ” หรือ “ทางออก” ของการเจรจาต่อรองขอคืนศิลปวัตถุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจรจาต่อรองกันนอกกระบวนการศาลนั้น อาจจะไม่จำเป็นที่จะได้ข้อยูติที่เป็นการส่งคืนศิลปวัตถุที่เป็นข้อพิพาทกลับคืนเสมอไป โดยตัวแสดงที่อยู่ในข้อพิพาทอาจจะสามารถประนีประนอม และตกลงกันได้ จนนำมาซึ่งข้อสรุปที่เป็นที่พอใจของทุกฝ่าย อาทิ การส่งคืนแบบโดยมีเงื่อนไข การคืนโดยที่มีความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างกัน การให้ยืมเป็นการชั่วคราวภายหลังจากที่มีการประกาศยอมรับความเป็นเจ้าของแก่ผู้คนและประเทศที่เป็นต้นกำเนิดของศิลปวัตถุชิ้นนั้นแล้ว การซื้อขาย การมอบให้โดยสมัครใจ และการจัดตั้งคณะทำงานพิเศษร่วมกันเพื่อดูแลและศึกษาศิลปวัตถุดังกล่าว เป็นต้น (Cornu & Renold, 2010, pp. 19-23)

บทสรุป

ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนกันมากยิ่งขึ้นในปัจจุบันนั้น การอภิบาลประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาบนโลกนั้นมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในรูปแบบของ “โลกาภิบาล” มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการจัดการกับปัญหา รวมถึงการออกระเบียบและกฎเกณฑ์ในการอภิบาลประเด็นปัญหาต่าง ๆ นั้นไม่สามารถดำเนินการได้โดยโดยรัฐที่มีสิทธิอำนาจในการอภิบาลภายใต้เขตพรมแดนรัฐชาติแห่งหนึ่งแห่งใดแต่เพียงประเทศเดียว หากแต่ตัวแสดงจำนวนมากและหลากหลาย อาทิ องค์กรระหว่างประเทศ ภาคประชาสังคม กลุ่มนักวิชาการ ได้ก้าวขึ้นมา

เป็นตัวแสดงที่เป็นผู้จุดประกาย ผลักดันวาระ และสร้างกฎเกณฑ์และระเบียบในโลกาภิบาลด้านต่าง ๆ

ลักษณะของ “โลกาภิบาล” ดังกล่าวได้ปรากฏให้เห็นเช่นเดียวกันในโลกาภิบาลแห่งการเรียกร้องและส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่ผู้คนและประเทศที่เป็นต้นกำเนิด โดยที่ผ่านมาประชาคมระหว่างประเทศได้มีความพยายามในการสร้างกฎระเบียบและกติการะหว่างประเทศในการอภิบาลประเด็นปัญหาดังกล่าวไว้เพื่อเป็นบรรทัดฐานและหลักการเบื้องต้นในการแก้ไขประเด็นปัญหาข้อพิพาท ซึ่งมีรูปแบบทั้ง “hard law” อันได้แก่อนุสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งในทางทฤษฎีมีผลผูกมัดทางกฎหมายแก่ประเทศผู้ลงนามเป็นสมาชิกของอนุสัญญา กล่าวคือ อนุสัญญาล้านติภาพกรุงเฮก ปี ค.ศ. 1954 อนุสัญญา UNESCO ปี ค.ศ. 1970 และอนุสัญญา UNIDROIT ปี ค.ศ. 1995 นอกจากนี้ยังมีการจัดทำ “soft law” หรือ ความตกลงระหว่างประเทศที่เป็นหลักการพื้นฐาน แต่ไม่มีผลผูกมัดผูกมัดทางกฎหมายแก่ผู้ลงนามขึ้นมาอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งสนับสนุนการส่งคืนศิลปวัตถุที่ถูกโจรกรรมและยึดครองมาโดยผิดกฎหมายและจริยธรรมกลับคืนสู่ “เจ้าของเดิม” อาทิ การจัดทำหลักการวอชิงตันว่าด้วยงานศิลปะที่ถูกยึดครองโดยนาซี ปี ค.ศ. 1998 (The 1998 Washington Principles on Nazi-Confiscated Art) และประมวลจริยธรรม (code of ethics) ของสภาการพิพิธภัณฑสถานระหว่างชาติ (International Council of Museum, ICOM) และการจัดตั้งคณะกรรมการวิชาการ ICPRCP ขึ้นมาเป็นเวทีและกลไกสำหรับการแสวงหาทางออกและยุติข้อพิพาทในการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญของการบังคับใช้กลไกใน “ระบอบ” ของโลกาภิบาลที่มีการสร้างขึ้นอย่างเป็นทางการเหล่านี้ รวมถึงกฎระเบียบและแนวปฏิบัติที่ข้องเกี่ยวกับการอภิบาลทางวัฒนธรรมขององค์กรโลกาภิบาลอื่น ๆ อาทิ UNESCO, WCO, INTERPOL และ ICOM ก็คือการที่องค์กรเหล่านี้ไม่มีเครื่องมือหรือกลไกในการกำหนดและบังคับให้ตัวแสดงในโลกาภิบาลด้านนั้นๆ ดำเนินนโยบายตามระเบียบและกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นด้วยตนเอง อีกทั้งการบังคับใช้ระบอบและกลไกต่าง ๆ ดังกล่าวก็ประสบไปด้วยข้อจำกัดและอุปสรรคทางกฎหมายหลายประการ ด้วยเหตุนี้แม้ว่า “ระบอบ” ของประชาคมระหว่างประเทศในการเรียกร้องและขอคืนศิลปวัตถุจะมีการจัดทำขึ้น และยังคงดำรงอยู่ หากแต่ก็ไม่มีประสิทธิภาพ หรือกระทั่งอำนาจในการยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นมากเพียงพอ การยุติข้อพิพาทร่วมกันของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องซึ่งมีประสิทธิภาพมากที่สุดตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาส่วนใหญ่แล้วจึงเกิดจากผ่านการใช้กลไก “ADR” กล่าวคือ กลไกการแก้ไขข้อพิพาทเชิงทางเลือก หรือการใช้ชั้นตอนนอกศาล อันได้แก่ การดำเนินการทางการทูตในการเจรจาต่อรอง โกล่เกลี่ย หาทางออก และประนีประนอมในรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างตัวแสดงในข้อพิพาทด้วยตนเอง เพื่อหาทางออกซึ่งเป็นฉันทามติที่ทุกฝ่ายเห็นชอบร่วมกัน จนสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การยุติข้อพิพาทในประเด็นปัญหาวาดด้วยการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาส่วนนี้ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นภายใต้ “ระบอบ” ซึ่งตัวแสดงหลักในกระบวนการเรียกร้องขอคืนศิลปวัตถุระหว่างประเทศ กล่าวคือรัฐนั้นเป็นผู้จัดการและดำเนิน

การด้วยตัวเอง

ด้วยเหตุนี้ ลักษณะที่เด่นชัดของโลกาภิวัตนาการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิด ก็คือการเป็นโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะกระจายตัว (fragmentation) ที่ไม่มีตัวแสดงและระเบียบระหว่างประเทศอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีสิทธิอำนาจเด็ดขาดในการเป็นผู้กำหนด ระเบียบ กฎเกณฑ์ และกติกาอย่างเด่นชัด ให้ตัวแสดงอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ นั้น ต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น ในทางปฏิบัติโลกาภิวัตน์นี้จึงเป็นโลกาภิวัตน์ที่รัฐยังเป็นผู้มีสิทธิอำนาจ หรือยังมีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลและดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ อันได้แก่ 1) การสร้างความตระหนักรู้และระดมการสนับสนุนจากสาธารณชน 2) การสร้างความเป็นสถาบันให้แก่บรรทัดฐานและกฎเกณฑ์ในการส่งมอบคืนศิลปวัตถุ และ 3) การบังคับใช้กลไกของโลกาภิวัตน์ที่ถูกทำให้เป็นสถาบันแล้ว โดยรัฐในแต่ละประเทศยังเป็นผู้กำหนดมาตรการ และคุมกลไกการคุ้มครอง และกระบวนการขอคืนศิลปวัตถุจากต่างประเทศด้วยเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ อาทิ การออกกฎหมายเพื่อยินยอมศิลปวัตถุในแต่ละประเทศที่รัฐถือสิทธิ์เป็นผู้ให้การคุ้มครอง ผ่านมาตรการการขึ้นทะเบียน คุ้มครอง กำหนดมาตรการนำเข้าและส่งออกจากประเทศ รวมถึง การดำเนินมาตรการทางการทูต สนธิสัญญาความร่วมมือ และการเป็นตัวแสดงผู้เจรจาต่อรอง และไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างตัวแสดงด้วยกันเองโดยตรง ซึ่งการอภิบาลประเด็นปัญหาดังกล่าวของรัฐอาจจะเกิดขึ้นโดยไม่ผ่าน ระบอบและกลไกระหว่างประเทศซึ่งเป็นระเบียบและกติกาหลักที่ดำรงอยู่แล้วอันได้แก่การบังคับใช้อนุสัญญาระหว่างประเทศหรือการดำเนินการตามกลไกของ ICPRCP การที่รัฐในแต่ละประเทศล้วนแล้วแต่มี “ระบอบ” และการกำกับดูแลในด้านดังกล่าวนี้เป็นของตนเอง กอปรกับบทบาทของตัวแสดงอื่น ๆ อาทิ องค์กรระหว่างประเทศ ภาวประชาสังคมและนักวิชาการที่เข้ามามีบทบาทในกระบวนการของโลกาภิวัตน์ในด้านดังกล่าวนี้ในหลากหลายขั้นตอนที่มีความแตกต่างกันออกไป ก็เป็นการสะท้อนความหลากหลาย หรือกล่าวได้ว่าเป็นความแตกกระจายของทั้ง “ระบอบ” และ “ตัวแสดง” และ “การทำงานของตัวแสดง” ในโลกาภิวัตนาการส่งคืนศิลปวัตถุกลับคืนสู่แหล่งกำเนิดได้เป็นอย่างดีนั่นเอง

บรรณานุกรม

- ณัฐรจา ชูทอง, ไพลิน กิตติเสรีชัย, และ เอกลักษณ์ ไชยภูมิ. (2564). โลกาภิวัตนาการคุ้มครองสิทธิของผู้ให้บริการทางเพศ. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 47(2), 30-44. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socku/article/view/251071>
- ดำรง สีนานุรักษ์. (2565, 31 สิงหาคม). จับตาทวงคืนโบราณวัตถุไทย กรณีศึกษาารัฐบาลตุรกีได้ทองคำกรู Lydian คืนจากสหรัฐ. มติชนรายวัน, 13. นร 143/2560. (2560). แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามโบราณวัตถุของไทยในต่างประเทศกลับคืนสู่ประเทศไทย.
- ปฎิณญาสพระราชชาติว่าด้วยสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง. (2007). มุลนิธิชนเผ่าพื้นเมืองเพื่อการศึกษาและสิ่งแวดล้อม.
- พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2), (2535).
- พันทิพย์ ธีระเนตร. (2564, 29 พฤษภาคม). 50 ปีที่ถูกพราก ทับหลังปราสาทหนองหงส์-เขาไถ่ จากสหรัฐคืนสู่ ‘แผ่นดินไทย’. Matichon Online. สืบค้น 26 เมษายน, 2565 จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_2745448
- ไพลิน กิตติเสรีชัย. (2019). โลกาภิวัตน์มาตรฐานเกษตรอินทรีย์. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 45(1), 18-49. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socku/article/view/208576>
- วิสุทธิ์ ภิญญาวาณิชกะ. (2551). ทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ ของจริงหรือของปลอม บันทึกไว้เพื่อความทรงจำ. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 3(1), 27-32. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/128757>
- วุฒิกรณ์ ชูวัฒนานุรักษ์. (2559). โลกาภิวัตน์: ว่าด้วยสิ่งที่อยู่ระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ (ที่ยังไม่เกิด). ใน วิชรพล ศุภจักรวัฒนา และ วิชรพล พุทธรักษา (บก.), ว่าด้วยทฤษฎีรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย (น. 113-144). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.
- เอกรินทร์ ชัยสุข. (2535). การรณรงค์ของกลุ่มอิทธิพลด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในการเรียกร้องคืนทับหลังนารายณ์บรรทมสินธุ์ [วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- Antiques Coalition. (2018). Looting and Laundering Art, Antiquities, and Financial Crimes Retrieved August 22, 2022 from <https://theantiquitiescoalition.org/looting-and-laundering-art-antiquities-and-financial-crimes>
- Antiques Coalition. (n.d.). #CULTUREUNDERTHREAT TASK FORCE. Retrieved August 22, 2022 from <https://theantiquitiescoalition.org/cultureunderthreat-task-force/>

- Benedict, K. (2015). Global Governance. In J. D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition) (pp. 155-161). Elsevier. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.75018-5>
- Biermann, F., Pattberg, P., van Asselt, H., & Zelli, F. (2009). The Fragmentation of Global Governance Architectures: A Framework for Analysis. *Global Environmental Politics*, 9(4), 14-40. <https://doi.org/10.1162/glep.2009.9.4.14>
- Campfens, E. (2020). Whose Cultural Objects? Introducing Heritage Title for Cross-Border Cultural Property Claims. *Netherlands International Law Review*, 67(2), 257-295. <https://doi.org/10.1007/s40802-020-00174-3>
- Chechi, A. (2016). ADR for looted art cases: problems and trends. *Alternative Dispute Resolution Law*, 3(6), 107-109.
- Congressional Research Service. (2021, May 1). Transnational Crime Issues: Arts and Antiquities Trafficking. Congress.gov. Retrieved March 23, 2023 from <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF11776>
- Cornu, M., & Renold, M.-A. J. (2010). New developments in the restitution of cultural property: Alternative means of dispute resolution. *International Journal of Cultural Property*, 17(1), 1-31. <https://doi.org/10.1017/s0940739110000044>
- Echeona, E., & Christina, N. (n.d.). Art Theft and Modern Restitution in International Law. Santa Clara Business Law Chronicle. Retrieved April 26, 2023 from <https://www.scbc-law.org/post/art-theft-and-modern-restitution-in-international-law>
- Georgiou, I. (2016). The role of UNESCO in cases of return of cultural property to their countries of origin. The work of the UNESCO “Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin or its Restitution in case of Illicit Appropriation” [MA Thesis in Art, Law and Economy, INTERNATIONAL HELLENIC UNIVERSITY].
- Gruber, S. (2013). The Fight Against the Illicit Trade in Asian Cultural Artefacts: Connecting International Agreements, Regional Co-operation, and Domestic Strategies. *Asian Journal of International Law*, 3(2), 341-363. <https://doi.org/10.1017/S2044251313000052>
- ICOM. (2017). ICOM Code of Ethics for Museums. Retrieved July 26, 2022 from

- <https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf>
- INTERPOL. (2022). Assessing Crimes Against Cultural Property 2021: Survey of Interpol Member Countries. INTERPOL.
- Jakubowski, A. (2018). Resolution 2347: Mainstreaming the protection of cultural heritage at the global level. QIL, Zoom-in, 48, 21-44. <http://www.qil-qdi.org/resolution-2347-mainstreaming-protection-cultural-heritage-global-level/>
- Jang, J., McSparren, J., & Rashchupkina, Y. (2016). Global governance: present and future. Palgrave Communications, 2(1), 15045. <https://doi.org/10.1057/palcomms.2015.45>
- Labadie, C. (2021). Decolonizing collections: A legal perspective on the restitution of cultural artifacts. ICOFOM Study Series, 49(2), 132-146. <https://doi.org/https://doi.org/10.4000/iss.3784>
- Lim, L. (2021). Reclaiming Mongyudowŏndo: Legal Challenges to Restituting Korean Cultural Property From Japan and Alternative Solutions. U. Pa. J. Int'l L., 42(3), 889-920. <https://scholarship.law.upenn.edu/jil/vol42/iss3/6>
- Ling, I. (2022, January 7). Looking to the Future of Art Restitution. HYPERALLERGIC. Retrieved April 26, 2023 from <https://hyperallergic.com/704863/looking-to-the-future-of-art-restitution/>
- M.C. Subhadradis Diskul. (1989). Stolen Art Objects Returned to Thailand. SPAFA Digest, 10(2), 8-12.
- Machado Haertel, L. (2021). The past, present: The Parthenon Sculptures dispute as an example of the ICPRCP's role on claims barred by the non-retroactivity of the 1970 UNESCO Convention. International Journal of Cultural Property, 28(4), 479-504. <https://doi.org/10.1017/S0940739121000424>
- Moiola, M. (2022). Reclaiming Restitution: Centring and Contextualising the African Narrative. African No Filter. Retrieved April 26, 2023 from <https://africanofilter.org/documents/Reclaiming-restitution-2022.pdf>
- Open Society Foundations. (2019, November 12). Open Society Pledges Support for African Cultural Heritage Restitution. Retrieved April 26, 2023 from <https://www.opensocietyfoundations.org/newsroom/open-society-pledges-support-for-african-cultural-heritage-restitution>

- Peerapon Jaderojananont. (2562). Legal Framework for Repatriation of Cultural Property from Illicit Trafficking: An Examination. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 48(2), 368-388.
- Phacharaphorn Phanomvan. (2021). Plai Bat: Reclaiming Heritage, Social Media, and Modern Nationalism. In L. Tythacott & P. Ardiyansyah (Eds.), *Returning Southeast Asia's Past: Objects, Museums, and Restitution* (pp. 235-263). NUS Press.
- Polner, M. (2019). Preventing Illicit Trafficking of Cultural Objects: A Supply Chain Perspective. In S. Hufnagel & D. Chappell (Eds.), *The Palgrave Handbook on Art Crime* (pp. 769-793). Palgrave Macmillan.
- Reed, V. (n.d.). Art Restitution. Oxford Bibliographies. Retrieved 2022, December 15 from <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199920105/obo-9780199920105-0173.xml?rskey=NEcgY9&result=2&q=arts+restitution#firstMatch>
- Rod-ari, M. (2021). Who Owns Ban Chiang? The Discovery, Collection and Repatriation of Ban Chiang Artefacts. In L. Tythacott & P. Ardiyansyah (Eds.), *Returning Southeast Asia's Past: Objects, Museums, and Restitution* (pp. 87-107). NUS Press.
- Temudo, A. (2021). Current challenges for African cultural heritage: a case study of Guinea-Bissau. MIDAS [Online], 13. <https://doi.org/10.4000/midas.2909>
- Turku, H. (2018). *The Destruction of Cultural Property as a Weapon of War*. Palgrave Macmillan.
- UNESCO. (2020). The Real Price of art: International UNESCO campaign reveals the hidden face of art trafficking. UNESCO. Retrieved March 3, 2024 from <https://www.unesco.org/en/articles/real-price-art-international-unesco-campaign-reveals-hidden-face-art-trafficking>
- UNESCO. (2021). *Returning The Loot: How to tackle the illicit trafficking of cultural property in South Asia*. In. New Dehli: UNESCO Office in New Dehli.
- UNESCO. (2022, August 8). International Alerts. UNESCO. Retrieved March 3, 2024 from <https://www.unesco.org/en/node/66431>
- UNESCO. (2023). *Fighting the Illicit Trafficking of Cultural Property: A Toolkit for European Judiciary and Law Enforcement*. UNESCO.
- UNESCO. (n.d.). International Alerts - Stolen Artefacts. UNESCO. Retrieved March 3,

- 2024 from <https://en.unesco.org/international-alerts>
- UNIDROIT. (n.d.). State Parties. UNIDROIT. Retrieved March 3, 2024 from <https://www.unidroit.org/instruments/cultural-property/1995-convention/status/>
- Van Beurden, J. (2021). Returns By the Netherlands to Indonesia in the 2010s and The 1970s In L. Tythacott & P. Ardiyansyah (Eds.), *Returning Southeast Asia's Past: Objects, Museums, and Restitution* (pp. 187-208). NUS Press.
- Weiss, T. G., & Thakur, R. (2014). The United Nations Meets the Twenty-First Century: Confronting the Challenges of Global Governance. In M. B. Sterger, P. Battersby, & J. M. Siracusa (Eds.), *The SAGE Handbook of Globalization* (pp. 489-504). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781473906020>
- Willi, D. (2022, February 18). Early activists in the fight for restitution of African art. EUI. Retrieved December 23, 2023 from <https://euiideas.eui.eu/2022/02/18/early-activists-in-the-fight-for-restitution-of-african-art/>

การทำให้เป็นท้องถิ่นของ บรรทัดฐานในประเด็น สภาพภูมิอากาศโลก เปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่น*

นนทิยุต ชัยพงศ์พนิชย์**

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกเป็นปัญหาระดับนานาชาติที่ได้รับความสนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ หนึ่งในสาเหตุที่ทำให้เกิดความตระหนักถึงเรื่องนี้คือบทบาทขององค์การระหว่างประเทศ อย่างสหประชาชาติ ในการผลักดันและสร้างบรรทัดฐานความเข้าใจลักษณะที่เป็นสากลในประเด็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ญี่ปุ่นเองก็เป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากบรรทัดฐานที่แพร่ขยายในสังคมระหว่างประเทศจนนำไปสู่การดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นจุดยืนของญี่ปุ่นที่มักจะสนับสนุนนโยบายที่เกี่ยวข้องในสหประชาชาติ การเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญทั้งใน พิธีสารเกียวโต (Kyoto Protocol) หรือ ข้อตกลงปารีส (Paris Agreement) การดำเนินนโยบายภายในหลายต่อหลายนโยบายโดยมีเป้าหมายในการจำกัดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายในประเทศให้เป็นไปตามข้อตกลงระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามนอกจากที่เราจะเห็นค่านิยมหรือบรรทัดฐานภายนอกที่เข้ามาเป็นปัจจัยในการกำหนดนโยบายของญี่ปุ่นแล้ว การสื่อสารจากผู้นำของประเทศไปสู่ประชาชนในลักษณะที่มีการนำเอาแนวคิดความเชื่อ หรือสิ่งที่เป็นค่านิยมที่มีอยู่แล้วภายในสังคมญี่ปุ่นไปผูกกับบรรทัดฐานภายนอกที่รับเข้ามา หรือเรียกว่า การทำให้เป็นท้องถิ่น (Localization) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับบรรทัดฐานเหล่านั้นได้ง่าย รวดเร็ว และปราศจากแรงต่อต้านในการดำเนินนโยบาย

คำสำคัญ: ญี่ปุ่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก การประกอบสร้างทางสังคม บรรทัดฐานในสังคมระหว่างประเทศ

* บทความฉบับนี้เขียนขึ้นโดยเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกของญี่ปุ่น โดยอาศัยแนวทางทางประกอบสร้างทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทขององค์การระหว่างประเทศ และกระบวนการรับเอาบรรทัดฐานเข้ามาในสังคม

** นิสิตรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Japan's norm localization and Its Climate Change Policy*

Nontiyut Chaiphongphanit**

Received December 18, 2023; Revised February 13, 2024; Accepted April 22, 2024

Abstract

Climate Change is one of the global agendas that has received more interest in recent decades. One of the reasons why it has become the topic of discussion lately is because the international organization, namely The United Nations, promotes the agenda by spreading recognition and norm in the international community. Japan has been influenced by such agenda and norm that leads to its formulation of climate change policy. Japan always side with the United Nation to promote agreement about limiting greenhouse gases like Kyoto Protocol and Paris Agreement. Moreover, Japan issues a policies in order to achieved targeting goal in those agreements. Political actors inside Japan promote the policy by linking the international agenda and norm with the beliefs or values that domestically held by Japanese people and already exist in the society. This process is called Localization of existing norm. It is the way political actors in Japan make their people accept and support new values delivered from the international community which enables them to introduce their policies more smoothly.

Keywords: Japan, Climate Change, Constructivism, International norm

* This article is part of dissertation that having purpose to cultivate understanding and relation about Japanese climate change policies and norms in international society. How Japan localizes norms in international sphere to make policies possible in domestic society.

** Master's Degree international relations student, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก (Global Climate Change) นับว่าเป็นหนึ่งในภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีมนุษย์เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมอย่างรวดเร็วและรุนแรง สามารถสร้างผลกระทบเป็นวงกว้างกับทั้งธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต รวมถึงมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบต่อระบบนิเวศ ที่อยู่อาศัย สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ไม่ว่าเพราะภัยพิบัติที่ถี่และรุนแรงขึ้น ความร้อนที่สูงขึ้นในทะเลและแผ่นดิน ฝนตกหนัก ภัยแล้ง ไฟป่า สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลโดยตรงกับตัวมนุษย์ เช่น อัตราการตายจากอากาศที่ร้อนขึ้น หรือส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างปะการังฟอกขาว ต้นไม้แห้งตาย การเพิ่มขึ้นของพายุโซนร้อนจากปริมาณน้ำทะเลและน้ำฝนที่สูงขึ้น สภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงส่งผลให้น้ำทะเลเป็นกรด นำไปสู่ความเสียหายของระบบนิเวศทางทะเล สัตว์ท้องถิ่นหลายร้อยสายพันธุ์เกิดการสูญพันธุ์ ประสบปัญหาความมั่นคงด้านอาหารและทรัพยากรน้ำจืด เป็นต้น (Ipcc, 2022, p. 9)

อย่างไรก็ตามภายใต้การสนับสนุน และการเผยแพร่บรรทัดฐานขององค์การระหว่างประเทศ อย่าง สหประชาชาติ ได้ส่งผลให้ประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกได้รับความสนใจในสังคมนานาชาติ และเสริมสร้างทัศนะ การรับรู้ปัญหาโดยผูกเข้ากับสถานะการเป็นประเทศที่มีความรับผิดชอบ (Responsible State) ประเทศที่มีศักยภาพ ประเทศพัฒนาแล้วที่จำเป็นต้องมีภารกิจในการจัดการกับปัญหา บรรทัดฐานดังกล่าวกลายเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเหมาะสมซึ่งสามารถส่งเสริมสถานะของประเทศในสังคมนานาชาติ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่พยายามมีส่วนร่วม และเป็นปากเสียงสนับสนุนมาตรการรับมือปัญหาดังกล่าว โดยเป็นหนึ่งในประเทศที่มีส่วนร่วมร่างพิธีสารเกียวโต ซึ่งเป็นก้าวสำคัญในการแก้ไขปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน แต่อย่างไรเหตุผลสำคัญที่ทำให้ญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่สนับสนุนวาระนี้ ก็คือการที่ปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงกลายเป็นภาระ และหน้าที่ที่ยึดโยงกับสถานะของญี่ปุ่นในเวทีระหว่างประเทศ การที่ญี่ปุ่นได้รับการยอมรับจากสังคมนานาชาติว่าเป็นชาติที่มีศักยภาพ พัฒนาแล้ว มีเทคโนโลยีที่ล้ำหน้าเป็นเหตุผลให้ญี่ปุ่นต้องรับภาระ และดำเนินนโยบายตามบรรทัดฐานที่ถูกต้องเหมาะสมในฐานะสมาชิกหนึ่งของประชาคมระหว่างประเทศที่มีความรับผิดชอบสมกับสถานะ เหตุผลดังกล่าวปรากฏขึ้นในหลายต่อหลายครั้งภายในคำแถลงของผู้นำทางการเมืองช่วงเวลาต่าง ๆ

บทบาทขององค์การระหว่างประเทศในเรื่องประเด็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ในการแพร่ขยายบรรทัดฐานเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การหล่อหลอมนโยบายภายในของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้ใช้กระบวนการการทำให้เป็นท้องถิ่นแปรเปลี่ยนบรรทัดฐานเหล่านั้นให้มีความใกล้ชิดกับบรรทัดฐาน และค่านิยมภายใน ซึ่งนำไปสู่การยอมรับนโยบายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยอิทธิพลภายนอก

การดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นที่มีปัจจัยมาจากบรรทัดฐานที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาโดยองค์การระหว่างประเทศมักจะเห็นการเชื่อมโยงเหตุผลในการดำเนินนโยบายเหล่านี้กับคุณค่า

ความเชื่อ หรือคุณธรรมที่มีอยู่แล้วภายในสังคมญี่ปุ่น ยกตัวอย่างเช่น การเป็นประเทศที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติ การมีความรับผิดชอบ การนำถ้อยคำต่าง ๆ ที่มีคุณค่าภายในสังคมญี่ปุ่นมาใช้เป็นสะพานเชื่อมโยงบรรทัดฐานภายนอกเพื่อวัตถุประสงค์ในการได้รับการยอมรับจากสังคมการเมืองภายในประเทศอย่างราบรื่น และไม่เกิดแรงต่อต้าน เราสามารถเรียกปรากฏการณ์ว่าการทำให้บรรทัดฐานสอดคล้องกับค่านิยมท้องถิ่น หรือ (Norm Localization) บทความขึ้นนี้ต้องการแสดงการรับเอาแนวทางของสหประชาชาติมาดำเนินนโยบายโดยอาศัยการทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานเพื่อให้เกิดการยอมรับบรรทัดฐานเหล่านั้นภายในประเทศ โดยอ้างอิงวาทกรรมของบุคคลในรัฐบาลที่มีความสำคัญในช่วงเวลาต่าง ๆ

ค่านิยมและบรรทัดฐานภายในกับการดำเนินนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมของญี่ปุ่น ภายใต้บริบทแนวทางจากสหประชาชาติ

การประกอบสร้างทางสังคมเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาอธิบายกระบวนการและการกระทำของตัวรัฐ โดยกรอบแนวคิดของ อเล็กซานเดอร์ เวนด์ท์ ได้ให้แนวทางในการทำความเข้าใจการกระทำของตัวรัฐในสังคมระหว่างประเทศโดยการเพิ่มบริบทของสังคม และวัฒนธรรมในการวิเคราะห์ โดยได้อธิบายถึงโครงสร้างทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศว่าการดำเนินนโยบายของตัวรัฐนั้นไม่สามารถลดทอน วิเคราะห์ ให้เหลือแค่ความเห็นของตัวรัฐเดียว ๆ แต่ตัวแสดงในฐานะที่เป็นรัฐได้รับอิทธิพล และถูกประกอบสร้างซึ่งส่งผลให้เกิดตัวตน (Identities) และผลประโยชน์ (Interest) ของรัฐนั้น ๆ โดยโครงสร้างสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศมีสิ่งที่เรียกว่าความรู้พื้นฐาน วัฒนธรรม ที่ตัวแสดงภายในสังคมเข้าใจร่วมกัน และสิ่งเหล่านี้ได้สนับสนุนการสร้างตัวตนของรัฐภายในสังคมระหว่างประเทศ (Wendt, 1999)

บรรทัดฐานในสังคมระหว่างประเทศมีผลกระทบต่อการตัดสินใจในการดำเนินนโยบายของประเทศต่าง ๆ อย่างที่ปรากฏในงานวิจัยของ ลอเรนซ์ ฟิดดิก และคณะ โดยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของผู้ที่เหนือกว่า (Noblesse Oblige) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบรรทัดฐานนี้นั้นเป็นบรรทัดฐานที่มีความเป็นสากล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัจจัยภายนอกมีผลอย่างมากในการแพร่กระจายค่านิยมดังกล่าว (Fiddick et al., 2013)

ค่านิยมความรับผิดชอบต่อผู้ที่เหนือกว่าดังกล่าวเป็นเหตุผลที่ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายที่สหประชาชาติเห็นว่าสมควรในการจัดการกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกแม้จะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ โดยญี่ปุ่นมองว่าประเทศตนเองที่มีสถานะสูง จำเป็นต้องดำเนินนโยบายโดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ที่มีความสามารถด้อยกว่าตน เพื่อปกป้องเกียรติยศ และสถานะของตนเองภายในกลุ่มสังคม

อย่างไรก็ตามการแพร่ขยายของค่านิยมมักจะเกิดกระบวนการที่เรียกว่าการทำให้บรรทัดฐานสอดคล้องกับค่านิยมท้องถิ่น (Norm Localization) โดยงานที่สำคัญคืองาน

ของ อมิทาฟ อาจารย์ยา โดยเป็นการผสมผสานบรรทัดฐานที่ได้รับมาจากภายนอกเข้ากับอัตลักษณ์ภายในประเทศโดยตัวแสดงภายใน ซึ่งมีเหตุผลจากที่ว่า การผสมผสานบรรทัดฐานภายนอกเหล่านี้เข้ากับค่านิยมดั้งเดิมนั้นง่ายกว่าในการทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ภายในสังคมยอมรับได้ราบรื่นกว่าการสร้างบรรทัดฐานขึ้นมาใหม่ (Acharya, 2004)

เมื่อนโยบายการแก้ไขปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นนั้นมีปัจจัยมาจากค่านิยมภายนอกที่แพร่กระจายเข้ามา บทบาทของสหประชาชาติในการทำให้การแก้ไขปัญหานี้เป็นเรื่องที่ถูกต้องเหมาะสม ส่งเสริมกับการให้สถานะในสังคมระหว่างประเทศ การเป็นประเทศที่มีศักยภาพ เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ทำให้ญี่ปุ่นดำเนินนโยบายภายใต้การหล่อหลอมทางสังคมของบริบทสังคมโลก และได้ทำการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานเหล่านั้นให้สอดคล้องกับค่านิยมภายในประเทศ

คำพูด และคำแถลงเป็นหนึ่งในหลักฐานสำคัญที่สามารถบ่งชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของบรรทัดฐานต่อนโยบายว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก ไม่ว่าแถลงการณ์ในประเทศจะมาจากองค์กรภายในญี่ปุ่นหรือคำอภิปรายในการประชุมรัฐสภา สิ่งเหล่านี้จะทำให้เห็นถึงความชัดเจนของอิทธิพลของบรรทัดฐานระดับนานาชาติที่ส่งผลต่อแนวคิดและนโยบายของญี่ปุ่น รวมไปถึงความเข้าใจและการรับรู้ตัวตนในบริบทสังคมระหว่างประเทศ การเป็นประเทศที่มีศักยภาพ การเป็นสมาชิกที่มีความรับผิดชอบในสังคม การกระทำสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ประเด็นเหล่านี้สะท้อนผ่านคำพูดของตัวแสดงทางการเมืองในญี่ปุ่น นอกจากนี้จะสามารถบ่งบอกถึงบรรทัดฐานภายนอกที่เข้ามามีผลกับการดำเนินนโยบายของญี่ปุ่นแล้ว ยังปรากฏให้เห็นกระบวนการทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานเหล่านี้ ที่ทำให้เราเข้าใจการรับเอาบรรทัดฐานภายนอกเข้ามาสู่ภายในสังคมการเมืองญี่ปุ่นได้อย่างชัดเจนและครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

Global Environment Action (GEA) เป็นองค์กรอิสระภายในญี่ปุ่นซึ่งทำงานเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมและวิกฤติทางสิ่งแวดล้อมที่โลกกำลังเผชิญ ในการประชุม GEA International Conference 2015 ที่จัดขึ้นในกรุงโตเกียว นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ (ดำรงตำแหน่ง 2006-2007 และ 2012-2020) ได้มีถ้อยแถลงในการประชุมซึ่งแสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานจากสังคมนานาชาติที่ส่งผลต่อทัศนคติภายในของญี่ปุ่น โดยเขาพูดถึงความสำคัญขององค์การระหว่างประเทศในการจัดการกับปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงโดยการกล่าวถึงการประชุมสำคัญที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่าง COP21 รวมไปถึงหลักการสำคัญที่เกิดขึ้นภายในสหประชาชาติอย่าง 2030 Agenda for Sustainable Development ที่ปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกเป็นหนึ่งในปัญหาสำคัญภายใต้หลักการนี้ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2015a)

องค์การระหว่างประเทศอย่าง สหประชาชาติทำให้ปัญหาเหล่านี้กลายเป็นที่สนใจในระดับโลก และเป็นคนกำหนดบรรทัดฐานหรือกรอบความคิดเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพราะฉะนั้นแล้วเมื่อก้าวถึงปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกจึงไม่น่าแปลกใจ

ที่เราจะเห็น ซินโซ อาเบะ ยึดเอาและอ้างถึงหลักการ ในระดับนานาชาติ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็แสดงถึงบรรทัดฐานในระดับโลกที่สามารถส่งผลต่อแนวโน้มของญี่ปุ่นได้ไม่มากนัก และอีกประการที่เราสังเกตได้จากแถลงการณ์ครั้งนั้นคือการที่ญี่ปุ่นมองตนเองเป็นประเทศพัฒนาแล้วและเป็นประเทศที่มีเทคโนโลยีที่สามารถลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่ยอดเยี่ยม และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก และเทคโนโลยีหรือศักยภาพเหล่านี้ควรได้รับการถ่ายทอดให้กับประเทศกำลังพัฒนาที่มีความพร้อมน้อยกว่า รวมไปถึงการสนับสนุนด้านเงินทุน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมองเห็นสถานะของญี่ปุ่นว่าเป็นประเทศที่มีศักยภาพอย่างชัดเจน และมีบทบาทหน้าที่ที่ยึดโยงกับสถานะดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามเรื่องราวหน้าที่หรือความรับผิดชอบรวมไปถึงสถานะของการเป็นประเทศชั้นนำก็ล้วนแล้วแต่เป็นผลจากการแพร่กระจายของกรอบบรรทัดฐานในระดับนานาชาติ คำแถลงการณ์ของ ซินโซ อาเบะ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องของทัศนคติที่ว่าคำพูดเหล่านั้นจะอยู่ในการประชุมระดับนานาชาติหรือการประชุมระดับประเทศ ยังแสดงให้เห็นถึงการทำให้เป็นท้องถิ่น (Localization) อันเป็นความพยายามในการแปรบรรทัดฐานจากภายนอกให้เข้ามาเป็นบทบาทหรือมีอิทธิพลภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยการทำให้บรรทัดฐานเหล่านั้นดูเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวหรือเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมความเข้าใจภายในที่รับรู้เป็นวงกว้างอยู่แต่เดิม โดยได้นำความสวยงามของธรรมชาติภายในญี่ปุ่นผูกกับคำว่า “บ้านเกิด” (故郷 furusato) ซึ่งแฝงความรู้สึกผูกพัน แสดงถึงความสวยงามของธรรมชาติที่มีความผูกพันกับชาวญี่ปุ่นที่ทำให้รู้สึกหวงแหน และสื่อถึงการความรับผิดชอบที่จะต้องปกป้องธรรมชาติภายใต้แผ่นดินที่เราเติบโตขึ้นมา นี้ โดยคำพูดที่มีความสำคัญอย่างมากคือ

“โลกเรานั้นก็เหมือนเป็นบ้านเกิด (furusato) ของพลเมืองโลก ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนบนโลกใบนี้ หน้าที่ของเราก็คือการส่งต่อความสวยงามนี้ไปให้ลูก ๆ หลาน ๆ ในอนาคต” (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2015a)

การทำให้คำว่า furusato ที่เป็นคำดั้งเดิมในภาษาญี่ปุ่นที่มีความหมายแฝงถึงสิ่งที่เรามีความผูกพัน และเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่จะต้องปกป้องรักษาไว้ เป็นหนึ่งในตัวอย่างของกระบวนการการทำให้วาระระหว่างประเทศสอดคล้องกับท้องถิ่น และทำให้สังคมภายในญี่ปุ่นเข้าถึงและคล้อยตามต่อนโยบายและบรรทัดฐานได้ง่ายมากยิ่งขึ้น

หน้าที่ในการแก้ปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลง ความรับผิดชอบอันเกิดจากข้อตกลงในระดับนานาชาติ ก็จะถูกกลายเป็นเรื่องที่สามารถเข้าใจ และเป็นที่ยอมรับได้ในสังคมภายในภายใต้การผูกบรรทัดฐานภายนอกกับภาษาที่มีความหมายสื่อถึงอารมณ์ความผูกพัน และมีความสำคัญ จุดเปลี่ยนสำคัญของประวัติศาสตร์ในเรื่องการแก้ปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงคือ ข้อตกลงปารีส (Paris Agreement) เราจะเห็นการทำให้เป็นท้องถิ่น และอ้าง

ถึงภาระหน้าที่ของประเทศญี่ปุ่นในการแก้ไขปัญหาจากถ้อยแถลงของ ชินโซ อาเบะ อีกเช่นกัน โดยการกล่าวถึงภาระหน้าที่ของญี่ปุ่นที่จะต้องส่งต่อโลกในสภาพที่ดีใบเดียวใบนี้ให้กับคนรุ่นต่อไป และกล่าวว่าญี่ปุ่นจะสามารถช่วยแก้ปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงได้จากการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอีกทั้งยังมีเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยจนสามารถผ่านพ้นวิกฤตการณ์น้ำมันในอดีตมาได้ และสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นจุดแข็งของญี่ปุ่นที่จะนำไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งในการนำประชาคมนานาชาติจัดการกับปัญหา (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2016)

ข้อความดังกล่าวมีเนื้อหาใจความใกล้เคียงกับที่กล่าวถึง Paris Agreement ในปี 2015 อันเป็นการทำให้เป็นท้องถิ่นทั้งการผูกมัดหน้าที่ความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาเข้ากับตัวตนของญี่ปุ่นไม่ว่าจะทั้งวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ หรือการมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และเป็นประเทศที่สามารถก้าวผ่านวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในอดีตมาได้ สิ่งทีกระตุ้นให้รู้สึกถึงบทบาทและหน้าที่ของญี่ปุ่นที่จำเป็นต้องดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาในฐานะที่เป็นภาระหน้าที่ และเป็นสิ่งที่สมควรกระทำประเด็นเหล่านี้แสดงกระบวนการทำให้เป็นท้องถิ่นของนโยบายการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกอย่างชัดเจน (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2015b)

ในปี 2019 นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ มีการจัดการประชุม Meeting on a Long-Term Strategy under the Paris Agreement as Growth Strategy พุดถึงข้อตกลงปารีสซึ่งเกิดขึ้นในสหประชาชาติ โดยได้มีการทำให้เป็นท้องถิ่นด้วยการยกตัวอย่างคำว่า 令和 (reiwa) (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2019) ซึ่งเป็นชื่อเรียกของยุคสมัยใหม่จากญี่ปุ่นที่เพิ่งเปลี่ยนผ่านมา และยังเป็นคำที่ได้รับความนิยมอย่างสูงในช่วงขณะนั้น โดยคำนี้ได้นำมาจากบทกลอนในสมัยโบราณของญี่ปุ่นโดยพุดถึงความสวยงามของธรรมชาติในญี่ปุ่น กระทรวงต่างประเทศได้ให้ความหมายว่า “ความสวยงามของการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน” โดย ชินโซ อาเบะ ได้นำคำนี้มาเพื่อตอกย้ำถึงวัฒนธรรม และความสวยงามของธรรมชาติที่ทุกคนต้องช่วยกันดูแล และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นความสวยงามที่ต้องส่งต่อให้กับคนรุ่นต่อไป ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สอดคล้องกับข้อตกลงปารีสซึ่งมีเป้าหมายเสริมสร้างความร่วมมือของคนทั้งโลกในการปกป้องธรรมชาติ ดำรงให้โลกใบนี้ให้ยังคงสวยงาม และยั่งยืน

การทำให้เป็นท้องถิ่นนี้ก็เป็นอีกหนึ่งครั้งที่เป็นการใช้คำที่มีคุณค่า หรือมีความผูกพัน และสามารถส่งผลให้สังคมภายในสามารถรับกับบรรทัดฐานที่เกิดขึ้นจากบริบทของสังคมนานาชาติได้รวดเร็วและเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ย้อนกลับไปในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วงปี 2007 ของนายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ ในการประชุม Invitation to “Cool Earth 50” – 3 Proposals, 3 Principles - ลักษณะของบรรทัดฐานภายนอกที่เข้ามามีผลกระทบกับนโยบายภายในก็ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน มีการอ้างถึงสถานะ หรือศักยภาพของญี่ปุ่นที่นอกเหนือเรื่องเกี่ยวกับเทคโนโลยีแล้ว ยังมีการอ้างเกี่ยวกับการที่ญี่ปุ่นได้เคยเผชิญกับวิกฤตการณ์น้ำมันถึง

สองครั้ง ทำให้ญี่ปุ่นต้องแบกรับภาระทางด้านสิ่งแวดล้อม และมีนโยบายในการประหยัดพลังงานในระยะสั้น ๆ สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ และมีความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจของตนเองในขณะที่ปริมาณการใช้น้ำมันลดลง (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2007)

ญี่ปุ่นจึงเป็นประเทศที่มีความพร้อมทั้งทางด้านเทคโนโลยี กลไกทางสังคม และวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ รวมไปถึงความตั้งใจจริงของผู้คนในประเทศ คำพูดนี้ของนายกรัฐมนตรีนอกจากจะเป็นการมองสถานะตนเองว่าเป็นประเทศชั้นนำ ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยีหรือเงินทุน การที่ตัวเองในฐานะประเทศที่มีศักยภาพมีภาระหน้าที่ที่จะต้องถ่ายทอดเทคโนโลยีจากประเทศอุตสาหกรรม (ที่รวมถึงญี่ปุ่น) ให้กับประเทศกำลังพัฒนา ยังมีการทำให้เป็นท้องถิ่นโดยการอ้างอิงถึงวิถีชีวิตด้านพลังงานที่เคยเกิดขึ้นกับญี่ปุ่นที่ทำให้ญี่ปุ่นมีศักยภาพที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหาสภาพภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลง การอ้างอิงเรื่องวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการอยู่ด้วยกันกับธรรมชาติ และเรื่องลักษณะของผู้คนที่มีความตั้งใจจริง การแทนญี่ปุ่นเป็น “ประเทศที่สวยงาม” (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2007) ซึ่งเป็นหนึ่งในสถานะที่ญี่ปุ่นมองตัวเองอยู่เสมอมา สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการนำเอาบรรทัดฐานจากภายนอกมาปรับให้เข้ากับสังคมภายใน เชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้เข้ากับสังคมภายในจากจุดต่าง ๆ ที่จะส่งเสริมให้เกิดการยอมรับตอนนโยบายที่ได้รับผลกระทบมาจากบรรทัดฐานภายนอก

ในการประชุมรัฐสภาสามารถเห็นการนำเอาบรรทัดฐาน หรือความคาดหวังจากบรรทัดฐานภายนอกมาอภิปรายในรัฐสภา แสดงการทำให้เป็นท้องถิ่นอย่างชัดเจนในการพยายามสื่อสารกับรัฐสภาว่าด้วยการดำเนินนโยบาย ซึ่งรัฐสภาถือว่าเป็นแหล่งรวมของตัวแสดงทางการเมืองภายใน การทำให้เป็นท้องถิ่นที่มีเป้าหมายในการลดแรงต่อต้านของสังคมภายใน เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในการอภิปรายในรัฐสภาย่อยครั้ง ในการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 159 ในปี 2004 ในสมัยของนายกรัฐมนตรี จุนอิชิโร โคอิซูมิ (ดำรงตำแหน่ง 2001-2006) นั้นเป็นตัวอย่างที่มีความสำคัญต่อการแสดงถึงบรรทัดฐานในระดับโลกที่มีอิทธิพลต่อนโยบายภายในรวมถึงการทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานดังกล่าว โดย จุนอิชิโร โคอิซูมิ ได้กล่าวถึงปัญหาในสังคมนานาชาติในสมัยนั้น อย่างเช่นปัญหาการก่อการร้าย โดยญี่ปุ่นจะเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับสังคมนานาชาติภายใต้สหประชาชาติในการจัดการกับปัญหาเหล่านี้ โดยคำแถลงแสดงถึงการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโลกด้วยการช่วยเหลือสหประชาชาติ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2004)

ในคำแถลงยังมีการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์ อย่างสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ญี่ปุ่นได้รับความช่วยเหลือจากประเทศต่าง ๆ แต่ในวันนี้ญี่ปุ่นได้กลายมาเป็นประเทศที่มีศักยภาพ และถึงคราวที่ญี่ปุ่นจะต้องมีความรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือ มีการอ้างอิงถึง “ความมั่นคงของมนุษย์” ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นจากสหประชาชาติ การที่ญี่ปุ่นต้องช่วยเหลือประเทศกำลังพัฒนาให้ก้าวพ้น “ความยากจน” และนำไปสู่ “การเติบโตอย่างยั่งยืน” (Prime Minister of Japan and

His Cabinet, 2004) แสดงให้เห็นถึงบรรทัดฐานสากลจากภายนอกที่เข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายของญี่ปุ่น สถานะของญี่ปุ่นในฐานะประเทศชั้นนำพร้อมกับแนวทางนโยบายที่สมควรกระทำเพื่อที่จะเป็นประเทศที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมโลก กระบวนการการทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานโดยการอ้างอิงประวัติศาสตร์อย่างภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เป็นข้อมูลในลักษณะที่มีความผูกพันภายในซึ่งสามารถทำให้เกิดความรู้สึกร่วมและสามารถเข้าใจถึงนโยบายที่ได้แถลงออกมาได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

อีกประการคือการที่ จุนอิชิโร โคอิซูมิ ได้กล่าวคำว่า “ศีลธรรมทางการเมืองอันเป็นสากล” และมีการอ้างอิงปรัชญาอย่าง ม่อจื๊อ

“การทำให้สิ่งที่ถูกต้องไม่เป็นการพยายามหลีกเลี่ยงคำครหาและแสวงหาคำชื่นชม” การทำให้สิ่งที่ถูกต้องคือการทำให้สิ่งที่สมควรกระทำในฐานะมนุษย์ ต้องไม่กลัวคำครหาหรือกระทำเพื่อแสวงหาคำชื่นชม (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2004)

เป็นการนำเอาบรรทัดฐานจากภายนอกในการดำเนินนโยบายที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก มาทำให้เป็นท้องถิ่นโดยการอ้างอิงปรัชญาชาวจีนที่ถือได้ว่ามีส่วนสำคัญต่อสังคมญี่ปุ่น การอ้างคำว่า “ศีลธรรม” ในฐานะสิ่งที่สมควรกระทำในฐานะมนุษย์ ล้วนแล้วแต่เป็นการทำให้บรรทัดฐานภายนอกในสังคมนานาชาติกลมกลืนกับแนวคิดในสังคมญี่ปุ่น กล่าวคือทำให้บรรทัดฐานเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องและสมควรกระทำภายใต้หลักการที่คนญี่ปุ่นมีความคุ้นชิน

ในการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 162 ในปี 2005 ของ จุนอิชิโร โคอิซูมิ จะเห็นการดำเนินนโยบายโดยมีบรรทัดฐานภายนอกเข้ามามีส่วนร่วม โดยเป็นการพูดถึงประเทศที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติทางธรรมชาติรอบ ๆ มหาสมุทรอินเดีย โดยเป็นการให้ความช่วยเหลือด้านทรัพยากรต่าง ๆ แต่ที่สำคัญคือการพยายามให้ความร่วมมือกับสหประชาชาติในการเสริมสร้างศักยภาพแห่งเดือนภัยสึนามิในประเทศที่อยู่โดยรอบมหาสมุทรอินเดียโดยอาศัยประสบการณ์และเทคโนโลยีญี่ปุ่นตามคำแนะนำของสหประชาชาติ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2005) ซึ่งเป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของปัจจัยในระดับนานาชาติที่ให้สถานะแก่ญี่ปุ่น การที่ญี่ปุ่นมองว่าตนเองเป็นประเทศที่มีประสบการณ์ และศักยภาพในการจัดการกับปัญหาได้ดีกว่าประเทศอื่น ๆ ทำให้เกิดความคาดหวังถึงรับผิดชอบส่งผลการดำเนินนโยบายภายในในคำแถลงต่อรัฐสภาในครั้งนี้ยังมีคำพูดที่ต่อยอดมาจากการประชุมครั้งที่ 159 โดยกล่าวว่ามันเป็น “ความรับผิดชอบ” ที่เราจะต้องรักษาโลกที่สวยงามแห่งนี้เอาไว้ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2005) การที่มีคำว่า “โลกที่สวยงาม” นั้นเป็นการทำให้เป็นท้องถิ่นที่น่าสนใจ การนำคำว่า “ความรับผิดชอบ” และ “ธรรมชาติที่สวยงาม” มาใช้ แสดงถึงการทำให้เป็นท้องถิ่นด้วยการใช้คำพูดที่มีความใกล้ชิด และแฝงหลักคุณธรรมที่มีอยู่แล้วในสังคมญี่ปุ่น การที่ญี่ปุ่นนั้นได้สถานะว่าเป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว และมีศักยภาพนี้เองที่ทำให้เกิด “ความรับผิดชอบ” เพราะสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ควรกระทำจากมุมมองของสถานะที่ตนเองอยู่ การแถลงถึงสถานะของญี่ปุ่นในฐานะ

ประเทศที่มีเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลกภายหลังสงคราม และทำให้ต้องดำเนินนโยบายในการแก้ปัญหาในระดับนานาชาติ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2005) สถานะและความคิดของเหล่านี้นี้ที่เราเห็นในการประชุมครั้งที่ 159 เราก็มองเห็นปรากฏในการประชุมครั้งที่ 162 นี้

ในการประชุมรัฐสภาครั้งที่ 164 ของนายกรัฐมนตรี โคอิซูมิ เราก็มองเห็นจุดยืนด้านนโยบายของญี่ปุ่นในระดับนานาชาติ โดยในส่วนของนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงแห่งชาตินั้นโคอิซูมิ ได้เปิดประเด็นมาด้วยประโยคที่ว่า

“พวกเราต้องการที่จะดำรงอยู่ในตำแหน่งที่มีเกียรติในสังคมนานาชาติ” (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2006)

รวมไปถึงยังเน้นย้ำถึงการที่ญี่ปุ่นจะทุ่มเทให้การสร้างสันติภาพ และเสถียรภาพให้กับสังคมนานาชาติ เรายังคงเห็นการพยายามปฏิบัติตามกรอบต่าง ๆ ที่สหประชาชาติกำหนดขึ้นมา และญี่ปุ่นก็ยังคงมองว่าการกระทำเหล่านั้นเป็นสิ่งที่เหมาะสมและถูกต้อง และเป็นสิ่งที่เหมาะสมในฐานะประเทศที่มีความรับผิดชอบในสังคมนานาชาติ และสถานะนี้นั้นเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติซึ่งสอดคล้องกับคุณธรรมภายในสังคมญี่ปุ่น

ถ้อยคำที่แถลงให้สมาชิกในรัฐสภาได้รับรู้รับทราบนั้นสามารถแสดงให้เห็นถึงแนวทางในการดำเนินนโยบาย และบริบทแบบแผนของทั้งตัวนายกรัฐมนตรี หรือแม้กระทั่งลักษณะโดยรวมของทัศนคติของผู้แทนต่าง ๆ ในประเทศ ในปี 2016 นายกรัฐมนตรี ชินโซ อาเบะ ได้รายงานการดำเนินงานในต่างประเทศให้กับผู้แทนราษฎร แถลงการณ์นี้ อาเบะ ได้เปรียบว่าความมั่นคงและสงบสุขของสังคมนานาชาติเป็นหนึ่งในผลประโยชน์แห่งชาติของญี่ปุ่น (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2016) กล่าวได้ว่าความเป็นไป หรือปัญหาของสังคมนานาชาติก็เป็นเหมือนกับปัญหาภายในของญี่ปุ่น เป็นความรู้สึกรู้สึกว่าตนเองเป็นหนึ่งในสมาชิกในสังคมโดยรวม เป็นการยกเอาศีลธรรมของสังคมที่เน้นการนึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวมก่อนประโยชน์ส่วนตน คำนึงว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งในโลกใบที่ใหญ่กว่า สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม อาเบะ ให้คำมั่นในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมนานาชาติผ่านความร่วมมือและแสดงภาวะผู้นำของญี่ปุ่น

ในสมัยของนายกรัฐมนตรี ยาซูโอะ ฟูกูเด (ดำรงตำแหน่ง 2007-2008) เรายังคงเห็นความคงเส้นคงวาของการคำนึงถึงบรรทัดฐานระดับนานาชาติต่อนโยบายของญี่ปุ่น ในครั้งที่นายกรัฐมนตรี ฟูกูเด ได้ไปพูดคุยในหัวข้อเรื่อง “ญี่ปุ่นในฐานะสังคมคาร์บอนต่ำ” ณ Japan National Press Club ในปี 2008 โดยนอกจากจะตอบย้ำถึงเรื่องสถานะของญี่ปุ่นด้านศักยภาพในการแก้ไขปัญหา และการอ้างถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกจากแล้ว ยังพูดถึงการเปลี่ยนสังคมไปสู่สังคมคาร์บอนต่ำ โดยให้ข้อสนับสนุนว่าประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความสามารถที่จะไปถึงจุดนั้นได้โดยอ้างลักษณะ และวัฒนธรรมของญี่ปุ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีต

การพัฒนาธรรมเนียมเข้าไปที่การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ ทำให้ญี่ปุ่นสามารถขึ้นมาเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจภายใต้การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสมดุล มีการยกคำขึ้นมาอย่าง “น่าเสียดาย” (Mottainai/もったいない) ซึ่งในที่นี้มีความหมายสื่อถึงการไม่ทิ้งในสิ่งที่ยังสามารถใช้ประโยชน์ได้ การบริโภคใช้อย่างคุ้มค่า ไม่เหลือทิ้งขว้าง โดยมองว่าสิ่งนี้นั้นเป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วในสังคมของญี่ปุ่นซึ่งส่งเสริมการก้าวเข้าสู่สังคมคาร์บอนต่ำ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2008)

วาทกรรมเหล่านี้ก็คือการทำให้บรรทัดฐาน หรือวาระในระดับสังคมระหว่างประเทศ เข้ากับแนวคิดท้องถิ่น กล่าวคือทำให้บรรทัดฐานของนานาชาติเข้ามาผูกพันกับวัฒนธรรมหรือความคุ้นชินดั้งเดิมในสังคมญี่ปุ่น ส่งผลให้เกิดการตอบรับต่อบรรทัดฐานภายนอกได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำแถลงในปี 2009 ของนายกรัฐมนตรี ทาโร อาโซ (ดำรงตำแหน่ง 2008-2009) ในเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นศึกษา และตัวอย่างของค่านิยมในเรื่องบรรทัดฐานจากภายนอก และการทำให้เป็นท้องถิ่นของญี่ปุ่น โดยคำแถลงเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้เปิดมาด้วยการเน้นย้ำ “ความรับผิดชอบ” โดยนายกรัฐมนตรี อาโซ ได้ยกตัวอย่างคำพูดของประธานาธิบดีสาธารณรัฐคิริบาสที่มีพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เป็นเกาะ เขากล่าวว่าประเทศคิริบาสเป็นประเทศที่มีความสวยงามแต่กลับกำลังเผชิญกับการเพิ่มสูงขึ้นของน้ำทะเลอันเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และผู้นำของเขาก็ต้องการผู้นำในโลกที่สามารถมอบชีวิตและความหวังให้กับผู้คนของเขาที่เต็มไปด้วยความสิ้นหวัง อาโซ กล่าวว่าการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกเป็นความรับผิดชอบของคนในยุคปัจจุบัน และญี่ปุ่นก็ต้องมีความรับผิดชอบในเรื่องนี้ (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2009) การเน้นย้ำว่าความรับผิดชอบนอกจากจะเป็นบรรทัดฐานที่ถูกขยายขึ้นจากองค์การระหว่างประเทศอย่างสหประชาชาติแล้ว ยังเป็นคุณธรรมที่มีอยู่ในสังคมญี่ปุ่น การทำให้เป็นท้องถิ่นสอดคล้องกับการยกตัวอย่างประเทศที่กำลังเผชิญภัยภัยโดยตรงอย่างสาธารณรัฐคิริบาสที่มีความใกล้เคียงกับญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่มีลักษณะทางภูมิประเทศเป็นเกาะ และการอธิบายในฐานะประเทศที่มีความสวยงาม (เช่นเดียวกับญี่ปุ่น) ทำให้สังคมญี่ปุ่นมีความรู้สึกใกล้ชิดและมีความรู้สึกรวมไปกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก แต่มีความแตกต่างตรงที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีศักยภาพสูงกว่าสาธารณรัฐคิริบาส

การยกตัวอย่างคำว่า “ความหวัง” และ “สิ้นหวัง” สามารถกระตุ้นความรู้สึกของสิ่งที่ญี่ปุ่นสมควรกระทำในฐานะประเทศที่มีศักยภาพผสานเข้ากับลักษณะแนวคิดในเรื่องความรับผิดชอบของผู้ที่มีสถานะสูงกว่าที่แฝงอยู่ในสังคมญี่ปุ่นก็ทำให้คำพูดเหล่านี้สามารถแปลงบรรทัดฐานจากภายนอกให้เหมาะสมกับสังคมภายใน และยอมรับบรรทัดฐานเหล่านี้ได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น คำพูดของนายกรัฐมนตรี อาโซ ยังเน้นย้ำถึงความสำคัญที่ทั้งโลกต้องช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยญี่ปุ่นจะเป็นประเทศผู้นำ และทำสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อรับมือปัญหาการสภาพภูมิอากาศ

โลกเปลี่ยนแปลง แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกรู้สึกของญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่เป็นหนึ่งในสมาชิกสังคมนานาชาติ และเป็นประเทศที่มีศักยภาพที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับสังคมภายใต้แนวทางที่ “สมควรกระทำ” ตัวอย่างเช่นการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกถึงแม้ประเทศจะต้องรับภาระที่หนักขึ้นทางด้านเศรษฐกิจ หรือการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับประเทศกำลังพัฒนาในฐานะประเทศพัฒนาแล้วที่มีทั้งความรู้และประสบการณ์มากกว่า และถือได้ว่าเป็น “ความรับผิดชอบ” ของประเทศพัฒนาแล้วที่ต้องแบ่งเบาภาระของประเทศกำลังพัฒนาในการจัดการกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก

สรุป

จุดยืนที่มีต่อวาระในการแก้ไขปัญหาภูมิอากาศโลกเปลี่ยนแปลงของญี่ปุ่นมักจะเป็นไปในทางที่สนับสนุน และเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีความร่วมมือในระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายดังกล่าวที่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการหล่อหลอมของสหประชาชาติ ที่ส่งผลต่อการจัดอันดับการตัดสินใจของรัฐ การให้สถานะ เกียรติยศ และความภาคภูมิใจ ที่มาพร้อมกับภาระ ส่งผลให้ท่าทีของญี่ปุ่นมักจะมีทิศทางไปในลักษณะที่สหประชาชาติคาดหวัง

องค์การระหว่างประเทศอย่างสหประชาชาติเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างมากในการเผยแพร่บรรทัดฐานและบทบาทที่เหมาะสม รวมไปถึงการวางกรอบความสำคัญของปัญหาในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบายในประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกของญี่ปุ่น การเผยแพร่บรรทัดฐานว่าการรับภาระในการแก้ไขปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องเหมาะสม เป็นประเด็นที่ประเทศที่มีความรับผิดชอบในระดับสังคมนานาชาติต้องให้ความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่มีศักยภาพหรือประเทศพัฒนาแล้วต่าง ๆ

ถึงแม้เราจะเห็นบรรทัดฐานต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกจากคำพูดและแถลงการณ์จากตัวละครทางการเมืองที่สำคัญของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามการเผยแพร่ของบรรทัดฐานเข้าสู่บริบทการเมืองหรือสังคมภายในนั้น บรรทัดฐานจากภายนอกเหล่านั้นก็มักจะเกิดกระบวนการทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานภายนอก ซึ่งเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ทำให้ความเข้าใจหรือการยอมรับบรรทัดฐานภายนอกเหล่านั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่นและมีการยอมรับที่มาก และรวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้หลายต่อหลายครั้งกระบวนการนี้อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่านโยบายที่ญี่ปุ่นดำเนินนั้นเกิดจากบรรทัดฐานของสังคมภายในเอง แต่ความจริงแล้วปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดในการกำหนดนโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกของญี่ปุ่น ก็คือบรรทัดฐาน และการวางกรอบในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลกขององค์การระหว่างประเทศ การทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรทัดฐานเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการรับเอาบรรทัดฐานภายนอกเข้ามาดำเนินเป็นนโยบายภายใน บทความฉบับนี้

แสดงให้เห็นว่าการนำเอาแนวคิดเรื่องการทำให้เป็นท้องถิ่นของบรรพบุรุษเข้ามาในการมองนโยบายต่าง ๆ ของญี่ปุ่นเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญ และเหมาะสมที่จะนำมาวิเคราะห์บทบาทและนโยบายของญี่ปุ่นในแง่มุมต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต เพื่อให้เกิดความถูกต้องและแม่นยำมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- Acharya, A. (2004). How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm Localization and Institutional Change in Asian Regionalism. *International Organization*, 58(2), 239-275. <http://www.jstor.org/stable/3877858>
- Fiddick, L., Cummins, D. D., Janicki, M., Lee, S., & Erlich, N. (2013). A Cross-Cultural Study of Noblesse Oblige in Economic Decision-Making. *Human Nature*, 24(3), 318-335. <https://doi.org/10.1007/s12110-013-9169-9>
- Ippc. (2022). Summary for Policymakers. In H.-O. Pörtner, D. C. Roberts, E. S. Poloczanska, K. Mintenbeck, M. Tignor, A. Alegria, M. Craig, S. Langsdorf, S. Löschke, V. Möller, & A. Okem (Eds.), *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (pp. 3–33). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009325844.001>
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2016). Statement by the Prime Minister on the acceptance of the Paris Agreement. Ministry of Foreign Affairs of Japan. Retrieved 10 Apr 2023 from mofa.go.jp/ic/ch/page4e_000546.html
- Prime Minister of Japan and His Cabinet. (2004). General Policy Speech by Prime minister Junichiro Koizumi to the 159th Session of the Diet. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 21 Mar 2023 from japan.kantei.go.jp/koizumispeech/2004/01/19sisei_e.html
- _____. (2005). General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 162nd Session of the Diet. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 21 Mar 2023 from japan.kantei.go.jp/koizumispeech/2005/01/21sisei_e.html
- _____. (2006). General Policy Speech by Prime Minister Junichiro Koizumi to the 164th Session of the Diet. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 22 Mar 2023 from japan.kantei.go.jp/koizumispeech/2006/01/20speech_e.html
- _____. (2007). Invitation to “Cool Earth 50” - 3 Proposals, 3 Principles -. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 10 Apr 2023 from japan.kantei.go.jp/abespeech/2007/05/24speech_e.html
- _____. (2008). In pursuit of “Japan as a Low-carbon Society” Speech by H.E. Mr Yasuo Fukuda, Prime Minister at the Japan Press Club. Prime Minister of

- Japan and His Cabinet. Retrieved 3 Apr 2023 from _____.
- _____. (2009). Speech on the Environment by Prime Minister Taro Aso. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 7 Apr 2023 from japan.kantei.go.jp/asospeech/2009/06/10kaiken_e.html
- _____. (2015a). GEA International Conference 2015. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 23 Mar 2023 from japan.kantei.go.jp/97_abe/actions/201510/15article1.html
- _____. (2015b). Statement by the Prime Minister on the agreement reached at the 21st session of the Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 10 Apr 2023 from japan.kantei.go.jp/97_abe/statement/201512/1215272_9934.html
- _____. (2016). Report by Prime Minister Shinzo Abe on His Recent Overseas Visits to the Plenary Session of the House of Representatives. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 7 Apr 2023 from japan.kantei.go.jp/97_abe/diplomatic/201601/1215568_11026.html
- _____. (2019). Meeting on a Long-Term Strategy under the Paris Agreement as Growth Strategy. Prime Minister of Japan and His Cabinet. Retrieved 7 Apr 2023 from japan.kantei.go.jp/98_abe/actions/201904/_00008.html
- Wendt, A. (1999). Social theory of international politics. Cambridge University Press. <https://chula.idm.oclc.org/login?url=https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=cat05085a&AN=chu.b1534457&site=eds-live>

จากผู้เล่นสู่ผู้ประกอบการ: กระบวนการกลายเป็น “เอเยนต์” ในธุรกิจพนันออนไลน์ของ กลุ่มเยาวชน*

ชัยณรงค์ เครือนวน**, พิมพประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา***

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัจจัย กระบวนการ กลายเป็น “เอเยนต์” และสร้างข้อเสนอแนะป้องกัน แก่ไข ปัญหาการเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน โดยใช้ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำเป็นเครื่องมือ วิเคราะห์การวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์และเสวนากลุ่มย่อย ส่วนการตรวจสอบข้อมูลใช้หลักการสามเส้าและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลายเป็นเอเยนต์เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ปัจจัยหลักในฐานมูลเหตุหรือแรงขับเคลื่อน และปัจจัยตั้งซึ่งเป็นเงื่อนไขภายนอกที่สร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมหรือสนับสนุน ส่วนกระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ของกลุ่มเยาวชนเกิดขึ้น 3 รูปแบบ คือ สัมผัสตามเว็บไซต์พนันออนไลน์ ถูกกลืนกลายจากเว็บไซต์พนันออนไลน์และการกระชับเครือข่าย ข้อเสนอแนะในการป้องกัน แก่ไขปัญหาการเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน คือ เสริมสร้างศักยภาพกลไกด้านอุดมการณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน ทำให้ผู้กระทำการที่เกี่ยวกับข้องกับการพนันออนไลน์มีต้นทุนหรือแบกรับต้นทุนสูงขึ้น ใช้มาตรการทางการเงินควบคุมการเล่นและประกอบธุรกิจพนันออนไลน์ในกลุ่มเยาวชน

คำสำคัญ: ผู้เล่น, ผู้ประกอบการ, เอเยนต์, ธุรกิจพนันออนไลน์

* บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “จากผู้เล่นสู่ผู้ประกอบการ: กระบวนการกลายเป็น “เอเยนต์”

ในธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน” ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (Center for Gambling Studies: CGS) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: chainarong@go.buu.ac.th

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชานิติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา E-mail: pimprapai@go.buu.ac.th

From Player to Entrepreneur: The Process of Becoming an “Agent” in the Online Gambling Business of the Youth*

Chainarong Krueanuan**, Pimprapai Snitwong Na Ayudhya***

ABSTRACT

The purpose of this research is to analyze the factors and the processes of becoming an “agent” to create recommendations which aim to prevent and solve problems of the entering into online gambling business of the youth by using Actor-network theory as a research tool. The methodology of this research in data collecting is document study, interviews and focus group while triangulation and hermeneutics are applied as data validation. The findings illustrate that the factors of becoming an agent are related to the interaction between the pushing factors, as causes or internal motivation, and pulling factors which are external conditions that motivate, encourage or support. Moreover, there are three forms of the process of becoming an agent of the youth which are applying through online gambling websites, being swallowed up by online gambling websites, and closing the network. The recommendations to prevent the youth from entering the online gambling business are strengthening the ideological mechanisms to increase efficiency, raising costs to complicate the online gambling actors, and implementing financial measures to control the play and online gambling business of youth.

Keywords: Player, Entrepreneur, Agent, Online Gambling

* This article is a part of the research entitled “From Player to Entrepreneur: The Process of Becoming an “Agent” In the Online Gambling Business of the Youth” funded by Center for Gambling Studies (CGS), Thai Health Promotion Foundation (ThaiHealth)

** Assistant Professor, Department of Political Science Faculty of Political Science and Law, Burapha University E-mail: chainarong@go.buu.ac.th

*** Assistant Professor, Department of Law Faculty of Political Science and Law, Burapha University E-mail: pimprapai@go.buu.ac.th

บทนำ

เมื่อพิจารณาผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์ในประเทศไทย พบว่า มีหลายระดับลดหลั่นกันลงไป ตั้งแต่กลุ่มซูเปอร์ซีเนียร์ (Super Senior) ซึ่งเป็นผู้กระทำการระดับบนสุดเปรียบเสมือนแม่ข่ายและเป็นเสาหลักค้ำจุนธุรกิจ รองลงมา คือ กลุ่มซีเนียร์ (Senior) เป็นเจ้ามือระดับกลางค่อนข้างใหญ่ และมาสเตอร์ (Master) เป็นเจ้ามือพนันระดับกลาง ผู้กระทำการทั้งสองกลุ่มมีบทบาทสำคัญ 2 ประการ คือ สร้างเว็บไซต์ย่อยให้เล่นพนันได้โดยตรงไม่ผ่านเอเจนต์หรือเรียกว่า “ระบบเงินสด” และเปิดระบบเล่นพนันให้ลูกข่ายระดับรองหรือเรียกว่า “ระบบเครดิต” จากนั้นจะกระตุ้นลูกข่ายให้หาหรือขยายฐานการเล่นพนัน โดยออกแบบกลยุทธ์ โปรโมชันและปฏิบัติการทางความคิดหลากหลายรูปแบบดึงดูดนักพนันรายใหม่และรักษาผู้เล่นพนันรายเดิม กรณีซีเนียร์และมาสเตอร์ เป็นเจ้าของเว็บไซต์พนันระบบเงินสด จะว่าจ้างกลุ่มนักบริหารจัดการ (Admin) ประกอบด้วย โปรแกรมเมอร์ (Programmer) พนักงานบริการลูกค้า พนักงานดูแลระบบ ทำหน้าที่บริหารจัดการเว็บไซต์ รวมถึงอำนวยความสะดวกให้นักพนันหลากหลายแบบ เช่น ออกแบบเว็บไซต์พนัน สร้างกลยุทธ์การตลาดออนไลน์ผ่านระบบ Search Engine Optimization (SEO) ควบคุมและบริหารจัดการระบบ ตอบข้อซักถาม ข้อเสนอแนะ ให้คำปรึกษา แจ้งยอดฝาก ถอนของผู้เล่นพนัน เป็นต้น (ชัยณรงค์ เครือนวนและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2564)

ส่วนผู้กระทำการระดับรากฐาน คือ เจ้ามือรายย่อยหรือรู้จักในวงการพนันออนไลน์ว่า “เอเจนต์ (Agent)” มีบทบาทสร้างและขยายเครือข่ายธุรกิจพนันออนไลน์ให้กว้างขวาง ผ่านปฏิบัติการสำคัญหลายรูปแบบ เช่น กระชับเครือข่ายเดิมทั้งโน้มน้าวผู้เล่นพนันในเครือข่ายให้เพิ่มความถี่หรือจำนวนเงินเล่นพนันด้วยการเพิ่มเครดิตหรือใช้เครดิตที่ได้รับให้หมด เชื้อมร้อยเครือข่ายใหม่เพื่อขยายฐานผู้เล่นพนัน อีกบริบทหนึ่งเอเจนต์เป็นบุคคลช่วยสร้างหลักประกันในการเล่นพนันเพื่อให้ผู้เล่นมั่นใจว่าเว็บไซต์พนันออนไลน์ที่เอเจนต์เป็นเครือข่ายมีมาตรฐาน ได้รับการยอมรับ มีระบบรักษาความปลอดภัยแก่ผู้เล่น เป็นต้น (ชัยณรงค์ เครือนวนและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2564)

เอเจนต์ในธุรกิจพนันออนไลน์ส่วนใหญ่เป็นเยาวชน เพราะเข้าถึงและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้วยอัตราและความถี่สูง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) ประกอบกับเป็นกลุ่มเปราะบางที่ถูกชักจูงหรือโน้มน้าวง่ายและอยากรู้อยากลอง กล่าวได้ว่า การขยายตัวของเอเจนต์มีผลโดยตรงต่อการเติบโตของธุรกิจพนันออนไลน์และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ผู้ประกอบการระดับต่าง ๆ ได้รับ เนื่องจากเอเจนต์จะทำทุกวิถีทางเพื่อดึงดูดผู้เล่นพนันรายใหม่เข้าสู่วงจรพนันออนไลน์ หรือกระตุ้นผู้เล่นเดิมให้เล่นพนันมากที่สุด เอเจนต์จึงเป็นจักรกลขยายฐานผู้เล่น

การเปลี่ยนผ่านจากผู้เล่นสู่เอเจนต์ของกลุ่มเยาวชน เป็นจุดเริ่มต้นของปัญหานั้นประการเดียวกันการเข้าสู่เส้นทางธุรกิจผิดกฎหมายและสังคมไม่ยอมรับ ย่อมส่งผลกระทบต่อชีวิตทางสังคมระยะยาว โดยเฉพาะหากถูกจับกุมหรือลงโทษ แม้มีงานวิจัยการพนันในกลุ่มเยาวชนจำนวนมาก แต่เป็นการศึกษาพฤติกรรม ผลกระทบและแนวทางแก้ไขปัญหากลุ่มเยาวชนที่มี

สถานะผู้เล่นพนันเป็นหลัก ไม่มีงานวิจัยใดศึกษาการเปลี่ยนสถานะหลังเข้าสู่วงจรพนันออนไลน์
นัยการเปลี่ยนสถานะเปรียบเสมือนการถลำตัวสู่ธุรกิจผิดกฎหมายจนยากหลุดพ้นออกมาได้
ด้วยเหตุนี้จำเป็นต้องมีการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สาเหตุ ทำความเข้าใจวิธีเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่ม
เยาวชน อันจะนำไปสู่มาตรการหรือกลไกป้องกันและตัดวงจรธุรกิจผิดกฎหมายในสังคมไทย

จากปรากฏการณ์ทางสังคมข้างต้น เป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง
ส่งผลต่อการกลายเป็นเอนันต์ และกระบวนการกลายเป็นเอนันต์ในธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่ม
เยาวชนมีลักษณะอย่างไร รวมถึงจะมีแนวทางใดบ้างป้องกัน แก้ไขปัญหาการเข้าสู่ธุรกิจการพนัน
ออนไลน์ในกลุ่มเยาวชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- (1) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อกระบวนการกลายเป็นเอนันต์ในธุรกิจพนันออนไลน์
ของกลุ่มเยาวชน
- (2) เพื่อวิเคราะห์กระบวนการกลายเป็นเอนันต์ในธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน
- (3) เพื่อสร้างข้อเสนอแนะในการป้องกัน แก้ไข ปัญหาการเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของ
กลุ่มเยาวชน

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ปัจจัยผลักดัน (Push Factor) และปัจจัยดึงดูด (Pull Factor) ที่ส่งผลให้
เยาวชนกลุ่มหนึ่งปรับเปลี่ยนสถานะจากผู้เล่นพนันออนไลน์สู่เอนันต์ หลังจากนั้นจะวิเคราะห์
กระบวนการกลายเป็นเอนันต์ ผลประโยชน์ที่เอนันต์ได้รับ และสังเคราะห์ข้อเสนอเพื่อป้องกัน
หรือแก้ไขปัญหาการเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน ระยะเวลาวิจัยจะทำความเข้าใจ
ปรากฏการณ์ทางสังคมในท้วงเวลา 20 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ
รูปแบบใหม่เริ่มขยายตัวซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเติบโตของธุรกิจพนันออนไลน์

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ ตั้งอยู่บนจุดยืนทางญาณวิทยาแนวสังนิยมเชิงวิพากษ์ ที่เชื่อว่าโลกทางสังคม
มีความจริงแก่นแท้ ซึ่งเป็นสาระแท้จริงกำหนดความเปลี่ยนแปลงของสังคม อย่างไรก็ตาม ความจริง
เหล่านั้นมีความสลับซับซ้อนทำให้การศึกษาสังคม จำเป็นต้องตรวจสอบอย่างกว้างขวางเพื่อสร้าง
ความเข้าใจและเข้าถึงความจริงเบื้องหลัง จากความเชื่อต่อความจริงดังกล่าวงานวิจัยนี้จึงมีจุด
มุ่งหมายสำคัญ คือ เปิดโปงเบื้องหลังกระบวนการประกอบธุรกิจพนันออนไลน์ผ่านการวิเคราะห์
ตัวแสดงระดับรากฐาน ที่เรียกว่าเอนันต์ในฐานะบุคคลที่มีบทบาทต่อการขยายตัวของธุรกิจแนว
ราบ

จากจุดยืนทางญาณวิทยาข้างต้น ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ (Actor-network

Theory: ANT) เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ ทฤษฎีดังกล่าวเชื่อว่าสรรพสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะดำรงอยู่ในโลกสังคมหรือโลกธรรมชาติต่างยึดโยงในรูป “ข่ายความสัมพันธ์” (Web of Relations) ดังนั้น การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมต้องทำความเข้าใจจากโครงข่ายและการปฏิบัติ (Practices) ของผู้กระทำที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งผู้กระทำนั้นไม่ได้มีเพียงมนุษย์ ตรงกันข้ามบางครั้งวัตถุ สิ่งของ สัตว์ เทคโนโลยี ตัวบทและความหมาย ล้วนมีสถานะเป็นผู้กระทำทั้งสิ้น เมื่อเป็นเช่นนั้นสรรพสิ่งใดก็ตามที่หันเหหรือปรับเปลี่ยนปฏิบัติการในระบบได้ สรรพสิ่งนั้นจึงมีสถานะเป็นผู้กระทำ ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ จึงเป็นวิธีเรียนรู้ศักยภาพในการสร้างโลก (World-building Capacities) ของผู้กระทำ โดยไม่กำหนดนิยามหรือมีคำอธิบายล่วงหน้าว่าผู้กระทำ ทำอะไรได้บ้าง แต่จะติดตามการไหลเวียน (Circulations) ที่เกิดขึ้นจากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่งและจากพื้นที่หนึ่งไปสู่อีกพื้นที่หนึ่ง

จากฐานคิดของทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ การศึกษากระบวนการกลายเป็นเอนต์ในธุรกิจพินออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน จึงให้ความสำคัญกับการแกะและประกอบรวม (Tracing of Associations) องค์ประกอบที่หลากหลาย (Heterogeneous Elements) และพยายามสลายเส้นแบ่งระหว่างมนุษย์และวัตถุ รวมทั้งปฏิเสธความคิดโครงสร้าง-ผู้กระทำการที่มีลักษณะทวิลักษณ์หรือคู่ตรงข้าม ด้วยการมองว่าผู้กระทำปฏิบัติการผ่านเครือข่ายดำรงอยู่ได้ด้วยเครือข่ายและไมอาจแยกออกจากเครือข่ายได้ (Latour, 1999; Latour, 2005 อ้างถึงในชัชชล อัจฉนิกิตติ, ม.ป.ป.; โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2559, น. 125)

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น (Primary Data) เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เยาวชนที่เปลี่ยนสถานะจากผู้เล่นพนันเป็นเอนต์ จำนวน 10 ราย ผู้มีบทบาทชักชวนเยาวชนเข้าสู่การเป็นเอนต์ จำนวน 3 ราย เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันหรือปราบปรามพนันออนไลน์ จำนวน 1 ราย และเสวนากลุ่มย่อย (Focus Groups) ผู้เกี่ยวข้องกับธุรกิจพินออนไลน์ จำนวน 2 ครั้ง วิธีเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยคำนึงถึงประเด็นทางกฎหมาย ควบคู่กับจริยธรรมและจรรยาบรรณของนักวิจัย รวมถึงรับผิดชอบต่อสิ่งที่ศึกษาวิจัย เคารพศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน

ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดจะถูกตรวจสอบ โดยใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) ทั้งตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีเก็บข้อมูล (Method Triangulation) และตรวจสอบสามเส้าโดยทบทวนข้อมูล (Reviews Triangulation) (เอื้อพร หลินเจริญ, 2558, น. 4-5) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจัดระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ โดยอาศัยการตีความ (Hermeneutics) เพื่อทำความเข้าใจความหมายปรากฏการณ์ที่เป็นกรณีศึกษา

ผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลายเป็นเอเจนต์ในธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน การที่เยาวชนกลุ่มหนึ่งเปลี่ยนสถานภาพจากผู้เล่นสู่เอเจนต์ เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหลักและปัจจัยตั้ง

1. ปัจจัยหลัก เป็นมูลเหตุหรือแรงขับเคลื่อน เกี่ยวข้องกับระบบคิดและชุดความเชื่อของเยาวชน ดังต่อไปนี้

1.1 ระบบคิดและความเชื่อที่มีต่อการเล่นพนัน ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อหรือบรรทัดฐานหลักในสังคมกระทั่งเยาวชนที่เข้าสู่การพนันออนไลน์ไม่ได้นิยามการพนันเป็นสิ่งเลวร้าย ตรงกันข้ามกลับนิยามว่าการเล่นพนันเป็นเกมกีฬาที่ต้องต่อสู้ช่วงชิงเพื่อเอาชนะคู่แข่งชั้นขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ประกอบสร้างตัวตน สร้างความเป็นชายและแสดงตัวตนได้อย่างอิสระเสรีเมื่อการเล่นพนันไม่ใช่สิ่งเลวร้ายการเลื่อนสถานะสู่เอเจนต์จึงถูกนิยามให้กลายเป็นภาพแทนความก้าวหน้า และความเติบโตหลังเข้าสู่การพนันออนไลน์ รวมทั้งเป็นความใฝ่ฝันของนักพนันหลายคนที่ต้องการก้าวไปสู่จุดหมายนั้น เพราะตำแหน่งเอเจนต์เป็นหลักประกันทางเศรษฐกิจ และสะท้อนพลังอำนาจกำกับควบคุมผู้เล่น หรือแสดงถึงเครือข่ายในวงการพนันออนไลน์ (ธนิติ โตติเทพย์ ชัยณรงค์ เครือนวนและวิษณุชะ ศิลาน้อย, 2564, น. 61-62; ชัยณรงค์ เครือนวนและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2564)

1.2 ระบบคิดในการเล่นพนันและพัฒนาตนเองไปสู่เอเจนต์ เมื่อเข้าสู่การพนันผู้เล่นจะสร้างระบบคิดที่ตรึงตนเอง กล่าวคือ หากเล่นพนันได้มีความคิดอยากเล่นต่อ เล่นเสียเกิดความคิดเอาคืน เล่นไม่ได้ไม่เสียก็อยากเล่นพนันต่อเพื่อให้รู้ผลเดิมพัน เมื่ออยู่ในวงการระยะหนึ่งจะเกิดความคิดว่าตนเองมีประสบการณ์ อยากหาโอกาสและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจนกลายเป็นแรงผลักดันที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการประกอบสร้างตัวตนเพื่อพัฒนาสู่เอเจนต์หลากหลายรูปแบบ เช่น พิสูจน์ให้ผู้ประกอบการระดับบนเห็นความรับผิดชอบต่อผลเดิมพัน หรือทำให้เห็นว่าตนมีเครือข่ายและดึงสมาชิกในเครือข่ายเข้าสู่การพนันออนไลน์ได้ เป็นต้น (ชัยณรงค์ เครือนวนและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2564; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (1), สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (2), สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (3), สัมภาษณ์ 25 ตุลาคม 2565)

1.3 ระบบคิดที่มีต่อความเป็นเอเจนต์ในธุรกิจพนันออนไลน์ เยาวชนที่พัฒนาตนเองสู่เอเจนต์ เชื่อว่าตำแหน่งเอเจนต์สร้างรายได้ดีกว่าผู้เล่นพนัน การเป็นเอเจนต์ยังเสี่ยงน้อยกว่าผู้เล่นพนัน เนื่องจากมีผู้ประกอบการหลายระดับร่วมรับผิดชอบต่อผลเดิมพัน ขณะที่เอเจนต์บางประเภท (ระบบเครดิต) ไม่ต้องใช้เงินลงทุน และหากใช้สถานะเอเจนต์เล่นพนันกรณีเสียจะเสียเงินน้อยกว่าผู้เล่นทั่วไป (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (4), สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (5), สัมภาษณ์ 30 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (6), สัมภาษณ์ 15 พฤศจิกายน 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (7), สัมภาษณ์ 1 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (8), สัมภาษณ์

21 พฤศจิกายน 2565)

2. **ปัจจัยดึงดูด** เป็นเงื่อนไขภายนอกที่สร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมหรือสนับสนุนการเข้าสู่สถานะเอนต์ และเป็นข้อจำกัดที่ส่งผลให้หน่วยงานเกี่ยวข้องไม่สามารถปราบปรามหรือตัดวงจรพนันออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

2.1 การขยายตัวของตลาดพนันออนไลน์ในประเทศ ส่งผลให้มีจำนวนผู้เล่นพนันเพิ่มขึ้นและเงินหมุนเวียนในตลาดมูลค่ามหาศาล นอกจากนี้ตลาดพนันออนไลน์ยังขยายตัวได้ เพราะมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ทั้งความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการเล่นพนันที่เล่นได้ทุกที่ทุกเวลา ความหลากหลายของประเภทและรูปแบบพนันออนไลน์ พฤติกรรมการเล่นพนันที่เปลี่ยนจากระบบออฟไลน์สู่ออนไลน์ (ผู้จัดการออนไลน์, 2561 อ้างถึงในชัยณรงค์ เครือวรรณและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2564; ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน, 2562, น. 72; ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน, 2564, น. 82,97,101)

2.2 ประโยชน์และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ สังคม สะท้อนให้เห็นในรูปทุนประเภทต่าง ๆ เมื่อเป็นเอนต์ เช่น ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เอนต์จะได้รับผลตอบแทนหลากหลาย หรือทุนทางสังคม (Social Capital) ตำแหน่งเอนต์เป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งแนวราบและแนวดิ่ง รวมทั้งทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เอนต์เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจที่เหนือกว่าผู้เล่น และยังบ่งบอกถึงเครดิต ความเชื่อถือ ความไว้วางใจที่ผู้ประกอบการระดับบนมอบให้ (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (9), สัมภาษณ์ 17 พฤศจิกายน 2565)

2.3 กลยุทธ์ทางการตลาดของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ที่พยายามดึงดูดผู้เล่นพนันให้พัฒนาเป็นเอนต์ด้วยกลวิธีต่าง ๆ เช่น สร้างแรงจูงใจด้านรายได้ทั้งเงินเดือน รายได้จากการสมัครเล่นพนันของผู้เล่น ค่าคอมมิชชั่น เงินส่วนต่างกรณีผู้เล่นพนันเล่นเสีย เงินจากยอดเทิร์นโอเวอร์ ของสมนาคุณ ตลอดจนรายได้จากการถือสิทธิ์ หรือสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้เล่นพนันที่ต้องการพัฒนาเป็นเอนต์ว่ามีผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา แนะนำ มีระบบสนับสนุน และมีการโฆษณาชวนเชื่อ ผ่านการประกอบสร้างคำอธิบายว่าการประกอบธุรกิจพนันออนไลน์เป็นอาชีพที่ลงทุนน้อยแต่ได้ผลตอบแทนมหาศาล เป็นต้น

2.4 โครงสร้างและระบบเล่นพนันเอื้อประโยชน์ให้ผู้ประกอบการมากกว่าผู้เล่น เช่น ระบบบริหารจัดการใช้วิธีแบ่งความรับผิดชอบตามอัตราถือสิทธิ์ หากผู้เล่นพนันชนะเดิมพันจึงไม่เป็นการของคอนใดคนหนึ่ง หรือรูปแบบการเล่นพนันที่ออกแบบให้ผู้ประกอบการมีความได้เปรียบผู้เล่น ดังกรณี “การไหลของค่าน้ำ” ซึ่งเป็นวิธีลดการค่าใช้จ่าย การพนันบางประเภทยังถูกควบคุมผลโดยผู้ประกอบการ เป็นต้น (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (11), สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2565;

1 การถือสิทธิ์ เป็นสัดส่วนความรับผิดชอบและการได้รับผลประโยชน์ เช่น เอนต์ถือสิทธิ์ร่วมกับผู้ประกอบการระดับบน 60 % หากผู้เล่นชนะเดิมพัน (เล่นได้) เอนต์ต้องจ่ายเงินให้ผู้เล่น 60% ผู้ประกอบการระดับบนจ่าย 40% ของเงินเดิมพันทั้งหมด ตรงกันข้ามหากผู้เล่นแพ้เดิมพัน (เล่นเสีย) เอนต์จะได้รับเงิน 60% ผู้ประกอบการระดับบนได้ 40% ของเงินเดิมพันทั้งหมด เป็นต้น

ผู้จัดการออนไลน์, 2563)

2.5 ข้อจำกัดด้านกฎหมายและอุปสรรคในการปราบปรามธุรกิจพนันออนไลน์ ระบบกฎหมายไทยไม่ได้บัญญัติมาตรการหรือกลไกควบคุมพนันออนไลน์โดยตรง แต่ปรับใช้หรือตีความกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหา ประกอบกับกลไกการปราบปรามเผชิญอุปสรรคหลายประการ กระทั่งการจับกุมผู้ประกอบการตัวจริงหรือปิดเว็บไซต์แม่ข่ายเป็นไปด้วยความยากลำบาก บริบทเช่นนี้เปิดโอกาสให้ผู้กระทำการกลุ่มหนึ่งอาศัยธุรกิจผิดกฎหมายเป็นกลไกสะสมทุน เพราะต้นทุนต่ำแต่สร้างผลตอบแทนสูง (ชัยณรงค์ เครือนวนและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2564)

2.6 ความไร้ตัวตนในการประกอบธุรกิจพนันออนไลน์ ทำให้โอกาสถูกจับหรือถูกดำเนินคดีมีน้อยมาก ดังผู้ประกอบการพนันออนไลน์ระบบเครดิต ส่วนใหญ่เป็นบุคคลในเครือข่ายหรือบุคคลที่รู้สนิทสนมคุ้นเคย ผู้ประกอบการระดับล่างจะรู้จักแม่ข่ายของตนเพียงชั้นเดียว ช่องทางเข้าสู่เว็บไซต์พนันระบบเครดิตก็มีลักษณะเฉพาะ สืบค้นผ่านโปรแกรมช่วยค้นข้อมูลไม่ได้ ส่วนผู้ประกอบการพนันออนไลน์ระบบเงินสดก็มีวิธีบริหารจัดการแบบไร้ตัวตน เช่น ว่าจ้างนักบริหารจัดการ ใช้บัญชีม้า เป็นต้น โครงสร้างดังกล่าวเป็นแรงดึงดูดเยาวชนเข้าสู่การเป็นเอเยนต์ 2 นาย คือ นายแรกโอกาสถูกจับกุมหรือดำเนินคดีมีน้อย ด้วยเหตุที่การพนันเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่มีผลตอบแทนมหาศาลเยาวชนจึงกล้าเสี่ยง นายที่สองสังคมไม่ยอมรับการพนัน ความไร้ตัวตนจึงเป็นกลไกช่วยปิดบัง อำพรางปฏิบัติการที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานหลักของสังคม

กระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ในธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน เกิดขึ้น 3 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. สมัครงานเว็บไซต์พนันออนไลน์ กระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ผันแปรตามประเภทและเงื่อนไขของเว็บไซต์พนันออนไลน์ ดังนี้

1.1 การสมัครเอเยนต์แบบถือสื้อ เอเยนต์ประเภทนี้เยาวชนต้องวางเงินประกันเพื่อแลกเครดิต วิธีวางเงินประกันแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ เงินประกันแบบคงที่ จะได้รับเครดิต (วงเงินเล่นพนันที่เอเยนต์ได้รับจากเว็บไซต์พนันออนไลน์เพื่อนำไปกระจายให้ผู้เล่นพนัน) ตามอัตราถือสื้อ ยิ่งเอเยนต์ถือสื้ออัตราสูงเท่าไรจะได้เครดิตมากเท่านั้น เช่น จำนวนเงินประกัน 20,000 บาท ถือสื้อ 20% ได้รับเครดิต 25,000 บาท หากขยับอัตราถือสื้อเป็น 50% จะได้รับเครดิตถึง 50,000 บาท เป็นต้น (เว็บไซต์พนันออนไลน์ (1), ม.ป.ป.) เงินประกันแบบผันแปร เอเยนต์ได้รับเครดิตตามจำนวนเงินประกันและอัตราถือสื้อ เช่น จำนวนเงินประกัน 50,000 บาท ถือสื้อ 50% ได้รับเครดิต 100,000 บาท หากขยับเงินประกันเป็น 70,000 บาทและเพิ่มอัตราถือสื้อเป็น 70% ได้รับเครดิตถึง 100,000 บาท เป็นต้น (เว็บไซต์พนันออนไลน์ (2), ม.ป.ป.) วิธีบริหารจัดการเอเยนต์แบบถือสื้อจะได้รับชื่อผู้ใช้ (Username) และรหัสผ่าน (Password) จากผู้ประกอบการระดับบนเพื่อเข้าสู่ระบบจัดการลูกค้า (Agent Management)

1.2 การสมัครเป็นเอเยนต์แบบไม่ถือสื้อ วิธีสมัครไม่แตกต่างเอเยนต์ถือสื้อ แต่

เอเยนต์ประเภทนี้ไม่ต้องวางเงินประกัน เนื่องจากมีหน้าที่ชักชวนให้นักพนันเล่นพนันกับเว็บไซต์ที่ตนสังกัด เอเยนต์จะได้รับค่าตอบแทนในรูปค่าคอมมิชชั่นตามลำดับขั้นของลูกข่ายและส่วนต่างจำนวนเงินที่ผู้เล่นพนันเล่น วิธีการจัดการของเอเยนต์แบบไม่ถือผู้ พบว่า เว็บไซต์พนันออนไลน์เลือกใช้ระบบแอฟฟิเลท (Affiliate) เข้ามาช่วย เอเยนต์ต้องทำงานผ่านระบบนี้ โดยนำป้ายแบนเนอร์ (Banner) โฆษณาที่มีลิงก์ แอฟฟิเลทของตนเผยแพร่ตามอินเทอร์เน็ตหรือสื่อสังคมออนไลน์ หากผู้เล่นพนันเข้าระบบผ่านลิงก์เอเยนต์จะได้รับค่าคอมมิชชั่น บางเว็บไซต์ให้เอเยนต์นำโค้ด (Code) หรือ QR Code ส่วนตัวไปเชิญชวนหรือนำผู้เล่นพนัน

2. ถูกกลืนกลายจากเว็บไซต์พนันออนไลน์ บางครั้งถูกเรียกว่า “ซับเอเยนต์ (Sub-agent)” เพราะดำรงสถานะผู้เล่นควบคู่กับทำหน้าที่หานักพนันรายใหม่ให้เว็บไซต์พนันออนไลน์ กระบวนการกลายเป็นเอเยนต์บริบทนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากเว็บไซต์พนันออนไลน์เข้าใจพฤติกรรมผู้เล่นที่มีเป้าหมายหลัก คือ เงิน (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (10), สัมภาษณ์ 26 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (11), สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2565) เว็บไซต์จึงพยายามสร้างช่องทางหารายได้แก่ผู้เล่นโดยวางบทบาทให้เป็นกลไกขยายเครือข่าย เมื่อพิจารณากระบวนการสร้างลูกข่ายของกลุ่มซับเอเยนต์ พบว่า ส่วนใหญ่จะแนะนำหรือชักชวนบุคคลใกล้ชิดสมัครเล่นพนันกับเว็บไซต์ที่ซับเอเยนต์เล่นพนันอยู่ ซึ่งการสมัครผู้เล่นรายใหม่ต้องกรอกรหัสประจำตัว หรือเบอร์โทรศัพท์ของซับเอเยนต์ที่แนะนำก่อนกรอกรายละเอียดผู้สมัคร ผลตอบแทนที่ซับเอเยนต์ได้รับ ประกอบด้วยผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินรางวัลแบบขั้นบันได ค่าคอมมิชชั่น ของรางวัลหรือของสมนาคุณ เงินเดือน เป็นต้น หากพิจารณาผิวเผินซับเอเยนต์อาจมีลักษณะคล้ายเอเยนต์ไม่ถือผู้ แต่เมื่อทำความเข้าใจรายละเอียด กลับพบว่า ซับเอเยนต์และเอเยนต์ไม่ถือผู้แตกต่างกันหลายมิติ ทั้งกระบวนการเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ สถานะในธุรกิจพนันออนไลน์ รูปแบบการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้เล่นพนัน ช่องทางชักชวนผู้เล่นพนัน

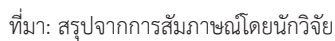
3. การกระชับเครือข่าย (Interlocking) ของผู้ประกอบการระดับบน เอเยนต์มิตินี้เกิดขึ้นในระบบการเล่นพนันแบบเครดิต อันเป็นผลจากผู้ประกอบการธุรกิจพนันออนไลน์มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับเยาวชนที่เล่นพนัน ประกอบกับกลุ่มเยาวชนได้พิสูจน์ให้เห็นความรับผิดชอบต่อผลการเล่นพนัน รวมทั้งสามารถเชิญชวนผู้เล่นพนันรายใหม่เข้าสู่วงการพนันออนไลน์ จนผู้ประกอบการระดับบนเกิดความไว้วางใจ (Trust) จึงปฏิบัติการกระชับเครือข่ายเพื่อเปลี่ยนสถานะเยาวชนจากผู้เล่นเป็นเอเยนต์ 2 มิติ คือ

3.1 การกระชับเครือข่ายของผู้ประกอบการระดับซีเนียร์หรือมัสเตอร์กับเยาวชนที่เล่นพนัน ซีเนียร์หรือมัสเตอร์จะเปิดระบบบริหารจัดการสำหรับเอเยนต์ พร้อมทั้งกำหนดเครดิต โดยเครดิตที่ได้รับผันแปรตามความไว้วางใจ ความรับผิดชอบ ความพร้อมทางการเงิน ประสิทธิภาพของเอเยนต์ หลังจากนั้นซีเนียร์หรือมัสเตอร์กับเอเยนต์รายใหม่ จะสร้างข้อตกลงร่วมกันว่าเลือกประกอบธุรกิจแบบถือผู้หรือไม่ถือผู้ (ส่วนใหญ่เลือกถือผู้) และหากถือผู้อยู่ในอัตราเท่าใด (ขึ้นอยู่กับความพร้อมและต้องการของเอเยนต์) สุดท้ายเป็นการกำหนดกรอบชำระ

ภาพที่ 1 การกระชับเครือข่ายของผู้ประกอบการระดับซีเนียร์หรือมาสเตอร์กับเยาวชนที่เล่นพนัน

ภาพที่ 2 การกระชับเครือข่ายของผู้ประกอบการระดับเอเยนต์กับเยาวชนที่เล่นพนัน

เมื่อเข้าสู่จรรยาจริยพนันออนไลน์ เยาวชนที่กลายเป็นเอเจนต์จะขยายเครือข่ายผ่านกระจายเครดิตให้ผู้เล่นพนัน 3 วิธี คือ กระจายให้ผู้เล่นพนันรายใหม่ กระจายให้ผู้เล่นที่เล่นพนันกับเจ้ามือรายอื่น และกระจายให้ผู้เล่นที่เล่นพนันระบบเงินสดเพื่อดึงเข้าสู่ระบบเครดิต (กลุ่มเอเจนต์, การเสวนากลุ่มย่อย 20 กุมภาพันธ์ 2566) ในกระบวนการประกอบธุรกิจ เยาวชนที่กลายเป็นเอเจนต์อาจสร้างข้อแอมบ์เพื่อร่วมรับผลประโยชน์ (ผู้เล่นพนันเล่นเสีย) และร่วมรับผิดชอบ (ผู้เล่นพนันเล่นได้) สถานะของข้อแอมบ์ระบบเครดิตเปรียบเสมือนเจ้ามือร่วมของเอเจนต์ สาเหตุที่เยาวชนกลุ่มหนึ่งเลือกดำรงสถานะข้อแอมบ์เป็นผลจากเงื่อนไขหลายประการ เช่น ไม่มีเครือข่ายหรือความสัมพันธ์กับผู้ประกอบการระดับบนโอกาสเข้าสู่จรรยาจริยพนันมีน้อย หรือไม่ยอมรับความเสี่ยงมากเกินไป บางรายทดลองเป็นผู้ประกอบการหรือเป็นผู้ประกอบการโดยไม่ผ่านสถานะผู้เล่นพนัน บางรายต้องการหารายได้เสริมแต่ไม่ต้องการเข้าสู่ธุรกิจสีดำเต็มตัว และไม่ยอมเปิดเผยตัวตนหรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ประกอบการระดับบนและผู้เล่นพนัน เป็นต้น (ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (11), สัมภาษณ์ 29 ตุลาคม 2565; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (12), สัมภาษณ์ 14 มกราคม 2566; ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (13), สัมภาษณ์ 5 กุมภาพันธ์ 2566; กลุ่มข้อแอมบ์, เสวนากลุ่มย่อย 11 กุมภาพันธ์ 2566)

ข้อเสนอแนะในการป้องกัน แก้ไขปัญหาการเข้าสู่จรรยาจริยพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน
ภายใต้โครงสร้างการพนันออนไลน์มีความสลับซับซ้อน มีผู้กระทำการหลายฝ่ายเกี่ยวข้องและมีเงื่อนไขหลายประการที่เป็นแรงผลักดันให้พนันออนไลน์ขยายตัว หรือดึงดูดผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เข้าสู่วงการพนันออนไลน์ทั้งในฐานะผู้เล่นและผู้ประกอบการ ดังนั้น ข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาการเข้าสู่จรรยาจริยพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน จึงประกอบด้วย

1. เสริมสร้างศักยภาพกลไกด้านอุดมการณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน โดยบูรณาการหน่วยงานที่เป็นองคาพยพในการทำงานเชิงอุดมการณ์ จัดตั้งเป็นคณะกรรมการหรือศูนย์ป้องกันและเฝ้าระวังการพนันในกลุ่มเด็ก เยาวชนที่เป็นกลไกการ มีความอิสระ เพื่อสร้างการรู้เท่าทันการพนันและป้องกันไม่ให้เกิดนักพนันหน้าใหม่ ข้อเสนอแนะจะเป็นไปได้เมื่อรัฐบาลประกาศให้ปัญหาการพนันในกลุ่มเด็ก เยาวชนเป็นวาระแห่งชาติ รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณผ่านการจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาและนารายได้จากการพนันถูกกฎหมายมาแก้ปัญหาการพนันผิดกฎหมาย

2. สร้างเงื่อนไขให้ผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องกับพนันออนไลน์มีต้นทุนสูงขึ้น ข้อเสนอแนะนี้เกิดขึ้นจากสมมติฐานว่าการเข้าสู่จรรยาจริยพนันออนไลน์ ส่วนหนึ่งเป็นผลของการคำนวณหรือให้น้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับความน่าจะเป็นในการถูกจับกุมหรือดำเนินคดี กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้กระทำการที่เกี่ยวข้องเห็นว่าผลประโยชน์มีมากกว่าโทษ จึงตัดสินใจเข้าสู่จรรยาจริยพนันออนไลน์ จากสถานการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องหามาตรการเพื่อเพิ่มต้นทุนให้ผู้ประกอบการโดยเพิ่มโอกาสถูกจับกุมหรือดำเนินคดี เพิ่มโทษปรับและจำคุกผู้เกี่ยวข้องทั้งทางตรงทางอ้อมให้สูงขึ้น ดังนี้

2.1 พัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เพื่อค้นหา

หรือตรวจเว็บไซต์พนันออนไลน์ หลังจากนั้นต้องก่อกวนการทำงานอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อสร้างต้นทุนและความยุ่งยากในการบริหารจัดการ

2.2 แก้ไขกฎหมายควบคุม ปราบปราม โดยเฉพาะเนื้อหาของพระราชบัญญัติ การพนัน พ.ศ. 2478 เพื่อให้ทันสมัย สอดคล้องกับรูปแบบการกระทำความผิดเกี่ยวกับการพนัน ออนไลน์ทั้งผู้จัดให้มีการเล่นและผู้เล่นพนันออนไลน์ เช่นเดียวกับกำหนดบทลงโทษให้ได้สัดส่วน กับการกระทำความผิด และแก้ไขเนื้อหาพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ให้ครอบคลุมผู้จัดให้มีการเล่นพนันที่มีเงินหมุนเวียนต่ำกว่า 5 ล้านบาทและผู้เล่นพนัน (เจ้าหน้าที่ รัฐ, สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2566)

2.3 เสริมสร้างศักยภาพการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานที่ควบคุม ปราบปราม พนันออนไลน์ โดยแก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของหน่วยงาน ผ่านการเสริมสร้างพลัง อำนาจแก่บุคลากร เพิ่มงบประมาณ สนับสนุนอุปกรณ์การพิสูจน์ความผิดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการสืบสวน สอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับการจัดหรือการเล่นพนันออนไลน์ นอกจากนี้ควร กำหนดอำนาจพิเศษแก่เจ้าพนักงานปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับสื่อออนไลน์ให้สอดคล้องกับ การกระทำความผิด อาทิ อำนาจปิดเว็บไซต์ ปิดกั้นและเข้าถึงข้อมูล ตลอดจนแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิด เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ในหมวดอำนาจการรวบรวมพยานหลักฐาน เกี่ยวกับคดีความผิด ด้านการจัดหรือการเล่นพนันออนไลน์ ให้มีลักษณะอำนาจหน้าที่ตรงกับแผนประทุษกรรมหรือวิธี กระทำความผิดด้านดังกล่าว ขณะเดียวกันต้องค้นหาและจับกุมผู้ประกอบการระดับบนหรือผู้ประกอบ การที่แท้จริงในธุรกิจพนันออนไลน์ (เจ้าหน้าที่รัฐ, สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2566)

3. ใช้มาตรการทางการเงินควบคุมการเล่นและประกอบธุรกิจพนันออนไลน์ในกลุ่ม เยาวชน ทั้งจำกัดวงเงินทำธุรกรรมต่อวัน จำกัดจำนวนครั้งในการโอนเงินและฝากเงินเข้าบัญชี สร้างระบบบุคคลที่สาม (Third Party) เพื่อแจ้งเตือนการทำธุรกรรมทางการเงิน (การเปิดบัญชี ธนาคารนอกจากระบุเบอร์โทรศัพท์ของเยาวชนต้องระบุเบอร์โทรศัพท์ของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง) ตลอดจนใช้ระบบ AI เฝ้าระวังหรือติดตามบัญชีของเยาวชนที่เคลื่อนไหวผิดปกติ เช่นเดียวกับแก้ไข ปัญหาบัญชีม้า ส่วนระยะยาวต้องหามาตรการป้องกันการให้บริการกระเป๋าสตางค์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Wallet) เงินอิเล็กทรอนิกส์ (e-Money) คริปโทเคอร์เรนซีวอลเลต (Cryptocurrency Wallet) ซึ่งไม่ได้เปิดให้บริการผ่านศูนย์ซื้อขายสินทรัพย์ดิจิทัล (Digital Asset Exchange) ที่ได้รับอนุญาต ในประเทศไทย

สรุป ข้อค้นพบและอภิปรายผล

การผันตัวสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของกลุ่มเยาวชน เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ผลักกับปัจจัยดึง โดยประโยชน์และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีพลังดึงดูดสูงสุด เนื่องจากธุรกิจพนันออนไลน์สร้างรายได้และกำไรมหาศาลแก่ผู้ประกอบการ ข้อค้นพบนี้สะท้อน

ให้เห็นจากระบบบริหารจัดการธุรกิจที่ออกแบบให้ผู้ประกอบการระดับล่างได้รับผลประโยชน์มากกว่าผู้ประกอบการระดับบน (หากใช้หน่วยวิเคราะห์แบบปัจเจกบุคคล คือ เอเยนต์หนึ่งรายที่เข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์) อันเป็นผลจากสัดส่วนการถือสิทธิ์ของเอเยนต์สูงกว่าผู้ประกอบการระดับมาสเตอร์ ซีเนียร์และซูเปอร์ซีเนียร์

ธุรกิจพนันออนไลน์จึงเป็นพื้นที่และหนทางสะสมทุนทางเศรษฐกิจ โดยกลุ่มเยาวชนเหล่านี้ต่างตระหนักดีว่าพนันออนไลน์ผิดกฎหมาย ขัดต่อบรรทัดฐานหลักและอาจถูกจับกุมดำเนินคดีหรือถูกตีตราจากสังคม อย่างไรก็ตามเมื่อถ่วงน้ำหนักระหว่างต้นทุน (ทางสังคม) กับผลประโยชน์ (ทางเศรษฐกิจ) พบว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีมากกว่าโอกาสถูกจับและต้นทุนทางสังคมที่ต้องแบกรับ

นัยข้างต้นสะท้อนว่า เยาวชนรับรู้ถึงผลประโยชน์และข้อจำกัด กระทั่งเกิดพฤติกรรมการหาผลประโยชน์สูงสุดจากข้อจำกัดที่ดำรงอยู่ ดังนั้น การเข้าสู่ธุรกิจพนันออนไลน์ของเยาวชนเป็นการตัดสินใจด้วยความเห็นเหตุเป็นผลระดับหนึ่ง แต่ความเห็นเหตุเป็นผลนี้ก็ลบล้างอยู่ภายใต้โครงสร้างการผลิตและการบริโภคในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับทุนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมบริโภคนิยม โครงสร้างดังกล่าวได้ลดทอนความคิดเชิงวิพากษ์ต่อพฤติกรรมการทางสังคมเหล่านั้น ท้ายที่สุดเยาวชนกลุ่มนี้จึงจวนต่อระบบที่บิดเบี้ยวหรือมายาคติบางอย่างในสังคม

ส่วนกระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ เกิดขึ้น 3 มิติ คือ การสมัคร ถูกกลืนกลาย และการกระชับเครือข่าย สองมิติแรกเกิดขึ้นในธุรกิจพนันออนไลน์ระบบเงินสด ส่วนมิติที่สามเกิดขึ้นในระบบเครดิต กระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ที่ง่ายสุด คือ ถูกกลืนกลายจากเว็บไซต์พนันออนไลน์ หากประสงค์เป็นเอเยนต์สามารถทำได้ทันที โดยแนะนำผู้เล่นพนันรายอื่นหรือผู้เล่นพนันรายใหม่เล่นพนันกับเว็บไซต์ที่ตนเล่นอยู่ แต่เอเยนต์ประเภทนี้ได้รับผลตอบแทนต่ำและไม่มีสถานะในการประกอบธุรกิจชัดเจน รองลงมา คือ การสมัครตามเว็บไซต์พนันออนไลน์ เอเยนต์ประเภทนี้มีต้นทุนมากกว่าการถูกกลืนกลาย เอเยนต์ต้องวางเงินประกันเพื่อแลกเครดิต ประกอบกับต้องแบกรับความเสี่ยงหลายรูปแบบ ผลประโยชน์ที่ได้รับผันแปรตามอัตราถือสิทธิ์ หากเปรียบเทียบความเสี่ยงระหว่างเว็บไซต์พนันออนไลน์กับเอเยนต์ พบว่า เอเยนต์ทั้งสองประเภทแบกรับความเสี่ยงมากกว่าเว็บไซต์ โดยเฉพาะการทำธุรกรรมทางการเงินเว็บไซต์จะใช้บัญชีมาแต่เอเยนต์ใช้บัญชีตนเองรับเงินกรณีตรวจสอบเส้นทางการเงินย่อมเชื่อมโยงสู่เอเยนต์ไม่ยาก บางครั้งเอเยนต์จะถูกเว็บไซต์พนันออนไลน์โกง

กระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ที่ยากสุด คือ การกระชับเครือข่ายของผู้ประกอบการระดับบนเพราะไม่ได้เกิดจากความประสงค์ของผู้เล่นฝ่ายเดียว ตรงกันข้ามผู้ประกอบการระดับบนต้องไว้วางใจและให้ความเห็นชอบ แม้เป็นยากที่สุดแต่มีต้นทุนน้อยที่สุด เอเยนต์ไม่ต้องวางเงินประกันเพื่อแลกเครดิต ขณะเดียวกันก็มีระบบบริหารจัดการและระบบเล่นพนันเฉพาะ ค้นหาผ่านโปรแกรมช่วยสืบค้นข้อมูลไม่ได้โดยระบบจะถูกกระจายจากผู้ประกอบการระดับบน สู่อเยนต์ผู้เล่นตามลำดับ นอกจากนี้การทำธุรกรรมทางการเงินก็ทำกับบุคคลที่รู้จัก และมีการชำระบัญชี

เป็นรอบการเคลื่อนไหวของบัญชีธนาคารจึงไม่มีความผิดปกติมากนัก

ด้วยความสลับซับซ้อนของสถานการณ์พินออนไลน์ในประเทศไทย การใช้กลไกทางกฎหมายจับกุมปราบปรามแม้มีความสำคัญแต่อาจไม่เพียงพอ บริบทเช่นนี้หน่วยงานเกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสกัดหรือปิดเว็บไซต์พินออนไลน์ ควบคู่กับสกัดกั้นการทำธุรกรรมทางการเงินของเครือข่ายพินออนไลน์ อย่างไรก็ตามการสกัดหรือปิดเว็บไซต์ อาจเผชิญปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดเพราะผู้ให้บริการพินออนไลน์(บางเว็บไซต์)ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจในประเทศที่ระบุให้พินออนไลน์ถูกกฎหมายและจดทะเบียนโดเมน (Domain Name) รวมถึงที่อยู่ของเว็บไซต์บนเซิร์ฟเวอร์ (Server) ไว้อีกประเทศหนึ่ง ประกอบกับขั้นตอนและกระบวนการปิดเว็บไซต์ต้องใช้ระยะเวลา ผู้เกี่ยวข้องจึงทำได้เพียงก่อกวนหรือสร้างความยุ่งยากในการบริหารจัดการเว็บไซต์

จากข้อจำกัดข้างต้น จำเป็นต้องใช้มาตรการทางการเงินเพื่อสกัดการทำธุรกรรมของเครือข่ายพินออนไลน์ผ่านการตัดช่องทางรับจ่ายเงิน เช่น จำกัดวงเงินทำธุรกรรมต่อวัน จำกัดจำนวนครั้งในการโอนเงินออกและฝากเงินเข้าบัญชี สร้างระบบบุคคลที่สามเพื่อให้การทำธุรกรรมของเยาวชนถูกสอดส่องตรวจตราจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง เป็นต้น

หากนำแนวคิดเครือข่าย-ผู้กระทำ ให้ความสนใจต่อปรากฏการณ์ครั้งนี้ จะพบว่ากระบวนการกลายเป็นเอเยนต์ของเยาวชน เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงเข้าหากัน (Association) ระหว่างผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ (Humans) และไม่ใช่มนุษย์ (Nonhumans) ผู้กระทำทั้งสองเปรียบเสมือนตัวกระทำ (Actant) ที่มีบทบาทก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในปฏิบัติการทางสังคมของเยาวชนที่เข้าสู่วงจรพินออนไลน์

ผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ในที่นี้ หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจพินออนไลน์ตั้งแต่ระดับซีเนียร์ มาสเตอร์และเอเยนต์ มีบทบาทโน้มน้าว ชักจูงเยาวชนกลุ่มหนึ่งให้เปลี่ยนสถานะจากผู้เล่นสู่ผู้ประกอบการ โดยผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ได้เชื่อมโยงตนเองเข้ากับผลประโยชน์ของผู้กระทำอื่น ๆ และได้กระทำทางสังคมร่วมกันผ่านเครือข่ายเพื่อขยายฐานผู้ประกอบการและขับเคลื่อนธุรกิจพินออนไลน์

ส่วนผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์ในที่นี้ หมายถึง โครงข่ายอินเทอร์เน็ตในฐานะเครือข่าย ผู้กระทำมีบทบาทปรับเปลี่ยนข้อมูลประเภทต่าง ๆ เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ เครื่องคอมพิวเตอร์ แอปพลิเคชัน ตลอดจนโปรแกรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน (จักรกริช สังขมณี, ม.ป.ป., น. 9) หากไม่มีโครงข่ายอินเทอร์เน็ตธุรกิจพินออนไลน์ก็มิอาจดำเนินการได้ แม้ว่ามนุษย์จะมีศักยภาพเพียงใดก็ตาม ผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์จึงเป็นกลไกขับเคลื่อนธุรกิจร่วมกับผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ ดังเห็นได้จาก ผู้ประกอบธุรกิจพินออนไลน์กระทำการร่วมกับโครงข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อบริหารจัดการ กำกับ ควบคุมปฏิบัติการของลูกข่ายและผู้เล่นพิน ส่วนผู้เล่นพินกระทำการร่วมกับโครงข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อเข้าสู่กระบวนการเล่นพิน อีกมิติหนึ่งโครงข่ายอินเทอร์เน็ตก็มีส่วนกระทำและสร้างความเปลี่ยนแปลงในการกระทำทางสังคมของผู้กระทำ

รายอื่นที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์

ด้วยเหตุนี้ ธุรกิจพนันออนไลน์จึงเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับระบบอินเทอร์เน็ตที่ถูกเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน นับดังกล่าวดังแสดงถึงความซ้อนทับและดำรงอยู่ร่วมกัน รวมถึงขยายความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์

แม้ข้อค้นพบยืนยันสถานะผู้กระทำของสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์และยืนยันความคิดว่าผู้กระทำปฏิบัติการทางสังคมผ่านเครือข่าย ดำรงอยู่ได้ด้วยเครือข่าย ทำให้การกระทำทางสังคมไม่อาจเกิดขึ้น หากปราศจากเครือข่าย เช่นเดียวกับยืนยันว่าผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์มีศักยภาพการกระทำทั้งกระทำต่อมนุษย์และกระทำต่อผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์ ผู้กระทำทั้งหลายจึงมีอิทธิพลต่อกัน ในความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย กล่าวอีกนัยหนึ่ง เครือข่ายตัวกระทำที่เป็นมนุษย์และไม่ใช่มนุษย์ล้วนมีอิทธิพลต่อกันไปมาเพื่อสร้างและรักษาความเป็นสังคม แต่ข้อค้นพบจากงานวิจัยก็มีข้อสังเกตต่อทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ ดังนี้

ประการแรก ผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์แม้เป็นตัวกระทำ แต่ผู้กระทำประเภทนี้ไม่มีความเป็นอิสระหรือมีเจตนาเทียบเท่าผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ เป็นเหตุให้การกระทำทางสังคมถูกกำกับควบคุมโดยมนุษย์ กระทั่งบางสถานการณ์มีสถานะเพียง “ร่างทรง” ของมนุษย์เท่านั้น ส่งผลให้ผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์อาจกระทำทางสังคมได้ทั้งในทางที่ผิดและถูก ผันแปรตามเจตนาของผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ ดังข้อค้นพบจากการวิจัยว่า มนุษย์ใช้โครงข่ายอินเทอร์เน็ตแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ ผ่านการครอบงำ ชักจูง มอมเมาเยาวชนให้เข้าสู่วงจรพนันออนไลน์ทั้งในฐานะผู้เล่นและผู้ประกอบกรร

ประการที่สอง ในมิติสังคมแม้ผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์มีความสามารถกระทำแต่บางสถานการณ์ผลการกระทำอาจไม่เป็นที่รับรู้หรือส่งผลกระทบต่อสังคมภาพรวม แสดงให้เห็นว่าศักยภาพการกระทำของผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดบทบาทและให้ความหมายของผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ หากมนุษย์ไม่ให้ความหมายหรือเห็นคุณค่าของการกระทำนั้นย่อมไม่ให้เกิดผลกระทบทางสังคมตามมา ดังข้อค้นพบจากการวิจัยว่า แม้มีระบบการเล่นพนันออนไลน์ซึ่งเชื่อมโยงเข้ากับโปรแกรมการเล่น กลยุทธ์การตลาด ผลการแข่งขัน อัตราเดิมพัน แต่เครือข่ายผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์จะไม่มีบทบาททางใด ๆ หากไม่มีผู้เล่นพนัน

ประการที่สาม จุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่งของทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ คือ เปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ทำงานร่วมกัน หรือเกาะเกี่ยวอยู่ในข่ายขยายความสัมพันธ์ ด้วยวิธีคิดนี้ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ จึงปฏิเสธแนวคิดโครงสร้าง-ผู้กระทำกรร รวมถึงปฏิเสธแนวคิดชนชั้น เพราะเชื่อว่าโลกซึ่งถูกแบ่งแยกอย่างสิ้นเชิงไม่มีจริง การดำรงอยู่ของสรรพสิ่งเกิดจากเครือข่ายที่ผู้กระทำมีปฏิสัมพันธ์กัน ประเด็นดังกล่าวนำมาสู่ข้อสังเกต 2 ประการ คือ ประการแรกเมื่อผู้กระทำที่เป็นมนุษย์ถูกเชื่อมโยงหรืออยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ ปฏิเสธไม่ได้ว่าเครือข่ายนั้นย่อมมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ ปฏิบัติการทางสังคมของสมาชิก แสดงให้เห็นว่าเครือข่ายทำหน้าที่ไม่แตกต่างจากกรอบหรือเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดหรือครอบงำปฏิบัติการทางสังคมของ

ผู้กระทำ ดังข้อค้นพบจากการวิจัยว่าหากเยาวชนเข้าเป็นเครือข่ายผู้ประกอบการพนันออนไลน์ เยาวชนจะถูกครอบงำจากแม่ข่ายและระบบการเล่นพนันเพื่อกระตุ้นให้หาหรือขยายฐานการเล่นพนัน ประการที่สอง ด้วยวิธีคิดที่โลกซึ่งถูกแบ่งแยกอย่างสิ้นเชิงไม่มีจริง ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ จึงไม่ให้ความสำคัญกับวิธีอธิบายสังคมที่แบ่งแยกสรรพสิ่งออกจากกัน แม้เชิงหลักการจะอธิบายได้ แต่กระบวนการอธิบายจำเป็นต้องแยกแยะและจัดแบ่งผู้คนออกเป็นกลุ่ม เนื่องจากผู้กระทำการ แต่ละกลุ่มมีปฏิบัติการแตกต่างกัน เช่น การดำรงอยู่ของธุรกิจพนันออนไลน์เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มซูเปอร์ซีเนียร์ ซีเนียร์ มาสเตอร์ เอเจนต์ ผู้เล่น เครือข่ายผู้กระทำเหล่านี้มีบทบาทแตกต่างกันแต่ถูกหลอมหลวมเป็นเครือข่าย เป็นต้น

การใช้ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ วิเคราะห์สถานการณ์พนันออนไลน์ในสังคมไทย นำมาสู่ข้อเสนอเชิงหลักการทางนโยบายว่ามาตรการป้องกันปราบปราม โดยเน้นผู้กระทำที่เป็นมนุษย์เพียงมิติเดียว แม้เปรียบเสมือนเงื่อนไขจำเป็น (Necessary Condition) แต่อาจไม่ใช่เงื่อนไขเพียงพอ (Necessary Condition) เพราะพนันออนไลน์เกิดจากการกระทำของผู้กระทำที่ไม่ใช่มนุษย์ด้วย ดังนั้น แนวทางแก้ปัญหาต้องให้ความสำคัญ 2 มิติ คือ มิติแรกป้องกันไม่ให้เกิดนักพนันออนไลน์หน้าใหม่ หรือทำให้ผู้เล่นพนันออกจากวงจรพนันออนไลน์และปราบปรามบุคคลที่ประกอบธุรกิจพนันออนไลน์ มิติที่สอง แก้ปัญหาผู้กระทำและตัวกระทำที่ไม่ใช่มนุษย์ ซึ่งมีบทบาทปรับเปลี่ยน เคลื่อนย้าย เชื่อมโยงปฏิบัติการต่าง ๆ ในธุรกิจพนันออนไลน์เข้าหากัน

จากบริบทข้างต้น ประเด็นเร่งด่วนที่ต้องพิจารณาในห้วงเวลาที่ธุรกิจพนันออนไลน์ขยายตัวทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ คือ สกัดกั้นการเป็นผู้กระทำและตัวกระทำที่ไม่ใช่มนุษย์ในธุรกิจพนันออนไลน์ โดยให้อำนาจกลไกรัฐบิดหรือสกัดกั้นเว็บไซต์พนันออนไลน์ได้ทันที แม้มาตรการนี้ไม่ใช่วิธีแก้ไขปัญหาที่ต้นเหตุ แต่จะเป็นแนวทางลดทอนพลังอำนาจและความสามารถในการกระทำและตัวกระทำของโครงข่ายอินเทอร์เน็ต มาตรการดังกล่าวต้องดำเนินการควบคู่กับการกำกับ ควบคุมการทำธุรกรรมทางการเงินในฐานะตัวกระทำที่เชื่อมโยงผู้เล่นพนันและผู้ประกอบการธุรกิจพนันออนไลน์เข้าด้วยกัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ประเด็นที่ควรศึกษาเพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ เกี่ยวกับการพนันออนไลน์ภายใต้บริบทสังคมไทย มีดังต่อไปนี้

(1) ค้นหามาตรการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาการพนันออนไลน์ที่เป็นรูปธรรม มีประสิทธิภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

(2) ถอดบทเรียนประเทศที่ไม่อนุญาตให้การพนันออนไลน์ถูกกฎหมายและประสบความสำเร็จในการจัดการ แก้ไขปัญหาพนันออนไลน์ในกลุ่มเด็กและเยาวชน

(3) วิเคราะห์ต้นทุนและผลได้ (Cost-Benefit Analysis) ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ระหว่างการทำให้พนันออนไลน์ถูกกฎหมายและปลั่งสิ่งผิดกฎหมาย

บรรณานุกรม

- กลุ่มซบเอยนต์. (2566, 11 กุมภาพันธ์). **รูปแบบและกระบวนการประกอบธุรกิจ**. การเสวนากลุ่มย่อย.
- กลุ่มเอยนต์. (2566, 20 กุมภาพันธ์). **รูปแบบและกระบวนการประกอบธุรกิจ**. การเสวนากลุ่มย่อย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2558). “ศาสตร์-อศาสตร์: มานุษยวิทยา ณ จุดเปลี่ยนทางภววิทยา”. **จันทร์ เจริญศรี และอนุสรณ์ อุณโณ (บรรณาธิการ), ศาสตร์-อศาสตร์ เข้ามาข้างนอกออกไปข้างใน**. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- จักรกริช สังขมณี. (ม.ป.ป.). **ความไม่ (เคย) เป็นสมัยใหม่ของศาสตร์-อศาสตร์ วัตถุวิสัย อมนุษย์นิยมและเครือข่าย-ผู้กระทำการของบรูโน ลาตูร์**. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2565 จาก https://chula.academia.edu/Jakkrit_Sangkhamanee
- เจ้าหน้าที่รัฐ. (2566, 18 มกราคม) **เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมปราบปรามการพนันออนไลน์**. สัมภาษณ์.
- ซัชชล อัจฉาภิตติ. (ม.ป.ป.). **ทฤษฎีเครือข่าย-ผู้กระทำ (Actor-Network Theory)**. ค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2565 จาก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/236>
- ชัยณรงค์ เครือนวนและพิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2564). **โครงสร้างและผู้กระทำการที่มีผลต่อการขยายตัวของธุรกิจพนันฟุตบอลออนไลน์**. ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (Center for Gambling Studies) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ธนิต โตอิตพิทย ชัยณรงค์ เครือนวนและวิชชฎะ ศิลาโนย. (2564). **โครงสร้าง ผู้กระทำการ และปฏิบัติการทางสังคมของการเล่นการพนันในพื้นที่ภาคกลาง**. ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน (Center for Gambling Studies) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (1). (2565, 25 ตุลาคม). **บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์**. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (2). (2565, 25 ตุลาคม). **บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์**. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (3). (2565, 25 ตุลาคม). **บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์**. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (4). (2565, 26 ตุลาคม). **บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์**. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (5). (2565, 30 ตุลาคม). **บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์**. สัมภาษณ์.
- ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (6). (2565, 15 พฤศจิกายน). **บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์**.

สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (7). (2565, 1 ตุลาคม). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์. สัมภาษณ์

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (8). (2565, 21 พฤศจิกายน). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์.

สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (9). (2565, 17 พฤศจิกายน). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์.

สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (10). (2565, 26 ตุลาคม). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์.

สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (11). (2565, 29 ตุลาคม). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์.

สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (12). (2566, 14 มกราคม). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์.

สัมภาษณ์.

ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม (13). (2566, 5 กุมภาพันธ์). บุคคลที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจพนันออนไลน์.

สัมภาษณ์.

เว็บไซต์พนันออนไลน์ (1) (ม.ป.ป.). ตัวอย่างเงินประกันแบบคงที่. ค้นเมื่อ 31 ตุลาคม 2565 จาก

<https://www.ufabetcn.com/ufabet-agent/>

เว็บไซต์พนันออนไลน์ (2) (ม.ป.ป.). ตัวอย่างเงินประกันแบบผันแปร. ค้นเมื่อ 31 ตุลาคม 2565

จาก <https://77up.app/agent.html>

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. (2562). รายงานสถานการณ์การพนันในสังคมไทย ปี 2562. คณะ
เศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศูนย์ศึกษาปัญหาการพนัน. (2564). รายงานการศึกษาด้านการพนัน พฤติกรรม และผลกระทบการ
พนันในประเทศไทย ประจำปี 2564. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). สรุปผลที่สำคัญการใช้ไอทีของเด็กและเยาวชน พ.ศ.2565.

ค้นเมื่อ 9 กรกฎาคม 2565 จาก [https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/
survey_detail/2023/20230717103749_88870.pdf](https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2023/20230717103749_88870.pdf)

เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2558). การวิเคราะห์และนำเสนอผลในงานวิจัยเชิงคุณภาพ. ค้นเมื่อ 3
กรกฎาคม 2565 จาก [http://www.edu.tsu.ac.th/major/eva/files/journal/
DataAnalysis.pdf](http://www.edu.tsu.ac.th/major/eva/files/journal/DataAnalysis.pdf)

บทบาทรัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมของประเทศ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ค.ศ. 1976 – 2020: บทวิเคราะห์ ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง*

จิรายุทธิ์ สีม่วง**

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 1976 จนถึง ค.ศ. 2020 รวมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทของรัฐสังคมนิยมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภายใต้ระบบเศรษฐกิจต่างๆ ในแต่ละช่วงเวลา โดยพบว่ารัฐบาลเวียดนามได้ปรับเปลี่ยนการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมให้เหมาะสมตามบริบทเงื่อนไขภายในประเทศและบริบทโลกเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวส่งผลให้รัฐได้ปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้มีบทบาทหลักในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและจัดการระบบเศรษฐกิจภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนโดยส่วนกลางภายหลังการรวมประเทศไปสู่บทบาทการเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกภายใต้การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตแบบตลาดในช่วงหลังการปฏิรูปโดยเหมาหย๋ นอกจากนี้ ยังได้ปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมจากการทำให้เป็นอุตสาหกรรมสังคมนิยมไปสู่การทำให้เป็นอุตสาหกรรมและทันสมัยอีกด้วย

คำสำคัญ: รัฐกับตลาด/ การพัฒนา/ อุตสาหกรรม/ เวียดนาม/ เศรษฐศาสตร์การเมือง

* บทความชิ้นนี้ปรับปรุงและเพิ่มเติมจากส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามปี ค.ศ. 1975 – ปัจจุบัน: วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง” ได้รับการอุดหนุนการวิจัยจากเงินรายได้ของคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หมายเหตุ: การทับศัพท์ภาษาเวียดนามในบทความเป็นกรอถ่ายเสียงตามสำเนียงท่าหาญ (Hà Nội)

** อาจารย์ประจำ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, อีเมล: jirayoot@buu.ac.th

The Role of State and Industrial Economic Development of the Socialist Republic of Vietnam between 1976 – 2020: An Analysis from the Perspective of Political Economy*

Jirayoot Seemung**

Abstract

The purpose of this article is to describe the development of Vietnam's industrial economy from 1976 to 2020 and also to analyze the role of the socialist state in the development of the industrial economy under various economic systems in each period. The findings show that the Vietnamese government has adjusted industrial economic development to suit the domestic and global context for the country's economic benefits. These adjustments resulted in the positional change of the state from being the lead player who produces industrial goods and manages the economic system following the centralized development plan after the national reunification to being a supporter who facilitates industrial development following the commercialized model of production which is caused by Doi Mei reform. In addition, the socialist state has also changed the industrial development strategy from socialist industrialization to industrialization and modernization as well.

Keywords: state and market/ development/ industry/ Vietnam/ political economy

* This article is revised from the research entitled "Industrial Development Strategy of The Socialist Republic of Vietnam: An Analysis from The Perspective of Political Economy" This work was financially supported by the Research Grant of Faculty of Political Science and Law, Burapha University. Note: The Vietnamese transliteration in the article is transliterated according to the Hà Nội dialect.

** Lecturer, Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law, Burapha University, E-mail: Jirayoot@buu.ac.th

บทนำ

ในปัจจุบันหากกล่าวถึงประเทศที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คงต้องกล่าวถึงประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ภายหลังการรวมประเทศและก่อตั้งเป็นประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1976 ในช่วงแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศเวียดนามได้ใช้ตัวแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมตามแนวทางของสังคมนิยมโดยการวางแผนจากส่วนกลาง (centrally planned economy) กล่าวคือเป็นการดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมนิยมการตามตัวแบบของสหภาพโซเวียตที่เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก แต่ด้วยบริบทและเงื่อนไขภายในประเทศส่งผลให้การดำเนินนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมแบบจากส่วนกลางไม่ประสบผลสำเร็จ ก่อนจะเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในยุคการปฏิรูป “โดยเหมย (Đổi Mới)” ใน ค.ศ. 1986 ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากการวางแผนส่วนกลางแบบสังคมนิยมไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่มีรัฐจัดการกลไกตลาด (state – managed market economy) อันเป็นรูปแบบเศรษฐกิจแบบผสมผสานระหว่างระบบตลาดกับสังคมนิยม ภายใต้ระบบเศรษฐกิจดังกล่าวรัฐได้ใช้ยุทธศาสตร์การกลายเป็นอุตสาหกรรมและความทันสมัยในการพัฒนาอุตสาหกรรมของประเทศ (เขียน อีระวิทย์, 2542, หน้า 89-92) ภายหลังการปฏิรูปดังกล่าวส่งผลให้เศรษฐกิจเวียดนามมีอัตราการเจริญเติบโตที่ก้าวกระโดด ในช่วง ค.ศ. 1990 – 2004 ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (gross domestic product: GDP) โตขึ้นเฉลี่ยกว่าปีละ 7 % (World Bank, 2015) อัตราการเจริญเติบโตดังกล่าวเป็นอันดับสองในเอเชียรองจากจีนเท่านั้น จวบจนปัจจุบันเวียดนามยังคงให้ความสำคัญกับนโยบายการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและความทันสมัยเพื่อบรรลุเป้าหมายคือมุ่งไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมทันสมัย

คำถามสำคัญที่เกิดขึ้นคือภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงจากยุคสงครามเย็นมาจนปัจจุบันที่ระบบทุนนิยมโลกขยายตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ประเทศที่ปกครองในระบบสังคมนิยมได้ปรับเปลี่ยนบทบาทและแนวการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอย่างไร โดยเฉพาะเวียดนามหนึ่งในประเทศสังคมนิยมที่ปรับตัวจากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมแบบวางแผนส่วนกลางมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบผสมผสานเศรษฐกิจตลาด โดยบทความชิ้นนี้จะเน้นไปที่การสำรวจแนวโน้มนโยบายและแผนการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 1976 ภายหลังการรวมประเทศจนถึง ค.ศ. 2020 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของเวียดนามภายใต้ระบบเศรษฐกิจของประเทศที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคจากมุมมองและกรอบการวิเคราะห์แนวเศรษฐศาสตร์การเมือง รวมถึงวิเคราะห์ให้เห็นถึงบทบาทของรัฐที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและตลาดในแต่ละช่วงเวลา

นอกจากบทนำแล้ว บทความนี้ได้แบ่งเนื้อหาการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) บริบทการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในยุคแบ่งแยกประเทศภายใต้ 2 ระบบเศรษฐกิจก่อน

การรวมประเทศ ค.ศ. 1975 (2) บทบาทรัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศ
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ค.ศ. 1976 – 2020 และส่วนที่ (3) ได้แก่ บทสรุปและวิเคราะห์
บทบาทรัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในเชิง
เศรษฐศาสตร์การเมือง

บริบทการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในยุคแบ่งแยกประเทศภายใต้ 2 ระบบเศรษฐกิจก่อน การรวมประเทศใน ค.ศ. 1975

ภายหลังการลงนามสนธิสัญญาสันติภาพเจนีวาที่ลงนามโดยฝรั่งเศสและเวียดนามใน
ค.ศ. 1954 ส่งผลให้เกิดการขีดเส้นแดนแบ่งประเทศออกเป็น 2 ส่วนบนเส้นขนานที่ 17 ได้แก่
สาธารณรัฐประชาธิปไตยเวียดนาม (Việt Nam Dân chủ Cộng hòa) หรือเรียกว่าเวียดนามเหนือ
กับอีกประเทศได้แก่ประเทศสาธารณรัฐเวียดนาม (Việt Nam Cộng hòa) หรือเวียดนามใต้
เนื่องจากอยู่ในสงครามทั้งสองประเทศจึงต้องทุ่มทรัพยากรไปให้กับการทำสงครามเป็นหลัก
ดังนั้น ส่วนใหญ่แล้วการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจึงต้องพึ่งพาจากต่างประเทศ

สำหรับเวียดนามเหนือแนวทางการพัฒนาประเทศตามอุดมการณ์สังคมนิยมต้อง
ประสบกับความยากลำบาก อันเป็นผลมาจากการขาดแคลนของระบบอาณานิคมของฝรั่งเศสเกือบ 61
ปี ตั้งแต่ ค.ศ. 1884 จนถึง ค.ศ. 1945 (จิรายุทธ์ สิม่วงและภัสสร่า บุญญฤทธิ์, 2565, หน้า 30-54;
สุด จอนเจดสิน, 2544) ส่งผลให้เศรษฐกิจของเวียดนามเหนือมีการผลิตสินค้าในระดับต่ำ นอกจากนี้
นี่ยังได้รับผลกระทบจากสงครามและการทิ้งระเบิดจากอเมริกาในช่วงสงครามเวียดนาม¹ ซึ่งกิน
เวลายาวนานกว่า 19 ปี มีการประมาณการว่ามีผู้เสียชีวิตจากการทิ้งระเบิดกว่า 500,000 คน
อีกทั้งเมือง โครงสร้างพื้นฐานและโครงสร้างการผลิตอุตสาหกรรมถูกทำลายลงอย่างมาก

ในช่วงเวลาดังกล่าวพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามได้ดำเนินนโยบายต่อสู้เพื่อรวมประเทศ
พร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมตามแนวทางของสังคมนิยม เวียดนามเหนือเริ่มทำการ
ปฏิรูปสังคมนิยมโดยเริ่มจากการปฏิรูปที่ดิน (Cải Cách Ruộng Đất) ตามกฎหมายปฏิรูปที่ดินใน
เดือนธันวาคม ค.ศ. 1953 (Luật Cải cách Ruộng đất) (มีผลบังคับใช้ 1 มกราคม ค.ศ. 1954)
ภายใต้ความช่วยเหลือจากประเทศจีน เป้าหมายเพื่อต่อต้านระบบศักดินา ยกเลิกระบบขั้นเจ้า
ที่ดิน หลังจากนั้นในช่วงปี ค.ศ. 1960 ก็เริ่มให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยการประชุมสมัชชา
พรรคระดับชาติครั้งที่สาม (Đại hội Đảng Toàn quốc Lần thứ III) มีมติให้ “การทำให้เป็น
อุตสาหกรรมสังคมนิยม (Công nghiệp hóa Xã hội Chủ nghĩa)” เป็นแนวทางหลักในการ
พัฒนาอุตสาหกรรมโดยมีเจตนารมณ์ คือ

1 สงครามเวียดนาม (Chiến tranh Việt Nam) หรืออีกชื่อหนึ่งว่า สงครามอินโดจีนครั้งที่ 2 ในเวียดนามเรียกว่า
สงครามต่อต้านอเมริกา (Kháng chiến chống Mỹ) ซึ่งกินเวลาดังแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1955 จนถึงวันที่ 30
เมษายน ค.ศ. 1975

“สร้างเศรษฐกิจสังคมนิยมที่สมดุลและทันสมัย ผลผสมผสาน
อุตสาหกรรมเข้ากับเกษตรกรรมและยึดอุตสาหกรรมหนักเป็นรากฐาน ให้
ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักอย่างสมเหตุสมผลในขณะ
เดียวกันก็มุ่งมั่นที่จะพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมเบาเพื่อมุ่งหมายที่
จะเปลี่ยนแปลงประเทศ จากประเทศเกษตรกรรมล้าหลังสู่ประเทศที่มีทั้ง
อุตสาหกรรมและเกษตรกรรมที่ทันสมัย² “ (Bộ Công Thương (MOIT),
2022)

หลังจากนั้นจึงได้ประกาศใช้แผนพัฒนา 5 ปี ครั้งที่ 1 ค.ศ. 1961 - 1965 (Kế hoạch 5 năm lần thứ I năm 1961-1965)³ โดยมีเป้าหมายคือการสร้างให้อุตสาหกรรมเป็นพื้นฐาน
ในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อตอบสนองความต้องการภายในประเทศ ในช่วงเวลาดังกล่าวได้
เวียดนามเหนือได้พัฒนาอุตสาหกรรมด้วยวิธีการการมุ่งเป้าไปที่อุตสาหกรรมหนัก อันได้แก่
อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมเชื้อเพลิง อุตสาหกรรมถลุงเหล็ก อุตสาหกรรมเคมี ฯลฯ ภายใต้
แผนดังกล่าวรัฐบาลมีมาตรการในการพัฒนาอุตสาหกรรม ได้แก่ การเพิ่มเงินลงทุนในอุตสาหกรรม
โดยในช่วงเวลาสี่ปีของการดำเนินการตามแผนพัฒนารัฐบาลได้ใช้เงินในการพัฒนาอุตสาหกรรม
ถึง 48 % ของเงินลงทุนภาครัฐทั้งหมด ในจำนวนนี้มีถึง 78% ที่เป็นเงินลงทุนที่ใช้ในอุตสาหกรรม
หนัก (Đặng Phong, 2008, p. 120, pp. 319-320)

อย่างไรก็ดี การพัฒนาอุตสาหกรรมในช่วง ค.ศ. 1954 - 1975 นั้นต้องพึ่งพาความ
ช่วยเหลือจากต่างประเทศคือสหภาพโซเวียต จีนและประเทศในกลุ่มสังคมนิยมอื่น ๆ โดยมีการ
ช่วยเหลือทางสินค้าต่าง ๆ รวม 2,362,581 ตัน คิดเป็นเงินประมาณ 7 พันล้านรูเบิล (ประมาณ 6.8
พันล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ) ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นการสนับสนุนทางการทหารและอีกครึ่งหนึ่ง
เป็นการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงปี ค.ศ. 1970 - 1974 เวียดนามเหนือได้รับเงิน
สนับสนุนจากกลุ่มประเทศสังคมนิยมกว่า 3,000 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ (Đặng Phong, 2008,
p. 120, pp. 319-320)

ส่วนรัฐบาลเวียดนามใต้ภายใต้การนำของประธานาธิบดีโงดึญเสียม (Tống thống Ngô Đình Diệm)⁴ ได้เริ่มดำเนินการแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปี โดยใช้นโยบายอุตสาหกรรม
เพื่อทดแทนการนำเข้า วัตถุประสงค์คือเพื่อผลิตทดแทนการนำเข้าและเพิ่มการส่งออกเพื่อประหยัด
เงินตราต่างประเทศ โดยเน้นไปที่การพัฒนาอุตสาหกรรมเบา ได้แก่ อุตสาหกรรมสินค้าอุปโภค

2 มาจากภาษาเวียดนามต้นฉบับคือ “Xây dựng một nền kinh tế xã hội chủ nghĩa cân đối và hiện đại, kết hợp công nghiệp với nông nghiệp và lấy công nghiệp nặng làm nền tảng, ưu tiên phát triển công nghiệp nặng một cách hợp lý, đồng thời ra sức phát triển nông nghiệp và công nghiệp nhẹ, nhằm biến nước ta từ một nước nông nghiệp lạc hậu thành một nước có công nghiệp hiện đại và nông nghiệp hiện đại”.

3 ซึ่งมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “แผนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจประชาชาติ 5 ปี ครั้งที่ 1 (1961-1965) (Kế hoạch 5 năm lần thứ nhất phát triển kinh tế quốc dân (1961-1965))”

4 ในประเทศไทย หนังสือวิชาการส่วนใหญ่มักทับศัพท์ว่า โงดิ่นห์เซียม

และบริโภคนวัตกรรมแปรรูป เพื่อตอบสนองตลาดภายในประเทศ (Nguyễn Huy, 1972, pp. 22) ภายหลังจากที่รัฐบาลของเสียล่มสลายไปใน ค.ศ. 1965 นโยบายอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าก็ได้ออกยกเลิกไป รวมทั้งยกเลิกการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทันสมัยนโยบายเศรษฐกิจเสรีโดยรัฐแทรกแซงน้อยที่สุด การยกเลิกการปกป้องอุตสาหกรรมยอดอ่อนอย่างอุตสาหกรรมเสื้อผ้า อุตสาหกรรมน้ำตาลอย่างฉับพลันส่งผลให้เศรษฐกิจเวียดนามได้รับผลกระทบอย่างหนัก แม้จะมีอุตสาหกรรมบางสาขาที่สามารถพัฒนาได้ดี แต่การผลิตของอุตสาหกรรมยังคงมีขนาดเล็ก มีเงินลงทุนต่ำแต่มีผลผลิตสูงจากการพึ่งพาการนำเข้าสินค้าทุนจากต่างประเทศ โดยสินค้าทุนที่นำเข้าโดยมากมาจากเงินช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา ทำให้เวียดนามได้ต้องพึ่งพเงินทุนจากสหรัฐอเมริกาอย่างมาก ผลก็คือการผลิตอุตสาหกรรมภายในนโยบายเศรษฐกิจเสรีของเวียดนามได้ไม่ประสบผลสำเร็จแต่กลับต้องพึ่งพภายนอกมากยิ่งขึ้นเพราะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในได้ การค้ามีการพัฒนามากกว่าการผลิตอุตสาหกรรมในภาพรวมภาคอุตสาหกรรมของเวียดนามได้มีการเจริญเติบโตก่อนที่จะถดถอยในช่วง ค.ศ. 1972 อันเป็นผลกระทบจากสงคราม (Nguyễn Huy, 1972, pp. 12 – 14; สุด จอนเจดลิน, 2001, หน้า 292-293)

ในช่วงปี ค.ศ. 1954 - 1975 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนเงินให้แก่เวียดนามได้มากกว่า 10 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (ตามมูลค่าใน ค.ศ. 1960) (Đặng Phong, 1991, p. 66) การสนับสนุนของอเมริกาเป็นการสนับสนุนทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการ ได้แก่ การสนับสนุนทางการค้าโดยมีวัตถุประสงค์การสนับสนุนการนำเข้าสินค้าและการคลังแก่รัฐบาลเวียดนามได้ การสนับสนุนสินค้าเกษตรในรูปแบบของอาหารและธัญพืช การสนับสนุนตามโครงการเป็นการสนับสนุนด้วยเงินหรือสิ่งของตามภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งการบริหาร สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยมากเป็นการสนับสนุนแบบให้เปล่า ส่วนการให้สนับสนุนแบบให้ยืมนั้นตั้งแต่ ค.ศ. 1955 จนถึง ค.ศ. 1975 นั้นรวมกันมีไม่ถึง 200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Đặng Phong, 2004, pp.187-188)

จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าช่วงก่อนการรวมประเทศนั้นบริบททางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศทั้งเวียดนามเหนือและใต้อยู่ในสภาวะปั่นป่วนและไม่ได้พัฒนาไปอย่างต่อเนื่องมากนักเนื่องจากอยู่ในภาวะสงคราม ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจจากภายนอกเป็นหลัก

บทบาทรัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ค.ศ. 1976 – 2020

โดยสามารถแบ่งการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามเป็นช่วง 2 เวลา ดังนี้

1. การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมโดยรัฐภายใต้ระบบเศรษฐกิจจากกรวางแผนส่วนกลางหลังการรวมประเทศใน ค.ศ. 1976 ถึงการปฏิรูปทางเศรษฐกิจ ค.ศ. 1986

ภายหลังจากการรวมประเทศในวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1976 พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศด้วยการใช้ระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบสังคมนิยมภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยได้ประกาศใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมจากการวางแผนส่วนกลางตามตัวแบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต ซึ่งรัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม รวมทั้งพยายามที่จะฟื้นฟูและแก้ไขปัญหาระบบเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากสงคราม เช่น ปัญหาระบบการรวมค่าเงิน ปัญหาว่างงาน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้การพึ่งพาความช่วยเหลือจากประเทศสหภาพโซเวียตและกลุ่มประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ

โดยแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ประกาศใช้ในช่วง ค.ศ. 1976 ไปจนถึงการปฏิรูปทางเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1986 เป็นแผนพัฒนาที่สืบทอดอุดมการณ์มาจากแผนพัฒนา 5 ปี ครั้งที่ 1 ตั้งแต่ช่วงที่ยังไม่ได้มีการรวมประเทศ ได้แก่ แผนพัฒนาแห่งรัฐ 5 ปี ครั้งที่ 2 ค.ศ. 1976 – 1980 (Kế hoạch Nhà nước 5 năm lần thứ II năm 1976 - 1980) และต่อเนื่องไปจนแผนพัฒนาแห่งรัฐ 5 ปี ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1981 – 1985 (Kế hoạch Nhà nước 5 năm lần thứ III năm 1981 - 1985) อันมีวัตถุประสงค์เพื่อการสร้างระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่เน้นการสร้างสวัสดิการของสังคมโดยรัฐ รัฐมีบทบาทในวางแผนกระจายสินค้าและระบบตลาดเสรีด้วยการจำกัดการซื้อขายด้วยเงินสดและขนส่งสินค้าระหว่างพื้นที่ สินค้าจะถูกกระจายผ่านระบบคูปอง (hệ thống tem phiếu) ของรัฐตามทะเบียนบ้าน (hộ khẩu) ซึ่งรัฐจะเป็นผู้กำหนดจำนวนสินค้าได้แก่ ข้าว อาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคที่แต่ละครอบครัวจะได้รับในแต่ละปี ในช่วงเวลาดังกล่าวในภาษาเวียดนามเรียกว่า “เถียบวเกิบ (Thời Bao Cấp)” หรือ “ช่วงเวลารัฐอุดหนุน (subsidy period)”

ภายใต้ยุทธศาสตร์การทำให้เป็นอุตสาหกรรมสังคมนิยมของแผนพัฒนาแห่งรัฐ 5 ครั้งที่ 2 นี้พรรคได้ใช้รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมโดยรัฐมีบทบาทนำ เริ่มต้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นหลัก ส่วนพัฒนาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเบาเป็นลำดับรอง โดยให้ความสำคัญกับการจัดหาทรัพยากรในประเทศผ่านกลไกกลางของรัฐและการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ (import substituting industrialization)

การปฏิบัติตามแผนดังกล่าวอยู่ภายใต้ช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตให้ทุนดำเนินการถึง 60% ของแผนการดำเนินงานพัฒนาหรือประมาณ 32,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐในรูปแบบสินเชื่อที่มีเงื่อนไขพิเศษ โดยเฉพาะโครงการต่างๆ จำนวนทั้งหมด 200 โครงการนั้นกว่า 40 โครงการเป็นโครงการสำคัญที่สหภาพโซเวียตให้การสนับสนุน ได้แก่ โครงการพลังงานไฟฟ้า การสำรวจน้ำมันและแร่ การขนส่งสื่อสาร อุตสาหกรรมเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ในมิติการพัฒนาเทคโนโลยีและองค์ความรู้นั้นสหภาพโซเวียตได้มีข้อตกลงรับผู้เชี่ยวชาญและนักศึกษาเวียดนามเข้าไปศึกษาในสหภาพโซเวียตจำนวน 30,000 คนและอีก 6,000 คนไปศึกษาในยุโรปตะวันออก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเทคโนโลยีและวิทยาการกลับมาปรับใช้ในเวียดนาม นอกจากนี้ยังยกเลิกหนี้สินทั้งหมดใน ค.ศ. 1976 รวมทั้งให้เงินช่วยเหลืออีก 12,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ประสิทธิภาพ

วิชิตสรสาร, 2521, หน้า 63)

พรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสร้างระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมโดยเริ่มต้นกระบวนการทำให้อุตสาหกรรมทั้งขนาดใหญ่และเล็กของเอกชนและชนชั้นกรรมาชีพให้ตกมาเป็นของรัฐตั้งแต่ช่วงปลายปี ค.ศ. 1976 และแล้วเสร็จในปี ค.ศ. 1978 โดยได้เริ่มดำเนินการในพื้นที่ภาคใต้ก่อนใน ค.ศ. 1976 รัฐเริ่มปฏิรูปตามแนวทางของลัทธิสังคมนิยมด้วยการปลดปล่อยชนชั้นจากการขูดรีดของนายทุนนายหน้า (comprador) โดยเฉพาะการเข้ายึดกิจการและขับไล่กรรมาชีพจีนโพ้นทะเล (hoa kiều)⁵ (Rowley & Evans, 1990, p. 51) รวมทั้งการทำให้โรงงานต่างๆ ของนายทุนต่างชาติที่ถูกทิ้งและหลบหนีออกไปนอกประเทศให้เป็นของส่วนรวมแบบสังคมนิยม (chủ nghĩa tập thể) ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่า “การทำให้เป็นของรัฐ (quốc hữu hóa)”⁶ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการใน ค.ศ. 1978 กิจการของรัฐมีจำนวนประมาณ 20,000 – 30,000 แห่ง โดยรัฐมีหน้าที่ในการวางแผนรับผลิต ตั้งแต่วางแผนผลิต กำหนดราคา จัดการแรงงาน เงินลงทุน วัตถุดิบ (Minh Ngoc, 2014) พร้อมกันนี้รัฐยังได้จัดตั้งสถานประกอบการอื่นๆ อีก ได้แก่ ก่อตั้งสถานประกอบการร่วมระหว่างรัฐกับเอกชน (xí nghiệp công tư hợp doanh) 498 แห่ง ก่อตั้งสถานประกอบการสหกรณ์ชุมชน/มอบหมายงาน/สั่งทำของ (xí nghiệp hợp tác xã, gia công, đặt hàng) อีกจำนวน 1,600 แห่ง กระบวนการทำให้เป็นของรัฐส่งผลให้สถานประกอบการอุตสาหกรรมเอกชน (xí nghiệp công nghiệp tư doanh) เหลือเพียง 6% และคนงานที่ทำงานในภาคเอกชนเพียง 5% เท่านั้น

ภายหลังจากดำเนินการเศรษฐกิจวางแผนส่วนกลางเศรษฐกิจของเวียดนามยังคงเติบโตอย่างช้าๆ ในช่วง ค.ศ. 1979 - 1980 ช่วงปลายของแผนพัฒนาแห่งรัฐ 5 ปี ครั้งที่ 2 การผลิตอุตสาหกรรมต้องชะงักลงเนื่องจากการผลิตในภาคอุตสาหกรรมมีขนาดเล็ก ระบบรัฐอุดหนุนไม่สามารถเชื่อมโยงกับการจัดหาทรัพยากรและตอบสนองความต้องการภายในได้ จากตัวเลขของภาครัฐพบว่า การผลิตสินค้าจำเป็นสามารถตอบสนองความต้องการภายในประเทศได้เพียง 50 % ของกลไกการกระจายผ่านระบบอุปถัมภ์ของรัฐเท่านั้น (Bộ Công Thương (MOIT), n.d. a)

นอกจากนี้ เวียดนามยังต้องประสบปัญหาเศรษฐกิจถดถอยจากสาเหตุต่าง ๆ ได้แก่ การสนับสนุนจากต่างประเทศลดลงโดยเฉพาะจากประเทศจีน ปัญหาการเพิ่มงบประมาณทางการทหารจากการทำสงครามระหว่างเวียดนาม-กัมพูชา (เขมรแดง) และสงครามเวียดนาม-จีน จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เวียดนามต้องพึ่งพาสหภาพโซเวียตมากขึ้นและสามารถกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของเวียดนามในช่วงนี้สามารถฟื้นฟูได้เนื่องมาจากการช่วยเหลือของสหภาพโซเวียต

โดยในปี ค.ศ. 1978 เวียดนามได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของสภาเพื่อความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจ (Council for Mutual Economic Assistance) หรือ คอมิคอน (Comecon)

5 ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นปัจจัยหนึ่งที่จีนกล่าวอ้างและนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างจีนกับเวียดนามและนำไปสู่สงครามชายแดนจีน-เวียดนาม (Chiến tranh biên giới Việt-Trung) ในปี ค.ศ. 1979

6 โดยคำดังกล่าวแปลว่า Nationalization ในภาษาอังกฤษ

อันเป็นองค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจของรัฐสังคมนิยมจำนวนหนึ่งภายใต้การนำของสหภาพโซเวียต หลังจากนั้นในช่วง ค.ศ. 1978 - 1980 สหภาพโซเวียตได้ให้เงินช่วยเหลือเวียดนามประมาณ 700 ล้านถึง 1,000 ล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐทุกปี โดยอยู่ในรูปแบบของเงินยืมเงินเชื่อสินค้า การให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีและการอบรม โครงการสนับสนุนต่าง ๆ โดยแลกกับการให้สหภาพโซเวียตเข้ามาตั้งฐานทัพในอ่าวกามรัญ (Cam Ranh) และนครด่าหนัง (Đà Nẵng) ในช่วง ค.ศ. 1979 (Hó Trung Nghia, 2015; ประสิทธิ์เดช วิจิตสราคร, 2521, หน้า 57)

พรรคคอมมิวนิสต์เริ่มผ่อนปรนระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมวางแผนส่วนกลางแบบเข้มข้นลงในเดือนกันยายน ค.ศ. 1979 ในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคครั้งที่ 4 (Ban chấp hành Trung ương Đảng khóa IV) ครั้งที่ 6 ที่ประชุมได้ออกมติที่ 21-NQ/TW ลงวันที่ 20 กันยายน ค.ศ. 1979 เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรมสินค้าอุปโภคบริโภคและอุตสาหกรรมท้องถิ่น โดยมีเนื้อหาหลัก อาทิ สินค้าบางชนิดที่รัฐทำการผลิตแต่มีกลุ่มหัตถกรรมหรือเอกชนผลิตแล้วมีผลผลิตมากกว่าก็อนุญาตให้ผลิตต่อไปได้ ให้บริษัทเอกชนในภาคใต้ที่เคยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับบริษัททุนนิยมต่างประเทศมาผลิตสินค้าส่งออกที่จำเป็นภายใต้การบริหารของรัฐ ให้มีการปรับปรุงราคาอาหารและราคาสินค้าเกษตรอื่น ๆ ตามข้อตกลง อนุญาตให้หน่วยการผลิตท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการสินค้าบางชนิดที่ไม่ใช่สินค้าที่ส่วนกลางบริหารจัดการ รวมทั้งอนุญาตให้หน่วยการผลิตท้องถิ่นสามารถกำหนดจำนวนการผลิตและแลกเปลี่ยนระหว่างกันได้ เป็นต้น

ต่อมาในการปฏิบัติแผนพัฒนาแห่งรัฐ 5 ปี ครั้งที่ 3 ค.ศ. 1981 - 1985 ภายใต้การประนีประนอมระหว่างฝ่ายอุดมการณ์และฝ่ายปฏิบัติของพรรค รัฐบาลได้ปรับเปลี่ยนการผลิตในภาคต่าง ๆ ทั้งอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม อุตสาหกรรมหนักและอุตสาหกรรมเบาให้เหมาะสมมากขึ้น รวมทั้งปรับการบริหารอุตสาหกรรมของรัฐและสหกรณ์ด้วยการกระจายอำนาจ โดยได้ออกมติหมายเลข 25/CP (Quyết định 25/CP) ลงวันที่ 21 มกราคม ค.ศ. 1981 ให้อนุญาตรัฐวิสาหกิจสามารถตัดสินใจทำการผลิตและสามารถขายผลผลิตส่วนเกินจากที่รัฐกำหนดได้

อย่างไรก็ดี รัฐยังคงรักษากลไกการวางแผนการรวมศูนย์ที่ส่วนกลางเอาไว้ ดังนั้นสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของเวียดนามในภาพรวมจึงไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก แม้ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจากการวางแผนส่วนกลางจะทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นแต่ยังคงมีข้อจำกัดอยู่มาก ในช่วง 10 ปีของการพัฒนาอุตสาหกรรมตั้งแต่ภายหลังการรวมประเทศในปี ค.ศ. 1976 จนถึง ค.ศ. 1986 รัฐบาลได้ลงทุนในสาขาอุตสาหกรรมถึง 65 พันล้านดง (มูลค่าคำนวณในปี ค.ศ. 1982) แบ่งเป็นการลงทุนในอุตสาหกรรมหนักมากกว่า 70 % และที่เหลือเป็นอุตสาหกรรมเบาประมาณ 30 % จนถึง ค.ศ. 1985 รัฐวิสาหกิจของรัฐที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมมีจำนวนทั้งสิ้น 3,220 แห่งและมีฐานการผลิต 36,630 แห่ง แรงงานที่อยู่ในภาคอุตสาหกรรมอีก 2.653 ล้านคน โดยมีข้อจำกัดได้แก่ เทคโนโลยีการผลิตที่ล้าสมัยและมีกำลังการผลิตน้อย รวมทั้ง

รัฐต้องใช้งบประมาณอุดหนุนการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมที่ขาดทุนส่งผลให้เกิดปัญหาการใช้งบประมาณที่ไม่สมดุล (Bộ Công Thương (MOIT), n.d. a) ประกอบกับการผลิตทางการเกษตรกรรมยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการภายในประเทศได้อย่างเพียงพออันเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนของประชากรและปัญหาภัยพิบัติที่มีผลต่อปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรในช่วงปลายปี ค.ศ. 1978 และ ค.ศ. 1979 จนนำไปสู่ปัญหาความอดอยากภายในประเทศ

นอกจากปัจจัยภายในดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมเวียดนาม ได้แก่ การลดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากประเทศมหาอำนาจสังคมนิยมโดยเฉพาะสหภาพโซเวียตในช่วงปลายปี ค.ศ. 1980 ประกอบกับบริบทโลกช่วงปี ค.ศ. 1980 ไปจนถึงสิ้นสุดของสงครามเย็นที่จบลงด้วยชัยชนะของอุดมการณ์ทุนนิยม ส่งผลให้ระบบทุนนิยมแพร่ขยายไปทั่วโลก ด้วยปัจจัยดังกล่าวทำให้เวียดนามต้องปรับตัวและเปิดกว้างกับประเทศอื่น ๆ มากขึ้น จนนำไปสู่การปฏิรูปโดยเหมาใน ค.ศ. 1986

2. การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการผลิตแบบตลาดภายใต้ระบบเศรษฐกิจตลาดมุ่งสู่สังคมนิยม ค.ศ. 1986 – 2020

การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตแบบตลาดเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1986 สามารถแบ่งเป็น 3 ยุคย่อย ได้ดังนี้

2.1 การเปลี่ยนผ่านของการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมช่วง ค.ศ. 1986 – 1990

ในการประชุมสมัชชาพรรคระดับชาติครั้งที่ 6 ค.ศ. 1986 (Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VI Năm 1986) ได้ประกาศใช้ระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจตลาดมุ่งสู่สังคมนิยม (Kinh tế Thị trường Định hướng Xã hội Chủ nghĩa)” โดยเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนจากส่วนกลางแบบสังคมนิยมไปสู่ระบบที่ผสมผสานเศรษฐกิจแบบวางแผนส่วนกลางกับระบบตลาดและได้ประกาศใช้แผนพัฒนาแห่งรัฐ 5 ปี ครั้งที่ 4 ค.ศ. 1986 - 1990 (Kế hoạch Nhà nước 5 năm lần thứ IV năm 1986-1990) ออกมาเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ การปฏิรูปดังกล่าวเรียกว่าการปฏิรูป “โดยเหมา” (Đổi Mới) ซึ่งคำว่า “Đổi” แปลว่า “เปลี่ยน” และคำว่า “Mới” แปลว่า “ใหม่” อันหมายถึง การเปลี่ยนใหม่ที่ไม่เพียงแต่ในมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้นหากแต่ยังหมายถึงมิติอื่น ๆ ทั้งมิติสังคมและการเมืองรวมทั้งความคิด (tu duy) อีกด้วย’ จากการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปดังกล่าวส่งผลให้กลไกตลาดเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการประสานกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างเอกชนและรัฐ โดยเฉพาะการให้อนุญาตให้เอกชนเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง การก่อตั้งตลาดหลักทรัพย์สำหรับรัฐวิสาหกิจและเอกชน รวมทั้งการยกเลิกระบบคูปองรัฐอุดหนุนอันเป็นการสิ้นสุดของยุค “เหี้ยมบาเกีย”

ในส่วนของเศรษฐกิจภาครัฐอันได้แก่รัฐวิสาหกิจ รัฐบาลได้ออกคำสั่งที่ 217 HDBT (Quyết định 217 HDBT) ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1987 คำสั่งดังกล่าวให้สิทธิ 7 เนื่องจากคำว่า โดยเหมามีความหมายมากกว่า การปฏิรูปทางเศรษฐกิจ (Economic Reform) ดังจะเห็นว่ามีการ เปลี่ยนใหม่ในหลายมิติทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมถึงวิถีชีวิต ดังนั้นผู้เขียนจึงเสนอให้คงทับศัพท์และใช้คำว่าโดยเหมาไว้ในบทความ

รัฐวิสาหกิจมีอิสระมากขึ้น โดยให้อิสระรัฐวิสาหกิจในการวางแผนเศรษฐกิจรวมทั้งการเพิ่มรายรับเพื่อชดเชยรายจ่ายและการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเอง

ส่วนภาคเศรษฐกิจนอกภาครัฐรัฐเริ่มสนับสนุนภาคเศรษฐกิจนอกภาครัฐให้ขยายการผลิตเพื่อดึงดูดเงินลงทุนเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยรัฐสภาได้ผ่านกฎหมายการลงทุนต่างประเทศ (Luật Đầu tư Nước ngoài) ฉบับแรกในวันที่ 29 ธันวาคม ค.ศ. 1987 (มีผลบังคับใช้วันที่ 9 มกราคม ค.ศ. 1988) รวมทั้งมาตรการในการส่งเสริมการลงทุนต่าง ๆ ส่งผลให้ภายหลังการผ่านกฎหมายการลงทุนระหว่างประเทศ เวียดนามเริ่มมีการลงทุนจากต่างประเทศ ตั้งแต่ ค.ศ. 1988 เป็นต้นมา โดยมีจำนวนโครงการและจำนวนเงินจดทะเบียนลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ 37 โครงการ เงินลงทุนจดทะเบียน 360 ล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 1988 ก่อนที่จะเพิ่มเป็น 69 โครงการ มีเงินลงทุนจดทะเบียน 520 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ใน ค.ศ. 1989 และใน ค.ศ. 1990 มี 108 โครงการ มีจำนวนเงินลงทุนจดทะเบียน 590 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Tuan, Thang & Hua, 1994, pp. 35-36)

นอกจากนี้ การออกกฎหมายและมาตรการดังกล่าวยังเป็นการที่รัฐให้สิทธิเอกชนภายในประเทศลงทุนในภาคอุตสาหกรรมและดำเนินธุรกิจแข่งขันกับรัฐได้ รวมทั้งให้อิสระเอกชนในการขายสินค้า จากเดิมก่อนการปฏิรูปโดยเหมาถือนั้นการซื้อขายสินค้าของหน่วยงานผลิตเอกชนต่าง ๆ มีสิทธิเพียงขายสินค้าให้แก่หน่วยงานรัฐเท่านั้น แต่ตั้งแต่ ค.ศ. 1989 เป็นต้นมา หน่วยงานผลิตต่าง ๆ มีสิทธิในการขายสินค้าให้กับหน่วยธุรกิจใดก็ได้ที่มีใบอนุญาตดำเนินการ (Bộ Công Thương (MOIT), n.d. b) อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการเปลี่ยนแปลงรัฐยังคงมีบทบาทสำคัญในเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอยู่เนื่องจากยังผู้กระทำกรอื่น ได้แก่ กลุ่มทุนในประเทศและกลุ่มทุนข้ามชาตินั้นยังไม่ได้มีบทบาทในการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมของเวียดนามมากนัก

ในช่วงเวลานี้นั้นรัฐเริ่มมีแนวคิดที่จะปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์จากอุตสาหกรรมเพื่อการทดแทนการนำเข้าสู่ยุทธศาสตร์ผสมระหว่างการผลิตเพื่อการส่งออกพร้อมกับการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ดังจะเห็นได้จากมติของการประชุมสมัชชาพรรคระดับชาติครั้งที่ 6 ค.ศ. 1986 นี้ได้มีมติให้ดำเนินการมุ่งเน้นการพัฒนาการผลิตวัตถุดิบและอาหารเพื่อเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคและสินค้าส่งออก แต่อย่างไรก็ดีเศรษฐกิจของประเทศในช่วงนี้ยังไม่ได้เจริญเติบโตมากนักเนื่องจากบริบทภายในประเทศที่เพิ่งมีการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ รวมทั้งบริบทระหว่างประเทศที่เวียดนามยังคงถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจจากประเทศอื่น ๆ

2.2 การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมช่วง ค.ศ. 1991 – 2000

ในการประชุมสมัชชาพรรคระดับชาติครั้งที่ 7 ค.ศ. 1991 (Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VII năm 1991) ที่ประชุมได้บรรจุเนื้อหาประเด็น “การทำให้เป็นอุตสาหกรรมและทันสมัย (công nghiệp hóa, hiện đại hóa)”⁸ เป็นครั้งแรกในเอกสารมติ

8 ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า industrialization and modernization

การประชุมของพรรค พร้อมกันนั้นยังได้บรรจุไว้ใน “ยุทธศาสตร์การรักษาเสถียรภาพและการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศจนถึง ค.ศ. 2000 (Chiến lược ổn định và phát triển kinh tế - xã hội nước ta đến năm 2000)” เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาอุตสาหกรรมและความทันสมัยไว้ในทิศทางการพัฒนาประเทศ หลังจากนั้นในการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม สมัยที่ 7 (Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam khóa VII) ครั้งที่ 7 ในวันที่ 25-30 กรกฎาคม ค.ศ. 1994 ก็ได้ออก “มติว่าด้วยการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีจนถึงปี ค.ศ. 2000 ตามทิศทางการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและความทันสมัยของประเทศและสร้างชนชั้นแรงงานในยุคใหม่ (Về phát triển công nghiệp, công nghệ đến năm 2000 theo hướng công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước và xây dựng giai cấp công nhân trong giai đoạn mới)” เพื่อวางแผนกำหนดกลไกและนโยบายส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมและส่งเสริมงานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม โดยตั้งเป้าเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ 2 ถึง 2.5 เท่า เมื่อเทียบกับค.ศ. 1990 และต้องการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมภาคอุตสาหกรรมในอัตราเฉลี่ย 13-15% ต่อปี เพื่อให้สัดส่วนของอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์มวลรวมอยู่ที่ประมาณ 30% ภายใน ค.ศ. 2000

การส่งเสริมการทำให้เป็นอุตสาหกรรมและทันสมัยภายใต้ยุทธศาสตร์การผลิตเพื่อการส่งออกดังกล่าวดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการปรับเปลี่ยนนโยบายการต่างประเทศภายหลังสงครามเย็นสิ้นสุดใน ค.ศ. 1991 โดยเฉพาะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทางการทูตในลักษณะพหุนิยม หรือที่เรียกว่า “การทำให้เป็นพหุภาคีและหลากหลาย (đa phương hóa, đa dạng hóa)” มากกว่าจะเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับประเทศในกลุ่มสังคมนิยมเพียงกลุ่มเดียวดังเช่นในยุคสงครามเย็น ดังจะเห็นได้จากในช่วง ค.ศ. 1992 เป็นต้นมา เวียดนามกลับมาฟื้นฟูความสัมพันธ์กับองค์กรเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้แก่ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก ธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียและนำมาสู่การยกเลิกมาตรการคว่ำบาตรในหลายประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 ก่อนที่เดือนธันวาคมปีเดียวกัน เวียดนามก็ได้ส่งเอกสารเพื่อเข้าร่วมองค์การการค้าโลกอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ยังปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1995 รวมทั้งการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มประเทศอาเซียนอย่างเป็นทางการในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1995 ซึ่งการปรับนโยบายต่างประเทศดังกล่าวเป็นการบูรณาการตัวเองเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกอันมีวัตถุประสงค์เพื่อการแสวงหาการลงทุนจากต่างประเทศ การความช่วยเหลือด้านสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งแสวงหาตลาดในการส่งออก

รัฐเริ่มค่อย ๆ เปลี่ยนบทบาทตนเองไปสู่ผู้สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมด้วยการสร้างกลไกการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม โครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งสร้างบรรยากาศการลงทุน ดังจะเห็นได้จากการริเริ่มโครงการเขตแปรรูปเพื่อการส่งออก (khu chế xuất: export

9 ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า multilateral and diversified diplomacy

processing zone) ในช่วงค.ศ. 1991 - 1993 โดยเริ่มจากรัฐบาลได้ผ่านคำสั่งที่ 322-HDBT (Nghị định 322-HDBT năm 1991) ว่าด้วยการส่งเสริมกฎระเบียบเขตแปรรูปเพื่อการส่งออก ลงวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ.1991 ให้มีการจัดตั้งเขตแปรรูปเพื่อการส่งออกและนิคมอุตสาหกรรม โดยได้มีการตั้งนิคมเขตแปรรูปส่งออกขั้นที่แรกในเขตเตินถ่วน (Tân Thuận) ในนครโฮจิมินห์ (Hồ Chí Minh) ใน ค.ศ. 1991 ตามมาด้วยการสร้างนิคมเขตแปรรูปส่งออกเขตแปรรูปส่งออกสิงห์หนึ่ง (Khu chế xuất Linh Trung I) ในเขตหู้ดึก (Thủ Đức) ทางตะวันออกเฉียงเหนือของนครโฮจิมินห์ในปี ค.ศ. 1992

หลังจากนั้นเขตแปรรูปเพื่อการส่งออกและนิคมอุตสาหกรรมเริ่มขยายตัวตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 เป็นต้นมา ในช่วง ค.ศ. 1995 - 1997 เกิดนิคมอุตสาหกรรมจำนวน 38 แห่งในพื้นที่จังหวัดและนครต่างๆ ได้แก่ นครโฮจิมินห์ (Hồ Chí Minh) กว่างนิง (Quảng Ninh) กว่างนาม (Quảng Nam) บิญเซือง (Bình Dương) จนถึงปี ค.ศ. 1997 เวียดนามมีนิคมอุตสาหกรรมจำนวน 41 แห่ง (Nguyễn Đình Chúc, Trần Duy Đông, Bùi Việt Cường, Trần Minh, Nguyễn Thị Thực, Trịnh Thị Tuyết Dung, Phan Thị Song Hương, Nguyễn Hồng Anh, 2020, pp. 126-133)

นอกจากนี้รัฐบาลได้มีมติผ่านแผนการพื้นที่พัฒนาเศรษฐกิจสำคัญ (Key Economic Region หรือ Vùng Kinh Tế Trọng Điểm) ซึ่งถือหนึ่งในมาตรการในการพัฒนาอุตสาหกรรมและทันสมัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจของพื้นที่ในประเทศอุตสาหกรรมและการบูรณาการเข้าสู่เศรษฐกิจโลก โดยรัฐได้เริ่มทำการศึกษาบริบทและทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคมของแต่ละจังหวัด/นครเพื่อยกระดับเศรษฐกิจในระดับพื้นที่ ในช่วงปลายของปี ค.ศ. 1997 รัฐบาลได้ผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมระดับประเทศเพื่อพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจสำคัญของสามภูมิภาค จนถึง ค.ศ. 2010 (Quy hoạch tổng thể phát triển kinh tế - xã hội ba vùng kinh tế trọng điểm quốc gia đến năm 2010) โดยประกอบไปด้วย 13 จังหวัดและนครในสามภูมิภาคเหนือ กลาง และใต้¹⁰

โดยให้จัดลำดับความสำคัญของการลงทุนในการพัฒนาอุตสาหกรรม การผลิตที่เอื้อต่อการส่งออกและสร้างรายได้เปรียบทางเศรษฐกิจ รัฐได้สนับสนุนการลงทุนในนิคมอุตสาหกรรม ได้แก่ ชุงกิวต (Dung Quất) เตียนนาม-เตียนจ็อก (Điện Nam - Điện Ngọc) ฮว่าแซ็ง-เลียนเสี่ยว (Hoà Khánh - Liên Chiểu) ฟูบ่าย (Phú Bài) อานโตน (An Đồn) เจินเมียว (Chân Mỹ) ตึงฟอง (Tĩnh Phong) และเตรียมพัฒนาพื้นที่อุตสาหกรรมอื่นๆ โดยกำหนดอุตสาหกรรมหลักได้แก่ อุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตรกรรม ป่าไม้และประมง อุตสาหกรรม

10 ประกอบไปด้วย I พื้นที่เศรษฐกิจสำคัญภาคเหนือ ได้แก่ ห่าโน้ย (Hà Nội) ฮึงเยิน (Hưng Yên) ห่ายฟอง (Hải Phòng) กว่างนิง (Quảng Ninh) ห่ายเซือง (Hải Dương) II พื้นที่เศรษฐกิจสำคัญภาคกลาง ได้แก่ เกื่อเทียนเฮว้ (Thừa Thiên Huế) ด่าหนัง (Đà Nẵng) กว่างนาม (Quảng Nam) กว่างน้าย (Quảng Ngãi) III พื้นที่เศรษฐกิจสำคัญภาคใต้ ได้แก่ โฮจิมินห์ (Hồ Chí Minh) บิญเซือง (Bình Dương) บ่าเสี่ยวหฺวเต่า (Bà Rịa - Vũng Tàu) ด่งนาย (Đồng Nai)

อาหารและสินค้าอุปโภคบริโภค อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เน้นประสานการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานเพื่อดึงดูดเงินลงทุน ซึ่งแผนดังกล่าวตั้งเป้าจะสร้างความเจริญเติบโตทางอุตสาหกรรม 18% - 20% ใน ค.ศ. 2000 และ 17% - 18% ในช่วง ค.ศ. 2001-2010 (Cổng Thông tin Điện tử Chính phủ, 2021, 1 tháng 7)

พร้อมกันนั้นยังได้แก้ไขกฎหมายการลงทุนโดยในเดือนมกราคม ค.ศ. 1996 เวียดนามผ่านกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่ซึ่งปรับปรุงจากกฎหมายลงทุนต่างประเทศ ค.ศ. 1987 1990 1992 1996 ตามลำดับ กฎหมายฉบับนี้มุ่งดึงดูดการลงทุนโดยให้สิทธิในการลงทุนในระยะยาวที่สามารถยืดเวลาออกไปได้ถึง 70 ปี นอกจากนี้ยังให้สิทธิในการยกเว้นการจ่ายภาษีสินค้าส่งออกที่ออกจากเขตอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก ซึ่งในบางกรณีรัฐบาลยกเว้นภาษี 2 ถึง 4 ปีในสินค้าบางชนิดและบางสินค้าอาจยกเว้นเป็นกรณีพิเศษถึง 8 ปี หรือจัดเก็บภาษีเพียง 10% หรือ 25% ต่อปีเท่านั้น หลังจากนั้นยังมีการปรับปรุงอีกครั้งในปี ค.ศ. 2000 โดยให้มีความเป็นสากลและเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น การปรับปรุงกฎหมายมาพร้อมกับการลงนามความร่วมมือเพื่อความร่วมมือและสนับสนุนการลงทุนอีก 51 ฉบับ การปรับกลไกเชิงกฎหมายดังกล่าวส่งผลให้กลุ่มทุนข้ามชาติ ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในการผลิตเพื่อส่งออกมากขึ้น โดยเฉพาะได้หัวน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และญี่ปุ่น ที่ต้องการฐานการผลิตแห่งใหม่ทีนอกเหนือจาก ไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย รวมทั้งจีนที่ลงทุนในได้หัวนหันมาสนใจลงทุนในเวียดนามอันเนื่องมาจากการปรับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับเวียดนามใน ค.ศ. 1991 และผลจากนโยบายการผลักดันเศรษฐกิจของจีนสู่โลกภายนอกใน ค.ศ. 1992 (สัญญาทิพย์ ศรีพนา, 2541)

อย่างไรก็ดีในช่วง ค.ศ. 1991 – 2000 โครงการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศของเวียดนามยังอยู่ในโครงการขนาดเล็ก เงินลงทุนเฉลี่ยต่อโครงการอยู่ที่ 4 ล้านดอลลาร์ โดยอยู่ในสาขาอุตสาหกรรมอย่างเสื้อผ้า รองเท้า เครื่องดื่ม อาหาร และโครงการลงทุนขนาดใหญ่อยู่ในสาขาอุตสาหกรรมเชื้อเพลิง การผลิตรถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ โรงแรม การบริการการธนาคาร การเงิน การประกันของบริษัทการเงินขนาดใหญ่ โดยในช่วงเวลานั้นกลุ่มทุนชาติของเวียดนามยังไม่ได้มีการขยายตัวมากนัก (Nguyễn Mai, 2017)

2.3 การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ช่วง ค.ศ. 2001 – 2020

โดยสามารถสรุปบทบาทรัฐและแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของเวียดนามในช่วง ค.ศ. 2001 ถึง ค.ศ. 2020 ได้ดังนี้

2.3.1 รัฐลดบทบาทจากผู้ผลิตสินค้าอุตสาหกรรมลงมาผ่านการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ ในช่วงทศวรรษ 2000 รัฐบาลเวียดนามเริ่มดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของรัฐบาลให้เป็นหุ้น (cổ phần hóa)¹¹ อย่างจริงจังมากขึ้นหลังจากได้เคยเริ่มเปิดทดลองดำเนินการไปแล้วในช่วง ค.ศ. 1990 - 1996 หลังการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสมัยที่ 9 (Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam khóa IX) ครั้งที่ 3

11 คำว่า Cổ phần hóa แปลว่าการแปลงทำให้เป็นหุ้น หากแปลเป็นภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า Equitization

ในวันที่ 13-22 สิงหาคม ค.ศ. 2001 ได้มีการออกประกาศที่ 05-NQ/TW (Nghị quyết số 05-NQ/TW) ลงวันที่ 24 กันยายน ค.ศ. 2001 ให้การปฏิรูปและพัฒนาระดับการดำเนินการของ รัฐวิสาหกิจ (Công Thông tin Điện tử Chính phủ, 2003) และหลังจากการประชุมคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามสมัยที่ 9 ครั้งที่ 9 ในวันที่ 8-14 พฤษภาคม ค.ศ. 2014 ก็ได้มีมติให้เน้นย้ำถึงแปรรูปและขยายขอบเขตของรัฐวิสาหกิจเพื่อการเปิดขายหุ้นรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ รวมทั้งมติการประชุมสภาตัวแทนพรรคระดับชาติครั้งที่ 12 (Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII) ในวันที่ 28 มกราคม ค.ศ. 2016 ก็ยังคงเน้นย้ำให้มีการดำเนินการส่งเสริมการแปลงให้เป็นหุ้นอย่างต่อเนื่องไปจนถึงปี ค.ศ. 2020

การดำเนินการดังกล่าวส่งผลให้รัฐวิสาหกิจที่รัฐดูแลมีจำนวนลดลง จากเดิม ค.ศ. 1990 รัฐวิสาหกิจมีจำนวนกว่า 12,000 แห่ง แต่ใน ค.ศ. 2000 เหลือเพียง 6,000 แห่ง ต่อมาในค.ศ. 2011 มีเหลือเพียง 1,039 แห่ง ลดลงถึง 77% หากเปรียบเทียบกับ ค.ศ. 2000 โดยใน ค.ศ. 2011 รัฐวิสาหกิจจำนวน 1,309 แห่งนั้นประกอบไปด้วย รัฐวิสาหกิจในภาคอุตสาหกรรมจำนวน 248 แห่ง รัฐวิสาหกิจขนส่ง 135 แห่ง รัฐวิสาหกิจการเกษตร ประมงสัตว์น้ำ การป่าไม้ และการชลประทานเพื่อการเกษตรจำนวน 341 แห่ง และรัฐวิสาหกิจการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวจำนวน 471 แห่ง

หากพิจารณาสถิติมูลค่าการผลิตอุตสาหกรรมตามภาคการผลิตช่วง ค.ศ. 2005 – 2010 จะพบว่ามูลค่าการผลิตอุตสาหกรรมของภาครัฐมีมูลค่าการผลิตลดลงอย่างต่อเนื่องจาก ค.ศ. 2005 อยู่ที่ 24.9% ลงมาเหลือ 19.1 % ใน ค.ศ. 2010 สวนทางกับตัวเลขมูลค่าการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมจากการลงทุนจากต่างประเทศและการผลิตอุตสาหกรรมนอกภาครัฐมีมูลค่าเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยใน ค.ศ. 2010 ทั้งสองภาครวมกันมีมูลค่าการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 80 ของมูลค่าการผลิตอุตสาหกรรมทั้งหมด (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 มูลค่าการผลิตอุตสาหกรรมตามราคาจริงแบ่งตามภาคการผลิต ค.ศ. 2005 – 2010

(หน่วย: %)

ภาคการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม	2005	2006	2007	2008	2009	2010
การผลิตอุตสาหกรรมภาครัฐ	24.9	22.1	19.9	18.1	18.3	19.1
รัฐบาลกลาง	19.2	17.3	15.9	15.0	15.3	16.8
รัฐบาลท้องถิ่น	5.8	4.8	4.0	3.1	3.0	2.3
การผลิตอุตสาหกรรมนอกภาครัฐ	31.3	33.5	35.4	37.3	38.5	38.9
สหกรณ์	0.4	0.4	0.3	0.3	0.4	0.4
เอกชน	22.8	25.6	27.8	30.1	31.4	32.5
ปัจเจกบุคคล	8.1	7.5	7.3	6.9	6.7	6.0
การผลิตภาคอุตสาหกรรมจากการลงทุนจากต่างประเทศ	43.8	44.4	44.7	44.6	43.2	42.0
รวม	100	100	100	100	100	100

ที่มา: Trung tâm Tư liệu và Dịch vụ Thống kê - Tổng Cục Thống kê, 2001

ใน ค.ศ. 2022 มีวิสาหกิจที่รัฐถือหุ้น 100% เหลืออยู่ 478 แห่ง และวิสาหกิจรัฐถือหุ้นตั้งแต่ 50% ขึ้นไปอยู่ที่ 676 แห่ง (Trâm Anh, 2023, 4 tháng 10) โดยรัฐยังคงเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่สำคัญในสาขาความมั่นคงของประเทศ เช่น กลุ่มอุตสาหกรรมพลังงานน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ บริษัทเปโตรเวียดนาม (PETROVIETNAM) และกลุ่มปิโตรเลียมแห่งชาติเวียดนาม บริษัทเปโตรลิแม็ก (PETROLIMEX) กลุ่มอุตสาหกรรมพลังงานไฟฟ้า ได้แก่ เวียดนามอิเล็กทริคซิตี้ (Vietnam Electricity) หรือ อีวีเอ็น (EVN) กลุ่มอุตสาหกรรมคมนาคม ได้แก่ กลุ่มบริษัทเวียดนามเทล (Viettel Group) เป็นต้น

2.3.2 รัฐสร้างกลไกเพื่อสนับสนุนการลงทุน ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกลไกทางนโยบายในการสนับสนุนการลงทุน ในด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคงจะเห็นได้จากการที่รัฐมุ่งพัฒนาเครือข่ายการเดินทางทางบกและทางน้ำ ด้วยการพัฒนาการก่อสร้างระบบถนน ทางด่วน ทางรถไฟเหนือ – ใต้ และยกระดับทางรถไฟ การเดินทางทางน้ำภายในประเทศและทางทะเลที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะในช่วง ค.ศ. 2015 รัฐบาลได้เริ่มดำเนินพัฒนาโครงการสนามบินนานาชาติลองแทง (Cảng hàng không quốc tế Long Thành) เฟส 1 อันเป็นสนามบินขนาดใหญ่พร้อมเมืองการบินในพื้นที่ภาคใต้ โดยในช่วง ค.ศ. 2001 -2010 เงินลงทุนเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีมูลค่าถึง 80 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือคิดเป็นประมาณ 9% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ และในช่วง ค.ศ. 2012-2016 เวียดนามมีตัวเลขการลงทุนในเติบโตในโครงสร้างพื้นฐานคิดเป็น 11 % ต่อปี ตลอดจน ค.ศ. 2017 เวียดนามยังคงเป็นประเทศลำดับต้น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใช้เงินลงทุนเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานคิดเป็น 5.7% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (Cổng Thông tin Điện tử Bộ Tài chính, 2017, 22 tháng 9; Cổng Thông tin Điện tử Bộ Tài chính, 2012, 17 tháng 1; The Standard, 2565, 7 ตุลาคม)

นอกจากนี้ รัฐยังได้ผ่านและปรับปรุงกฎหมายธุรกิจโดยกฎหมายต่าง ๆ ในช่วง ค.ศ. 2000 จนถึง ค.ศ. 2005 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ธุรกิจเอกชนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นไปที่การสร้างบรรยากาศของการลงทุนโดยเฉพาะการพัฒนาประเด็นกรรมสิทธิ์ของอุตสาหกรรมเอกชน ส่งผลให้จำนวนอุตสาหกรรมเอกชนใหม่ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่า 160,000 แห่งในช่วง ค.ศ. 2000 - 2005 คิดเป็น 5 เท่าของ ค.ศ. 1990 และดึงดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศได้ 232 ล้านล้านเวียดนามดง

2.3.3 การเลือกคัดเลือพื้นที่และอุตสาหกรรมเป้าหมายในการกำหนดทิศทาง ส่งเสริมอุตสาหกรรม ในด้านการคัดเลือกพื้นที่ รัฐบาลได้ประกาศพื้นที่ภูมิภาคเศรษฐกิจสำคัญเพิ่มเติมใน ค.ศ. 2004 ซึ่งบรรจุไว้ในแผนแนวทางหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ภูมิภาคเศรษฐกิจสำคัญจนถึง ค.ศ. 2010 และวิสัยทัศน์ถึง ค.ศ. 2020 โดยให้เพิ่มเติมอีก 7 จังหวัด (จากเดิม 13 จังหวัด/นคร รวมทั้งสิ้น 20 จังหวัด/นคร) และให้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงรวม 4 จังหวัด/นคร ในปี ค.ศ. 2009¹²

12 ได้แก่ I ภูมิภาคเศรษฐกิจสำคัญภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัด ห่าเต๋ย (Hà Tây) หวีญฟุก (Vinh Phúc) บั๊กนิง (Bắc Ninh) II ภูมิภาคเศรษฐกิจสำคัญภาคกลาง ได้แก่ บั๊ญตัญ (Binh Định) และ III ภูมิภาคเศรษฐกิจสำคัญภาคใต้ ได้แก่ เตียนนิง (Tây Ninh) บิ่งเฟือง (Binh Phước) ล็องอาน (Long An)

(รวมทั้งสิ้น 24 นคร/จังหวัด) (Cổng Thông tin Điện tử Chính phủ, 2021, 1 tháng 7)

หลังจากนั้นใน ค.ศ. 2006 รัฐก็ได้อนุมัติ “แผนพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในเวียดนามถึง ค.ศ. 2015 และกำหนดวิสัยทัศน์ถึง ค.ศ. 2020 (Quyết Định về Việc Phê Duyệt Quy Hoạch Phát Triển Các Khu Công Nghiệp Ở Việt Nam Đến Năm 2015 Và Định Hướng Đến Năm 2020)” เพื่อขยายพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม รวมทั้งผ่านแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเวียดนามแบ่งตามพื้นที่จนถึง ค.ศ. 2010 วิสัยทัศน์ถึง ค.ศ. 2020 (Quy hoạch tổng thể phát triển các ngành công nghiệp Việt Nam theo các vùng lãnh thổ đến năm 2010, tầm nhìn đến năm 2020) โดยภายใต้แนวนโยบายและแผนพัฒนาดังกล่าวได้รู้ได้กำหนดสาขาอุตสาหกรรมเป้าหมายของพื้นที่ 6 กลุ่มจังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้ (โปรดดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สาขาอุตสาหกรรมเป้าหมายและพื้นที่กลุ่มจังหวัด

กลุ่มจังหวัด	สาขาอุตสาหกรรมเป้าหมาย	พื้นที่จังหวัด
พื้นที่กลุ่มที่ 1 14 จังหวัด	มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเขื่อนพลังน้ำ การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ การใช้ประโยชน์และการแปรรูปแร่ธาตุ สารเคมี ปุ๋ย การถลุงโลหะ ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง อุตสาหกรรมเครื่องจักรการเกษตรและอุตสาหกรรมแปรรูป	บั๊กกั้น (Bắc Kạn) บักซาง (Bắc Giang) กาวบิ่ง (Cao Bằng) เตียนเบียน (Điện Biên) หัวบิ่งญ (Hòa Bình) ห่าซาง (Hà Giang) ดายเจี๋ย (Lai Châu) หล่งเซิน (Lạng Sơn) หล่าวกาว (Lào Cai) ฟู่เถาะ (Phủ Thọ) เซินลา (Sơn La) ท้ายเวียน (Thái Nguyên) เตียนกวาง (Tuyên Quang) เวียนม่าย (Yên Bái)
พื้นที่กลุ่มที่ 2 14 จังหวัด	มุ่งเน้นไปการพัฒนาวิศวกรรมเครื่องกล โรงไฟฟ้าระบบกำลังความร้อน การพัฒนาอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ อุตสาหกรรมสารเคมี อุตสาหกรรมถลุงโลหะ การใช้ประโยชน์และการแปรรูปแร่ธาตุ ผลิตภัณฑ์ก่อสร้าง อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมรองเท้าเพื่อการส่งออก อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร การป่าไม้ การประมง	นิงบิญ (Bắc Ninh) ฟ่านบิเย่ (Hà Nội) ฟ่านติญ (Hà Tĩnh) หายเซียง (Hải Dương) ฟ่ายผ่อง (Hải Phòng) ฟ่านาม (Hà Nam) ฮึงเซียน (Hưng Yên) นามดิญ (Nam Định) นิงบิญ (Ninh Bình) ทะเงชาน (Nghệ An) กว่างนิงญ (Quảng Ninh) ท้ายมิงญ (Thái Bình) ฟินญูว้า (Thanh Hóa) หวิญฟุก (Vinh Phúc)
พื้นที่กลุ่มที่ 3 10 จังหวัด	มุ่งเน้นไปการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร ป่าไม้ ประมง อุตสาหกรรมกลั่นน้ำมัน เครื่องจักรกลอุตสาหกรรมก่อสร้าง อุตสาหกรรมการผลิตผ้า อุตสาหกรรมรองเท้า อุตสาหกรรมอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	บิญติญ (Binh Định) ด่านห์ (Đà Nẵng) คังหว่า (Khánh Hòa) นินญ่วน (Ninh Thuận) ฟู่เซียน (Phước Yên) กว่างบิญ (Quảng Bình) กว่างนาม (Quảng Nam) กว่างหยาญ (Quảng Ngãi) กว่างจิ (Quảng Trị) เตียนเทียนหวี (Thừa Thiên-Huế)
พื้นที่กลุ่มที่ 4 4 จังหวัด	มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเขื่อนพลังน้ำ อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ และการขุดค้น การแปรรูปแร่	ดักลัก (Đắk Lắk) ดักนัม (Đắk Nông) ซาลาย (Gia Lai) กอนตูม (Kon Tum)
พื้นที่กลุ่มที่ 5 8 จังหวัด	มุ่งเน้นไปการพัฒนาอุตสาหกรรมขุดค้นและแปรรูปเชื้อเพลิง ไฟฟ้าอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ ประมง โดยเดอะอุตสาหกรรมเครื่องจักรกล เครื่องใช้ไฟฟ้า อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ อุตสาหกรรมเคมี แก๊สเคมี การพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ รองเท้าหนังจากฟางเพื่อการส่งออก การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยใช้เทคโนโลยีขั้นสูง พัฒนาผลิตภัณฑ์อัจฉริยะ	บาเล็ช-หวางด่า (Bà Rịa-Vũng Tàu) บิญเซียง (Binh Duong) บิญเตี๋ย (Binh Phước) บิญฟ่วน (Binh Thuận) ด่งนาญ (Đồng Nai) เลมด่ง (Lâm Đồng) โฟชีมิงญ (Hố Chí Minh) เตียนมิงญ (Tây Ninh)
พื้นที่กลุ่มที่ 6 13 จังหวัด	มุ่งเน้นไปการพัฒนาอุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ ประมงเพื่อการส่งออก สาขาอุตสาหกรรมที่ใช้กิจกรรมชาติ วิศวกรรมเครื่องกลเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุตสาหกรรมมายหลังการเก็บเกี่ยวและการเก็บรักษา อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตร การป่าไม้ การประมง การสกัดการต่อเรือ	อานซาง (An Giang) บักเล็ช (Bắc Liêu) เบ็นจาง (Bến Tre) เกิ่นเทอ (Cần Thơ) ด่งท๊าป (Đồng Tháp) เทีหซาง (Hậu Giang) เตียนซาง (Kiên Giang) ลีซซอาน (Long An) ก่าเมา (Cà Mau) ซ็อกจิ่ง (Sóc Trăng) เตียนซาง (Tiền Giang) จั่ววิญ (Trà Vinh) หวิญฟุก (Vĩnh Long)

ที่มา: ผู้เขียนสรุปจากแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมเวียดนามแบ่งตามพื้นที่จนถึง

ค.ศ. 2010 วิสัยทัศน์ถึงปี ค.ศ. 2020

ก่อนที่ในปี ค.ศ. 2009 จะมีมติให้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจที่สำคัญในภูมิภาคสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง รวม 4 นคร/จังหวัด ได้แก่ เกิ่นเทอ (Cần Thơ) อานซาง (An Giang) เกียนซาง (Kiên Giang) และ ก่าเมา (Cà Mau)

ในช่วงนี้เองที่รัฐบาลได้เริ่มก่อตั้งโครงการนิคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง (khu công nghiệp công nghệ cao) และเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (khu kinh tế cửa khẩu) โดยใน ค.ศ.1998 ได้เกิดนิคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงแห่งแรก ได้แก่ นิคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงหว่าลาค (Khu CNC Hòa Lạc) ที่ท่าโหน่ย ตามมาด้วยนิคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงนครโฮจิมินห์ (Khu CNC TP. Hồ Chí Minh) ในค.ศ. 2002 และนิคมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงนครด่าหนั่ง (Khu CNC TP. Đà Nẵng) ใน ค.ศ. 2010

ตามมาด้วยการโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดน ได้แก่ เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนม้งก่าย (Móng Cái) ถือเป็นโครงการแรกที่เริ่มทดลองใน ค.ศ. 1996 และเริ่มดำเนินการ เมื่อ 1 มิถุนายน ค.ศ. 2012 ก่อนที่จะจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอีก 2 แห่ง ได้แก่ ที่มีกอบาย (Mộc Bài) และลาวบาว (Lao Bảo) ใน ค.ศ. 1998 (Nguyễn Đình Chúc, Trần Duy Đông, et al, 2020, pp. 126-133) หลังจากนั้นใน ค.ศ. 2013 เป็นต้นมาจึงเริ่มมีการขยายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีและหน่วยงานท้องถิ่น จนปัจจุบันเวียดนามมีเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจำนวน 30 แห่งตั้งอยู่ตามจังหวัดชายแดนต่าง ๆ (Minh Tiến, 2022, 1 tháng 11)

นอกจากนี้ รัฐยังได้ผ่านนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ (đặc khu kinh tế) ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 5 ปี ค.ศ. 2016-2020 (Kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội 5 năm 2016 – 2020) ในพื้นที่เวินโตน (Vân Đồn) ของจังหวัดกว๋างนิง (Quảng Ninh) พื้นที่บักเวินฟอง (Bắc Vân Phong) ของจังหวัดคั้ญหว่า (Khánh Hòa) และเกาะฟู๊ควัก (Phú Quốc)¹³ ของจังหวัดเกียนซาง (Kiên Giang) เพื่อดึงดูดการลงทุนที่มีคุณภาพจากต่างประเทศโดยเฉพาะในสาขาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ การท่องเที่ยว การเกษตรใช้เทคโนโลยีขั้นสูง

จากแนวนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เกิดการขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรมตั้งแต่ ค.ศ. 2004 เป็นต้นมาจนถึง ค.ศ. 2017 มีนิคมอุตสาหกรรมใหม่ที่ได้รับการจัดตั้งจำนวน 233 แห่ง รวมทั้งสิ้นใน ค.ศ. 2017 เวียดนามมีนิคมอุตสาหกรรม 327 แห่ง และจนถึงปี ค.ศ. 2020 เวียดนามมีนิคมอุตสาหกรรมและเขตแปรรูปส่งออกทั้งสิ้นจำนวน 381 แห่ง มีพื้นที่รวม 114,000 เฮกตาร์ โดยได้รับการจัดสรรที่ดินและนำไปใช้ประโยชน์ 90,800 เฮกตาร์ เพิ่มขึ้น 18,800 เฮกตาร์เมื่อเทียบกับพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมใน ค.ศ. 2010 ในจำนวนนิคมอุตสาหกรรมและเขตแปรรูปส่งออกทั้งสิ้น 381 แห่งมีการดำเนินกิจการจำนวน 331 แห่ง คิดเป็น 87% ของนิคมอุตสาหกรรมและเขตแปรรูปส่งออกทั้งหมด (Industrialvietnam.net, 2023, 9 tháng 11)

2.3.4 การบูรณาการตัวเองเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกอย่างเข้มข้นมากขึ้น โดยแนวนโยบายดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาเงินช่วยเหลือในด้านการสร้างโครงสร้าง

13 ในปัจจุบัน รัฐได้ชะลอการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดฟู๊ควัก เนื่องจากมีการชุมนุมประท้วงต่อต้านจากประชาชนที่ไม่เห็นด้วยส่งผลให้รัฐต้องการหยุดการดำเนินการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชั่วคราว

พื้นฐานและดึงดูดเงินลงทุนและการเข้าถึงตลาดสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกต่างประเทศ มติการประชุมสมัชชาพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนามครั้งที่ 10 (Đại hội Đảng Cộng sản Việt Nam lần thứ X) จัดขึ้นวันที่ 18 - 25 เมษายน ค.ศ. 2006 ณ นครท่าใหญ่ มีมติให้การเข้าร่วมการร่วมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเป็นข้อกำหนดที่จำเป็นต้องดำเนินการในเชิงรุก เวียดนามได้เข้าสู่การเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกอย่างเป็นทางการในวันที่ 11 มกราคม ค.ศ. 2006 โดยภายหลังการเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลก เวียดนามได้แก้ไขนโยบายเพื่อดึงดูดการลงทุนระหว่างประเทศและเงินช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่งผลให้ในช่วงปี ค.ศ. 1993-2004 เวียดนามสามารถแสวงหาเงินความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นทางการ (official development assistance: ODA) มีมูลค่าสูงถึง 28.82 พันล้านดอลลาร์สหรัฐซึ่งทุนเป็นการลงทุนจริงอยู่ 24.107 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ตัวเลขการลงทุนทางตรงจากต่างประเทศ (foreign direct investment: FDI) ในช่วงปี ค.ศ. 2001 - 2010 เวียดนามได้อนุมัติโครงการลงทุนต่างประเทศ 10,468 โครงการเพิ่มขึ้น 3.3 เท่าหากเปรียบเทียบกับช่วงปี ค.ศ. 1991 - 2000 รวมทั้งเงินลงทุนจดทะเบียนต่างชาติ 168.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐซึ่งเพิ่มขึ้น 3.8 เท่าหากเปรียบเทียบกับช่วงปี ค.ศ. 1991 - 2000 โดยมีจำนวนเงินลงทุนจริงในช่วงปี ค.ศ. 2001 - 2010 จำนวน 58.8 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ (Bộ Công Thương (MOIT), n.d. b; Bộ Công Thương (MOIT), n.d. c)

โดยเวียดนามมีการขยายความร่วมมือ เข้าร่วมกลุ่มความร่วมมือระหว่างประเทศและการลงนามข้อตกลงเขตการค้าเสรีต่าง ๆ อาทิ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบพหุภาคีกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สหภาพยุโรป (EVFTA) ข้อตกลงความครอบคลุมและความก้าวหน้าเพื่อหุ้นส่วนทางการค้าภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (CPTPP) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบทวิภาคีกับประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร (UKVFTA) เป็นต้น¹⁴ การปรับเปลี่ยนดังกล่าวส่งผลให้การส่งออกมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว อัตราการเติบโตของการส่งออกเฉลี่ยในช่วง ค.ศ. 2001-2005 อยู่ที่ร้อยละ 17.9 ในช่วง ค.ศ. 2006-2010 อยู่ที่ร้อยละ 18.27 และในช่วง ค.ศ. 2011-2015 อยู่ที่ประมาณร้อยละ 17.96 โดยเฉพาะการส่งออกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 72.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2010 เพิ่มขึ้นเป็น 282 พันล้านดอลลาร์สหรัฐใน ค.ศ. 2020 อัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 14% ต่อปี ดุลการชำระเงินเกินดุลส่งผลให้ทุนสำรองเงินตราต่างประเทศเพิ่มขึ้นจาก 12.4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2010 เป็น 28 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2015 และเพิ่มขึ้น 100 พันล้านดอลลาร์สหรัฐในปี ค.ศ. 2020 (Trung tâm Tư liệu và Dịch vụ Thống kê - Tổng Cục Thống kê, 2022; 16)

14 ปัจจุบัน กันยายน ค.ศ. 2023 เวียดนามมีการลงนามการค้าเสรีที่มีผลแล้วทั้งสิ้น 16 ฉบับ และอยู่ในช่วงของการดำเนินการเจรจาอีก 3 ฉบับ

บทสรุปและวิเคราะห์บทบาทรัฐกับการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมของประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง

หากพิจารณาเงื่อนไขการเศรษฐกิจพัฒนาอุตสาหกรรมก่อนการรวมประเทศใน ค.ศ. 1976 จะพบว่าเวียดนามก่อนมีการรวมประเทศนั้นมีลักษณะของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาประเทศมหาอำนาจในการสนับสนุนการผลิตและนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรม เนื่องจากประเทศตกอยู่ภายใต้สภาวะสงครามทำให้ไม่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมได้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาอุตสาหกรรมเริ่มมีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมภายหลังรวมประเทศแล้ว โดยเวียดนามได้ใช้ระบบเศรษฐกิจวางแผนส่วนกลางและตัวแบบการพัฒนาอุตสาหกรรมตามตัวแบบสหภาพโซเวียตที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักเป็นหลัก อันเป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวทางสังคมนิยมภายใต้การให้ความช่วยเหลือของประเทศมหาอำนาจสังคมนิยม

โดยตั้งแต่ ค.ศ. 1976 จนถึง ค.ศ. 1986 รัฐเป็นผู้มีบทบาทหลักและกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการทำสถานประกอบการอุตสาหกรรมที่เป็นของนายทุนต่าง ๆ ให้มาเป็นของรัฐและรัฐทำหน้าที่พัฒนาอุตสาหกรรม ได้แก่ การเป็นเจ้าของหน่วยการผลิต ผลิตสินค้า จัดหาสินค้าทุน กำหนดการกระจายสินค้าแทนตลาด และนำเข้าเทคโนโลยีการผลิตจากต่างประเทศ โดยใช้ยุทธศาสตร์แบบทดแทนการนำเข้าเป็นหลัก แต่ด้วยปัจจัยภายในประเทศส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในรูปแบบดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ประกอบกับปัจจัยภายนอกการขยายตัวของระบบทุนนิยมโลกหลังสงครามเย็นส่งผลให้เวียดนามทำการปฏิรูปประเทศใน ค.ศ. 1986 ภายใต้ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมผสมผสานระบบตลาดรัฐบาลค่อย ๆ นำระบบตลาดเข้ามาและเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจากการวางแผนส่วนกลางมาสู่การผลิตอุตสาหกรรมแบบตลาด

ภายหลังการปฏิรูป ค.ศ. 1986 เป็นต้นมาจนถึง ค.ศ. 2020 ยุทธศาสตร์การทำให้เป็นอุตสาหกรรมและความทันสมัยเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่ ค.ศ. 1991 แทนที่การพัฒนาอุตสาหกรรมแบบสังคมนิยมแบบเดิม รัฐได้ปรับเปลี่ยนบทบาทตัวเองจากเดิมภายใต้ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่รัฐมีบทบาทนำทางเศรษฐกิจไปสู่บทบาทการเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการลงทุน กล่าวคือภายใต้การผลิตอุตสาหกรรมแบบระบบตลาดรัฐลดบทบาทในการผลิตภาคอุตสาหกรรมของตนเองด้วยการแปรรูปรัฐวิสาหกิจและส่งเสริมให้เอกชนและทุนต่างชาติทำการผลิต พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ส่วนรัฐหันมาทำหน้าที่ในการวางแผนชี้แนะการสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ควบคุมสาขาเศรษฐกิจที่เกี่ยวกับความมั่นคง รวมทั้งแทรกแซงตลาดในกรณีที่เกิดตลาดมีปัญหา

โดยหลัง ค.ศ. 1991 รัฐบาลเวียดนามหันมาเน้นที่การสร้างความเร็วเติบโตทางเศรษฐกิจด้วยการสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อส่งออกภายใต้ยุทธศาสตร์การเติบโตแบบไม่สมดุล (unbalanced growth) อันเป็นยุทธศาสตร์ที่เชื่อว่าทรัพยากรของประเทศกำลังพัฒนา มีอยู่อย่างจำกัด ดังนั้นรัฐจึงควรทุ่มเททรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปที่การพัฒนาการสร้างโครงสร้าง

พื้นฐานทางเศรษฐกิจมากกว่าที่จะดำเนินการผลิตสินค้าอุตสาหกรรม เพื่อเป็นการลดภาระของรัฐในทางเศรษฐกิจและปล่อยให้เป็นที่ที่การลงทุนการผลิตเป็นของเอกชนและทุนข้ามชาติ และโดยเฉพาะรัฐมีหน้าที่ในการวางแผนเลือกพัฒนาสาขาอุตสาหกรรมและพื้นที่ที่มีศักยภาพเพื่อสร้างความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ รัฐได้คัดเลือกพื้นที่เพื่อสร้างนิคมอุตสาหกรรมและสนับสนุนสาขาอุตสาหกรรมเป้าหมาย พร้อมกับสร้างกลไกเพื่อสนับสนุนการลงทุน เช่น การปฏิรูปกฎหมายกฎระเบียบ ลดขั้นตอนการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้เป็นแกนนำของการสร้างสังคมที่ทันสมัยส่งเสริมเศรษฐกิจนอกภาครัฐให้ขยายตัว

พร้อมกันนั้นก็ได้บูรณาการตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของทุนนิยมโลกเพื่อแสวงหาความช่วยเหลือจากต่างประเทศทั้งรูปแบบของการให้เปล่าและการให้แบบมีเงื่อนไขผูกพันใช้ประโยชน์จากการแบ่งงานการทำงานระหว่างประเทศ ส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแหล่งทุน แสวงหาตลาดในการส่งออกและนำเข้าสินค้า การถ่ายโอนเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการผลิต ตลอดจนการเข้าเป็นสมาชิกสมาคมหรือการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในระดับต่าง ๆ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มทุนต่างประเทศที่ลงทุนในเวียดนาม

ผลจากการพัฒนาอุตสาหกรรมเศรษฐกิจภายใต้แนวนโยบาย “การทำให้เป็นอุตสาหกรรมและทันสมัย” ดังกล่าวนอกจากจะมีส่วนทำให้ตัวเลขเศรษฐกิจในระดับมหภาคเติบโตขึ้นอย่างมากแล้วยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของเวียดนาม โดยตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศในภาคเกษตรลดน้อยลงในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีบทบาทสำคัญมากขึ้น หากเปรียบเทียบสถิติใน ค.ศ. 1990 ภาคการเกษตรถือเป็นภาคเศรษฐกิจหลักที่มีสัดส่วนตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศอยู่ที่ 37.74 % ส่วนอีก 38.59 เป็นภาคบริการ ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมและการก่อสร้างมีสัดส่วนอยู่เพียง 23.67 % เท่านั้น (Cộng Văn Di, 2008, p. 40) ขณะที่ ค.ศ. 2020 ตัวเลขผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศของภาคการอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นและมีสัดส่วนอยู่ที่ 33.72 % และภาคการบริการคิดเป็น 41.63% ส่วนภาคการเกษตรมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือเพียง 14.85 % เท่านั้น¹⁵ (Hạnh Nguyễn, 2020)

15 ผลิตภัณฑ์มวลรวมที่หักภาษี 9.8 % มาจากภาษีสินค้าหักเงินอุดหนุนสินค้า (product taxes less subsidies on products)

บรรณานุกรม

- เขียน อีระวิทย์. (2542). **เวียดนาม : สังคม เศรษฐกิจ ความมั่นคง การเมือง และการต่างประเทศ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ.
- จิรายุทธ์ สีม่วง และภัตตรา บุญฤทธิ. (2565). สภาวะอาณานิคมภายในของเวียดนามสมัยอาณานิคมฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1885 - 1939: บทวิเคราะห์จากทฤษฎีพึ่งพิงพึ่งพาของอังเดร กูว์นเดอร์ แฟรงค์. **วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา** 10 (1), 30-54.
- เดอะสแตนด์สตาร์. (2565, 7 ตุลาคม). **KEY MESSAGES #46: เศรษฐกิจเวียดนามโตแรงแซงไทย ขึ้นแท่นว่าที่เสือตัวใหม่แห่งเอเชีย**. เข้าถึงวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2566 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=8iJBplfFres>.
- ธัญญาทิพย์ ศรีพนา. (2541). **แนวโน้มการลงทุนของญี่ปุ่นและกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์เดช วิชิตสรสาร. (2521). **ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับสหภาพโซเวียต: ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของเวียดนามที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งสอง (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุด จอนเจดสิน. (2544). **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Tuan, N. A., Thang, P. H. & Hua, H. V. (1994). **Foreign Investment in Vietnam: Juridical Bases – Present State – Opportunity – Prospective**. Hanoi: The Gioi.
- Rowley, K. & Evans, G. (1990). **Red Brotherhood at War Vietnam Cambodia and Laos Since 1975**. New York: Verso Books.
- World Bank. (2015). **GDP growth (annual %) – Vietnam**. Retrieved 20 December 2022, from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=VN>
- Bộ Công Thương (MOIT). (2022). **Công nghiệp hóa ở Việt Nam và quá trình phát triển kinh tế xã hội**. Truy cập ngày 1 tháng 12 năm 2023, từ <https://moit.gov.vn/tin-tuc/phat-trien-cong-nghiep/cong-nghiep-hoa-o-viet-nam-va-qua-trinh-phat-trien-kinh-te-xa-hoi.html>
- Bộ Công Thương (MOIT). (n.d. a). **Các Thời Kỳ Phát Triển Giai Đoạn 1975 – 1985**. Truy cập ngày 1 tháng 11 năm 2016, từ <https://bit.ly/3boqsnK>
- Bộ Công Thương (MOIT). (n.d. b). **Các Thời Kỳ Phát Triển: Giai Đoạn 1986 – 2006**.

- Truy cập ngày 1 tháng 11 năm 2016, <https://bit.ly/2Swf75E>
- Bộ Công Thương (MOIT). (n.d. c). **Các Thời Kỳ Phát Triển: Giai đoạn 1996 – 2001.** Truy cập ngày 1 tháng 11 năm 2016, <https://bit.ly/2OKfdp1>
- Cổng Thông tin Điện tử Bộ Tài chính. (2017, 22 tháng 9). **Việt Nam đang dẫn đầu Đông Nam Á về chi tiêu cho phát triển hạ tầng.** Truy cập, ngày 2 tháng 11 năm 2023, từ https://mof.gov.vn/webcenter/portal/ttpltc/pages_r/chi-tiet-tin-ttpltc?dDocName=MOFUCM111478
- Cổng Thông tin Điện tử Bộ Tài chính chính. (2012, 17 tháng 1). **Đổi mới đầu tư phát triển cơ sở hạ tầng.** Truy cập ngày 2 tháng 11 năm 2023, từ https://mof.gov.vn/webcenter/portal/vclvcstc/pages_r/chi-tiet-tin?dDocName=BTC264316
- Cổng Thông tin Điện tử Chính phủ. (2003). **Nghị quyết Hội nghị lần thứ ba Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa IX về tiếp tục sắp xếp, đổi mới, phát triển và nâng cao hiệu quả doanh nghiệp nhà nước.** Truy cập ngày 2 tháng 11 năm 2023, từ <https://shorturl.asia/Uhe5X>.
- Cổng Thông tin Điện tử Chính phủ. (2021, 1 tháng 7). **Tổng quan về quá trình hình thành các vùng kinh tế trọng điểm.** Truy cập ngày 20 tháng 12 năm 2023, từ <http://chinhphu.vn/portal/page/portal/chinhphu/noidungvungkinhtetrongdiemquocgia?articleId=10000721>
- Công Văn Đi. (2008). **Chuyển dịch cơ cấu kinh tế Việt Nam.** Tạp chí Nghiên cứu Kinh tế 336, 40-45.
- Đặng Phong. (2008). **Tư duy Kinh tế Việt Nam-Chặng đường Gian nan và Ngoạn mục 1975-1989.** Hà Nội: Nhà xuất bản Tri thức.
- Đặng Phong. (2004). **Kinh tế Miền Nam Việt Nam: Thời kỳ 1955-1975** Hà Nội: Nhà xuất bản Khoa học Xã hội.
- Đặng Phong. (1991). **21 Năm Viện trợ Mỹ ở Việt Nam.** Hà Nội: Nhà xuất bản Viện Nghiên cứu Khoa học
- Hạnh Nguyễn. (2020). **GDP của Việt Nam tăng 2,91%, thuộc nhóm tăng trưởng cao nhất thế giới.** Truy cập ngày 12 tháng 12 năm 2023, từ https://mof.gov.vn/webcenter/portal/vclvcstc/pages_r/chi-tiet-tin?dDocName=MOFUCM187987
- Hồ Trung Nghĩa. (2015). **Liên Xô Đã Giúp Việt Nam Cho Đến Khi “Lục kiệt” Như Thế nào?** Truy cập ngày 12 tháng 12 năm 2023, từ <https://infonet.vietnamnet.vn/lien-xo-da-giup-viet-nam-cho-den-khi-luc-kiet-nhu-the-nao->

post194380.info

Industrialvietnam.net. (2023, 9 tháng 11). **Số lượng và phân bố các khu công nghiệp ở Việt Nam sẽ như thế nào trong 10 năm tới**. Truy cập ngày 23 tháng 12 năm 2023, từ <https://industrialvietnam.net/tin-tuc/d373/so-luong-va-phan-bo-cac-khu-cong-nghiep-o-viet-nam-se-nhu-the-nao-trong-nam-toi/>

Minh Ngọc. (2014). **Cơ cấu Thành phần Kinh tế Sau 30 Năm Đổi mới**. Truy cập ngày 2 tháng 11 năm 2023, từ <http://baochinhphu.vn/Utilities/PrintView.aspx?distributionid=208182>.

Minh Tiến. (2022, 1 tháng 11). **Địa phương có khu kinh tế cửa khẩu lớn nhất cả nước**. Truy cập ngày 2 tháng 11 năm 2023, từ <https://cafef.vn/dia-phuong-co-khu-kinh-te-cua-khau-lon-nhat-ca-nuoc-20221101135454993.chn>

Nguyễn Đình Chúc, Trần Duy Đông, Bùi Việt Cường, Trần Minh, Nguyễn Thị Thực, Trịnh Thị Tuyết Dung, Phan Thị Song Hương, Nguyễn Hồng Anh. (2020). **Phát Triển Khu Công Nghiệp Ở Việt Nam Theo Lý Thuyết Sinh Thái Học Công Nghiệp**. Hà Nội: Nhà xuất bản Khoa học xã hội.

Nguyễn Huy. (1972). **Hiện tình kinh tế Việt Nam – Quyển I**. Hà Nội: NXB: Lửa Thiêng.

Nguyễn Mai. (2017). **30 Năm Đầu tư Nước ngoài: Nhìn lại Để hướng**. Truy cập ngày 2 tháng 11 năm 2023, từ <https://viettimes.vn/30-nam-dau-tu-nuoc-ngoai-nhin-lai-de-huong-toi-105064.html>

Trâm Anh. (2023, 4 tháng 10). **Có 21% doanh nghiệp nhà nước nắm giữ trên 50% vốn lữ kế gần 70 nghìn tỷ**. Truy cập ngày 1 tháng 11 năm 2023, từ <https://vneconomy.vn/co-21-doanh-nghiep-nha-nuoc-nam-giu-tren-50-von-lo-luy-ke-gan-70-nghin-ty-dong.htm>

Trung tâm Tư liệu và Dịch vụ Thống kê - Tổng Cục Thống kê. (2022). **Các Báo cáo Phân Tích và Dự báo Thống kê Năm 2021**. Hà Nội: Trung tâm Tư liệu và Dịch vụ Thống kê - Tổng Cục Thống kê.

Trung tâm Tư liệu và Dịch vụ Thống kê - Tổng Cục Thống kê. (2011). **Cơ cấu tổng sản phẩm trong nước theo giá thực tế phân theo thành phần kinh tế và phân theo ngành kinh tế**. Truy cập ngày 11 tháng 6 năm 2016, từ <https://www.gso.gov.vn/default.aspx?tabid=388&idmid=3&ItemID=12958>

พัฒนาการของเมือง และคนจนเมือง ในจังหวัดชลบุรี

ธนิต โตอดิเทพย์*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองและการเกิดขึ้นของคนจนเมืองในจังหวัดชลบุรี โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาหาข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า สถานะของเมืองมีลักษณะเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าชายทะเลที่เชื่อมโยงอยู่กับเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณตอนในพื้นที่ราบลุ่มทำการผลิตทางด้านเกษตรกรรม การพัฒนาทางด้านโครงสร้างโดยเฉพาะถนนสุขุมวิท และการนโยบายการพัฒนาจากรัฐ ทำให้เมืองเกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วพร้อมกับการเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามาจากต่างถิ่นเพื่อเข้ามาแสวงหาโอกาสทางด้านเศรษฐกิจในเมืองหรือเรียกว่า “คนจนเมือง” มีรายได้ที่ไม่สูงมากพักอาศัยอยู่ใกล้แหล่งงานที่มีราคาถูกชุมชนแออัด หรือพื้นที่ที่นายจ้างจัดสรรให้ มีคุณภาพชีวิตที่ค่อนข้างต่ำ โอกาสที่จะปลดปล่อยตัวเองออกสู่ความยากจนเป็นได้ค่อนข้างยาก

คำสำคัญ: พัฒนาการของเมือง, เมือง, คนจนเมือง, ชลบุรี

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

E-mail: tanit@buu.ac.th. โทร 038-102339

Urbanization and Urban poor in Chonburi Province.

Tanit Toaditthep*

Abstract

This research aims to study the development of the city and the emergence of “urban poor” in Chonburi province. The qualitative research method was employed, utilizing data from documents and interviews. The study found that the city’s status is characterized as a central coastal trading hub connected to the inland agricultural production areas in the flat plains. Development in terms of infrastructure, especially Sukhumvit Road, and development policies from the government have led to rapid urban expansion, along with the migration of people from different regions seeking economic opportunities in the city, known as “urban poor.” These individuals have relatively low incomes, reside close to densely populated work areas with low-cost housing, or areas allocated by employers. Their quality of life is relatively low, and the opportunity to break free from poverty is hardest.

Keyword: Urbanization, Urban, Urban poor, Chonburi

* Assistant Professor, Department of Thai Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University,
E-mail: tanit@buu.ac.th. Tel. 038-102339

บทนำ

ปรากฏการณ์ของ “กระบวนการกลายเป็นเมือง” ในชลบุรีมีลักษณะเป็นเมืองทางการค้าชายทะเล การเกิดขึ้นของถนนสุขุมวิทและถนนสายย่อยในยุคของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเข้ามาของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Project) ในทศวรรษที่ 2530 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ใกล้เคียงกับแนวนโยบายการพัฒนาสู่เมืองท่องเที่ยวระดับภูมิภาค และการยกระดับการท่องเที่ยวสู่สากล ส่งผลให้เกิดลักษณะของ “เมือง” สามลักษณะ ได้แก่ หนึ่ง ชุมชนเมืองแบบผู้ประกอบการรายย่อยที่มีลักษณะเป็นผู้ผลิตเล็กอิสระ เช่น ร้านอาหาร ผู้ประกอบการหาบเร่แผงลอย ร้านเช่าห้วงยาง เป็นต้น สอง เมืองอุตสาหกรรมที่มีพลังผลิตขนาดใหญ่จำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมาก พื้นที่เหล่านี้จึงคราคร่ำไปด้วยผู้คนมากมายหลายตาอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาทั้งที่ตั้งหลักแหล่งถาวรหรือการเข้ามาแสวงหางานทำตามฤดูกาลเป็นแรงงานระดับล่าง ส่วนใหญ่เป็นประชากรแฝงถูกมองว่าเป็นปัญหาของท้องถิ่นและสังคม มีรายได้ค่อนข้างต่ำพักอาศัยอยู่ในห้องเช่าเพียงไม่กี่ตารางเมตร และมีคุณภาพชีวิตที่ไม่สู้ดีนัก สาม เมืองท่องเที่ยวระดับสากลมีรูปแบบการผลิตที่อยู่ในภาคการบริการการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์อยู่กับการเดินทางท่องเที่ยวของชาวต่างชาติมีการลงทุนประกอบการหลากหลายระดับทั้งที่มาจากภายในและภายนอกชุมชน แรงงานภาคบริการจะมาจากผู้คนต่างถิ่นที่โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาหางานทำ มีการเกิดขึ้นของอาชีพใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การเติบโตของเมืองหลักส่งผลให้ชุมชนรายรอบเริ่มขยายตัวกลายเป็นเมืองเพิ่มสูงขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนต่างถิ่นเข้าสู่เมือง การแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว คนจนเมืองเหล่านี้จำเป็นต้องพักอาศัยอยู่ตามห้องเช่าห้องแถว หรืออยู่ในชุมชนแออัดของเมืองราคาถูกที่ไม่ไกลจากแหล่งงานเพื่อลดภาระค่าใช้จ่าย “คนจนเมือง” เหล่านี้ต่างมีชีวิตที่สัมพันธ์อยู่กับเมืองอย่างแนบแน่น บทความนี้จะนำเสนอประเด็นของการเกิดขึ้นของเมืองและคนจนเมืองเพื่อชี้ให้เห็นถึงเมืองที่สัมพันธ์อยู่กับผู้คนตัวเล็กตัวน้อยในสังคมเมือง

การทบทวนวรรณกรรม

บทความวิจัยนี้ได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาชุมชนแออัดและคนจนเมืองในพื้นที่ภาคตะวันออก ผู้เขียนได้ทำการสังเคราะห์การศึกษาจำแนกตามวิธีการศึกษาและเนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มหนึ่ง การศึกษาการพัฒนาชุมชนเมือง ชุมชนแออัด และผู้มีรายได้น้อย เป็นการศึกษาตามแนวทางการพัฒนาชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ ที่มีมุมมองจากนักพัฒนาสังคม นักภูมิศาสตร์ หรือนักวางแผนเมือง พยายามอธิบายความเปลี่ยนแปลงจากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหน่วยงานของภาครัฐ ข้อมูลทางสถิติ เช่น รูปแบบการใช้ที่ดิน ข้อมูลทางด้านประชากร แล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาชุมชนซึ่งจะให้ความสำคัญเชิงกายภาพ โดยการศึกษาตามแนวทางนี้จะเห็นว่า ชุมชนแออัดเป็นชุมชนผู้มีรายได้น้อย มีฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มสอง

การศึกษาคุณภาพชีวิตแรงงานอุตสาหกรรม คนจนและคนด้อยโอกาสทางสังคม จะเป็นที่ยอมรับของนักวิชาการ การวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา มุมมองการเกิดขึ้นของชุมชนแออัดในภาคตะวันออกที่มีความหลากหลาย ผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์ออกตามประเด็น ได้แก่ ชุมชนแออัดเป็นรูปแบบของชุมชนใหม่ที่มาพร้อมกับการพัฒนาอุตสาหกรรม และการขยายตัวของกาท่องเที่ยว การเข้ามาของแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามาตั้งรกรากแสวงหางานทำในพื้นที่ของเมือง วัฒนธรรมเป็นไปตามแบบสมัยใหม่ ผู้คนมีความเป็นปัจเจกสูง และชุมชนแออัดในเมืองก็มักจากสร้างปัญหาหรือเป็นบ่อเกิดของปัญหาทางสังคม ชุมชนแบบใหม่ ได้แก่ ชุมชนเมืองในนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งประชากรส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากต่างถิ่นเข้ามาทำงานเป็นลูกจ้างอยู่ตามโรงงานอุตสาหกรรมมีสัดส่วนรายได้ไม่สัมพันธ์กับรายจ่ายที่พวกเขาต้องแบกความรับผิดชอบของครอบครัว ถูกมองว่าเป็นประชากรแฝงที่เข้ามาสร้างปัญหาให้กับท้องถิ่น และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานบางอย่างค่อนข้างจำกัด

ภายใต้บริบทของเมืองภาคตะวันออกก็ปรากฏกลุ่มคนจนและคนด้อยโอกาสทางสังคมโดยมี กลุ่มผู้ประกอบการเกษตรกร เช่น ชาวสวน ชาวไร่ ที่เริ่มได้รับผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรม และแรงงานทางการเกษตร หรือ “เกษตรกรรับจ้าง” ซึ่งเป็นแรงงานอพยพหลบหนีความยากจนมาจากพื้นที่อื่น ถูกกดค่าจ้างหรือถูกเอารัดเอาเปรียบการจ้างงานและไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐและส่งผลต่อการเข้าศึกษาของบุตรหลานที่ติดสอยห้อยตามกันมากับครอบครัว กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพอิสระรายย่อย เช่น มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ผู้ประกอบการอาชีพอิสระผู้ประกอบการรายย่อยหาตบทางแสน พวกเขาต่างเผชิญปัญหาร่วมกัน ได้แก่ ปัญหาทางเศรษฐกิจ (ความยากจน) ปัญหาที่อยู่อาศัย และการเข้าถึงสวัสดิการที่ค่อนข้างยากจนเห็นว่าการเข้าถึงสวัสดิการรัฐเป็นสิ่งเลื่อนลอย และกลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาสังคมซึ่งเป็นผู้ประกอบการอาชีพแบบใหม่ที่เติบโตมาพร้อมกับการขยายตัวของเมือง เช่น ผู้หญิงและผู้ขายบริการ กลุ่มนี้จะมีรายได้สูง แต่มีความรู้สึกที่ไม่มั่นคงต่ออาชีพการทำงานของตนเอง เป็นแรงงานผิดกฎหมายเข้าไม่ถึงสวัสดิการรัฐ ถูกเอารัดเอาเปรียบเนื่องจากไม่ได้ยอมรับและความคุ้มครองทางกฎหมาย ถูกมองว่าเป็นปัญหาทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมที่มีความเป็นเมืองสูง

กลุ่มการศึกษาชุมชนชายขอบของการพัฒนาซึ่งเห็นว่าชุมชนดั้งเดิมที่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรทางธรรมชาติถูกขบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออกรุกคืบเข้ามาทำลาย และผลักดันให้อยู่นอกแนวทางการพัฒนากระแสหลัก เริ่มต้นจากการเวนคืนที่ดินและการพรากสิทธิการใช้ทรัพยากรแทบทุกชนิด ออกจากมือของชุมชนดั้งเดิมจากการปิดล้อมชุมชนด้วยนิคมอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ สภาพแวดล้อมของชุมชนดั้งเดิมถูกทำลายลง พร้อมกับการเพิ่มปริมาณปัญหาทางสังคมที่ตามมาอีกจำนวนมาก เช่น ปัญหาน้ำเสีย การสูญเสียที่ดินที่ทำกิน ปัญหามลพิษ รายได้ที่ลดลง ชาวบ้านการถูกผลักดันให้ตกไปอยู่ชายขอบของกระบวนการพัฒนา จึงเริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนา

ดังนั้นการศึกษาชุมชนแออัดและคนจนเมืองในภาคตะวันออกส่วนใหญ่จะเห็นว่า “คนจน” “ชุมชนแออัด” “คนด้อยโอกาส” เป็นมุมมองที่มาจากคนภายนอกที่มองว่าคนกลุ่มนี้คือ

พลเมืองอีกชั้นหนึ่งในสังคมเมืองที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือเชิงสังคมและอีกมุมหนึ่งเห็นว่าชุมชนที่ผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงกลายเป็นชุมชนชายขอบของการพัฒนา ที่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่น ภาคเอกชน อุตสาหกรรม และหน่วยงานรัฐหลายระดับ การศึกษาวิจัยจำนวนไม่น้อยจึงพุ่งเป้าไปที่การพัฒนาอุตสาหกรรมทั้งที่เป็นกระแสหลักและแนววิพากษ์

วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการ คือ

1.) การศึกษาเอกสาร เอกสารที่จะใช้ในงานวิจัยครั้งนี้มี 2 ประเภท คือ เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ เช่น เอกสารเชิงสถิติทางราชการ เอกสารรายงานของท้องถิ่น เอกสารเผยแพร่โดยเจ้าของผลงานเป็นผู้บันทึกโดยตรง เป็นต้นและเอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์แล้วระดับหนึ่งและเพื่อช่วยให้วิเคราะห์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น หนังสือพิมพ์ บทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.) การสัมภาษณ์จะใช้แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured or Guided Interview) เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหลาย ๆ คนพร้อมกับการเก็บรวบรวมสาระการรับรู้โลกและประสบการณ์ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างนั้น จะมุ่งรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของการศึกษาโดยการเข้าไปหาข้อมูลในพื้นที่ ร่วมกับการเก็บข้อมูลจากกลุ่มคนจนเมือง เพื่อนำข้อมูลจากพื้นมานำเสนอในรูปแบบของการสังเคราะห์เพื่อยกระดับการอธิบายและสร้างข้อสรุปเชิงแนวคิดเพื่ออธิบายเฉพาะพื้นที่การวิจัย

การตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บรวบรวม เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) และวิธีวิทยาการในการวิเคราะห์ข้อมูล และการวิเคราะห์ผ่านแนวคิด “สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในเมือง” (The right to the city) สายมาร์กซิสม์ (Marxism) ที่ให้ความสนใจเรื่องเมืองเชิงวิพากษ์ เห็นว่าโครงสร้างที่อาศัยอยู่ในเมืองนั้นมีความหลากหลาย จึงมีความต้องการและผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน แต่บริบทของเมืองนั้นภาคธุรกิจเป็นภาคส่วนที่มีสิทธิและมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายการพัฒนาเมืองเพื่อแสวงหากำไรจากการพัฒนาเมืองมากกว่าภาคส่วนอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนเมืองและคนชายขอบของเมืองถูกกีดกันจากกระบวนการกำหนดนโยบาย พื้นที่ของเมืองและวิถีชีวิตในเมืองเพิ่มมากขึ้น การต่อสู้/ต่อรอง เพื่อเรียกร้องสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในเมืองของผู้คนที่อยู่เบื้องล่างเป็นการเริ่มต้นของความพยายามที่จะสร้างสรรค์ให้ “สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในเมือง” กระจายไปสู่คนทุกกลุ่มในพื้นที่เมืองให้ยอมรับและเห็นพ้องกับสิทธิในเมืองของคนทุกกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงการจัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจสังคมใหม่ และการผลักดันสู่การสร้างเมือง
ที่ยุติธรรม

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาผู้วิจัยนำเสนอการเกิดขึ้นของเมืองและการเกิดขึ้นของคนจนเมืองจะนำเสนอตามประเด็นดังต่อไปนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทางเศรษฐกิจของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียง ก่อน พ.ศ. 2500

เศรษฐกิจในยุคแรกอยู่ภายใต้ระบบการผลิตแบบชุมชนบุพกาล เป็นวิถีการผลิตเพื่อยังชีพ
ชาวบ้านในชุมชนดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ การหาของป่าและการแสวงหาอาหารจากธรรมชาติ
ต่อมาจึงเริ่มมีการเพาะปลูกควบคู่ไปกับการแสวงหาอาหารจากทะเลและการล่าสัตว์ขนาดเล็ก
เป็นวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกับภาคเกษตรกรรม

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในเมืองชลบุรี แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การตั้งถิ่นฐาน
บริเวณชายฝั่งทะเลแถบอำเภอมือเมือง อำเภอสัตหีบ อำเภอบางละมุง อำเภอสัตหีบ และอำเภอ
เกาะสีชัง ชาวจีนเหล่านี้จะประกอบอาชีพ การทำประมง อุตสาหกรรมต่อเรือ ค้าขาย ทำงานช่าง
กุ๊ลิรับจ้าง โดยชาวจีนเหล่านี้จะจับกลุ่มสร้างที่อยู่อาศัยอยู่ตามแนวริมชายฝั่งทะเล และการ
ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก การประกอบอาชีพหลัก คือ การเกษตรกรรมเพื่อขาย
ได้แก่ การปลูกอ้อย หรือการทำโรงหีบอ้อย การทำประมง พริกไทย และยาสูบ (ชัยยงค์ ประดิษฐ์
ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 58 – 59)

หลัง พ.ศ. 2398 เมื่อเศรษฐกิจสยามเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกแบบทุนนิยม ได้เกิด
การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองส่วนภูมิภาค คือ การขยายตัว
ของการผลิตเพื่อขายที่เริ่มจากการปลูกข้าวเพื่อขายในภาคกลาง และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
ทางการเมือง คือ “การปฏิรูปการปกครอง” เนื่องจากเมืองชลบุรีเป็นศูนย์กลางทางการค้าขาย
ทางทะเลที่สำคัญของสยามในระยเวลานั้น ดังจะเห็นได้จากกาขยายตัวของอุตสาหกรรมน้ำตาล
และการเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ในเขตพื้นที่ศรีราชาของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เกิดขึ้นในปี พ.ศ.
2438 ภายใต้ชื่อ “ป่าไม้กระยาเลยศรีราชา” มีการร่วมลงทุนกับบริษัทต่างชาติระหว่างเจ้าพระยา
สุรศักดิ์กับบริษัทเบอร์เนียว จัดตั้งเป็น “บริษัทศรีราชาทุน” ได้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจสู่การ
ขยายตัวของชุมชนจนได้รับฐานะขึ้นเป็นอำเภอ (ชัยยงค์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือ
นวน, 2556, หน้า 69-70; ภารดี มหาขันธ์, 2552, หน้า 91)

เกิดการค้าขายแบบตลาดตั้งอยู่ตามเมืองการค้าของเมืองชลบุรี ได้แก่ ตลาดเมืองพนัสนิคม
ตั้งอยู่บริเวณที่ราบระหว่างชายฝั่งทะเลกับผืนป่า มีพื้นที่เหมาะสมแก่การทำนา และมีแหล่งน้ำ
ที่ไหลลงจากภูเขาส่งน้ำลงสู่ทะเลหลายสาย จึงทำให้ตลาดเมืองพนัสนิคมมีผู้คนหลากหลายเข้ามา
จับจ่ายใช้สอย และในปี พ.ศ. 2454 กรมพระคลังข้างที่ ได้ดำเนินโครงการก่อสร้างตลาดผักและ
ตลาดปลาขึ้นมาอย่างละหนึ่งแห่งในตัวเมืองชลบุรี ชาวบ้านเรียกตลาดบริเวณนี้ว่า “ตลาดพระคลังข้างที่”

ต่อมาการค้าขายภายในตัวเมืองชลบุรีได้เกิดการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นจึงดำเนินการสร้างตลาดเพื่อรองรับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนขึ้นอีกแห่งหนึ่งบริเวณปากซอยคูำพล ถูกจัดสร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2478 โดยหลวงบุรีบริบาล (เสียง อุทัยขานนท์) เป็นผู้ลงทุนก่อสร้าง และตั้งชื่อตลาดนี้ว่า “ตลาดบุรีบริบาล” ชาวบ้านมักเรียกว่า “ตลาดล่าง” และเรียกตลาดพระคลังข้างที่ว่า “ตลาดบน” กล่าวได้ว่าตลาดภายในตัวเมืองชลบุรีเป็นย่านการค้าที่สำคัญ และตลาดท่าตะกุดเกิดจากชุมชนชาวจีนที่มาปลูกเรือค้าขายในแถบริมคลองที่เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำบางปะกง เป็นที่รวมสินค้าผลผลิตทางการเกษตร เช่น กุ้ง หอย ปลา ก่อนที่จะนำไปส่งขายที่ตลาดเมืองชลบุรี พนสนิมคมและบ้านปึง นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมของพ่อค้าแม่ค้าจากพนสนิมคมและเมืองชลบุรี ที่ชนผลผลิตทางการเกษตรของตนเองใส่หีบแล้วแบกมาขายกัน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 73 - 76; ภารดี มหาขันธ์, 2552, หน้า 104 - 105)

การเกิดขึ้นของคลังไกรฐานความมั่นคง ได้แก่ การก่อสร้างฐานทัพเรือสัตหีบ สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จมาทอดพระเนตรการซ่อมรบทางทะเลที่ตำบลสัตหีบ และการเข้ามาของระบบการแพทย์สมัยใหม่ ทำให้มีการก่อสร้างโรงพยาบาลชลบุรีขึ้นในปี พ.ศ. 2462 โดยพระยาสัจจาภิรมณ์ (สรวง ศรีเพ็ญ) ได้ชักชวนกลุ่มพ่อค้าและประชาชนให้ช่วยกันบริจาคเงินสร้างโรงพยาบาลขึ้นบริเวณปากคลองบางปลาสร้อย ขณะนั้นโรงพยาบาลชลบุรีอยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลชลบุรี แต่ด้วยลักษณะของพื้นที่ที่ยังไม่เหมาะสม เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเลจึงมีอากาศที่ชื้น และปัญหาของการขยายขยายพื้นที่ในอนาคต จึงได้มีการแนะนำสถานที่ใหม่เพื่อจัดสร้างโรงพยาบาล ต่อมาทางราชการจะรับเอาโรงพยาบาลที่อยู่ในความดูแลของเทศบาลเมืองทุกจังหวัดมาอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 78 - 79)

2. พัฒนาการของเมือง การเกิดขึ้นของชุมชนแออัดและคนจนเมืองในภาคเกษตรกรรม

ถนนสุขุมวิทถูกตัดขึ้นประมาณปี พ.ศ. 2481 ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากรัฐบาลเห็นว่า การสร้างทางหลวงแผ่นดินจะช่วยเอื้อประโยชน์ทางด้านการปกครอง การป้องกันและความมั่นคงของประเทศ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการอำนวยความสะดวกทางด้านคมนาคม การเดินทางให้กับประชาชน ถนนสุขุมวิท หรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลขสามเป็นเส้นทางถนนสายตะวันออกเลียบชายฝั่งทะเลมีความยาวทั้งสิ้น 399.90 กิโลเมตร ตัดพาดผ่านภาคตะวันออกตอนล่าง โดยเริ่มต้นจากกรุงเทพฯ ผ่านบางนา สมุทรปราการ บางปู คลองด่าน บางปะกง ชลบุรี บางละมุง สัตหีบ ระยอง จันทบุรี และสิ้นสุดที่จังหวัดตราด (ภารดี มหาขันธ์, 2552, หน้า 126)

บทบาทของถนนสุขุมวิทได้ส่งผลกระทบต่อจังหวัดชลบุรีอย่างมาก ภายหลังการก่อสร้างสะพานแม่น้ำบางปะกง ในปี พ.ศ. 2494 ซึ่งสามารถร่นระยะเวลาการเดินทางข้ามแม่น้ำบางปะกงได้อย่างมากจากเดิมที่ต้องใช้แพขนานยนต์ การคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯ กับจังหวัดชลบุรี มีความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น เกิดการตัดถนนเพื่อรองรับเส้นทางการคมนาคมภายในตัวเมืองชลบุรี

มากกว่า 10 สาย เช่น “ถนนวิชิตปราการ” “ถนนเจตจำนง” “ถนนสารคดีพิทักษ์” “ถนนโพธิ์ทอง” “ถนนหลานบุญชู” “ถนนพรหมมาส” “ถนนอัคนีวาท” “ถนนสุรชัย” “ถนนโพธิ์ยานนท์” “ถนนราษฎร์ประสงค์” “ถนนไทยประชา” เป็นต้น และการเชื่อมต่อของถนนสายรองที่แยกจากถนนสุขุมวิทไปยังพื้นที่ต่าง ๆ เช่น แยกเข้าอำเภอศรีราชา อำเภอบ้านบึง อำเภอพานทอง ถนนหลวงหมายเลข 331 (สัตหีบ - นครราชสีมา) และการสร้างสะพานเทพทัศนิน ส่งผลต่อการขยายตัวของภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ของการปลูกอ้อยอันเกิดมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมน้ำตาลทราย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 84, สุมาลี พันธุ์ยุรา, 2543, หน้า 130-131)

การขยายตัวของอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายในจังหวัดชลบุรี นอกจากการพัฒนาของโครงสร้างทางด้านการคมนาคมแล้วนั้น อีกปัจจัยหนึ่งคือการขยายการลงทุนจากรัฐบาลในการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาล ดังในปี พ.ศ. 2497 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยจอมพลผิน ชุณหะวัณ เข้ามาจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาลขนาดใหญ่ที่ตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ขณะเดียวกันนั้นจอมพลผิน ชุณหะวัณยังได้ร่วมมือกับพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ จัดตั้งบริษัทเอกชนชื่อ “บริษัทส่งเสริมเศรษฐกิจแห่งชาติ” และได้นำเงินทุนของบริษัทดังกล่าวมาจัดตั้งโรงงานน้ำตาลชลบุรี มีการประมาณการกันว่า ช่วงฤดูกาลตัดอ้อยนั้นในเขตพื้นที่ที่ปลูกอ้อยหนาแน่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีแรงงานมากถึง 25,000 – 50,000 คน ที่เข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างตัดอ้อย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 85)

แรงงานรับจ้างในไร่อ้อย เป็นกลุ่มแรงงานที่มีความเคลื่อนไหวทางประชากรอยู่ตลอดเวลาไม่สามารถกำหนดจำนวนประชากรได้อย่างชัดเจน บางครั้งถูกเรียกว่าแรงงานหีบหรือแรงงานผี จะเข้าจะออกเมื่อไหร่ไม่มีใครสามารถล่วงรู้ได้ แรงงานรับจ้างเหล่านี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา และอาชีพรับจ้างทั่วไปในภาคเกษตรกรรมบนภูมิลำเนาของตนเอง รายได้ค่อนข้างต่ำ มีภาระหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ เนื่องจากการกู้เงินมาลงทุนในการประกอบอาชีพซื้อปัจจัยการผลิต เช่น ยาฆ่าแมลง เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของครัวเรือน การตัดสินใจมาเป็นแรงงานไร่อ้อย ถึงแม้จะรู้ว่ารายได้ที่มากจากการรับจ้างในไร่อ้อยมีเพียงเล็กน้อยไม่สามารถที่จะชำระหนี้เงินกู้ได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยก็มีเงินมาส่งเป็นดอกเบี้ยเงินกู้ในแต่ละเดือน เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะไม่ให้ที่นา ที่ดินของตนเองและครอบครัวถูกยึดไป (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2546, หน้า 6-12)

ลักษณะที่อยู่อาศัยของแรงงานในไร่อ้อย ซึ่งจะอาศัยอยู่ในที่พักของนายจ้างที่จัดเตรียมไว้ให้ จะมีลักษณะเป็นเพิงพัก ยกพื้นสูงจากผิวดินประมาณ 1 เมตร มุงหลังคาและกันห้องด้วยสังกะสี แรงงานจะอยู่รวมด้วยกันและนอนเรียงเป็นแนวยาว แถวละ 4 – 5 คน แรงงานบางส่วนที่มาเป็นคู่สามีภรรยาจะมีห้องที่ถูกจัดแบ่งด้วยสังกะสีไว้ให้ พื้นที่ของเพิงพักที่ถูกจัดสรรให้นั้นจะถูกใช้สอยเป็นพื้นที่ร่วมกันตั้งแต่ ที่นั่งเล่น ที่ทำอาหารและทานอาหาร พักผ่อนหลับนอน เก็บข้าวของเครื่องใช้ เช่น เสื้อผ้า ข้าวสาร หม้อหุงข้าว จาน ช้อน สิ่งของจำเป็นจะรวมอยู่บริเวณ

ที่พิกเดียวกัน ส่วนเครื่องนอน เสื้อ หมอน มุ้ง เป็นสิ่งที่แรงงานจะต้องเตรียมมาจากบ้าน (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2546, หน้า 18)

การทำอาหารเพื่อการบริโภค แรงงานต่างถิ่นเหล่านี้จะหอบหิ้วข้าวสาร ข้าวเหนียว และอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบอาหาร และหาอาหารมาด้วย เช่น แห สวิง กัดด้สัตว์ เป็นต้น โดยการประกอบอาหารจะรวมกันทำเพื่อบริโภคร่วมกันทั้งกลุ่มที่มาจากภูมิลำเนาเดียวกัน ส่วนประกอบที่ใช้ในการทำกับข้าวส่วนใหญ่จะหาจากธรรมชาติภายหลังเวลาเลิกงานหรือวันหยุดพักผ่อน เช่น พืชผักที่ขึ้นตามป่า ไข่มดแดง หนู กระต่ายป่า ปลาตามหนองคลองบึงบริเวณใกล้เคียง และอาจมีไปซื้อหาจากตลาดบ้าง ได้แก่ ปลาแห้ง ปลาดุก และน่าน ๆ ครั้งจะซื้อเนื้อหมู เนื้อไก่ มาประกอบอาหารบ้างเนื่องจากเป็นสินค้าที่มีราคาแพง (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2546, หน้า 19 - 20)

ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มแรงงานไร่อ้อยจะมี 2 ระดับ คือ หนึ่ง ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ เนื่องจากแรงงานไร่อ้อยจะมาเป็นกลุ่ม ๆ เครือญาติ กลุ่มหมู่บ้านหรือชุมชนเดียวกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมจะมีความเหนียวแน่นกันมากภายในกลุ่ม และมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แรงงานที่เข้ามารับจ้างจะให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุหรือผู้ที่อาวุโสกว่าในกลุ่ม เปรียบเสมือนหัวหน้าครอบครัว ผู้ปกครอง คอยดูแลไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันภายในกลุ่ม การจัดสรรและแบ่งงานกันทำตามความเหมาะสม เช่น ผู้ที่มีอายุมากจะมีหน้าที่ตัดกับมัดอ้อย ไม่ต้องทำหน้าที่แบกอ้อยขึ้นรถเพราะเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก จะต้องใช้แรงงานชายหนุ่มที่เป็นผู้แบกอ้อยขึ้นรถ หรือการดูแลเรื่องการรับประทานอาหาร เช่น การกินอาหารพร้อมกัน หากขาดคนใดคนหนึ่งหรืออาจมีภาระหน้าที่ที่ต้องเอาอ้อยไปขึ้นรถบรรทุก ก็จะต้องจัดการแบ่งอาหารไว้ให้แรงงานที่มีภายหลังอย่างเท่าเทียมด้วย (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2546, หน้า 21 - 22)

สองความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง มีลักษณะของการควบคุมแรงงานในกระบวนการผลิตเป็นสำคัญ นายจ้างจะสั่งงานผ่านหัวหน้ากลุ่ม โดยหัวหน้ากลุ่มจะเป็นตัวแทนของนายจ้างรับฟังคำสั่ง และมาควบคุมการทำงานของแรงงานให้เป็นไปตามคำสั่ง หน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม คือ การตรวจนับจำนวนแรงงานที่เข้าทำงานในไร่อ้อยแต่ละวัน ตรวจเช็คจำนวนแรงงานและปริมาณการขนอ้อยขึ้นรถบรรทุก และการควบคุมการเบิกจ่ายเงินล่วงหน้า

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับแรงงานโดยตรง แรงงานรับจ้างไร่อ้อยจะมองว่านายจ้างคือผู้มีบุญคุณกับพวกเขา เนื่องจากนายจ้างมีฐานะเป็นเจ้าของพื้นที่แรงงานจะต้องนำมาใช้หนี้จากการที่นายจ้างยินยอมให้เบิกเงินล่วงหน้ามาใช้ก่อนเมื่อหมดฤดูกาลตัดอ้อย ถือได้ว่าเป็นบุญคุณที่ลูกจ้างต้องมาขอใช้หนี้และทดแทนบุญคุณนายจ้าง ถึงแม้แรงงานจะรู้ตัวว่าถูกขูดรีดอย่างหนัก ต้องทำงานวันละ 10 ชั่วโมงเพื่อแลกกับค่าแรงระดับต่ำเฉลี่ยแล้วเพียง 100 - 120 บาทต่อวัน แต่ด้วยสถานการณ์ที่มีทางเลือกไม่มากนัก แวดล้อมไปด้วยปัญหาที่หลากหลาย การได้รับการช่วยเหลือจากนายจ้างทำให้เขามีชีวิตดำเนินต่อไปได้ มีเงินส่งเสียให้บรรดาลูก ๆ ได้เล่าเรียน มีเงินไปชำระหนี้จากการกู้เงินมาทำนา (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2546, หน้า 22)

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมและการผลักดันเชิงนโยบายได้ก่อให้เกิดชุมชนเมือง 3 ลักษณะ ได้แก่ เมืองแบบผู้ผลิตรายย่อย เมืองอุตสาหกรรมสมัยใหม่ และเมืองการท่องเที่ยว โดยแต่ละเมืองวางอยู่บนพื้นฐานของกำลังการผลิต และลักษณะเฉพาะของแต่ละเมือง

2.1 ชุมชนเมืองแบบผู้ผลิตรายย่อย

การพัฒนาของถนนหนทางที่เริ่มมีความสะดวกมากขึ้น รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีมติให้จัดสร้างสถานตากอากาศที่หาดบางแสน จังหวัดชลบุรี และได้เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีทหารฝ่ายสัมพันธมิตรหลายชุดได้ขึ้นบกพักผ่อนตากอากาศ และนักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมเดินทางเข้ามาเที่ยวบางแสนมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เกิดการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องมาจากการจับจ่ายใช้สอยของทหารอเมริกัน เช่น การซื้อมะพร้าวอ่อนและการกินอาหารทะเล จนกลายเป็นสินค้าที่ค่อนข้างมีราคาเพราะเป็นอาหารที่นักท่องเที่ยวรับประทาน และการเกิดขึ้นของอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น พ่อค้าแม่ค้าขายของบริเวณชายทะเล เป็นต้น (ภารดี มหาจันทร์, 2552, หน้า 126 – 133; ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2556, หน้า 87 - 88)

การก่อตั้ง “วิทยาลัยวิชาการบางแสน” ปีแรกของการเปิดการเรียนการสอนมีนิสิต 442 คน อาจารย์ 50 คน และมีอัตราของนิสิต และอาจารย์ที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในปีลำดับถัดมา เช่น ปี พ.ศ. 2515 มีนิสิต 1,050 คน มีอาจารย์ 110 คน ลูกจ้างประจำ 131 คน และนักเรียนโรงเรียนสาธิต ประมาณ 600 คน ตำบลแสนสุขได้ก้าวเข้าสู่ความเป็นเมืองแห่งการศึกษา ขณะเดียวกันชายทะเลบางแสนได้ยกระดับขึ้นมาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคตะวันออก แนวโน้มการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้น ปี พ.ศ. 2519 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาพักผ่อนในวันหยุดประมาณ วันละ 15,068 คน การขยายตัวของการท่องเที่ยวบางแสนได้ก่อให้เกิดอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางและการพักผ่อน เช่น ร้านขายของที่ระลึก ร้านหาบเร่/รถเข็น แผงลอย ผู้ประกอบการร้านอาหาร ให้เช่าที่พักอาศัย และการเดินทางอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาทำมาหากิจของผู้คนต่างพื้นที่ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฬามาศ ไชยรบ, 2545; ปัญญโชติ สอนคม, 2538)

การขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่บริเวณชายหาดบางแสน ได้สร้างแรงจูงใจให้กับผู้คนต่างถิ่นให้เคลื่อนย้ายเข้ามาแสวงหาอาชีพมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น จะเห็นได้จากอัตราการย้ายเข้ามาที่สูงมากขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 โดยมีประชากรเพิ่มจากการย้ายเข้าและย้ายออกในอัตราการย้ายเข้ามากกว่า ในอัตราร้อยละ 43.0 และปี พ.ศ.2533 มีประชากรย้ายเข้าเพิ่มสูงกว่าอัตราการย้ายออก ร้อยละ 13.42 นอกจากความเจริญเติบโตของพื้นที่ชายหาดบางแสนแล้ว บริเวณพื้นที่รายรอบได้มีการขยายตัวทางการค้าเพิ่มมากขึ้น ลักษณะการประกอบอาชีพของชาวบ้านแสนสุขสามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ

ผู้ประกอบการขนาดเล็กภาคเกษตรกรรมและการประมงส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มของชาวจีน ที่ลงหลักปักฐานอยู่บริเวณพื้นที่ตำบลอ่างศิลา ตำบลแสนสุข ตำบลบางทราย เทศบาลเมือง

มีการกระจายตัวในพื้นที่ชุมชนหาดวอนนภา ชุมชนแหลมแท่น มีพฤติกรรมการจับสัตว์น้ำจะออกทะเลด้วยเรือขนาด 3 วา ทำประมงแบบไป – กลับภายในวันเดียว ออกหาจับสัตว์น้ำบริเวณชายฝั่งไปจนถึงบริเวณเกาะสีชัง ใช้แรงงานของสมาชิกในครัวเรือน สินค้าที่จับมาได้จะมีพ่อค้าแม่ค้าที่อยู่ในตลาดเข้ามารับสินค้าถึงที่ท่าเรือเพื่อนำไปจำหน่ายต่อยังตลาดหนองมน หรือนำส่งไปสู่ตลาดอื่น ๆ ชาวประมงบางรายสามารถยกระดับกิจการของตนเองขึ้นมาได้ เช่น โรงงานน้ำปลาของนายไล่เจียง (น้าปลาทิพรส) ความเติบโตของการท่องเที่ยวทำให้ ชาวประมงบางส่วนเริ่มเห็นช่องทางที่สามารถขายสินค้าของตนเองได้มีราคามากขึ้น พยายามหาทำเลค้าขายเอง เช่น การนำสินค้าของตนเองใส่รถไปขายที่ตลาด(ณรงค์ พิระภิญโญ, 2529, หน้า 57 – 58; ปัญญาโชติ สอนคม, 2538, หน้า 64-65; ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์, 2553, หน้า 220 – 225)

อุตสาหกรรมและหัตถกรรมที่สัมพันธ์กับผลผลิตทางการเกษตร เป็นอุตสาหกรรมครัวเรือนขนาดเล็กและขนาดกลาง เนื่องจากผลผลิตของพื้นที่จะเป็นวัตถุดิบการผลิตให้กับภาคอุตสาหกรรม สำหรับพืชที่สำคัญที่นิยมปลูกกันมาก ได้แก่ มันสำปะหลัง ด้วยคุณสมบัติที่ปลูกง่าย ต้องการน้ำน้อย ทนต่อความแห้งแล้ง ดูแลรักษาง่าย และปลูกได้ตลอดปี จึงถูกส่งเสริมให้ปลูกในพื้นที่ที่ค่อนข้างแห้งแล้งไม่เหมาะกับการปลูกข้าว เช่น บริเวณชายทะเลตะวันออก เฉพาะในจังหวัดชลบุรีระหว่างปี พ.ศ. 2499 – 2506 มีพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังสูงถึงร้อยละ 65 ของพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังทั่วประเทศ และมีผลผลิตร้อยละ 69 ของผลผลิตทั่วประเทศ ส่งผลให้เกิดอุตสาหกรรมการผลิตจากมันสำปะหลังขึ้น เช่น โรงงานแปรรูปมันสำปะหลัง มันเส้น มันอัดเม็ด เม็ดสาคู โรงงานผลิตอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมเหล่านี้ใช้แรงงานในกระบวนการผลิตค่อนข้างสูง เป็นแรงงานจากคนที่ต้องถิ่นร่วมกับแรงงานชาวจีนอพยพ ค่าจ้างจะได้รับเป็นรายเดือน ๆ ละประมาณ 500 – 700 บาท (ช่วงปี 2510: ผู้วิจัย) บางเดือนปริมาณการสั่งซื้อสูงทำให้แรงงานเหล่านี้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นไปอีกได้ ภายหลังสถานการณ์ภายนอกประเทศมีแนวโน้มการสั่งซื้อลดลง พร้อมกับการเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมสมัยใหม่ พ.ศ. 2526 โรงงานเหล่านี้ต่างทยอยปิดตัวลง (อำพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545, หน้า 103 – 105; ภารดี มหาขันธ์, สัมภาษณ์, 19 พฤศจิกายน 2562; พิศ ทองเจียม สัมภาษณ์, 2 กุมภาพันธ์ 2563)

ผู้ประกอบการขายสินค้าและบริการ ย่านการค้าและการบริการที่สำคัญของจังหวัดชลบุรีได้เริ่มก่อรูปขึ้นมาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 2500 จากการก่อสร้างกลุ่มอาคารพาณิชย์หรือ “ศูนย์การค้าการ์ตูนนิเวศ” ตั้งอยู่บริเวณทางทิศตะวันออกตามแนวถนนสุขุมวิท โดยอาคารเหล่านี้ส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัย ร้านค้าอุตสาหกรรมบริการ โรงเก็บสินค้า แต่ผู้ประกอบการร้านค้ายังต้องพึ่งพาสินค้าตลาดสำคัญ 2 แห่ง ได้แก่ หนึ่ง ตลาดแสนสุขหนองมนเป็นเขตการค้าที่สำคัญ เปิดให้บริการประชาชนทั้งที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล ตลอดจนนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวหรือผู้ที่เดินทางผ่านไปมาระหว่างกรุงเทพมหานครและจังหวัดชายทะเลต่าง ๆ ของภาคตะวันออก คราคร้าไปด้วยผู้ประกอบการหลากหลายขนาดจำแนกออกเป็น 2 แบบ คือ ผู้ประกอบการในตลาดดั้งเดิม ดำเนินการค้าโดยชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นหลัก เข้ามาเช่าพื้นที่ ใช้อาคารพาณิชย์เปิดหน้าเพื่อ

ประกอบการค้า เช่น ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ร้านขายยาแผนปัจจุบัน และร้านขายยาแผนโบราณ ร้านเสื้อผ้า ร้านรองเท้า ร้านเครื่องใช้และอุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นต้น (ณรงค์ พิระภิญโญ, 2529, หน้า 87 – 93; ภารติ มหาชนธ์ และนันท์ชญา มหาชนธ์, 2553, หน้า 208-213)

ผู้ประกอบการค้ารายใหม่ที่เห็นช่องทางของการแสวงหารายได้จากความสำเร็จเติบโตทางด้านการค้าของพื้นที่บริเวณหนองมน ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่อยู่ตามชายฝั่งทะเล เริ่มนำผลผลิตทางการประมงที่เป็นสินค้าสด และสินค้าแปรรูปเข้ามาขายในตลาด บางรายตั้งขึ้นเป็นแผงลอยแบบง่าย พ่อค้าแม่ค้าเหล่านี้จะเดินทางนำสินค้ามาขายตั้งแต่ช่วงเช้าและจะเดินทางกลับในช่วงเวลาเย็น ชาวบ้านหลายรายปรับเปลี่ยนอาชีพทางการประมงหรือการทำเกษตรกรรมของตนเองมาเป็นอาชีพค้าขายหาบเร่แผงลอยอยู่ในพื้นที่ของตลาด (ลลนา ยุวพุทธิ, 2537, หน้า 53 – 54; บุญเลิศ นมะพะทะ, สัมภาษณ์, วันที่ 29 พฤศจิกายน 2562; ณรงค์ พิระภิญโญ, 2529, หน้า 86)

สอง พื้นที่ของเมืองแสนสุขซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งของชายหาดบางแสน เป็นที่นิยมของนักเดินทางนักท่องเที่ยวที่มีมาก่อนเมืองพัทยา การตัดถนนและสะพานข้ามแม่น้ำบางปะกง ทำให้เกิดการแพร่หลายของการท่องเที่ยวไปสู่กลุ่มชนชั้นกลางระดับล่างในเมืองหลวงสามารถเดินทางได้ไม่ยากนัก ความเติบโตของการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างชัดเจนขึ้น ในช่วงกลางทศวรรษที่ 2520 มีการเดินทางของกลุ่มนักเดินทาง นักท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ ผู้คนจากเมืองหลวง และจากหลากหลายภูมิภาค ชาวบ้านในพื้นที่เริ่มปรับตัวสู่การประกอบอาชีพค้าขายสินค้าบริโภค ของฝาก ของที่ระลึก มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านที่เคยหาบของเดินเร่ขายตามชายหาด เริ่มเข้ามาจับจองพื้นที่ริมถนนเลียบชายหาดเพื่อเปิดร้านขายของ (รถเข็นหรือแผงลอย) ขณะเดียวกันนี้เริ่มมีการเคลื่อนย้ายของผู้คนต่างพื้นที่ที่มีปริมาณสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการให้บริการที่สืบเนื่องจากการท่องเที่ยวของคนต่างถิ่น เช่น ให้เช่าห่วงยาง ขายกล้วย กล้วยรูป เช่าเรือใบ เช่าเสื้อผ้าเล่นน้ำ เช่าจักรยาน เข้ามาเป็นลูกจ้างในร้านอาหาร เป็นต้น (ณรงค์ พิระภิญโญ, 2529, หน้า 19-20; อาพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2545, หน้า 75 – 77; นิยม สกลวงศ์, สัมภาษณ์, วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2563)

สถิติของนักท่องเที่ยวและรายได้ที่มาจากการท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2527 ที่เข้ามาพักผ่อนที่ชายหาดบางแสนประมาณการได้ว่า วันปกติธรรมดาจะมีนักท่องเที่ยวเฉลี่ย 4,000 คนต่อวัน และมีอัตราการใช้จ่ายใช้สอยขั้นต่ำของนักท่องเที่ยวประมาณวันละ 200,000 บาท ขณะที่วันหยุดสุดสัปดาห์จะมีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยสูงสุด 26,000 คนต่อวัน มีอัตราการใช้จ่ายใช้สอยขั้นต่ำของนักท่องเที่ยวสูงถึงวันละ 1,278,000 บาท กล่าวได้ว่าพื้นที่บางแสนเป็นแหล่งกระจายรายได้ไปสู่และผลประโยชน์ไปสู่ผู้ประกอบการรายย่อย ตลอดจนยังส่งผลต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจในท้องที่ใกล้เคียง ได้แก่ อ่างศิลา หนองมน ตลาดแสนสุข (ณรงค์ พิระภิญโญ, 2529, หน้า 144 – 147)

ปรากฏการณ์ของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้สะท้อนออกมาให้เห็นได้จากการดำเนินชีวิตทางเศรษฐกิจของบรรดาพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยต่าง ๆ และการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนต่างพื้นที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณชายหาดบางแสน ดังจะเห็นมรดกเงินที่คาดว่าจะเป็นการกระจาย

รายได้สู่ผู้ประกอบการรายย่อยเหล่านี้อยู่ในระดับค่อนข้างสูง เกิดช่องทางการหารายได้แบบใหม่เพิ่มขึ้น เช่น เด็กรับจ้างซื้อของ เป็นต้น

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนต่างถิ่นจะสร้างที่พักอาศัยบนพื้นที่ในความรับผิดชอบของสหภาพและสนธิสัญญานั้น (ก่อนปี พ.ศ. 2530:ผู้วิจัย) บริเวณชอย 1 ถึงชอย 3 มีเนื้อที่อยู่ประมาณ 71.77 ไร่ บางส่วนปลูกสร้างเป็นอาคารพาณิชย์ ห้องแถว ส่วนราชการ และเป็นที่ตั้งหลักแหล่งของพ่อค้าแม่ค้ารายย่อยเหล่านี้ ผู้อาศัยในย่านที่ถูกเรียกว่า “แหล่งเสื่อมโทรม” หรือ ชุมชนแออัด สลัม ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากจังหวัดสุพรรณบุรี อยุธยา และนครปฐม ประกอบอาชีพอยู่ตามชายทะเล เช่น ให้เช่าห้วงยาง ชุมชนเหล่านี้ถูกมองว่าแหล่งเสื่อมโทรมขนาดใหญ่ จนบางครั้งถูกพาดพิงว่าเป็นแหล่งบ่มเพาะอาชญากรรม การคุกคามความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เช่น การถูกรังแกข่มขืน การทำร้ายร่างกายจากคนภายในนี้ การทำลายบรรยากาศการท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม ต่อมาเทศบาลเมืองแสนสุขต้องการพื้นที่สำหรับก่อสร้างอาคารสำนักงาน ภายใต้การนำของ สมชาย คุณปลื้ม (ก้านันเป๊ะ) ได้มีการจัดที่ดินให้เช่าสำหรับกลุ่มที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดหรือผู้อพยพเข้าไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ซึ่งเป็นที่ดินของเทศบาล คิดค่าเช่าราคาถูกเพียงปีละ 80 – 100 บาท ในชื่อหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านโชคดีหรือชุมชนโชคดี” (ณรงค์ พิระภิญโญ, 2529, หน้า 152 – 153; ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฑามาศ ไชยรบ, 2545; ไม่ประสงค์ออกนาม, สัมภาษณ์, 3 ธันวาคม 2563)

2.2 เมืองอุตสาหกรรมสมัยใหม่

ทศวรรษที่ 2530 จากการเข้ามาของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard) ที่ได้กำหนดพื้นที่จังหวัดชลบุรี ระยอง และฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่เป้าหมายของการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ผลจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกได้เปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้คนและชาวบ้านไปอย่างรวดเร็ว เช่น การเวนคืนที่ดินของชาวบ้านในเขตพื้นที่ของการพัฒนาอุตสาหกรรมส่งผลให้ชาวบ้านบางส่วนที่ยังยืนยันถึงสิทธิในการทำกินของตนเองต้องตกอยู่ในวงล้อมของนิคมอุตสาหกรรมและการขยายตัวของเมืองอุตสาหกรรม เช่น ชุมชนแหลมฉบัง หมู่บ้านอ่าวอุดม

ความเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดินในเมืองเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านที่อยู่อาศัย ด้านอุตสาหกรรม และการเข้าไปใช้พื้นที่ว่างเปล่ามีอัตราสูงขึ้น ขณะเดียวกันการใช้ที่ดินภาคการเกษตรมีอัตราลดลง ลักษณะของการใช้ที่ดินมีปรับเปลี่ยนหลัง พ.ศ. 2533 ได้แก่ พื้นที่ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้มีการขยายตัวออกไปตามแนวชายฝั่งทะเล และเส้นทางการคมนาคมโดยรอบ การเกิดขึ้นของนิคมอุตสาหกรรมใหม่ที่เข้าไปตั้งอยู่ใกล้เคียงกับชุมชน และเริ่มมีการตั้งที่อยู่อาศัยบริเวณโดยรอบของนิคมอุตสาหกรรม ทางด้านทิศตะวันออกไปรวมตัวกับชุมชนที่ขยายตัวมาจากบ้านหนองเป็ดหาย บ้านเนินไร่ และบ้านจุกกระเฉด ส่วนด้านทิศเหนือและด้านทิศใต้จะเป็นการขยายตัวไปตามถนนสุขุมวิท ซึ่งการขยายตัวของที่อยู่อาศัย และพื้นที่อุตสาหกรรมมีความชัดเจนมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2540 (เรวัตี แสงสุริยงค์, 2542, หน้า 28 – 29)

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณการใช้ที่ดินรอบนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง ระหว่างปี พ.ศ. 2528 – 2540

การใช้ที่ดิน	2528		2533		2540		รวม	
	พื้นที่	เพิ่ม/ลด	พื้นที่	เพิ่ม/ลด	พื้นที่	เพิ่ม/ลด	พื้นที่	เพิ่ม/ลด
	ตร.กม	ร้อยละ	ตร.กม	ร้อยละ	ตร.กม	ร้อยละ	ตร.กม	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	0.42	-	6.64	1,480.95	7.95	19.73	7.53	1,792.86
อุตสาหกรรม	2.94	-	19.12	550.34	33.94	77.51	31	1,054.42
เกษตรกรรม	50.03	-	21.22	-57.59	18.49	-12.87	-31.54	-170.58
ที่ดินว่างเปล่า	9.13	-	18.24	99.13	6.27	-65.63	-2.89	-31.55
ป่าไม้	4.22	-	4.09	3.08	3.78	-7.58	-0.44	-10.43
แหล่งน้ำ	0	-	0.07	7	0	-7	0	0

ที่มา: เรวัตติ แสงสุริยงค์, 2542, หน้า 28

ความเปลี่ยนแปลงของการขยายตัวของอุตสาหกรรมสมัยใหม่ ได้ค่อย ๆ ส่งผลกระทบต่อการขยายตัวของเมืองมาตั้งแต่ภายหลังปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา จากการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของประชากรในระยะจะเป็นแรงงานก่อสร้างประเภทรับเหมา หมุนเวียนกันเข้ามาเพื่อก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก แรงงานเหล่านี้จะพักอาศัยอยู่ตามบ้านพักที่สร้างขึ้นชั่วคราวแคมป์คนงาน ตู้คอนเทนเนอร์ หรือบางครอบครัวก็อาศัยและมีวิถีชีวิตอยู่บนหัวรถพ่วง (อภินา วัฒนากิจ, 2529; ชัยณรงค์ เครือนวน, 2550; อัมพร บำรุงผล, สัมภาษณ์, วันที่ 21 พฤษภาคม 2563)

ความเป็นเมืองอุตสาหกรรมส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้าสู่แหล่งจ้างงาน ประชากรหลากหลายภูมิภาคต่างอพยพเข้ามาหางานทำเป็นลูกจ้างอยู่ในนิคมอุตสาหกรรมและพื้นที่โดยรอบ การเคลื่อนย้ายของผู้คนต่างถิ่นเข้ามา และการเกิดขึ้นของชนชั้นทางสังคมแบบใหม่ได้แก่ ผู้คนต่างถิ่น คือ กลุ่มคนที่เข้ามาแสวงหางานทำหรือประกอบอาชีพ (ประชากรแฝง) เช่น แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม พ่อค้าแม่ค้าและผู้ประกอบการรายย่อย หรือผู้ที่เข้ามาประกอบอาชีพนั้นอาจมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 88 และเกือบทั้งหมดมีระยะเวลาในการเข้ามาอยู่ตั้งแต่ 1 เดือนจนกระทั่ง 10 ปี มีรายได้ประมาณไม่เกิน 20,000 บาทต่อเดือน แต่กลับมีภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันอีกจำนวนมาก เช่น การส่งเงินกลับบ้าน ค่าเทอมและค่าใช้จ่ายของบุตรหลาน ค่าผ่อนสินค้าและค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายเพื่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ค่าอาหารกลางวัน เติมน้ำมันรถ ค่าเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย เป็นต้น (ธนิต โตอติเทพย์, 2560)

ชนชั้นกลางใหม่ในสังคมอุตสาหกรรม คือ กลุ่มชาวบ้านที่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม เช่น ร้านอาหาร ร้านค้าของฝาก ร้านรับซักรีด หรือร้านค้าโชวห่วย เป็นต้น ชนชั้นกลางใหม่ในสังคมอุตสาหกรรมนี้ส่วนหนึ่งมาจากชาวบ้านดั้งเดิมที่ผันตัวเองมาจากการเวนคืนที่ดิน แล้วนำเงินที่ได้มาก่อสร้าง/ซื้อ

ที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพในลักษณะของการเป็นผู้ประกอบการ มีรายได้ที่ไม่สูงมากและขึ้นอยู่กับการขายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม และกลุ่มผู้ประกอบการในธุรกิจเกี่ยวเนื่องกับกิจการของท่าเรือและอุตสาหกรรม เช่น ผู้ประกอบการที่ เปิดบริการเรือเร็วเพื่อรับส่งกัปตันเรือลูกเรือ และผู้โดยสาร ตลอดจนการจัดและส่งอาหารให้ลูกเรือและผู้โดยสาร (สิตางค์ เจริญวงศ์, 2559)

ชนชั้นล่างในสังคมอุตสาหกรรม คือ กลุ่มแรงงานรับจ้างราคาถูก กลุ่มคนเร่ร่อนหรือชาวบ้านในชุมชนแออัด การเกิดขึ้นของกลุ่มชนชั้นล่างในสังคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้นมาจากการขายตัวของอุตสาหกรรมส่งผลให้ชาวบ้านที่เคยมีที่ดินที่ทำกินดั้งเดิมถูกรุกไล่ออกไป บางส่วนก็ได้รับเงินจากการเวนคืนที่ดิน แต่ด้วยข้อจำกัดทางด้านความรู้ความสามารถทางธุรกิจและการต่อยอดกิจการจึงไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ การใช้จ่ายในแต่ละวันโดยมีรายได้เข้ามาเพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอต่อการลงทุนในครั้งต่อ ๆ ไปส่งผลให้เงินตราที่ได้รับมาจากการเวนคืนที่ดินเริ่มร่อยหรอและหมดลงไปอย่างรวดเร็ว แล้วผันตัวเองมาเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูกในชุมชน ผู้คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาต่อการปรับตัวกับการมีวิถีแบบอุตสาหกรรมค่อนข้างมากเนื่องจากการมีวิถีชีวิตแบบเกษตรกรหรือชาวประมง หลายรายปรับตัวไปประกอบอาชีพเป็นผู้รักษาความปลอดภัยในโรงงานอุตสาหกรรม (สิตางค์ เจริญวงศ์, 2559)

2.3 พัทยาเมืองแห่งการท่องเที่ยวระดับสากล

พัทยาในช่วงปี 2480 – 2500 ยังไม่อยู่ในสถานะของการเป็นเมืองท่องเที่ยว อาชีพดั้งเดิมของชุมชนจึงเป็นการประมงและทำการเกษตรเป็นหลัก การอพยพย้ายถิ่นไม่ค่อยมีความสะดวกและไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางเข้ามาของผู้คนต่างถิ่น

การขายตัวของพัทยาสู่การเป็นสถานตากอากาศในระยะแรก ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวอเมริกันที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทย ซึ่งได้นำเอาวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตต่าง ๆ เข้ามาสู่สังคมไทย ทั้งในด้านความเป็นอยู่ อาหารการกิน การท่องเที่ยวและพักผ่อน รวมถึงกิจกรรมนันทนาการที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นกิจกรรมจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับปัจจัย 4 จึงได้มีความตื่นตัวในด้านกิจกรรมนันทนาการเกิดการก่อตั้งหน่วยงานและสมาคมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อมาบริการประชาชนในด้านนันทนาการ ด้านการท่องเที่ยว การพักผ่อน งานอดิเรกและค่ายพักแรม ขณะที่ภายในประเทศไทยได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พื้นที่พัทยาได้มีการก่อตั้งค่ายพักแรมของสมาคม Y.M.C.A. ที่ชายหาดพัทยาเมื่อปี พ.ศ. 2497 จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พัทยาเริ่มเป็นที่รู้จักในฐานะของแหล่งท่องเที่ยว ชาวบ้านเริ่มผันตัวเองมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวเรือท่องเที่ยว (ขวัญแก้ว อุดมบุญญาานุภาพ, 2546, หน้า 50)

การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 อุตสาหกรรมโรงแรมในเมืองพัทยาก็เริ่มก่อตัวขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการออกพระราชบัญญัติโรงแรมปี พ.ศ. 2505 เพื่อส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนในอุตสาหกรรมโรงแรม เนื่องจากปัญหาหลัก

ทางการท่องเที่ยวของเมืองพัทยานั้นคือจำนวนที่พักที่มีไม่เพียงพอกับจำนวนของทหาร
สหรัฐฯ ตลอดจนนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ เหตุนี้จึงมีการลงทุนร่วมกันระหว่าง
นักลงทุนชาวไทย อังกฤษ อิตาลี และสหรัฐอเมริกา ภายใต้ชื่อบริษัท นิภา ลอดจ์ จำกัด เพื่อสร้าง
โรงแรมแห่งแรกขึ้นในปี พ.ศ. 2507 ชื่อว่า “นิภา ลอดจ์” มีห้องพักมากถึง 112 ห้อง หลังจากนั้น
ก็มีการดำเนินการสร้างโรงแรมระดับมาตรฐานตามมาอีก 2 แห่ง คือ โรงแรมไฮแอท พัทยา พาเลซ
ในปี พ.ศ. 2513 และโรงแรมโอเชียนวิว ในปี พ.ศ.2514 ซึ่งนำไปสู่การขยายตัวการลงทุนในกิจการ
ที่พักของผู้ประกอบการรายย่อยที่พัทยามากมายหลายแห่งบริเวณชายหาดพัทยาได้และชายหาดพัทยา
เหนือ (ขวัญแก้ว อดมบุญญานุภาพ, 2546, หน้า 81 - 84)

การเกิดขึ้นของโรงแรมและที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เกิดอัตรา
การจ้างงานมากขึ้น ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายของผู้คนต่างพื้นที่เข้ามาแสวงหาอาชีพเป็นแรงงาน
ในภาคบริการ การไหลเข้ามาของประชากรต่างถิ่นจำนวนมากจึงเริ่มมีการจับจองพื้นที่เพื่อก่อตั้ง
เป็นพักอาศัย ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณพัทยา - นาเกลือ ดังจะเห็นได้พื้นที่ดังกล่าวก่อนปี พ.ศ. 2506
มีลักษณะเป็นพื้นที่ที่ไม่มีการถือครองกรรมสิทธิ์ เป็นปาร้างไม่มีผู้ตั้งถิ่นฐานและไม่มีประชาชน
ในท้องที่เข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมใด ๆ แต่ภายหลัง พ.ศ. 2509 ความหนาแน่นของ
ประชากรที่อาศัยมีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ผลการสำรวจความหนาแน่นของประชากรพื้นที่
นาเกลือในปีเดียวกันนี้พบว่ามีสูงถึง 764 คนต่อตารางกิโลเมตร เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่บริเวณ
พัทยาซึ่งเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว มีความหนาแน่นของประชากรเพียง 120 คนต่อตารางกิโลเมตร
เท่านั้น และยังมีปริมาณประชากรเพิ่มมากขึ้นอีกในช่วงหลังปี พ.ศ. 2512 และมีแนวโน้มที่จะ
แสดงให้เห็นถึงลักษณะชุมชนพัทยา - นาเกลือ จะกลายเป็นชุมชนแออัดและแหล่งเสื่อมโทรม
ในพัทยาในระยะเวลาต่อมา (ขวัญแก้ว อดมบุญญานุภาพ, 2546, หน้า 90 - 91)

หลังจากที่สหรัฐอเมริกาทำการถอนฐานทัพออกจากประเทศไทย ทำให้การท่องเที่ยว
ของพัทยาประสบปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ปริมาณนักท่องเที่ยวลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว สวนทาง
กับการขยายตัวของธุรกิจโรงแรมในพัทยาเติบโตขึ้นจากปี 2516 สูงถึง 365 เปอร์เซ็นต์ กิจกรม
การท่องเที่ยวของเมืองพัทยาเริ่มซบเซาลง ส่งผลถึงภาคเอกชน ปัญหาการจ้างแรงงาน และลูกจ้าง
ในเมืองพัทยาที่ได้รับผลกระทบไม่น้อยกว่า 885 คน เกิดการประท้วงและหยุดงานของลูกจ้าง
ในโรงแรมต่าง ๆ ในเมืองพัทยาอยู่เป็นเนือง ๆ จนเกิดเป็นความเดือดร้อนต่อผู้เข้ามาพักอาศัยและ
ต้องมีการเจรจาพูดคุยปรับอัตราค่าจ้างกันอยู่หลายครั้ง (ขวัญแก้ว อดมบุญญานุภาพ, 2546, หน้า
95 - 125)

การท่องเที่ยวของเมืองพัทยาได้มีการปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายจากนักท่องเที่ยว
จากต่างประเทศสู่การสนับสนุนให้คนไทยที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายได้เข้ามาท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น
เริ่มตั้งแต่การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทั้งภาคเอกชนและภาครัฐที่สอดคล้องกับความต้องการ
ของคนไทย และการวางเป้าหมายเพื่อขยายบทบาทของเมืองพัทยาให้เข้าสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว
ระดับโลก สำหรับการรองรับนักท่องเที่ยวจากทวีปยุโรปและออสเตรเลียเพื่อฟื้นฟูการท่องเที่ยว

เมืองพัทยาสามารถประคับประคองตัวเองได้ ในช่วงปี 2518 – 2521 การเดินทางของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพัทยานั้นปริมาณที่สูงขึ้นทำให้เกิดการจ้างงาน และระบบเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของท้องถิ่น ชาวบ้านจำนวนมากจึงปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตดั้งเดิมจากการทำประมงและเกษตรกรรมเข้าสู่การประกอบอาชีพ ในภาคบริการ การท่องเที่ยวที่เพิ่มสูงขึ้นเกิดการไหลเวียนของชาวบ้าน นักท่องเที่ยว และแรงงานอพยพในอัตราเร่ง เนื่องจากการมีรายได้ที่ดี กอปรกับความต้องการของการจ้างแรงงานในภาคบริการ ธุรกิจการท่องเที่ยวอยู่ในอัตราที่สูงมากขึ้นตามไปด้วย (ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, 2546, หน้า 95 – 125; เฉลย เกื้อนชู, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2562)

การพัฒนาเมืองพัทยาให้เกิดความเจริญเติบโตของชุมชนอย่างรวดเร็ว การเข้ามาของประชากร ส่งผลต่อการใช้พื้นที่เพื่อสร้างสิ่งปลูกสร้างจนเกิดความหนาแน่นในพื้นที่ต่าง ๆ ของชุมชนเมืองพัทยา เช่น ชุมชนพัทยา - นาเกลือ หรือชุมชนหลังวัดช่องลม ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะของคนท้องถิ่นเดิมที่เคยประกอบอาชีพทางการเกษตรและการทำประมง บางส่วนได้หันมาประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการให้บริการทางด้านการท่องเที่ยว อีกส่วนหนึ่งของชุมชนจะเป็นที่พักอาศัยของกลุ่มประชากรที่เคลื่อนย้ายมาจากต่างพื้นที่ที่เข้ามาแสวงหางานทำ การเป็นพนักงาน แรงงาน หรือการเข้ามาค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ก่อให้เกิดการขยายตัวของชุมชนและที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะกลุ่มของผู้มีรายได้น้อย โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2525 ชุมชนผู้มีรายได้น้อยเพิ่มสูงขึ้นเกือบ 3 เท่าตัวจากช่วงปีที่ผ่านมา

ตารางที่ 2 แสดงการขยายตัวของชุมชนผู้มีรายได้ต่ำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 – 2514

ระยะเวลาการก่อตั้งถิ่นฐาน (ปี พ.ศ.)	จำนวนชุมชนเมืองพัทยา
2510-2514	4
2515-2519	21
2520-2524	25
2525-2529	96
รวม	146

ที่มา: สมชาย เดชะพรหมพันธุ์, 2530

การขยายตัวของเมืองพัทยานั้นในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ประชากร แรงงานอพยพ จำนวนนักท่องเที่ยวและองค์ประกอบด้านอื่น ๆ รูปแบบการปกครองแบบสุขาภิบาลเดิมไม่สามารถบริหารและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นมา

ได้อย่างทันท่วงที รัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 ขึ้น และประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2521 และมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2521 โดยผลแห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีสาระสำคัญคือให้ยุบเลิก “สุขาภิบาลนาเกลือ” และจัดตั้ง “เมืองพัทยา” ขึ้น นับเป็นการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง และเป็นช่วงเวลาที่สำคัญเกี่ยวกับแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก (Eastern Seaboard Developing Project: ESB) ขึ้นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2524 จึงเกิดเป็นความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเมืองให้กลายเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวนานาชาติ (วันชัย บัณฑิตทอง, 2524, หน้า 62-63; โจนธาณ, 2546, หน้า 85)

การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวของเมืองพัฒนาได้มีความก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ในช่วงระยะเวลานี้ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงถนนหนทางที่ทันสมัยและสะดวกรวดเร็ว เกิดการก่อสร้างโรงแรมทั้งขนาดใหญ่ ขนาดกลาง บังกะโลอีกเป็นจำนวนมาก มีการเปิดสถานแหล่งท่องเที่ยวในเวลากลางคืน ผับ บาร์ มากขึ้นแทบทุกหัวระแหงในเมืองพัทยา เกิดการสร้างอาชีพใหม่ ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น เช่น นวด ขายอาหาร ขายล็อตเตอรี่ เป็นต้น (เฉลย เกื้อนชู, สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2562)

การเข้ามาทำงานของประชากรต่างถิ่น หรือการประกอบการค้าอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องด้วยที่ดินของเมืองพัทยาค่อนข้างจำกัดไม่สามารถขยายออกไปในทิศทางใดได้ จึงมีการปรับเปลี่ยนที่ดินว่างเปล่าของเอกชนที่ไม่เหมาะสมกับการพัฒนาขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว แล้วเปิดให้เช่าที่ดินเพื่อก่อสร้างขึ้นเป็นที่พักราคาถูก เช่น ชุมชนเขาน้อย ซึ่งเป็นชุมชนใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นราวทศวรรษที่ 2530 ประกอบไปด้วย 2 ลักษณะคือ ปลุกสร้างเป็นห้องเช่าราคาถูก และเปิดให้เช่าที่ดินเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยราคาถูกราคาราวประมาณ 400 – 1,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ ชาวบ้านต่างพื้นที่เริ่มเข้ามาจับจองปลุกสร้างบ้านเรือนบนที่เช่ามีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เกิดขึ้นเป็นชุมชนแออัดแห่งใหม่ มีการประกอบอาชีพค่อนข้างหลากหลาย เช่น พนักงานโรงแรม ร้านอาหาร ขับวินมอเตอร์ไซด์ ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ขับรถขายกล้วยเตี้ยตามตรอกซอยของชุมชนเมือง รายได้ที่ดีหาได้ในแต่ละวันเมื่อหักลบกลบหนี้แล้วอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจมากกว่าการทำอาชีพในภาคการเกษตรดั้งเดิม ดังนั้นการเข้ามาของประชากรอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดชุมชนแออัด ชุมชนผู้มีรายได้น้อย ได้แก่ ชุมชนรูก้าที่สาธารณะ ชุมชนแออัดดั้งเดิม และการเช่าพื้นที่เอกชนเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัยร่วมกัน

“เมืองพัทยา” คือเมืองการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ผู้คนในแทบทุกระดับชั้นเข้ามาเป็นลูกจ้าง พนักงาน หรือการเป็นผู้ประกอบการขนาดเล็ก เพื่อแสวงหารายได้และการยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ห้องเช่าห้องแถวราคาถูก คือ การลงทุนด้านที่อยู่อาศัยในอัตราที่ค่อนข้างต่ำสำหรับการดำเนินชีวิตในเมืองที่มีต้นทุนค่อนข้างสูง รายได้สุดท้ายภายหลังจากการหักลบกลบหนี้แล้วจะถูกนำไปใช้เพื่อการลงทุนกับการศึกษาของบุตรหลาน การปรับปรุงและปลุกสร้างที่อยู่อาศัยในภูมิลาเนาเดิม และการเก็บออมไว้เพื่อสถานการณ์ฉุกเฉินของครอบครัว

อภิปรายผล

ผลการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายในประเด็นของการเกิดขึ้นของเมืองและการเปลี่ยนผ่านจากเมืองท่าชายฝั่งทะเลไปสู่เมืองที่มีความทันสมัย โดยมีปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ บทบาทการพัฒนาของรัฐที่ทำให้เมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจสังคมที่ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เศรษฐกิจจากวิถีการผลิตแบบเศรษฐกิจยังชีพไปสู่เศรษฐกิจการค้าของพื้นที่ แต่บทความนี้ได้ขยับขยายขอบเขตการอธิบายที่เป็นความเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบของเมืองที่มีความทันสมัย มีความหลากหลายทางด้านสังคมและเศรษฐกิจที่เปิดโอกาสให้ผู้คนต่างถิ่นเข้ามาทำงานในเมืองที่มีทั้งคนที่ประสบความสำเร็จ และกลุ่มคนที่ยังไม่สามารถขยับเลื่อนสถานะของตนเองได้หรือ “คนจนเมือง” และประเด็นที่บทความที่ต่อยอดจากการศึกษาในอดีตที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “คนจนเมือง” กับ “เมือง” ในฐานะของผู้ขับเคลื่อนเมืองทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจระดับรากฐานของท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาเมืองและคนจนเมืองควรจะต้องมีมิติที่มีความหลากหลายที่พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนจนเมืองกับพื้นที่ของเมือง ตลอดจนความสัมพันธ์ในเชิงนโยบายที่มีผลกระทบต่อคนจนเมือง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “คนจนเมืองที่เปลี่ยนไปในสังคมเมืองที่กำลังเปลี่ยนแปลง ในพื้นที่ภาคตะวันออกของประเทศไทย” สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ประจำปี 2562

บรรณานุกรม

- ขวัญแก้ว อุดมบุญญานภาพ (2546). **กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา. อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย**
- โจนาธาน. (2546). **ตามรอยตำนานเมืองพัทยากับ ปริญญา ขวลิตธำรง ผู้พลิกผืนแผ่นดินเมืองพัทยา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.**
- เฉลย เกื้อนชู. (4 กันยายน 2562). สัมภาษณ์.
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2550). **เศรษฐศาสตร์การเมืองของการพัฒนาอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- ชัยณรงค์ เครือนวน. (2558). **ปฏิบัติการและการต่อสู้ทางวาทกรรมในการพัฒนาอุตสาหกรรม: ศึกษากรณีการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้ตัวแบบมาตาฟุต. วิทยานิพนธ์. หลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ. มหาวิทยาลัยบูรพา.**
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฬามาต ไชยรบ (2545) **วิถีชีวิตของผู้ประกอบการรายย่อยบนชายหาดบางแสน: วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชุมชน. ภาควิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยบูรพา**
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2556). **โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี. ชุดโครงการวิจัย “สู่สังคมไทยเสมอหน้า การศึกษาโครงสร้างความมั่งคั่งและโครงสร้างอำนาจเพื่อการปฏิรูป”**
- ณรงค์ พิระภิญโญ. (2529). **การศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนสุขาภิบาลแสนสุขอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์. ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิตภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- ธนิต โตอติเทพย์. 2560. **การพนันฟุตบอลในชีวิตประจำวันของสังคมอุตสาหกรรมแห่งหนึ่งในภาคตะวันออก. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)**
- นิยม สกุลวงศ์. (6 กุมภาพันธ์ 2563). สัมภาษณ์.
- บุญเลิศ นมะพะทะ. (29 พฤศจิกายน 2562). สัมภาษณ์.
- ปัญญาโชติ สอนคม. (2538). **แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายหาดบางแสน. วิทยานิพนธ์. การวางแผนภาคและผังเมืองมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**
- พิศ ทองเจียม. (2 กุมภาพันธ์ 2563). สัมภาษณ์.
- ภารดี มาหาพันธ์. (2552). **พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชลบุรี. พิมพ์ลักษณ์. ชลบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา**

- ภารดี มหาขันธ์. (2555) การตั้งถิ่นฐานและการพัฒนาของภาคตะวันออก ยุคปรับปรุงประเทศ
ตามแบบสมัยใหม่ถึงปัจจุบัน. สาขาวิชาไทยศึกษา. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
- ภารดี มหาขันธ์ และนันท์ชญา มหาขันธ์. (2553). **ตระกูลแซ่ในจังหวัดชลบุรี : วิถีและพลัง**. พิมพ์ลักษณ์.
ชลบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ไม่ประสงค์ออกนาม. (3 ธันวาคม 2563). สัมภาษณ์.
- เรวัต แสงสุริยงค์. 2542. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองบริเวณนิคมอุตสาหกรรม
แหลมฉบังและมาบตาพุด. ภาควิชาสังคมวิทยา. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยบูรพา
- สมชาย เดชพรหมพันธุ์. (2530). การศึกษาเปรียบเทียบ ที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมือง
ชายฝั่ง ทะเลตะวันออก : จันทบุรี ระยอง และพัทยา. ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ชลบุรี.
- สสนา ยววุฒโฒ. (2537). การศึกษาสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนชายฝั่ง
ทะเล จังหวัดชลบุรี : พื้นที่ศึกษาชุมชนบางแสน หาดวอน หอนงมน. ปริญญาศิลปศาสตร
บัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา
- สิตางค์ เจริญวงศ์. (2558). ความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว กรณีศึกษา
ตำบลทุ่งสุขลา เทศบาลนครแหลมฉบัง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี. รายงานการ
วิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- สุมาลี พันธุ์ธรา. (2543). **พัฒนาการของอำนาจท้องถิ่นในบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกงและ
ชายฝั่ง ทะเลตะวันออก พ.ศ. 2440 – 2516**. วิทยานิพนธ์. สาขาประวัติศาสตร์.
ภาควิชาประวัติศาสตร์. คณะอักษรศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันชัย ปันทอง. (2525). **การบริหารเมืองพัทยา**. วิทยานิพนธ์. รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- อจนา วัฒนานุกิจ. (2529). **สภาพสังคม-เศรษฐกิจของพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก.**
โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อการจัดการศึกษาในบริเวณพื้นที่ชายทะเลตะวันออก.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา
- อัมพร บำรุงผล. (21 พฤษภาคม 2563). สัมภาษณ์.
- โอฬาร ถิ่นบางเตียว (2546) **ชีวิตแรงงานรับจ้างในไร่อ้อย**. รายงานการวิจัย. กลุ่มเกษตรกร.
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สู่ชีวิตที่ดีกว่า?: การวิเคราะห์ แรงจูงใจที่นำมาซึ่งความฝัน การเป็นนักฟุตบอลอาชีพ ของเยาวชนชาวแอฟริกา*

พลิชฐ์ วจนะดิชยาวงค์**

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน ปรากฏความกังวลต่อการเพิ่มขึ้นของปัญหาการค้ามนุษย์ในกลุ่มนักกีฬาฟุตบอลจากภูมิภาคแอฟริกา โดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติจำนวนหนึ่งแสวงประโยชน์จากเยาวชนที่ต้องการเป็นนักฟุตบอลเพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยล่อลวงให้เยาวชนเหล่านี้ย้ายถิ่นฐานออกจากภูมิลำเนาของตนเพื่อไป “ค้าแข้ง” ในสโมสรระดับสูง แต่แท้จริงแล้ว เยาวชนเหล่านี้กลับกลายเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ การเพิ่มขึ้นนี้มาสู่คำถามที่น่าสนใจว่าเหตุใดเยาวชนชาวแอฟริกาจำนวนมากจึงมีความต้องการเป็นนักฟุตบอลอาชีพ ทั้งที่มีหลายอาชีพที่สามารถนำมาซึ่งความมั่งคั่งและสามารถยกระดับชีวิตของตนเองได้เช่นเดียวกับกีฬาฟุตบอล

โดยการศึกษาพบว่า พลวัตของโลกาภิวัตน์สร้างความผูกพันอย่างแนบแน่นระหว่างกีฬาฟุตบอลกับเยาวชนชาวแอฟริกา นำมาซึ่งมายาคติว่าอาชีพนักกีฬาฟุตบอลจะช่วยเสริมสร้างฐานะของตน ทั้งยังเป็นสิ่งที่ช่วยต่อยอดความเป็นชายและการปฏิบัติตามเพศสภาพ ด้วยสังคมแอฟริกาคาดหวังว่าผู้ชายต้องเป็นเสาหลักของครอบครัว อีกด้านหนึ่ง ปัญหาระดับโครงสร้างของระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคทำให้เยาวชนเห็นว่ามีวิชายฐานะไม่สามารถทำให้ชีวิตพวกเขาดีขึ้น ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงเลือกที่จะออกจากระบบการศึกษาและผันตัวเป็นนักกีฬาฟุตบอล กลายเป็นช่องว่างให้ผู้ไม่ประสงค์ดีสามารถแสวงประโยชน์ได้

คำสำคัญ: กีฬาฟุตบอล, เยาวชนชาวแอฟริกา, บทบาทเพศสภาพ, ระบบการศึกษา, การแปลงให้เป็นสินค้า

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ คณะรัฐศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในหัวข้อ “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการย้ายถิ่นของนักกีฬาฟุตบอลจากทวีปแอฟริกาสู่ประเทศไทย”

** นิสิตระดับปริญญาโท คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

For a Better Future? An analysis of the motivation of African Adolescents and their Dream of Becoming a Professional Footballer*

Pasit Wajanadisawong**

Abstract

In Africa, concerns were raised that there are increasing number of human traffickers that exploited Africa, which is a continent with abundant of adolescents wanting to become a footballer, by giving these adolescents a false hope of becoming a professional footballer, though tricking them into a human trafficking ring. Question arises, why do so many African adolescents want to be a professional footballer? There is a collective understanding that footballers earn a lot and African is generally an impoverish continent, but there are many occupations as well that is financially as rewarding. A deeper look through the lenses of the young Africans is required to understand this phenomenon more profoundly.

This study intended to answer the question of what motivated African adolescents to become a professional footballer. Findings show that Globalization which merges the proliferation of football, and the everyday lives of Africans leads African adolescents into believing in the myth that pursuing football career is a credible way to achieve wealth, which fuels the gender expectation in the African society that a man is expected to be the breadwinner of the house, and wealth is a symbol of manliness. Meanwhile achieving wealth through formal education is becoming less preferable as there are many structural dysfunctions of the education systems that leads to massive unemployment in many parts of Africa. As a result, many African adolescents abandon formal education system and decide to pursue the career of professional footballer instead. This leads to vulnerability that human traffickers could exploit.

Keyword: Football, African adolescents, gender roles, education system, commodification

* This article is a part of Chulalongkorn University's Master of International Relation's thesis on the topic of 'Factors Influencing the Migration of African Football Players to Thailand'.

** Post Graduate student of the Master of international relations, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

บทนำ

เมื่อวันที่ 25 กันยายน ค.ศ. 2023 สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime หรือ UNODC) จัดการประชุมระดับสูงว่าด้วยปัญหาการค้ามนุษย์สำหรับกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับกีฬา ณ นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา ในงานประชุมดังกล่าว Delphine Schantz ผู้อำนวยการ UNODC สำนักงานนครนิวยอร์ก แสดงความกังวลต่อการเพิ่มขึ้นของปัญหาการค้ามนุษย์กลุ่มที่ในวงการกีฬา โดยเฉพาะในกลุ่มนักกีฬาฟุตบอล UNODC รายงานว่าองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติจำนวนหนึ่งแสวงหาประโยชน์จากเยาวชนที่ต้องการเป็นนักฟุตบอลเพื่อแสวงหาชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยล่อลวงและชักชวนให้เยาวชนเหล่านี้ย้ายถิ่นฐานออกจากภูมิลำเนาของตน และขายความหวังว่าพวกเขาจะไป “ค้าแข้ง” ในสโมสรระดับสูง แต่แท้จริงแล้ว เยาวชนเหล่านี้กลับถูกนำไปขายแรงงานหรือขายบริการทางเพศ ทั้งนี้ UNODC ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อประเด็นในบริบทภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก โดยประมาณการว่ามีเยาวชนชาวในภูมิภาคนี้ที่มุ่งหวังอยากเป็นนักฟุตบอลอาชีพ แต่กลับต้องตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ในยุโรปสูงถึงปีละกว่า 15,000 คน (UNifeed, 2024; Shimanyula, 2023)

แอฟริกาเป็นภูมิภาคที่ยากจนที่สุดในโลก ข้อมูลจากธนาคารโลกใน ค.ศ. 2023 พบว่าประเทศรายได้ต่ำของโลกจำนวน 23 จาก 27 ประเทศ เป็นประเทศจากทวีปแอฟริกา ขณะที่ประเทศที่มีรายได้ปานกลางในระดับต่ำจำนวน 21 จาก 55 ประเทศ เป็นประเทศจากทวีปแอฟริกาเช่นกัน (World Population Review, 2024) ในทวีปที่สามารถพบความแออัดได้ในทุกหย่อมหญ้า การมีรายได้ที่ดีขึ้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งและในโลกนี้ก็มีอาชีพที่สร้างรายได้อยู่นับไม่ถ้วน แต่สถานการณ์ดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้ชวนให้ตั้งข้อสังเกตว่าเยาวชนชาวแอฟริกาจำนวนมากอยากประกอบอาชีพนักฟุตบอลเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น บทความชิ้นนี้ศึกษาเหตุปัจจัยที่ทำให้เยาวชนชาวแอฟริกาสนใจประกอบอาชีพนักฟุตบอล ผ่านการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างโลกาภิวัตน์และโครงสร้างสังคมแอฟริกาที่ผลักดันให้เยาวชนแอฟริกาเล็งเห็นอาชีพนักฟุตบอลในฐานะโอกาสแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าเพื่อตนเองและครอบครัว ผ่านคำถามว่า เหตุใดเยาวชนโดยเฉพาะเด็กเพศชายชาวแอฟริกาจึงเล็งเห็นว่ากีฬาฟุตบอลสร้างโอกาสผลักดันตนเองให้พ้นจากความยากจน

ฟุตบอลเป็นหนึ่งในกีฬาที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในโลก โดยในห้วงมหรรณพแข่งขันฟุตบอลโลกที่ประเทศกาตาร์เมื่อปี 2022 ที่ผ่านมา สหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ (FIFA) รายงานว่ามีผู้ที่มีส่วนร่วมกับมหรธรมดังกล่าวรวมแล้วมากกว่า 5 พันล้านคน (FIFA, 2023) นับเป็นมากกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรทั่วโลก โดยความนิยมดังกล่าว ทำให้ฟุตบอลเป็นหนึ่งในอาชีพที่สร้างรายได้แก่นักกีฬาที่เข้าร่วมการแข่งขันมากที่สุด โดยรายงานในปี 2023 ปรากฏว่าการแข่งขันฟุตบอลพรีเมียร์ลีกของประเทศอังกฤษเป็นการแข่งขันกีฬาประเภทที่มให้รายได้แก่นักกีฬาโดยเฉลี่ยสูงที่สุดในโลกเป็นอันดับ 3 ที่ รว 4.4 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี รองจากการแข่งขันบาสเกตบอล

ของสมาคมบาสเกตบอลแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (National Basketball Association : NBA) และอเมริกันฟุตบอลเนชั่นแนลฟุตบอลลีก (National Football League: NFL) เท่านั้น (WSN, 2024) จึงไม่เป็นที่แปลกใจที่เยาวชนจากทั่วโลก รวมถึงทวีปแอฟริกา จึงได้ฝันที่จะเป็นนักฟุตบอล ข้อมูลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sannikova และคณะ (2019) ที่ชี้ให้เห็นว่าแม้การเลือกอาชีพของเยาวชนจะประกอบไปด้วยปัจจัยที่ซับซ้อน แต่สถิติพบว่ารายได้ยังคงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการเลือกอาชีพของเยาวชน อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่า การพิจารณาความต้องการเป็นนักฟุตบอลของเยาวชนชาวแอฟริกาผ่านกรอบรายได้เพียงอย่างเดียวนั้น อาจไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจความต้องการของเยาวชนชาวแอฟริกาทั้งหมด เนื่องจากการพิจารณาในกรอบดังกล่าวยังคงไม่ได้อธิบาย ความแตกต่างของอาชีพนักกีฬาฟุตบอลที่เป็นความใฝ่ฝันของเยาวชนชาวแอฟริกา จากอาชีพรายได้สูงอื่น ๆ แต่อย่างใด

งานวิจัยชิ้นนี้เสนอว่า พลวัตของโลกาภิวัตน์สร้างความผูกพันอย่างแนบแน่นระหว่างกีฬาฟุตบอลกับเยาวชนชาวแอฟริกา และนำมาซึ่งมายาคติว่าอาชีพนักกีฬาฟุตบอลจะช่วยเสริมสร้างฐานะและรายได้สูงขึ้น ทั้งยังเป็นสิ่งที่ช่วยตอกย้ำความเป็นชายและการปฏิบัติตามบทบาทของเพศสภาพของตน ด้วยสังคมแอฟริกาคาดหวังว่าต้องเป็นผู้ชายต้องเป็นเสาหลักของครอบครัว ขณะเดียวกัน ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาของประเทศในทวีปแอฟริกาที่ไม่สอดคล้องกับอุปสงค์ในตลาดแรงงาน และคุณภาพการศึกษาที่ต่ำส่งผลให้เยาวชนเพศชายตระหนักว่าการเรียนในโรงเรียนและการมีวิทยฐานะไม่สามารถทำให้ชีวิตพวกเขาั่งคั่งและมั่นคงได้หากเปรียบเทียบกับความเป็นนักฟุตบอล ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงเลือกที่จะออกจากระบบการศึกษาและผันตัวเป็นนักกีฬาฟุตบอล อย่างไรก็ตาม ในโลกความเป็นจริงนักกีฬาฟุตบอลจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จและมั่งคั่ง ขณะที่นักกีฬาส่วนใหญ่ยังคงเผชิญความยากจนสะท้อนให้เห็นว่าการเสริมสร้างฐานะและรายได้สูงขึ้นจากกีฬาฟุตบอลยังคงเป็นเพียงมายาคติ

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความชิ้นนี้อาศัยข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) นักฟุตบอลจากภูมิภาคแอฟริกาจำนวน 6 ท่าน ที่เล่นกีฬาฟุตบอลอยู่ในประเทศไทย ในระดับไทยลีก 1 2 และ 3 โดยเข้าถึงโดยการติดต่อผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ และสัมภาษณ์ผ่านการถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับภูมิหลังของนักกีฬาฟุตบอล โดยถามเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ นักฟุตบอลเป็นผู้เล่ารายละเอียดออกมาด้วยตนเอง อาทิ เหตุใดถึงอยากเป็นนักฟุตบอล? ทั้งนี้ในงานเขียนดังกล่าว จะไม่มีการเปิดเผยชื่อนักฟุตบอลที่ได้รับการสัมภาษณ์ เว้นแต่นักฟุตบอลบางท่านที่อนุญาตให้ผู้เขียนเปิดเผยชื่อ นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาข้อมูลจากทวิแควเคราะห์เอกสาร อาทิ บทความสัมภาษณ์นักฟุตบอลแอฟริกาในประเทศไทย บทความวิชาการ และข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้อง ตามที่ปรากฏตามเว็บไซต์สำนักข่าวกีฬาและในสื่อสังคมออนไลน์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แสดงให้เห็นถึงสาเหตุต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความต้องการเป็นนักฟุตบอล

ชาวแอฟริกา ขณะที่การวิเคราะห์ข้อมูลผ่านเอกสารจะสร้างกรอบความคิดทางวิชาการในประเด็นดังกล่าวให้แก่ผู้เขียนในการจัดเรียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ รวมถึงจะทำให้ผู้เขียนเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดเชิงลึกได้เพิ่มขึ้น

กรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

บทความนี้ใช้แนวคิด “การแปลงเป็นสินค้า” (Commodification) เพื่อใช้ในการอธิบายพัฒนาการของกีฬาฟุตบอลในแอฟริกา เพื่ออธิบาย อนึ่ง งานเขียนของ Vamplew (2019) กล่าวถึงการแปลงเป็นสินค้าของกีฬา โดยเห็นว่ากีฬาจะกลายเป็นสินค้าเมื่อผู้บริโภคจ่ายเงินเพื่อรับชมหรือเข้าร่วม หรือมีแนวโน้มว่ากีฬาจะมีมูลค่าเมื่อถูกแลกเปลี่ยนซื้อขายมากกว่ามูลค่าที่เกิดขึ้นจากการใช้สอย โดยงานเขียนนี้ยังกล่าวว่า การแปลงเป็นสินค้าเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่ออุตสาหกรรมกีฬา เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวเปลี่ยนธรรมชาติของผู้คนต่อกีฬา นำมาสู่ธรรมชาติที่ผู้คนให้ความสำคัญกับกีฬาในมิติทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าที่จะมองกีฬาในฐานะกิจกรรมเพื่อความบันเทิง หรือกิจกรรมสันทนาการ ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าการแปลงเป็นสินค้ามีความเชื่อมโยงกับโลกาภิวัตน์อย่างยิ่ง โดยโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยเร่งกระบวนการแปลงเป็นสินค้าที่สำคัญ โดยโลกาภิวัตน์ได้ขยาย “ความสัมพันธ์ในมิติของสินค้า” (Commodity relations) ระหว่างผู้คน รวมถึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสินค้า “ลึกซึ้ง” มากขึ้น Lysandrou (2005) เช่นเดียวกับกรณีของกีฬาฟุตบอลและเยาวชนชาวแอฟริกาที่จะกล่าวถึง ในส่วนต่อไป

การแปลงฟุตบอลเป็นสินค้า มายาคติว่าด้วยสถานะและรายได้ของนักฟุตบอล และความเป็นชาย

“โดยปกติ เด็กแอฟริกาคนไหนที่ไม่ได้มีฐานะร่ำรวย วันไหนที่ไม่มีเรียน
ก็จะตื่นเช้าขึ้นมาเตะฟุตบอลกันทุกคน” (Joel, December 17, 2022)

คำกล่าวนี้ของ Henri Jöel นักฟุตบอลชาวไอวอรีโคสต์ ที่ผ่านการเล่นให้กับสโมสรชั้นนำของไทยหลายทีม แสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่แนบแน่นระหว่างชีวิตของเยาวชนชาวแอฟริกากับกีฬาฟุตบอล

กีฬาฟุตบอลมีจุดเริ่มต้นจากภูมิภาคยุโรปก่อนจะแพร่ขยายไปทั่วโลกผ่านการเดินเรือและการขยายอาณานิคมของมหาอำนาจในยุโรป ไม่ว่าจะเป็นสหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส โปรตุเกส และเบลเยียม การที่กีฬาฟุตบอลเป็นที่นิยมของประชากรจากดินแดนเจ้าอาณานิคม ฟุตบอลจึงถูกนำเสนออย่างภูมิภาคแอฟริกา ผ่านการละเล่นของทหารและผู้ย้ายถิ่นฐานไปยังดินแดนใหม่ โดยเฉพาะในบริเวณท่าเรือ (Alegi, 2017) ในช่วงทศวรรษที่ 1920 ฟุตบอลได้แพร่กระจายไปทั่วแอฟริกาภาคพื้นทวีป และกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเยาวชนชาวแอฟริกาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากความเข้าถึงได้ง่ายของกีฬานี้ที่ผู้เล่นไม่จำเป็นต้องมีทุนทรัพย์ใด ๆ เพียงอาศัย

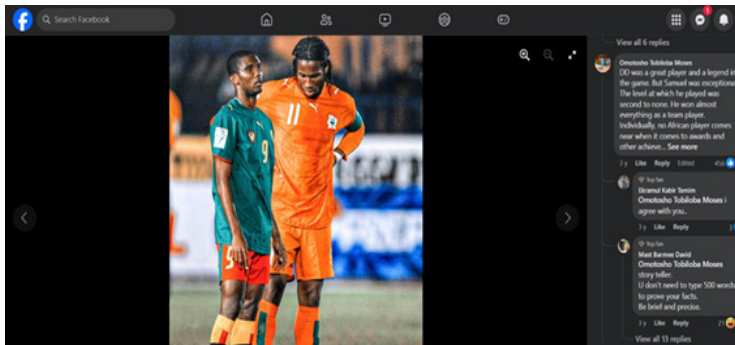
การใช้ลูกมะนาวหรือลูกเทนนิสเก่า หรือแม้แต่เศษผ้าที่ถูกพันกันเป็นลูก กับเท้าเปล่าก็เพียงพอที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมนับสิบคนสามารถสนุกสนานได้พร้อมกัน รวมถึงการมีกฎกติกาที่เรียบง่ายทำให้สามารถเข้าถึงชุมชนต่าง ๆ ในแอฟริกาได้อย่างรวดเร็ว (Exploring Africa, 2024)

ในปัจจุบัน การละเล่นฟุตบอลแพร่ขยายไปยังภูมิภาคแอฟริกาทั่วทุกหอย่อมหญ้า โดยปรากฏรายงานว่าฟุตบอลเป็นกีฬาที่ได้รับความนิยมสูงสุดในแอฟริกาอย่างเปรียบเทียบไม่ได้ (Africa Top Sports, 2024) โดยเฉพาะภูมิภาคแอฟริกาตะวันตก นอกจากนี้จะเป็นกิจกรรมสันถวนการของเยาวชนในภูมิภาคแล้ว ฟุตบอลในภูมิภาคแอฟริกายังมีพัฒนาการทั้งในอีกสองมิติได้แก่

1. การละเล่นเพื่อความเป็นเลิศ โดยประเทศในภูมิภาคแอฟริกาต่างมีระบบการบริหารกีฬาฟุตบอลในชาติตนเอง ที่ขึ้นอยู่ภายใต้การดูแลของสหพันธ์ฟุตบอลทวีปแอฟริกา (Confederation of African Football หรือ CAF) ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับทวีปที่อยู่ภายใต้การกำกับของ FIFA) นอกจากนี้หลายชาติยังทำผลงานได้ดีในการแข่งขันระดับทีมชาติต่าง ๆ อาทิ ฟุตบอลโลก รวมถึงการแข่งขันระดับทวีปที่สำคัญ ได้แก่ African Nations Cup (AFCON)
2. มิติของกีฬาอาชีพ ในปัจจุบัน การแข่งขันฟุตบอลระดับสโมสรของแต่ละประเทศในภูมิภาคที่เป็นระบบและมีความสอดคล้องกับกฎเกณฑ์นิยมในลักษณะเดียวกับในยุโรปและที่อื่น ๆ อาทิ การให้เงินรางวัลสำหรับผู้ชนะการแข่งขันต่าง ๆ การขายลิขสิทธิ์การถ่ายทอดสด การขายตั๋ว – สินค้าของสโมสร การขายสิทธิผู้สนับสนุนสโมสร รวมถึงการขายนักฟุตบอลให้แก่สโมสรอื่น โดยเฉพาะสโมสรจากทวีปยุโรป โดยปัจจุบันทุกประเทศในภูมิภาคล้วนมีการจัดการแข่งขันระดับสโมสรที่แข็งแกร่งและกลายเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศภูมิภาคแอฟริกาเหนือ อาทิ สโมสร Al Ahly SC ในประเทศอียิปต์ จากรายงานใน ค.ศ. 2021 พบว่า สโมสรสามารถขายลิขสิทธิ์ถ่ายทอดสดได้มูลค่าสูงขึ้นกว่าเท่าตัวในทุกสามปี โดยได้รับค่าลิขสิทธิ์ราว 250 ล้านดอลลาร์อียิปต์ต่อปีในช่วง ค.ศ. 2015-2017 และเพิ่มขึ้นเป็นกว่า 500 ล้านดอลลาร์อียิปต์ใน ค.ศ. 2018 (Coliseum, 2021) อันสะท้อนให้เห็นความนิยมที่เพิ่มมากขึ้นของฟุตบอลระดับสโมสรในประเทศแอฟริกา

เมื่อฟุตบอลในฐานะกีฬาอาชีพของแอฟริกามีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ฟุตบอลจึงกลายเป็นสื่อความบันเทิงหนึ่งที่สำคัญยิ่งของภูมิภาคแอฟริกาในปัจจุบัน ชาวแอฟริกาจำนวนมากเลือกที่จะแสวงหาความสุขในช่วงสุดสัปดาห์ผ่านการรับชมการแข่งขันฟุตบอล ทั้งจากที่สนาม จากโทรทัศน์ที่บ้าน หรือการเข้าถึงสรรค์ตามสถานบันเทิงเพื่อรับชมและสนับสนุนสโมสรที่ตนเองรักกับคนอื่น ๆ

โดยฟุตบอลกลายเป็น “วัฒนธรรมป๊อป” (Pop Culture) ที่ชาวแอฟริกันนิยมสนทนา (Ngongang, 2020) นอกจากนี้ ความนิยมของสื่อสังคมออนไลน์ในภูมิภาคในช่วงสิบปีหลัง ยังสร้างพื้นที่การพูดคุยที่กว้างและเข้าถึงกลุ่มผู้รับชมได้มากขึ้นอย่างยิ่ง กลายเป็นปัจจัยเร่งสำคัญที่เพิ่มความนิยมการเสพสื่อกีฬาฟุตบอลในภูมิภาคอย่างทวีคูณ

รูปภาพที่ 1-2: การโต้เถียงอย่างดุเดือดระหว่างแฟนฟุตบอลชาวแอฟริกันในโซเชียลมีเดีย เมื่อถูกถามว่าใครคือนักฟุตบอลกองหน้าที่ดีที่สุดของแอฟริการะหว่าง Samuel Eto'o ชาวแคเมอรูน กับ Didier Drogba ชาวไอวอรีโคสต์ (Seye Omidiora, 2020)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่ากีฬาฟุตบอลในแอฟริกาค่อย ๆ ถูกแปลงให้เป็นสินค้าด้วยความนิยมของประชาชนต่อฟุตบอลที่มีเพิ่มมากขึ้น มิติของ “ความเป็นอาชีพ” ของกีฬา

ฟุตบอลยังส่งผลให้นักฟุตบอลมีสถานะเป็นผู้มีชื่อเสียง (Celebrities) ที่ร่ำรวยจากค่าจ้างมหาศาลจากสโมสรฟุตบอล และได้รับความสนใจจากสังคมอีกด้วย โดยนอกจากบุคคลเหล่านี้จะปรากฏตัวในสื่ออย่างสม่ำเสมอทุกสัปดาห์ ไม่ว่าจะจากทั้งการลงแข่งขัน หรือการปรากฏตัวในสื่อโฆษณาแล้ว ส่งผลให้เกิดความคลั่งไคล้ (Passion) ในตัวนักกีฬาในฐานะฮีโร่ผู้สร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้ชมด้วย นักฟุตบอลชื่อดังชาวแอฟริกา อาทิ Didier Drogba หรือ Samuel Eto'o ต่างล้วนแล้วแต่กลายมาเป็นผู้ที่สร้างแรงบันดาลใจให้เยาวชนชาวแอฟริกายกก้าวขึ้นมาเป็นนักฟุตบอล

Esoh “Paul” Omogba นักฟุตบอลชาวไนจีเรีย ที่ค้าแข้งให้กับสโมสรเกษตรศาสตร์ เอฟซี มีทัศนะต่อประเด็นนี้ว่า

“ผมมีไอดอลเป็น Jay-Jay Okocha และ Nwanko Kanu (นักฟุตบอลชื่อดังชาวไนจีเรีย) และมีความฝันอยากจะเป็นแบบเขา ผมเห็นว่าเขาสามารถเลี้ยงชีพและหาเงินได้มากมายจากการเป็นนักฟุตบอล แล้วผมก็เชื่อว่าผมก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จด้วยกีฬาฟุตบอลได้เช่นกัน” (Omogba, April 20, 2023)

คำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความคลั่งไคล้ในตัวนักฟุตบอล ในฐานะฮีโร่ที่เป็นรูปธรรมจากประเทศเดียวกัน ผู้ที่ร่ำรวยชื่อเสียงเงินทองผ่านการเล่นกีฬาฟุตบอลที่เขารักหล่อหลอมให้เยาวชนชาวแอฟริกามีความฝันที่จะก้าวขึ้นมาเป็นนักฟุตบอลอาชีพเพื่อประสบความสำเร็จในลักษณะเดียวกัน

อย่างไรก็ดี งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า มิใช่เพียงความคลั่งไคล้ในนักฟุตบอลที่พวกชื่นชอบเท่านั้นที่สร้างความฝันในการเป็นนักฟุตบอลให้แก่เยาวชนชาวแอฟริกา หากพิจารณาจากบริบทวัฒนธรรมในครอบครัวชาวแอฟริกาจะพบว่าสังคมคาดหวังให้เยาวชนเพศชายเติบโตขึ้นมาเป็นเสาหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว

นักฟุตบอลชาวแคเมอรูนท่านหนึ่งที่ไม่ประสงค์ออกนาม กล่าวในบทสัมภาษณ์กับผู้เขียน ดังนี้

“คุณต้องเข้าใจพวกเรานะ พวกเราเป็นผู้ชายมีภาระหน้าที่ดูแลครอบครัวคุณต้องสู้นะ คุณจะอยู่ที่บ้านเหมือนผู้หญิงไม่ได้คุณต้องสู้เพื่อจะดูแลครอบครัวให้ได้ ผมคิดถึงครอบครัวที่บ้านนะ แต่ผมก็ ต้อง สู้ เพื่อ พวก เขา ” (นักฟุตบอลชาวแคเมอรูนที่ค้าแข้งให้กับสโมสรในไทยลีก 3, October 13, 2022)

คำพูดนี้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างวัฒนธรรมระดับครอบครัวของชาวแอฟริกาที่แนวคิดเรื่องบทบาททางเพศ (Gender Role) ยังคงมีความสำคัญอย่างมากในสังคมในระดับครอบครัว เพศชายถูกตั้งความคาดหวังไว้ที่จะต้องเป็นคนที่กำลังหาญ เปี่ยมด้วยคุณธรรม มีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ และแข็งแกร่ง (Ezeugwu and Ojedokun, 2020) งานเขียนของ Mbah (2019) อธิบายถึงพลวัตข้างต้นนี้ว่า สังคมแอฟริกามีค่านิยมที่เพศชายต้อง “นำรายได้เข้าบ้าน” (Breadwinner)

ซึ่งฝังอยู่ในรากฐานสังคมแอฟริกาอย่างยาวนาน (Mbah, 2019)

อนึ่ง งานเขียนของ Bertolt (2018) ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการล่าอาณานิคมต่อค่านิยมบทบาทเพศในแอฟริกา ซึ่งดำเนินมาถึงยุคปัจจุบัน โดยเห็นว่าลัทธิเจ้าอาณานิคมยุโรบนำแนวคิดชายเป็นใหญ่และกดขี่เพศหญิงเข้ามายังภูมิภาคแอฟริกา โดยเห็นว่าสังคมแอฟริกาในยุคก่อนการเข้ามาของเจ้าอาณานิคม ไม่ได้มีลักษณะชายเป็นใหญ่ โดยในบางสังคมไม่มีลักษณะที่ปกครองโดยเพศหญิง เพศหญิงมีบทบาทในการถือครองสินทรัพย์ ในขณะที่บางสังคมไม่ได้มีแนวคิดแบ่งแยกบทบาทเพศระหว่างชายหญิงอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม หลังจากการเข้ามาของเจ้าอาณานิคมยุโรป แนวคิดแบ่งแยกเพศที่ยกสถานะความเป็นผู้นำของเพศชาย และสถานะที่ต่ำกว่าของเพศหญิงผ่านความเชื่อด้านสรีระวิทยาและแนวคิดความเป็นแม่ (Maternity) ซึ่งทำให้เพศหญิงถูกมองว่าไม่เหมาะสมในการเป็นผู้นำ ถูกเผยแพร่ในภูมิภาคผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ อาทิ การไม่ยอมรับชาวแอฟริกันเพศหญิงให้เป็นผู้นำของสังคม ทำให้บทบาทของเพศหญิงในสังคมแอฟริกาลดลง นำมาซึ่งค่านิยมบทบาทเพศในสังคมแอฟริกาปัจจุบัน ที่ชายเป็นใหญ่ และถูกคาดหวังให้เป็นผู้นำ

สำหรับแนวคิดบทบาทเพศ กับความต้องการในการเป็นนักฟุตบอลของชาวแอฟริกา งานเขียนของ Esson (2013) ที่ศึกษาความต้องการของเยาวชนชาวแอฟริกาตะวันตกในการเป็นนักฟุตบอล ผ่านกรณีศึกษาชาวกานา พบว่าสังคมครอบครัวของชาวกานามีความคาดหวังอย่างมหาศาลต่อเยาวชนชายที่จะต้องประสบความสำเร็จในเชิงรูปธรรม ส่งผลให้ความสำเร็จทางการเงินถูกผูกติดเข้ากับ “ความเป็นชาย” (Masculinity) ในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมบทบาทเพศในแอฟริกาตามที่ระบุในข้างต้น และในเมื่อลูกชายเป็นผู้ที่มีหน้าที่หารายได้เข้ามายังครอบครัว การใช้เงินจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือการแสดงความเป็นชายของชาวแอฟริกา

นอกจากนี้ งานเขียนของ Esson ยังให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับความต้องการเป็นนักฟุตบอลของเยาวชนแอฟริกา โดยกล่าวถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตแบบ “X-WAY” (Extraordinary Way) กล่าวคือ นอกจากการเลี้ยงดูครอบครัวแล้ว เยาวชนชายยังต้องการที่จะใช้ชีวิตอย่างหรูหรา มีรถขับ หรือสวมใส่เครื่องประดับราคาแพงได้ เพื่อที่จะได้รับการยอมรับและเชิดชูจากสังคม ในฐานะผู้ชายที่มีศักยภาพ สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของนักฟุตบอลที่ถูกเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ หรือแม้แต่ที่เยาวชนเหล่านี้ได้มีประสบการณ์พบเจอด้วยตนเอง ดังปรากฏในบทสัมภาษณ์หนึ่งที่

“ถ้าคุณพูดถึงคนที่โด่งดังที่สุดในกานา มันจะไม่ใช่ประธานาธิบดีหรอกนะ แต่เป็น Asamoah Gyan [นักฟุตบอลชื่อดังชาวกานา] เวลาคนพวกนี้กลับมาที่กานา เขาขับรถ Mercedes Benz เลยนะ เราก็อยากเป็นแบบเขาเหมือนกัน” (Esson, 2013)

บทสัมภาษณ์นักฟุตบอลของ Esson ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของ X-Way ที่สร้างแรงจูงใจให้เยาวชนแอฟริกาอยากเป็นนักฟุตบอล อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาลักษณะของผู้เขียน นอกจากการใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยแล้วอีกพฤติกรรมหนึ่งที่สร้างการยอมรับและเชิดชู

จากสังคมของผู้ชายในแอฟริกันนั้น คือ “การสร้างประโยชน์คืนแก่สังคม” เช่นดังคำพูดของ Paul ดังนี้

“.... อีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผมตัดสินใจเป็นนักฟุตบอลคือ ผมอยากสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม ผมอยากจะทำมาบอกเด็กว่าผมจะเป็นนักฟุตบอลได้อย่างไร คุณจะต้องมีทักษะอะไรบ้าง และอะไรคือข้อดีของการเป็นนักฟุตบอล” (Omogba, April 20, 2023)

นักฟุตบอลชาวแอฟริกาที่ประสบความสำเร็จจำนวนมากจะนิยมบริจาคทรัพย์สินให้แก่สังคมท้องถิ่นที่ตนเติบโตมา อาทิ กรณีของ Sadio Mane ที่ถูกยกย่องโดยสังคมแอฟริกาอย่างล้นหลาม จากการบริจาคงบประมาณมหาศาลเพื่อพัฒนาโรงพยาบาลและโรงเรียนเมือง Bambali ประเทศเซเนกัล บ้านเกิดของตน (Pickworth, 2022) การบริจacksonนอกจากจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้ชายที่มีศักยภาพของนักฟุตบอลผู้บริจาคแล้ว ยังเป็นการเสริมแรงให้แก่ความต้องการของเยาวชนรุ่นถัดไปในการเป็นนักฟุตบอลอีกด้วย

รูปภาพที่ 3: เด็กชายชาวเซเนกัลในเมือง Bambali ที่ใส่เสื้อของ Sadio Mane เพื่อสนับสนุนเขาผ่านทางโทรทัศน์ (Bundesliga, 2022)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ พัฒนาการของกีฬาฟุตบอลในแอฟริกาภายใต้บริบทโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้นักกีฬาฟุตบอลเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้มหาศาล สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังต่อเยาวชนเพศชายในสังคมแอฟริกาได้ ส่งผลให้เกิด “มายาคติ” ในกลุ่มผู้ชายชาวแอฟริกาว่านักฟุตบอลเป็นอาชีพที่พึงปรารถนา อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่า ความหอมหวานของ “อาชีพนักฟุตบอล” มีข้อจำกัดเพียงอย่างเดียวที่เป็นแรงขับในเยาวชนแอฟริกา มุ่งมั่นที่จะเป็นนักฟุตบอล หากแต่มีแรงกดดันที่เกิดจากความด้อยประสิทธิภาพของระบบการศึกษาในภูมิภาคแอฟริกาที่ผลักดันให้เยาวชนเหล่านี้เห็นว่าอาชีพนักฟุตบอลเป็นทางออกที่ดีกว่า

ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาในภูมิภาค กับความต้องการในการเป็นนักฟุตบอลของชาวแอฟริกา

ในช่วงหนึ่งของการสัมภาษณ์ Esoh “Paul” Omogba นักฟุตบอลชาวไนจีเรีย ให้ข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

“.... คุณเข้าใจถูกต้องแล้ว ภูมิภาคแอฟริกามีปัญหาด้านตำแหน่งงาน ตำแหน่งงาน [ไม่หลากหลาย] ทำให้ตำแหน่งงานว้างมีน้อย คนเลยตกงาน เยอะ” (Omogba, April 20, 2023)

คำกล่าวนี้ฉายภาพให้เห็นถึงสถานการณ์ด้านแรงงานของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคแอฟริกา ณ ปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยคนตกงานจำนวนมาก โดยข้อมูลใน ค.ศ. 2023 พบว่าไนจีเรียเป็นประเทศที่มีอัตราการว่างงานสูงที่สุดในโลก คือ 33% ของจำนวนแรงงานทั้งหมด (Nwachukwu, 2023) นอกจากประเทศไนจีเรียแล้ว ประเทศในภูมิภาคแอฟริกาใต้สะฮารา (Sub-Saharan Africa) อีกหลายประเทศก็เผชิญกับปัญหาที่คล้ายคลึงกัน อาทิ แอฟริกาใต้ นามิเบีย จิบูตี เอสวาตินี ยูกันดา (Schwikowski, 2023) แม้แต่บางประเทศในภูมิภาคที่ตัวเลขการว่างงานอาจจะดูต่ำ แต่ความเป็นจริงแล้วแรงงานจำนวนมากกลับมีลักษณะการทำงานแบบไม่เป็นหลักแหล่ง กล่าวคือแรงงานเหล่านี้ไม่มีรายรับที่สม่ำเสมอ จำนวนมากต้องยอมทำงานภายใต้เงื่อนไขการทำงานที่ประหลาด หรืองานที่ใช้ความสามารถระดับต่ำกว่าที่ตนมี รวมถึงถูกกดขี่ค่าแรงการทำงาน เป็นสาเหตุให้แรงงานจำนวนมากในภูมิภาคยังคงยากจนทั้งที่มีงานทำ (Donkor, 2023)

บทความของ Nwachukwu (2023) ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับปัญหาแรงงานของภูมิภาค โดย “การหลั่งไหลของแรงงาน” เข้าสู่ตลาดแรงงาน (Inflow of job seekers into the job market) (Nwachukwu, 2023) ถูกระบุให้เป็นสาเหตุของปัญหาดังกล่าว หากพิจารณาความเป็นจริงที่แอฟริกาเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนประชากรอายุน้อยที่สุดในโลก ที่ 19.7 ปีแล้ว (Donkor, 2023) จะพบว่า อุปทานแรงงานที่มากเกินไป (Labor Oversupply) ถือเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญของภูมิภาคนี้ทีเดียว

จากการวิจัย ผู้เขียนพบว่ามีหลากหลายเหตุผลที่ทำให้ตลาดแรงงานแอฟริกาเกิดภาวะอุปทานล้นตลาด ประการแรก ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการที่ระบบการศึกษาของแอฟริกาถูกเร่งพัฒนาอย่างไม่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน (Educational Mismatches) อนึ่ง หลังจากการได้รับเอกราชของประเทศอดีตอาณานิคมในภูมิภาคแอฟริกา เหล่าผู้นำของประเทศในภูมิภาคต่างต้องการพัฒนาระบบการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศตน (Adamu, 2000) งานเขียนของ Esson ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติของผู้นำประเทศกานาในช่วงหลังการได้รับเอกราชของประเทศ ที่มีดำริต้องการเร่งปฏิรูปการศึกษาของเยาวชนด้วยความเชื่อในทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory) รัฐบาลกานาได้ประกาศนโยบายที่เยาวชนจะต้องศึกษาในระบบการศึกษาภาคบังคับอย่างน้อย 9 ปี (ระดับประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี)

และยังประกาศนโยบายสนับสนุนทางการศึกษาไร้ค่าใช้จ่าย (FCUBE Program) ในเวลาต่อ

มา อย่างไรก็ตาม จำนวนแรงงานที่ถูกผลิตรายการจากระบบการศึกษากลับไม่สอดคล้องกับอุปสงค์
แรงงานในประเทศที่ลดลงหลังจากการปลดแรงงานจำนวนมากที่เป็นผลมาจากการปรับโครงสร้าง
ทางเศรษฐกิจของประเทศโดยกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF Structural Adjustment
Retrenchment) ทำให้เกิดแรงงานส่วนเกินจำนวนมาก สถานการณ์ในลักษณะนี้เกิดขึ้นไม่เพียง
แต่กับประเทศกานาเท่านั้น สถิติของประเทศไนจีเรียใน ค.ศ. 2021 พบว่าแรงงานที่มีสัดส่วน
ตกงานสูงโดยมากมักเป็นแรงงานกลุ่มที่มีการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มที่จบการศึกษาระดับปริญญา
ตรี ที่มีสัดส่วนตกงานกว่า 40% ของแรงงานทั้งหมด และกลุ่มที่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษา
ตอนปลายตกงานกว่า 37% ของแรงงานทั้งหมด (Brown, 2021)

ถึงแม้ว่าการศึกษายังคงช่วยให้พัฒนาการในหลายประเทศในภูมิภาคแอฟริกาได้
ชะงัก แต่ระบบการศึกษาของประเทศเหล่านี้กลับขาดคุณภาพในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อ
การทำงาน เนื่องจากระบบการศึกษาของประเทศในภูมิภาคนี้มักจะมุ่งเพิ่มพูนความรู้ตามทฤษฎี
มากกว่ามากกว่าที่จะสอนทักษะที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Hillary, 2023) อนึ่ง ปรากฏงาน
เขียนในช่องทางของเยาวชนรายหนึ่งที่ใช้นามแฝงว่า BigPhaze ที่กล่าวถึงความคับข้องใจต่อระบบ
การศึกษาในมหาวิทยาลัยในประเทศไนจีเรีย (2023) โดยเขาเห็นว่าระบบการศึกษาในไนจีเรีย
มักจะจำกัดกรอบให้ผู้เรียนรู้เพียงแต่ความรู้ที่อยู่ในตำรา เน้นการท่องจำ แต่กลับไม่สอน
กระบวนการคิดโดยกีดกันไม่ให้ผู้เรียนมีการตั้งคำถามทำให้ผู้เรียนไม่มีทักษะในการคิดและ
แก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างต่อเนื่องต่อการทำงาน ทั้งยังเห็นว่าเยาวชนจำนวนมากที่จบ
การศึกษาออกมาไม่มีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้ประโยชน์อะไรจากระบบ
การศึกษาเลย จนเยาวชนจำนวนหนึ่งเลือกที่จะละทิ้งการศึกษาเพื่อหาช่องทางอื่นในการหารายได้
(BigPhaze, 2023) ในทางเดียวกัน ข้อมูลจากหลายแหล่งบ่งชี้ไปในทิศทางเดียวกันว่ามหาวิทยาลัย
ของประเทศไนจีเรียโดยมากยังคงไม่มีแม้แต่การฝึกงาน และกลายเป็นภาระของสถานที่
ทำงานในการฝึกทักษะเหล่านี้แก่เยาวชนใหม่ (Orakpo, 2020)

ในขณะเดียวกัน ระบบการศึกษาของประเทศในทวีปแอฟริกายังมุ่งสร้างทักษะที่ไม่
หลากหลาย สอดคล้องกับค่านิยมของผู้ใหญ่ในสังคมแอฟริกา ที่ให้ความสำคัญกับอาชีพที่เกี่ยวกับการ
แพทย์ กฎหมาย และธุรกิจ ซึ่งเป็นอาชีพที่จะต้องสั่งสมทักษะจากการศึกษาในระบบการศึกษา
ทางการเท่านั้น ในขณะที่อาชีพในเชิงความคิดสร้างสรรค์ เช่น วรรณกรรม ความบันเทิง หรือศิลปะ
กลับถูกมองเป็นเพียงงานอดิเรกและผู้คนมองก็จะไม่สนับสนุนให้บุตรหลานศึกษาในสาขาเหล่านี้
มากนัก (Donkor, 2023) เช่นเดียวกับการเป็นนักฟุตบอล ดังคำกล่าวของ Paul ดังนี้

“ที่แอฟริกา ไม่ใช่พ่อแม่ทุกคนจะอยากให้ลูกไปเป็นนักฟุตบอลหรอกนะ
เพราะการไปซ้อมฟุตบอลจะ ส่งผลกระทบต่อเวลาเข้าเรียนของคุณ
ทำให้ไม่มีใครเขาสนับสนุนกันหรอก” (Omogba, April 20, 2023)

ดังนั้น เมื่อคนจำนวนมากจบการศึกษามาด้วยทักษะประเภทเดียวกัน เข้ามาสู่ตลาดที่มี
อุปสงค์ประเภทดังกล่าวอยู่อย่างจำกัด จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะเกิดภาวะอุปทานแรงงานล้นตลาด

ดั่งเช่นที่เกิดขึ้นกับภูมิภาคแอฟริกาในปัจจุบัน

อุปทานล้นตลาด เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทั้งภูมิภาค ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งแอฟริกา (African Development Bank) รายงานว่า ในแต่ละปี มีเยาวชนจากภูมิภาคแอฟริกา กว่า 10-12 ล้านคน เข้ามายังตลาดแรงงาน แต่ในทางกลับกันกลับมีตำแหน่งงานที่เป็นหลักแหล่งเกิดขึ้นแค่ปีละ 3 ล้านตำแหน่งงานเท่านั้น นำมาสู่สภาวะ “วุฒิเฟ้อ” (Qualification Inflation) ซึ่งทำให้แรงงานระดับปริญญาจำนวนมากต้องไปทำงานรับจ้าง เช่น การขับแท็กซี่ หรือมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เป็นต้น (Donkor, 2023) ในทางกลับกัน การศึกษาประเภทอื่น ๆ อาทิ อาชีวศึกษา หรือ โรงเรียนเทคนิคเฉพาะทาง ยังคงขาดการพัฒนาอย่างมาก

ปรากฏการณ์ที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นจึงส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาของประเทศในภูมิภาคแอฟริกาได้สาระสำคัญ “คุณค่า” และไม่ดึงดูดเยาวชนเข้าศึกษาในระบบ และทำให้ภูมิภาคนี้เผชิญปัญหาการลาออกจากระบบการศึกษาในอัตราที่สูงอย่างต่อเนื่อง (Mustard Insight, 2022) อย่างไรก็ดีอีกหนึ่งปัญหาที่สำคัญของระบบการศึกษาในภูมิภาคนี้ ที่กลายมาเป็นปัจจัยผลักดันให้เยาวชนหันมาเล่นฟุตบอล คือ ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงระบบการศึกษาในภูมิภาคแอฟริกาได้สาระสำคัญ

ขณะที่ทวีปแอฟริกามีขนาดใหญ่และมีประชากรมากที่สุดอันดับ 2 ของโลก สถิติชี้ให้เห็นว่าแอฟริกา คือทวีปที่ยากจนที่สุดในโลก (NajjiaQuest, 2023) ความยากจนขึ้นต้นเป็นสิ่งที่พบได้กับคนส่วนมากในภูมิภาค แต่อีกด้านหนึ่ง “การศึกษา” ที่ถูกจัดเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาความยากจน กลับเป็นสิ่งที่ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงได้อย่างยากลำบาก (United Nations Africa Renewal, 2017) แม้ว่าเยาวชนชาวแอฟริกาจะมีสัดส่วนการศึกษาระดับประถมศึกษาสูงถึง 80% ของการศึกษาทั้งหมด แต่ตัวเลขเยาวชนที่เข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลายกลับมีสัดส่วนลดลงจนน่าตกใจ และในท้ายที่สุดสัดส่วนของเยาวชนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจึงเหลือเพียงแค่ 4% ของการศึกษาทั้งหมดเท่านั้น (United Nations Africa Renewal, 2017) ซึ่งการศึกษาพบว่าสัดส่วนของตัวเลขที่ตกลงในช่วงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีความสอดคล้องกับข้อจำกัดทางรายได้ของครอบครัว โดยเยาวชนที่มีฐานะทางบ้านยากจนมักจะมีแนวโน้มที่จะไม่ศึกษาในระดับมัธยมศึกษา รวมถึงมีแนวโน้มจะลาออกจากสถานศึกษาสูง (United Nations Africa Renewal, 2017) อนึ่ง แม้ว่ารัฐบาลของประเทศในภูมิภาคจะพยายามออกมาตรการอุดหนุนทางการเงิน แต่มาตรการอุดหนุนทางการเงินยังคงขาดประสิทธิภาพ และอาจส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาในสังคมมากขึ้นอีกด้วย

ผู้เขียนใคร่ยกตัวอย่างกรณีของประเทศกานาเพื่อขยายความ ดังนี้ ระบบการศึกษาของกานาได้รับการอุดหนุนทางการเงินโดยรัฐบาลในทุกระดับ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่การศึกษาระดับชั้นประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลเต็มจำนวน แต่การศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี กลับไม่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลทั้งหมด โดยนักเรียนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะถูกพิจารณาในการเข้าศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ตอนปลายในโรงเรียนของรัฐ (ที่ได้รับการอุดหนุนทางการเงินจากรัฐบาล) ผ่านการสอบสนามกลาง (Basic Education Certificate Examination – BECE) และจะถูกคำนวณคะแนนด้วยระบบคอมพิวเตอร์ (Computerized School Selection and Placement System – CSSPS) ในขณะที่ผู้ที่ขาดคุณสมบัติก็จะต้องเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนที่มีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ซึ่งถึงแม้ว่ารัฐบาลกานา มีความพยายามที่จะสนับสนุนโครงสร้างของระบบการศึกษาในลักษณะนี้เนื่องด้วยความเชื่อว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมในการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้ (เนื่องจากเป็นระบบที่วัดกันด้วยคะแนนสอบเป็นหลัก)

อย่างไรก็ดี งานวิจัยของ Esson พบว่าระบบนี้กลับเป็นการส่งเสริมความไม่เท่าเทียม เนื่องจากนักเรียนที่มีคะแนนสอบดี โดยมากมักจะมาจากครอบครัวที่มีฐานะทางบ้านดี และมีเงินพอที่จะสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนได้อยู่แล้ว ในขณะที่เด็กฐานะทางบ้านที่ไม่ดี ของนักเรียนอีกกลุ่มหนึ่งก็มักส่งผลให้คะแนนของนักเรียนกลุ่มนี้ไม่ดี และไม่สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลได้ และเมื่อนักเรียนเหล่านี้ไม่มีทุนทรัพย์มากพอในการเข้าเรียนโรงเรียนเอกชน การลาออกของนักเรียนในช่วงรอยต่อระหว่างมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายจึงกลายเป็น ปัญหาในสังคมกานา (Esson, 2013) นอกจากนี้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า ปัญหาการขาดซึ่งทุนทรัพย์ ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษาในบริเวณชนบท ยังส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมภายใต้ระบบการคัดเลือกในลักษณะนี้อีกด้วย เนื่องจากการขาดซึ่งโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในโรงเรียนแถบชนบทย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของนักเรียนจากบริเวณชนบท ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นผู้มีฐานะยากจนมากกว่า อาทิ สัดส่วนจำนวนอาจารย์ต่อนักเรียนที่ต่ำ โดยปรากฏหลักฐานว่าจำนวนสัดส่วนอาจารย์ต่อนักเรียนในโรงเรียนในชนบทนั้นต่ำกว่าในเมืองมาก (Agbor, 2012) เช่นเดียวกับโครงสร้างพื้นฐานอื่น ๆ ที่ด้อยพัฒนา และส่งผลกระทบต่อนักเรียนในพื้นที่ชนบททางอ้อม อาทิ การเดินทางไปโรงเรียนที่ยากลำบาก หรือเรื่องการรักษาพยาบาลที่เข้าถึงได้ยาก อาจทำให้นักเรียนในชนบทมีสุขภาพที่ไม่ดี และอาจต้องลาออกจากโรงเรียนในที่สุด (Agbor, 2012) โดยระบบการศึกษาในลักษณะใกล้เคียงกันนี้มีได้จำกัดอยู่แต่ในกานา และยังรวมถึงประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคด้วย

จากการศึกษา ผู้เขียนพบว่า ปัญหาระบบการศึกษาของประเทศในภูมิภาคแอฟริกา มีความเชื่อมโยงกับความต้องการในการเป็นนักฟุตบอลของเยาวชนชาวแอฟริกา โดยมีนักฟุตบอลแอฟริกาจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่าการศึกษาอาจไม่ใช่เส้นทางที่จะนำไปสู่การยกระดับชีวิตที่ดีขึ้น ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความแร้งแค้น โดยหลักฐานปรากฏว่า มีนักฟุตบอลชาวแอฟริกาจำนวนมากที่เลือกลาออกจากโรงเรียนเพื่อที่จะเข้าสู่เส้นทางเป็นนักฟุตบอล รวมถึงนักฟุตบอลชื่อดัง เช่น Obafemi Martins ที่เคยค้าแข้งให้กับสโมสรชั้นนำทั่วยุโรป (Obafemi, 2012) หรือ Joe Aribo นักฟุตบอลทีมชาติไนจีเรียที่ค้าแข้งกับสโมสรเซาท์แฮมตันในอังกฤษ (Aribo, 2021) โดยนักฟุตบอลเหล่านี้ส่วนหนึ่งให้สาเหตุว่าที่เลือกอาชีพนักฟุตบอลแทนที่จะเลือกการเรียนเนื่องจากปัจจัยรายได้ (Ahmadu, 2018) ซึ่งให้เห็นว่าการศึกษาไม่ใช่เส้นทางที่เยาวชน

ชาวแอฟริกาเห็นว่าจะนำไปสู่รายได้เหมือนกับการเล่นกีฬาฟุตบอล ซึ่งเป็นอาชีพที่สามารถให้รายได้สูงโดยไม่ต้องใช้วุฒิการศึกษาทางการ ในทางเดียวกัน ยังมีเยาวชนในแอฟริกาจำนวนมากที่ไม่มีทุนทรัพย์ในการเข้าถึงระบบการศึกษาได้ ทำให้ตนเองต้องเข้าสู่เส้นทางของการเป็นนักกีฬาฟุตบอลในที่สุด ดังความส่วนหนึ่งในบทสัมภาษณ์ของนักฟุตบอลชาวไนจีเรียท่านหนึ่งที่ไม่ประสงค์ออกนาม ดังนี้

“ผมตั้งเป้าเป็นนักฟุตบอลตั้งแต่เด็กแล้วนะ เพราะบ้านผมไม่มีเงินส่งผมไปโรงเรียน ฟุตบอลเป็นพระ ผู้ช่วยให้รอด (Messiah) ทางการเงินของผม”
(Lawal, 2020)

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยนี้ ผู้เขียนพบว่าสาเหตุที่ทำให้เยาวชนชาวแอฟริกาต้องการเป็นนักฟุตบอลที่ผู้เขียนได้ระบุไว้ในข้างต้นสองประการ ได้แก่ 1) มายาคติต่ออาชีพนักกีฬาฟุตบอลในฐานะอาชีพรายได้สูง ซึ่งช่วยตอกย้ำความเป็นชายและการปฏิบัติตนตามบทบาทของเพศสภาพของตน โดยเฉพาะการเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งเป็นความคาดหวังต่อเพศชายของสังคมชาวแอฟริกาขณะเดียวกัน เยาวชนชายชาวแอฟริกายังเห็นว่าการเป็นนักฟุตบอลอาชีพยังสามารถทำให้พวกเขาใช้ชีวิตอย่างหรูหรา ซึ่งจะนำมาสู่การยอมรับและเชิดชูจากสังคมในฐานะผู้ชายที่มีศักยภาพ กับ 2) ปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาของประเทศในทวีปแอฟริกา นั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกได้ยาก การที่เยาวชนชาวแอฟริกาจำนวนมากไม่สามารถเข้าถึงระบบการศึกษาที่จะนำมาซึ่งวิทยฐานะในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้ และระบบการศึกษาที่ไม่สามารถสร้างงานให้แก่เยาวชนเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เยาวชนชาวแอฟริกามีความต้องการเข้าระบบการศึกษาเพื่อประกอบอาชีพที่ต้องใช้วิทยฐานะน้อยลง ในขณะเดียวกัน ฟุตบอลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของเยาวชนเหล่านี้อยู่แล้วกลายเป็นอาชีพทางเลือกที่สามารถสร้างมั่งคั่งอย่างยั่งยืนตอบสนองต่อความคาดหวังต่อเยาวชนเพศชายในสังคมแอฟริกาได้ ส่งผลให้เกิดมายาคติในกลุ่มผู้ชายชาวแอฟริกาว่านักฟุตบอลเป็นอาชีพที่พึงปรารถนา จึงไม่น่าแปลกใจที่เยาวชนแอฟริกาจำนวนมากจะมีความต้องการที่จะเป็นนักฟุตบอลอาชีพ อย่างไรก็ตาม นักฟุตบอลชาวแอฟริกากลับไม่นิยมค้าแข้งในสโมสรในประเทศหรือภูมิภาคตนเอง แต่นิยมออกไปค้าแข้งในภูมิภาคอื่น ๆ มากกว่า โดยงานเขียนของ Darby (2007) ได้อธิบายถึงสาเหตุของปรากฏการณ์ดังกล่าวไว้ดังนี้

“สภาพแวดล้อมทางการเมืองและเศรษฐกิจสังคมที่ด้อยพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาประกอบกับความด้อยพัฒนาของระบบฟุตบอลในภูมิภาค ส่งผลให้รายได้และความเป็นอยู่ของนักฟุตบอลในภูมิภาคแอฟริกาไม่ดีเท่าที่ควร และกลายเป็นปัจจัยผลักดันให้นักกีฬาเหล่านี้ย้ายถิ่นไปยังทวีปยุโรปที่ค่าจ้างที่สูงกว่าและระบบฟุตบอลที่ดีกว่า”

ทั้งนี้ ความต้องการในการย้ายถิ่นฐานเพื่อไปค้าแข้งในภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะในภูมิภาคยุโรป ของเยาวชนผู้มีความฝันอยากจะเป็นนักฟุตบอลอาชีพชาวแอฟริกาเหล่านี้ จึงเป็นการเปิดช่องว่างให้องค์กรอาชญากรรมข้ามชาติเข้ามาแสวงประโยชน์ ทำให้เยาวชนกลุ่มดังกล่าว สุ่มเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ได้ในที่สุดเช่นกัน

ท้ายที่สุด ผู้เขียนเห็นว่า มีแนวโน้มที่เยาวชนชาวแอฟริกาจำนวนมากจะยังคงมีความต้องการเป็นนักฟุตบอลในระยะต่อไป เนื่องจากปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาในภูมิภาคแอฟริกายังคงไม่ได้รับการแก้ไข ทั้งนี้ แอฟริกายังเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนประชากรอายุน้อยที่สุดในโลก ขณะเดียวกัน โลกยุคโลกาภิวัตน์ยังทำให้เยาวชนชาวแอฟริกาสามารถมองเห็น “ฮีโร่ นักฟุตบอล” ของพวกเขาอย่างสะดวกมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนจึงหวังว่างานเขียนชิ้นนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าในแขนงแอฟริกันศึกษา (African Studies) ที่อาจมีใช้แขนงการศึกษาที่ได้รับความนิยมอย่างยั่งยืนในประเทศไทย ณ ขณะนี้ โดยสามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในศาสตร์แขนงดังกล่าว ผ่านการเชื่อมโยงกับประเด็นที่สามารถเข้าถึงผู้คนจำนวนมากได้ง่าย เช่นดั่งฟุตบอล ขณะเดียวกัน งานเขียนดังกล่าวยังสะท้อนถึงรากฐานของปัญหาการค้ามนุษย์ในกลุ่มเยาวชนชาวแอฟริกาที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนั้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการรับมือกับปัญหาการค้ามนุษย์ มีความเข้าใจในบริบทดังกล่าว อาจส่งเสริมให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- Africa Top Sports. (2024). **The Most Popular Sports in Africa**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://en.africatopsports.com/2024/01/08/the-most-popular-sports-in-africa/>.
- Agbor, Julius. (2012). **Poverty, Inequality and Africa's Education Crisis**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.brookings.edu/articles/poverty-inequality-and-africas-education-crisis/>.
- Ahmadu, Samuel. (2018). **Cameroon's Gabrielle Onuene: Why I quit school to focus on football**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.goal.com/en/news/camerouns-gabrielle-onuene-why-i-quit-school-to-focus-on-football/tmjhp7dlr1p10uaavllwdwq>.
- Alegi, Peter. (2017). In **Global Africa: Into the Twenty-First Century**, edited by Dorothy L. Hodgson and Judith A. Byfield ,210–220. California: University of California Press,.
- Aribo, Joe. (2021). **Joe aribo speaks on dropping out of university to play professional football** [Interview]. Accessed 1 May 2024, Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=LVhi2NM1sh4?feature=share>.
- Berbolt, Boris. (2018). "Thinking otherwise: theorizing the colonial/ modern gender system in Africa." **African Sociological Review** 22 (1), 2-17.
- BigPhaze. (2023). **Nigeria's Failed Educational System: Part Two**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://medium.com/@Bigphaze/nigerias-failed-educational-system-part-two-23b9c7b2e5a2>.
- Brown, Simon. (2021). **Labour Market Assessment: Nigeria 2021 refresh**. West Sussex: Sightsavers.
- Bundesliga. (2022). **The Story of Sadio Mane** [Youtube]. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=R8h5zrYBbA>.
- Coliseum. (2021). **Al Ahly SC a force to reckon with**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.coliseum-online.com/al-ahly-sc-a-force-to-reckon-with/>.
- Darby, Paul. (2007). "Out of Africa: The Exodus of Elite African Football Talent to Europe." **WorkingUSA** 10, 4: 443 – 456.
- Donkor, Audrey. (2023). **Africa's Youth Unemployment Crisis Is a Global Problem**.

- Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2021/10/19/africa-youth-unemployment-crisis-global-problem/>.
- Esson, James. (2013). "A body and a dream at a vital conjuncture: Ghanaian youth, uncertainty and the allure of football." *Geoforum* 47, 84-92.
- Exploring Africa. (n.d.). **Football (Soccer) in Africa**. Accessed 19 February 2024. Retrieved from <https://exploringafrica.matrix.msu.edu/football-soccer-in-africa/>.
- Ezeugwu, C. R., & Ojedokun, O. (2020). "Masculine norms and mental health of African men: what can psychology do?." *Heliyon*, 6 (12).
- FIFA. (2023). **One Month On: 5 billion engaged with the FIFA World Cup Qatar 2022™**. Accessed 1 May 2024, Retrieved from <https://inside.fifa.com/tournaments/mens/worldcup/qatar2022/news/one-month-on-5-billion-engaged-with-the-fifa-world-cup-qatar-2022-tm>.
- L. Mbah, Ndubueze. (2019). **African Masculinities**. Accessed 1 May 2024, Retrieved from <https://oxfordre.com/africanhistory/view/10.1093/acrefore/9780190277734.001.0001/acrefore-9780190277734-e-270>.
- Lawal, Fu'ad. (2020). **How Much Does A Nigerian Footballer Really Earn? We Asked One**. Accessed 1 May 2024, Retrieved from <https://www.zikoko.com/money/naira-life/salaries-of-nigerian-premier-league-players/>.
- Lysandrou, Photis. (2005). "Globalisation as commodification." *Cambridge Journal of Economics* 29 (5), 769-797.
- M. Hillary, Eng. (2023). **UNEMPLOYED GRADUATES IN AFRICA: THE REAL PROBLEM AND TOP 5 POSSIBLE SOLUTIONS**. Accessed 15 February 2024, Retrieved from <https://www.soleforafricanchild.org/unemployed-graduates-in-africa/>.
- Martins, Obafemi. (2012). **Martins: I Was A School Dropout**. Accessed 1 May 2024, Retrieved from <https://pmnewsnigeria.com/2012/10/22/martins-i-was-a-school-dropout/>.
- Mustard Insights. (2022). **School Dropout Rate in Africa Worsens as Nigeria, Ethiopia Lead the Pack**. Accessed 15 February 2024, Retrieved from <https://blog.mustardinsights.com/in-africa/school-dropout-rate-in-africa-worsens-as-nigeria-ethiopia-lead-the-pack-mEEvB>.
- NaijaQuest. (2023). **Top 5 Poorest Continents In The World**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://naijaquest.com/poorest-continents-in-the-world/>.

- Ngongang, Daniel. (2020). **ALL ROADS LEAD TO LAGOS: HOW GLOBAL FOOTBALL MARKETING IS LEVERAGING NIGERIAN POP CULTURE**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/all-roads-lead-lagos-how-global-football-marketing-ngongang-amabe/>.
- O. Nwachukwu, John. (2023). **Nigeria leads countries with highest rate of unemployment**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://dailypost.ng/2023/05/05/nigeria-leads-countries-with-highest-rate-of-unemployment-see-list/>.
- Obonyo, Raphael. (2019). **Preparing Africa's graduates for today's jobs**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2019-july-2019/preparing-africa%E2%80%99s-graduates-today%E2%80%99s-jobs>.
- Omidiora, Seye. (2020). **Drogba vs Eto'o: Who was the greater African striker?**. Accessed 01 June 2024, Retrieved from <https://www.goal.com/en/news/drogba-vs-etoo-who-was-the-greater-african-striker/1fhuqvy4v7irg1iao hjty608s4>.
- Orakpo, Ebele. (2020). **Africa's underdevelopment result of poor curriculum?**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.vanguardngr.com/2020/09/africas-underdevelopment-result-of-poor-curriculum/>.
- Pickworth, William. (2022). **Sadio Mane has transformed the lives of African villagers with hospital build and school donations**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.liverpoolecho.co.uk/sport/football/football-news/sadio-mane-hospital-school-donations-24279775>.
- Sannikova, Aija et al. (2019). "Economic Factors in the Choice of Studies and Work." **Economic Science for Rural Development** 51, 223-229.
- Schwikowski, Martina. (2023). **Africa's deepening unemployment crisis**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.dw.com/en/africas-deepening-unemployment-crisis/a-64994936>.
- Shimanyula, James. (2023). **UN Calls for a Crackdown on Human Trafficking in Sports**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.voaafrica.com/a/un-calls-for-a-crackdown-on-human-trafficking-in-sports/7288546.html>.
- U. Adamu, Abdalla. (2000). "Educational Reforms in Nigeria." **Department of Education Bayero University**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from

- https://www.auadamu.com/phocadownload/Conference_Presentations/Education_Presentations/2000%20Educational%20Reforms%20in%20Nigeria.pdf.
- UNifeed. (n.d.). **UN / SPORTS HUMAN TRAFFICKING**. Accessed 15 February 2024, Retrieved from <https://www.unmultimedia.org/tv/unifeed/asset/3096/3096827/>.
- United Nations Africa Renewal. (2017). **Africa grapples with huge disparities in education**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://www.un.org/africarenewal/magazine/december-2017-march-2018/africa-grapples-huge-disparities-education>.
- Vamplew, Wray. (2019). "The Commodification of Sport: Exploring the Nature of the Sports Product." **The International Journal of the History of Sport** 35 (7-8), 1-14.
- World Population Review. (2024). **Poorest Countries in Africa 2024**. Accessed 19 February 2024, Retrieved from <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/poorest-countries-in-africa>.
- WSN. (n.d.). **What is the Highest Paid Sport in the World?**. Accessed 1 May 2024, Retrieved from <https://www.wsn.com/blog/highest-paid-sport/>.

The State of the Chinese Communist Youth League under Xi Jinping*

Kittipos Phuttivanich**

Abstract

This article argues that under Xi Jinping's leadership, Youth League faction (Qingniántuán: 青年团), Chinese Communist Party (CCP) members who came from Communist Youth League (CYL), has been tremendously intervened and restricted by Shanghai faction (Shànghǎituán: 上海团), CCP members who came from local politics. These two factions have taken place in the CCP since Deng's campaign of reform and opening-up. CYL is the Party organization dealing with youth affairs and CCP member recruitment. However, the growing numbers of CYL members and its increasing roles in youth affairs also caused other CCP members, especially those who come from locality to perceive CYL as their threat that the growing CYL would permanently dominate the Party. As Xi Jinping has been supported by Shanghai faction, the current status of CYL has been almost fully controlled by the Party, and the number of CYL member has been forced to reduce. As a result, CCP can still maintain its conservative way of the Party member recruitment and its governance for overall Chinese according to the CCP Constitution.

Key Words: Chinese Communist Party, Shanghai Faction, Communist Youth League, Xi Jinping

* This research article is a part of the individual research project title "Xi Jinping's Roles in Changing the Institutional Relationships between the Party and the State in Chinese Politics during the 18th, 19th, and 20th CPC Congress".

** A lecturer at the Faculty of Political Science, Ramkhamheang University, Bangkok, Thailand

Introduction

The politics within Chinese Communist Party (CCP) after Deng Xiaoping has been described as the rivalry between Shanghai faction (Shànghǎituán: 上海团) and the Communist Youth League faction (Qīngniántuán: 青年团). The former is the group of high-ranked CCP politicians who start their careers from local politics and, then, are promoted to the politics at the national level, while the latter comprises of the leading politicians who have their experience from the Communist Youth League of China (Zhongguó Gòngchánzhuyì Qīngniántuán: 中国共产主义青年团), the Party organization responsible for recruiting Chinese youths from the educational system to become the full Party members after they reach the criteria.

Jiang Zemin was well-known as the head of Shanghai faction, while Hu Yaobang and Hu Jintao were the leaders of the Youth League faction. It is believed that these two factions competed like political parties to dominate the CCP high-ranked positions. Those positions for the rivalry include CCP secretary-general, politburo standing committee, politburo, and the CCP central committee, etc. In each CCP congress, the faction that wins the competition will hold the position of the paramount leader (Zhùigāolíngdǎorén: 最高领导人) of the country (Li, 2016, pp. 13-17).

However, since Xi Jinping was elected as the paramount leader, there have been unprecedented changes to the Communist Youth League (CYL), for example, more promotion of the CCP Young Pioneer, the Party organization that deals with the children younger than the members of CYL, instead of CYL; more intervention of the Party in the League's affairs; and tighter control of CYL membership. It is believed that this is because Xi came from Shanghai faction and might want to oppress his rival to the ground (Parton, 2022). Nevertheless, the evidence and the statistics that are discussed in this article do support this belief. This is because some scholars misinterpret the relationship between the Shanghai faction and the Youth League faction that they are competing for the high-ranked positions within CCP like the political parties competing each other for winning the government (Chen, 2014, pp. 112-118). In this case, the question is how the drastic changes on the CYL during Xi Jinping contribute to the future direction of the relationship between CCP and CYL.

This article argues that under Xi Jinping's leadership, Youth League faction has been tremendously intervened and restricted by Shanghai faction. These two factions have taken place in the Chinese Communist Party (CCP) since Deng's campaign of reform and opening-up. As CYL deals with youth affairs and CCP member recruitment, the growing numbers of CYL members and its increasing roles in youth affairs also caused other CCP members, especially those who come from locality to perceive CYL as their threat that the growing CYL would permanently dominate the Party. As Xi Jinping has been supported by Shanghai faction, the current status of CYL has been almost fully controlled by the Party, and the number of CYL member has been forced to reduce. As a result, CCP can still maintain its conservative way of the Party member recruitment and its governance for overall Chinese according to the CCP Constitution.

I will begin with the description of how the CCP members are recruited as the division between Shanghai and Youth League faction begin immediately in the recruitment process. Then, the role of CYL in the CCP history will be discussed in order to explain that while CCP relies on CYL to impart Communist ideology to the Chinese youths via the educational system, CCP does not always trust CYL, especially 'during' and 'after' Tiananmen Square incident in 1989. The article will conclude with the update on the current status of CYL under Xi's leadership.

The Recruitment Process of CCP membership

In 2022, there are 98.4 million CCP members, which is 6.9% of the total 1.418 billion Chinese populations ("Number of Chinese Communist Party (CCP)...," 2022), and the number has increased every year. This make the CCP the largest political party in the world. One of the reasons why CCP can attract a large number of Chinese people is that CCP membership can actually benefit their living as well as their career. For the daily life, the CCP member can enjoy many 'political credentials' like cheaper public facilities cost, cheaper rental cost, and higher income. For the career advancement, the CCP membership is considered as another certificate for the applicant when applying for a job. Furthermore, there are also some high-ranked positions in governmental organs, educational institutions and state-owned enterprises that are reserved for only CCP members (Walder, 1995, pp. 322-325). All of these can imply that CCP membership is very popular in Chinese

society, and a large number of Chinese people apply for it every half year. Hence, CCP member recruitment process must be very stringent.

According to the ‘Detailed Rules for the Development of Party Members of the Communist Party of China’ (中国共产党发展党员工作细则) issued by General Office of the CCP Central Committee in 2014, the applicants who want to join the Party, firstly, have to present their party membership application to a party organization of the unit where they work or study, or the Party organization of their place of residence in the case that there is no established Party organization in their work or study unit. After that, the Party will appoint one or two formal party members to be the coordinators in order to inform the applicant about the process of the Party member recruitment as well as to check the applicant’s political consciousness, moral character, performance, and his or her family political background (“Detailed Rules for the Development of Party Members...,” 2014).

Then, the process of recruitment formally begins. The applicant has to participate in the Party’s activities like attending the Party’s classes on Marxism-Leninism, Mao Zedong Thought, and the socialism with Chinese characteristics and the Party’s training programs as well as the Party’s social works. Moreover, the applicant must learn about the Party’s line, principles, policies, and the Party’s basic knowledge, education on the Party’s history and fine traditions, work style, the core socialist values, and the Party organizational culture (“Detailed Rules for the Development of Party Members...,” 2014).

The evaluation process takes place every six months by the Party branch committee. Once passed all the evaluation, the applicant will hold the status of ‘the probationary party member’ or ‘Zhuǎnzhèng’ (转正), who will become a full member after completion of 1 year of the probationary period. During this time,

Those who conscientiously perform their Party member obligations and meet the conditions for Party members shall be converted to schedule into full Party members. For those for whom it is necessary to continue tests and assessment and education, the probationary period can be extended once, with the extension period not being less than half a year and, at most, not more than one year. Those who do not fulfill Party member obligations and do not meet the conditions for

Party membership shall have their qualification as a probationary Party member revoked (“Detailed Rules for the Development of Party Members...”, 2014).

In fact, it is extremely hard to get the Party membership status because the actual assessment process starts since how the applicant gets the application form, which is not according to the formal rules. There are at least 3 ways to get it: 1) going directly to the Party organization as stated in the rules, 2) being invited via the Party’s cadre system at the primary level, and 3) being proposed and supported by CYL.

Applying for the Party membership by going directly to the Party organization and asking for the application form by oneself is almost impossible to pass the assessment as there is no reference or recorded profile for the Party except for the extraordinary case that the applicant is a very famous or talented person. The ordinary applicant may be declined several times. It is said that even Xi Jinping himself chose this way for applying for the Party membership. His applications were declined 10 times, until his tenth attempt that he was finally accepted to be the Party member in 1974 (Chen, 2023).

The second way for getting the application form is to be invited to join the Party cadre system. The cadre or ‘gànbù’ (干部) refers to a person who works for the Party but does not gain the Party member status. Generally, the Party organizations at the primary level¹ have their own cadres, and they will recruit a person who has potential in doing his or her work from the organization where there is the Party organization. The Party committee at the primary level will send a party member to approach the targeted person and to ask him or her whether he or she would like to be the Party’s cadre or not. If the targeted person agrees, he or she will get the cadre statue and have to work for the Party in addition to his or her routine work. When the period of party member recruitment comes, some of the cadres will have the opportunity to be invited by the committee of their party organization to fill in the application form. Getting the application form by this way is more possible to achieve the Party member status than the first.

¹ The Party organizations at the primary level compose of 2 types of organization: 1) the local party organizations that are ranked lower than the district level, which include sub-districts, townships, towns, villages, and communities and 2) the Party organizations established in any enterprise, government organ, school, hospital, research institute, social organization, company of the People’s Liberation Army, and any other primary-level work unit. See, National Congress of the Communist Party of China. (2022). **The Constitution of the Communist Party of China (Amendment)**, revised and adopted at the 20th National Congress of the Communist Party of China on 23 October 2022.

The third way is to be proposed and supported by CYL since it has the quotas for suggesting CYL members to become the full CCP members when all the criteria of the candidates are met. The first step for this condition is to become the member of CYL. Since the criteria for applying to be the CCP member determines that the applicant must reach the age of 18, the member of CYL must be the youth between the ages of 14 and 28. CYL will recruit the smartest and the most talented students from Chinese educational system in order to persuade them to join CYL as its members.

Once becoming the CYL members, they will have opportunities to strengthen their academic preference via the Party educational training programs and to prepare themselves for pursuing the future career path as the CCP members because CYL organizational structure resembles that of the CCP. They also have to do the social and ideological works with other non-CYL member youths in order to cultivate the Communist ideology in Chinese society as a whole. Therefore, the CYL members must be keen on building both academic and activist capabilities.

Hence, it is quite clear that CYL works with almost all the educational institutions in China, and the huge number of Chinese students participate in CYL as its members. In 2022, there were 73.58 million CYL members, while the number of CCP members are 98.4 million as mentioned earlier. This is where the problem takes place because CYL wants to increase the number of its members as well as the quotas for CYL members to become CCP members, while other CCP members who received their membership from the first and the second way want to limit CYL quotas. As a result, the issues of the control over CYL as well as CYL autonomy became the frictional points within CCP.

The History of CYL: ‘Tuánpài’ (团派) and its Struggle for Autonomy

Although Bolshevik Party established All-Union Leninist Young Communist League or Komsomol in 1918 in order to deal with youth affairs after the revolution, in China, CYL was founded after the May Fourth Movement in 1920 as the Socialist Youth League of China even before the establishment of CCP in July 1921. Yet, CCP issued ‘Resolution on the Question of the Youth Movement’ in 1922 to limit the league’s political autonomy (Doyon, 2023, p.17-19). This illustrates the relationship between these two organizations at the very beginning, and the League finally

became subordinated to the Party. In 1925, the League was renamed to ‘Chinese Communist Youth League.’ Then, the name of the League was changed several times as well as its functions and activities. During the Cultural Revolution, CYL was accused of being revisionist, and was forced to stop its activities in 1966. When the Cultural Revolution ended, the League resumed its activities and played an important role in the Reform and Opening Up policy under Deng Xiaoping.

As Deng’s reform focuses more on the actual capability than fanciful ideology, the task of recruiting the most capable people to work for the Party became a vital core of the reform. This is why CYL had to resume its activities with clearer position and function and had more autonomy from CCP. In 1978, the structure of CYL which resembled that of CCP was set both at the central and local levels. It was in 1982 when the CYL quota system for pursuing CCP membership was introduced, which has set the direction and duties of the League to this day. Moreover, under Deng’s reform, CCP loosened its control over CYL, allowing the latter to enjoy more autonomy to engage with young Chinese people.

During the reform, many CCP members who had had an experience in CYL were promoted to the CCP high-ranked positions. Hu Yaobang, for instance, was one of the leading figures who had been the leader of CYL from 1952 to 1966, and then took the position of the CCP Secretary General from 1982 to 1987. During his term as the second leader after Deng, he promoted the role of intellectuals and youths as the solid foundation of the reform. The rise of Hu also gave birth to the idea of ‘Tuánpài’ (团派), a talented and smart CCP leader who came from CYL, as the promised future of Chinese politics. Consequently, many CYL activities were widely embraced and supported by both CCP and Chinese public. One of the examples at that time was ‘Project Hope’ (Xiwàngōngchéng: 希望工程), which was launched in March 1989 so as to improve the primary education in many poor Chinese regions.

Unfortunately, the death of Hu Yaobang sparked a huge public protest at Tiananmen Square in June 1989, which is the turning point of the relationship between CCP and CYL. After the political crisis, CYL was the one to be blamed for failing to communicate with the youth. Accordingly, many CYL initiatives to engage more with the youth were turned down. Moreover, the League was criticized that it pampered the student movement too much and that it failed to effectively managed

the organization as well as the situation. As a result, the issue of controlling CYL's autonomy came to the forefront once again.

Yet, CYL still struggled to engage more with young Chinese despite the discrimination from CCP. In 1993, for example, the campaign of 'Young Volunteers Operation' was initiated to solicit millions of youth volunteers to help the League to carry on the social works with the aim to reduce poverty, to improve educational standard and to protect the environment. All of these allowed CYL to attract more youth to work for it. Certainly, as the number of the youth joining CYL activities increased, CCP's attitude towards CYL became more concerned and more distrustful. The CCP concerns included growing network of the CYL within CCP members, deviating ideologies of the youth, and reducing effectiveness and quality of CYL members. Because of these, CCP became more restrictive towards CYL affairs and cut lots of CYL budget for its youth activities as well.

The equation between the two was changed again when Hu Jintao, the second 'Tuánpài,' assumed the paramount leader status in 2002. He had been CYL first secretary from 1984 to 1985 before he was appointed to be the Party Secretary General of Guizhou from 1985 to 1988 and of Tibet during 1988 – 1992, where he was very successful in controlling political and racial uprising. His road to the central leadership had already set when Deng Xiaoping was very impressed in Hu's achievement in Tibet and decided that Hu Jintao would be Jiang Zemin's successor.

During Hu's era, CYL gained a lot more autonomy in managing its projects and activities. One clear evidence is the growing number of CYL members from 73.5 million in 2006 to 89.91 million in 2012 ("Number of Communist Youth League of China (CYLC)...," 2022), which exceeded the number of CCP members (85.3 million) in the same year ("Number of Chinese Communist Party Members...," 2022). This was the first time after the Tiananmen incident that CLY gained such a huge autonomy, about which other types of CCP members were concerned whether the growing CYL would take control of the Party. Of course, when Xi Jinping, who was supported by Zeng Qinghong the prominent Shanghai faction leader, succeeded Hu in 2012, the growing influence of CYL became the Party's problem and needed to be managed.

The Status of CYL under Xi Jinping's Leadership

When Xi Jinping became the paramount leader in 2012, there were a lot of problems that he had to manage. He decided to launch anti-corruption campaign, centralize the fragmented local administration, and reform the government. It seems that he aimed to centralize his power first and would leave the League problem to be tackled afterward. Yet, Youth League faction was indirectly targeted by being accused of the act of corruption and disloyal to the nation. Xi also reduced the role of those who came from the League in implementing his policies.

After achieving his campaign for centralization, Xi began to take some direct measures to the League, which included CYL reformation and its population control. The General Office of the CPC Central Committee, on one hand, issued the 'Reform Plan of the Communist Youth League Central Committee' on 2 August 2016 to reassure that CYL was CPP's assistant and reserve army, and was the bridge between CCP and the government to connect with young people. The plan proposed reform measures in four major aspects: the CYL structure, the recruitment, the CYL activities, and the CCP-CYL relationship ("The General Office of the CPC Central Committee issued...", 2016).

The first aspect deals with CYL structure reform. The CYL personnel composition must be improved by increasing the proportion of the grassroots and primary CYL members. The mechanism for CYL meeting must be widened in order to increase the effectiveness of its recommendation and consultation. The function and the organizational structure of CYL also need to be adjusted. For example, CYL central committee should hold the supreme authority in conducting CYL activities. Moreover, informal or secret CYL meeting must be abolished. CYL must also establish a project-based mechanism to allow young people to understand the true history of the League, to participate in the League's social work, to enhance their sense of ownership, and to feel that CYL is their home.

The second aspect is to reform the selection, employment and management of members in the CYL central organs. All types of CYL cadres including full-time, temporary and part-time must be carefully selected according to the required functions of each. The full-time cadre must be strictly recruited and their ages must be qualified. The temporary and part-time cadre selection should be based on work requirement and should not completely correspond to the administrative

level. Moreover, CYL should establish a system for its cadres in order to have the direct contact with other youths. Each full-time or temporary league member must regularly have the network of approximately 100 CYL members in different fields, while a part-time league member should have the network of 10 ordinary young people, and strive to have regular conversation, interactions, offline activities, and face-to-face communication.

The third aspect is to reform the work, activities and grassroots organization building of the innovation group. CYL must implement ideological and political guidance from CCP throughout all its work and activities, thoroughly study and implement the spirit of General Secretary Xi Jinping's series of important speeches, and extensively carry out publicity and education on socialism with Chinese characteristics and Chinese Dream. The plan highlights that it is the political task of young people to listen to the Party and follow the Party. Moreover, the 'Online Communist Youth League' project must be fully implemented, focusing on smart team building and youth participation. 'Online Communist Youth League' that combines working network, contact network, and service network to form 'Internet + Communist Youth League' must also be established in order to deepen the integration of CYL and other youths in both online and offline operations.

The fourth aspect is to increase CCP's support and guarantee for CYL work. It should regard 'recommending outstanding League members as candidates for party membership' as an important responsibility of the League. In achieving this, CYL should improve the government coordination mechanism, formulate youth development plans, and formulate corresponding plans in various localities, focusing on the connection with economic and social development plans. The grassroots work positions in CYL must be promoted. Furthermore, the plan also indicates that CYL must improve a stable and standardized system for guaranteeing funding for its work.

It is clear that CCP under Xi Jinping tries to rearrange CCP-CYL relationships with more CCP control and less CYL autonomy. Then, on 21 April 2022, the State Council Information Office of the People's Republic of China released the white paper on 'Youth of China in the New Era,' which, though not directly stated, pushes a lot of responsibilities to CYL in order to equip Chinese youth to be prepared for the new era. According to the white paper, many of CYL projects, i.e. Project Hope,

Young Marxists Training Project, Youth Core Socialist Values Study Project, Youth Physical Health Improvement Project, Youth Internship Plan, Youth Choicest Cultural Works Project, Youth Internet Civilization Development Project, Young Chinese Volunteer Campaign, and Youth Ethnic Unity and Progress Promotion Project must be integrated and coordinated in order that Chinese youth can play an important role in the rejuvenation of Chinese nation (The State Council Information Office, 2022a).

On the other hand, the population of CYL members is also controlled under Xi's leadership. Not only has the number of the League members been reduced from 89.5 million in 2013 to 73.58 million in 2022 ("Number of Communist Youth League of China (CYLC)...," 2022), but Youth League faction has also lost many CCP high-ranked positions as well. For example, during the 18th CCP Congress, there were 2 Politburo Standing Committees (PSCs) who came from Youth League faction. They were Premier Li Keqiang, and Liu Yunshan. The number of Youth League faction in the PSC was increased to 3 during the 19th CCP Congress. They comprised of Li Keqiang, Wang Yang, and Han Zheng. However, there are no PSC who comes from Youth League faction during the 20th CCP Congress.

Moreover, Xi Jinping has ideologically engaged more with 'Chinese Young Pioneer' (CYP), which is one of the organizations under the control of CYL. The organization consists of children between the ages of 6 and 14, the recruitment process of which resembles that of CYL. The Young Pioneers who are above 14 will be gradually transferred to CYL members. Interestingly, the number of CYP has been growing from 110 million young pioneers in 2021 to 114.67 million young pioneers in 2022 (The State Council Information Office, 2022; and Cheng, 2023). This reflects Xi's policy direction towards youth affairs. Clearly, CYP is one of the best channels to cultivate Xi's influence to Chinese children as Xi's Thought was imposed to be the core of CYP teacher's training materials in 2021 (Bloomberg News, 2021). If this campaign is successful, CYL will be under Xi's full-control within 10 years since CYP members will finally become CYL members. All of these are the evidence that CYL has lost its autonomy under Xi's leadership.

Conclusion

In sum, CYL is totally sidelined under Xi Jinping since its autonomy has been limited by the CYL reformation plan, the CYL population control, and the growing of CYP. In fact, these caused a lot of frustration to the Youth League Faction. Combining with the failure of Xi's Zero-Covid policy and the growing Le Keqiang's influence in the country's economy, the Youth League Faction prepared to force Xi Jinping to make pledges to adopt a more pro-market stance after the 20th Party Congress, and he might have been obliged to appoint more members of the 'anti-Xi faction' to the Central Committee and the Politburo (Wo-Lap Lam, 2022).

However, this CYL campaign against Xi Jinping immediately disappeared after the U.S. Speaker of the House Nancy Pelosi did her unscheduled state visit to Taiwan from 2 to 3 August 2022. The U.S. action stirred more tension to the cross-strait relations, which the strong Chinese leadership is absolutely required to manage. As a result, CYL and all the 'anti-Xi factions' had no choice but must support Xi Jinping's measure in dealing with Taiwan and the U.S. unconditionally, which allowed Xi to establish his absolute and unchallenged leadership faction in the 20th CCP Congress in October 2022. However, the elimination of the Youth League faction also causes the lack of an economic expert in the Politburo Standing Committee of the 20th Congress, most of whom are ideologically and politically oriented. The Third Plenary Session of the CCP Central Committee, in which Xi's leadership must propose the new economic policy to determine the direction of economic development in China, has been postponed from December 2023 to July 2024. This could be a sign of asymmetry within Xi's leadership and the rearrangement and renegotiation between Shanghai faction and Youth League faction should be required to solve this asymmetry.

Bibliography

- (2014). 'Detailed Rules for the Development of Party Members of the Communist Party of China,' *CSIS*, <https://interpret.csis.org/translations/detailed-rules-for-the-development-of-party-members-of-the-communist-party-of-china/>.
- (2016). 'The General Office of the CPC Central Committee issued the "Reform Plan of the Communist Youth League Central Committee",' *Xinhua*, 2 August 2016, http://www.xinhuanet.com/politics/2016-08/02/c_1119325051.htm.
- (2022). 'Number of Chinese Communist Party (CCP) Members in China from 2012 to 2022.' *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/281378/number-of-chinese-communist-party-ccp-members-in-china/>.
- (2022). 'Number of Communist Youth League of China (CYLC) Members from 2006 to 2022.' *Statista*, <https://www.statista.com/statistics/258126/number-of-communist-youth-league-of-china-cylc-members/>.
- Bloomberg News. (2021). 'China Teaches School Children 'Do as President Xi Tells You',' *Bloomberg*, 3 February, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-04/china-teaches-school-children-do-as-president-xi-tells-you>.
- Cheng, Si. (2023). 'China Has Nearly 115 Million Young Pioneers as of 2022,' *China Daily*, <https://www.chinadailyhk.com/hk/article/333852>.
- Chen, Yunzhe. (2014). 'Questions on the Study of "The Communist Youth League and China Elite Politics" in Western Circles of Politics,' *Journal of Politics and Law*, Vol. 7 No. 3.
- Chen, Zhuo. (2023). 'How Did Xi Jinping Join the CPC?,' *Ministry of National Defense of the People's Republic of China*, 1 July, http://eng.mod.gov.cn/xb/News_213114/Features/16234477.html.
- Doyon, Jérôme (2023). *Rejuvenating Communism: Youth Organizations and Elite Renewal in Post-Mao China*. University of Michigan Press.
- Li, Cheng. (2016). *Chinese Politics in the Xi Jinping Era: Reassessing Collective Leadership*. Washington: Brookings Institution Press.
- National Congress of the Communist Party of China. (2022). *The Constitution of the Communist Party of China (Amendment)*. revised and adopted at the 20th National Congress of the Communist Party of China on 23 October.
- Parton, Charles. (2022). 'China's Communist Youth League: Eternally Young at a

- Hundred,' MERICS, <http://merics.org/en/comment/chinas-communist-youth-league-eternally-young-hundred>.
- The State Council Information Office. (2022). *Chinese Young Pioneers Organization Boasts 110M Members*, http://english.scio.gov.cn/chinavoices/2022-06/01/content_78248473.htm.
- _____. (2022a). *Youth of China in the New Era*, <https://english.news.cn/20220421/ad0c7490f6db42f2bd6539794f3ca1af/c.html>.
- Walder, Andrew G. (1995). 'Career Mobility and the Communist Political Order,' *American Sociological Review*, Vol. 60, No. 3.
- Wo-Lap Lam, Willy. (2022). 'Economic Woes Worsen as Support for Xi Jinping's Leadership Begins to Falter,' *China Brief*, Volume: 22 Issue: 14, https://jamestown.org/program/economic-woes-worsen-as-support-for-xi-jinpings-leadership-begins-to-falter/?mc_cid=789ae92411&mc_eid=2272cb9fa8.

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษาของศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษาเป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขา รัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area Study)

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขจะต้องไม่เคยเผยแพร่ใน วารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ดัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

คำแนะนำสำหรับผู้ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา (Author Guideline)

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

- 1.1 บทความวิชาการ
- 1.2 บทความวิจัย
- 1.3 บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ
- 1.4 บทความพิเศษ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง ให้พิมพ์ชื่อเรื่องบทความไว้กลางหน้ากระดาษ ทั้งชื่อเรื่องภาษาไทยและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ พร้อมใส่เครื่องหมาย ** และระบุ footnote ว่า บทความนี้เขียนขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2 ชื่อผู้เขียน ใส่ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องระบุตำแหน่งหน้าชื่อ ไว้ด้านขวาสุด พร้อมใส่เครื่องหมาย * เพื่อระบุใน footnote ว่าผู้เขียนเป็นใคร ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี) ของผู้เขียนทุกคน อยู่สถานที่ใด (ในกรณีที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน กรุณาระบุให้ครบทุกคน)

- 2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 250 คำ)
- 2.4 คำสำคัญ (Keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ
- 2.5 บทนำ
- 2.6 เนื้อหา
- 2.7 บทสรุป
- 2.8 เอกสารอ้างอิง

3. การเตรียมต้นฉบับ

- 3.1 ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง ที่อยู่หรือที่ทำงานที่สามารถติดต่อได้ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ อีเมลและโทรสารที่สามารถติดต่อได้
- 3.2 ส่งต้นฉบับจำนวน 1 ชุด
- 3.3 พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows
- 3.4 ใช้อักษรแบบ TH SarabunNew ขนาด 16 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น
- 3.5 ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง
- 3.6 ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)
- 3.7 การตั้งค่าหน้ากระดาษ
 - ระยะขอบบน (Top margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร
 - ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.5" หรือ 3.18 เซนติเมตร
 - ระยะขอบขวา (Right margin) 1" หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับ

การส่งต้นฉบับสามารถทำได้หลายช่องทาง

- 4.1 ส่งต้นฉบับ 1 ชุด ไปยังกองบรรณาธิการวารสาร ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02-310-8497 , 096-259-0036
- 4.2 ส่งทางอีเมลมายัง eascram@gmail.com
โดยเขียนหัวข้ออีเมลว่า ส่งบทความ เรื่อง.....
- 4.3 ส่งทางออนไลน์ โดยเข้าไปสมัครและส่งต้นฉบับได้ด้วยตนเองที่
<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเรื่อง

1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความ ที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจระบุเลขหน้าของเอกสาร ที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ

(ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้อย่างน้อยข้อความที่อ้างถึง

(สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549, น. 200-205)

(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งภายใต้หัวข้อ เอกสารอ้างอิง สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทย หรือ Reference สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association) กรณีรายการเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษต่อท้าย

รายการอ้างอิงภาษาไทย ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงมีดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์/ผู้จัดพิมพ์.

พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงาน

กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. วารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). “ชื่อบทความ.” **ชื่อวารสาร** ปีที่, ฉบับที่ (เดือน): หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2557). “คณาธิปไตยหรือประชาธิปไตยในอาเซียน: มุมมองของ

Alexis de Tocqueville.” **วารสารเอเชียปริทัศน์ ฉบับปฐมฤกษ์** 15,5: 23-63.

Chanrochanakit, P. (2011). “Deforming Thai Politics As Read through Thai Contemporary Art.” **Third Text** 25,4: 419-429.

3. นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์เผยแพร่). “ชื่อบทความ.” **ชื่อนิตยสาร/หนังสือพิมพ์** (วันที่ เดือนที่) : หน้า.
มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปริง. (2554). “จะเอายังไงกับภาคใต้?” **มติชน** (3 มิถุนายน): 15.

4. บทความจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่). **ชื่อเรื่อง**. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี ที่สืบค้น จากชื่อเว็บไซต์.
สมชาย ภาณุภาสวิวัฒน์. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่าง AEC และประชาคมสังคม และ
วัฒนธรรมอาเซียน**. ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.mfa.go.th>.

5. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือปริญญาเอกและดุษฎีบัณฑิต

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือปริญญาเอกหรือดุษฎี
บัณฑิต). ชื่อมหาวิทยาลัย, ชื่อคณะ, ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา.
Boroughts, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**.
(Master’s thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School
of Arts and Sciences.

ธีระพันธ์ ชนาพรณ. (2548). **การจัดการการสื่อสารของคณะนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยเอ ก ช น ที่มีผล ต่อ ก า ร ตัด ลิน ใจเข้าศึกษาต่อระดับ
ปริญญาตรีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1.**(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทหรือปริญญาเอก). มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาการสื่อสาร ภาครัฐและ
เอกชน.

***หมายเหตุ ต้นฉบับบทความที่นำเสนอจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่
กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์สามารถดูรายละเอียด
การจัดเตรียมต้นฉบับได้ที่ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

จริยธรรมในการพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้พิมพ์

1. บทความที่ผู้พิมพ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้พิมพ์ต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งหากมีการระบุผลงานของผู้อื่นในต้นฉบับ ไม่ว่าจะเป็นการคัดลอกข้อความ (Quotation) การสรุปความ (Paraphrase) หรือการย่อความ (Summary) ต้องมีการอ้างอิง (Citation) ทั้งในเนื้อหา (In-text citation) และการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้าย (References) และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำผู้แต่ง” หรือ “Author Guidelines”
4. หากผลงานทางวิชาการของผู้พิมพ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วมหรืออาสาสมัครหรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้พิมพ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
5. ผู้พิมพ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารแล้ว
6. ชื่อผู้พิมพ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้น ๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมาย และขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และโดยปราศจากอคติด้านเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา เพศ แนวคิดทางการเมือง และสถาบันที่สังกัด ต่อผู้พิมพ์และบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้พิมพ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง

4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้มีพันธ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้มีพันธ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบทหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน ไม่นำส่วนใดส่วนหนึ่งของข้อมูลต้นฉบับที่ตนเป็นผู้ประเมินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหากไม่ได้รับความยินยอมอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียนหรือความเห็นชอบจากบรรณาธิการ
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วันที่.....

ชื่อ..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... โทรสาร.....

ขอสมัครสมาชิกวารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษาศึกษา

☐ รับวารสารรายปี 2 ฉบับ 360 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

☐ รับวารสารรายปี 4 ฉบับ 700 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

☐ รับวารสารรายปี 6 ฉบับ 1,000 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

พร้อมนี้ได้ชำระค่าสมาชิกเป็น ☐ เงินสด

☐ โอนเงินเข้าบัญชี ธนาคารทหารไทย

สาขารามคำแหง ชื่อบัญชี “ศูนย์การเมือง

สังคมและอาณาบริเวณศึกษา ม.ร.”

เลขที่บัญชี 156-2-27622-8

ลงชื่อ.....

วันที่.....

โปรดส่งหลักฐานและใบสมัครสมาชิกมาที่

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 02-310-8497 , 096-259-0036

อีเมล eascram@gmail.com

เว็บไซต์ <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>

Guideline for manuscript submission.
Journal of East Asia and ASEAN Studies,
Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Journal of East Asia and ASEAN Studies publishes academic articles from teachers, scholars, researchers, and graduate students in said fields, whether local or foreign, that fall in the scope of political science, international relations, public administration, sociology, anthropology, Asian study in scope of area study.

This journal seeks academic papers, for example, academic articles, research articles, review articles, and book reviews. Manuscripts submitted to Journal of East Asia and ASEAN Studies should be original contributions, not published by any other publication (except for research report and thesis), not be considered by any other publication at the same time, not a plagiarized work, not a shortened, or extracted from other people works, which could lead to misunderstanding in results of the research or study. All published articles must be reviewed by experts in related fields and approved by editorial boards.

Author Guideline

1. Type of manuscript

- 1.1. Academic article
- 1.2. Research article
- 1.3. Review article and book review
- 1.4. Special article

2. Manuscript template

2.1 Article name in Thai and English in the center of the paper. Use ** and specify the purpose of this article, both in Thai and English, in a footnote.

2.2 Author's name, both in Thai and English, without name title at the right side of the paper. Use * and specify the author's title, affiliated institution, and academic position (if applicable) in Thai and English in a footnote. If there is more than one author, please identify everyone.

2.3 Abstract in Thai and English, up to 250 words in length.

2.4 Specify the article's keyword in Thai and English, up to five key-words.

2.5 Introduction of the article.

2.6 Body of the article.

2.7 Conclusion of the article.

2.8 Reference materials of the article.

3. Manuscripts preparation

3.1 State author's name, title, academic position (if applicable), contactable address, email, telephone number, and Teletext.

3.2 One copy of the manuscript.

3.3 Use Microsoft Word program.

3.4 Use TH Sarabun New font size 16 on one-sided A4 paper.

3.5 Use single space option in line and paragraph spacing. Manuscripts must be between 15 - 20 pages, reference included.

3.6 References use APA (American Psychological Association) style.

3.7 Page Setup.

- Set paper's top margins to 1 inch or 2.54 cm.

- Set paper's bottom margins to 1 inch or 2.54 cm.

- Set paper's left margins to 1.5 inches or 3.18 cm.

- Set paper's right margins to 1 inch or 2.54 cm.

4. Manuscript submission

The manuscript may be submitted in any manner

1. Send one copy of the manuscript to the Editorial Board of Journal of East Asia and ASEAN Studies, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Sri Sattha Building, 3rd floor, room 314th, Ramkhamhaeng University, Ramkhamhaeng Rd, Hua Mak, Bang Kapi District, Bangkok 10240. Tel: 02-310-8497, 096-259-0036.

2. Email to eascram@gmail.com and uses email subjects as "Submission of the name of the manuscript Manuscript"

3. Make an online submission at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascram/J/index>. The author must register to the website before submitting can be

done.

5. Citation and reference

1. Use the author-date citation system for in-text citation. Specify the author's name and publication year before or behind the cited text to state the originality. The page number can be specified if need be.

Author's name (Publication year, page number)

before the cited text.

McCartney & Phillips (2006, p. 498-499)

(Author's name, publication year, page number)

behind the cited text.

.....(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2. Reference citation use APA (American Psychological Association) style. All the reference material used in the article should be sorted alphabetically under the Reference Section. Thai Language materials should go before English Language materials.

1. Books

Author name. (Publication year). **Book title**. Edition. Location: Publisher.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. Journal

Author name. (Publication year). "Article Title." **Journal Title** Volume, Issue (Month): First page-Last page.

Chanrochanakit, P. (2011). "Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art." **Third Text** 25,4: 419-429.

3. Article from magazine or newspaper

Author name. (Publication year). "Article Title." **Magazine/Newspaper title** (Date Month) : Page.

Spring, A., & Earl, C. (2018). "Just not blond': How the diversity push is failing Australian fashion." **The Guardian: Australia Edition**. (22 May) : 8.

4. Article from website

Author name. (Publication year). **Article Title**. Retrieved date/month/ year from website URL

Smith, T., & Williams, B. M. (2019). **How to structure a dissertation**. Retrieved 20 January 2016 from <https://www.scribbr.com/category/dissertation/>

5. Thesis or dissertation

Author name. (Publication year). **Thesis/Dissertation Title**. (doctoral dissertation or master's thesis). Name of institution, Faculty, Degree.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

*** Note: All the submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline to be considered for publication. The author's guidelines and manuscript preparation are at <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/easramJ/index>

Publication Ethics

Journal of East Asia and ASEAN Studies emphasizes publication ethics and set the following principle and ethic for all parties involved.

Authors

1. The submitted manuscript should not be published by any other publication or be considered by any other publication at the same time.

2. If the submitted manuscript contains quotations, paraphrasing, or summarizing from other people's work, the manuscript should be properly cited, either in-text or in the reference section. Above all, the manuscript must not be plagiarized work.

3. The submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline.

4. If the submitted manuscript involves the use of animals, participants, volunteers or contains sensitive information about the informant, the author must strictly adhere to applicable law and regulation. A letter of consent or approval from the relevant institution must be present when conducting research.

5. The author must assign the copyright of the submitted manuscript to the Journal of East Asia and ASEAN Studies before publication and agree not to submit the same manuscript to any other publisher after it was accepted.

6. The author must be an actual participant in the research or study discussed in the manuscript.

Editors and Editorial boards

1. The editor and editorial board must conduct a preliminary review of all received manuscripts to determine whether they meet the journal's criteria and scope. Additionally, the manuscripts must undergo a quality control process prior to publication.

2. The editor and editorial board must review all received manuscripts without biased or prejudice against authors' ethnicity, religion, gender, political view, and affiliated institution.

3. The editor and editorial board should be disinterested in financial gain or claiming the manuscripts as their own when dealing with authors and reviewers.

4. The editor and editorial board must not obstruct, alter, or intervene in information exchanging between authors and reviewers.

5. The editor and editorial board must strictly follow the journal's procedure.

Reviewers

1. Reviewers should be disinterested when dealing with authors. The review must be based on the quality of the manuscripts, academic principle, and reason, without biased or prejudice against the authors.

2. Reviewers must be subject matter experts in the field regarding the manuscripts.

3. Reviewers must not seek any gain from the manuscripts they review; using any portion of the information in the manuscripts for personal gain is prohibited without the authors' written consent and editorial board approval.

Subscription Form for the Journal of East Asia and ASEAN Studies,
Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Date.....

N a m e.....S u r n a m e.....

Address.....

Tel.....Fax.....

I/We would like to subscribe to the journal for:

☐ Bi-Annually 2 Issues 360 BTH Start.....

☐ 2 Year 4 Issues 700 BTH Start.....

☐ 3 Year 6 Issues 1,000 BTH Start.....

☐ Cash

☐ Transfer to account TMB Bank Public Company
Limited Ramkhamhaeng Branch: Account Name:
Centre of Politics, Social and Area Studies. RU.
No. 15-6216-50-25

Signature.....

Date...../...../.....

Please send this form and your payment confirmation to

Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,

Ramkhamhaeng University, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240

Tel: 02-310-8497 , 096-259-0036 Email: eascram@gmail.com

Website: <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/eascramJ/index>